

МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ШАПОВАЛ ОЛЬГА ВАСИЛІВНА

УДК 351.851

ДИСЕРТАЦІЯ

**МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ
РОЗВИТКУ ОСВІТИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ**

Спеціальність 25.00.02 – механізми державного управління

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ О.В. Шаповал

Науковий керівник: Яровой Тихон Сергійович

АНОТАЦІЯ

Шаповал О. В. Механізми реалізації державної політики розвитку освіти України в умовах діджиталізації. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління. – ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом». – Київ, 2021.

Дисертаційна робота присвячена вивченню теоретико-методичних засад та розробці практичних рекомендацій спрямованих на вдосконалення механізмів реалізації державної політики розвитку освіти України в умовах діджиталізації. У роботі розроблено відповідний понятійно-категоріальний апарат, здійснено загальну характеристику механізмів реалізації державної політики розвитку освіти України в умовах діджиталізації.

Систематизовано дискурсний простір проблематики функціонування механізмів реалізації державної політики розвитку освіти шляхом виокремлення трьох різновекторних позицій науковців у даному напрямі: 1) як лінійний процес (основними функціонально-організаційними умовами ефективної реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації є: чіткі цілі й стандарти освітньої діяльності, забезпеченість відповідними ресурсами, дієві інституції, розвинена система комунікації й координації; 2) як комплекс дій різних державних інститутів, які пов'язані із адаптацією всіх акторів освітнього процесу та зацікавлених стейкхолдерів до умов й завдань, які необхідно вирішувати за допомогою механізмів реалізації державної політики розвитку освіти враховуючи потреби діджиталізації; 3) як діяльність, яка ґрунтується на сукупності принципів, які є формальними або ж неформальними, визначеними на початку або ж такими, які визначаються учасниками реалізації політики на основі накопиченого досвіду.

Визначено особливості функціонування механізмів реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації, які побудовані на ресурсно-

інституційному підході, охоплюють цілі, загальні та специфічні принципи (інформативності – імплементація сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у системі розвитку освіти; адаптивності – можливість своєчасно реагувати на виклики сучасного інформаційного суспільства; інновативності – спроможність генерувати й комерціалізувати результати науково-освітньої діяльності; алгоритмічності – дотримання етапності організації освітньої діяльності, контроль та моніторинг результатів розвитку освіти; цифровізації – забезпечення формування та реалізації єдиної цифрової платформи для розвитку освіти), заходи, важелі, методи та інструменти з метою формування стратегії розвитку освіти в умовах діджиталізації відповідно до сучасних потреб держави й громадськості зокрема. Систематизовано наукові погляди до класифікації механізмів реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації, що спонукало до виокремлення двох груп: 1) механізми функціонування державної політики у сфері освіти: нормативно-правовий, організаційно-адміністративний, кадрово-мотиваційний, фінансово-економічний; 2) комплементарні механізми реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації: інформаційно-комунікаційний, комерціалізації результатів діяльності, науково-освітньої інтеграції. Акцентовано у вагу на тому, що механізми реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації повинні застосовуватися у комплексі, забезпечуючи удосконалення державної освітньої політики.

Доведено, що функціонування механізмів реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації відбувається на основі використання прямих (безпосередньо діють на функціонування учасників й стейкхолдерів ринку освітніх послуг (державне замовлення, ліцензування, акредитація, квотування, пільги й субсидії, бюджетне фінансування) та опосередкованих (регламентують дії та інтереси учасників ринку освітніх послуг шляхом формування певних організаційно-економічних умов, які орієнтують їх дії у потрібному напрямі (кредитування, оподаткування, амортизаційні відрахування тощо) методів управління.

До інструментів механізмів реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації запропоновано віднести: нормативно-правовий (затвердження обов'язкових для виконання юридичних норм (правил) поведінки суб'єктів освіти (Конституція України, закони України, постанови Кабінету Міністрів України, накази, розпорядження тощо); фінансово-економічний (сприятливе економічне середовище для суб'єктів ринку освітніх послуг на засадах надання ресурсної підтримки, проектного фінансування, фінансової автономії тощо); організаційно-адміністративний (ліцензування, цільові програми, акредитація, проекти тощо); кадрово-мотиваційний (моральне заохочення й популяризація цілей та змісту політики освіти; заохочення благодійництва, спонсорства тощо); комплементарний (проведення аналізу, оцінки, своєчасного прогнозування, моніторингу, планування стратегічних заходів, використання блокчейн-технології, тощо). Використання таких інструментів державою систематично й послідовно впливає на кон'юнктуру ринку освітніх послуг у контексті підтримки оптимальних соціально-педагогічних, організаційно-функціональних, правових, інтелектуальних, матеріально-фінансових й інших умов їх модернізації, забезпечення високоякісних освітніх послуг й рівного доступу до освіти, сприяння підтримки глобалізаційних процесів у сфері освіти.

Оцінка нормативно-правового механізму реалізації державної політики розвитку освіти України в умовах діджиталізації дала змогу окреслити ключові проблемні точки та визначити пріоритетні напрями його удосконалення: усталеність стратегічних напрямів реформи освіти; відсутність належного моніторингу результативності вітчизняного законодавства із офіційним їх обговоренням; відсутність загальнодержавної освітньої стратегії й невідповідність реаліям часу концепцій для розвитку освіти враховуючи сучасні діджитал трансформації; несформованість функцій скоординованого управління розвитком освіти; дефіцит державної фінансової підтримки проєктів розвитку освіти; неефективність механізмів соціального партнерства в сфері освіти; неврегульованість питань розробки й впровадження національної

системи оцінювання якості освіти; низький рівень використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у сфері освіти; мотивація роботодавців до участі у підготовці освітніх програм й стандартів; не узгодженість кваліфікаційних характеристик з освітньо-кваліфікаційними вимогами наявних робочих місць та інші.

Досліджуючи організаційно-адміністративний механізм реалізації державної політики розвитку освіти України в умовах діджиталізації було встановлено, що на порядку денному Міністерства освіти і науки України стоїть питання розробки та реалізації сукупності напрямів розвитку освіти у контексті діджиталізації: розробка та затвердження Концепції цифрової трансформації освіти і науки України; забезпечення всіх учасників освітнього процесу надійними електронними освітніми ресурсами; сприяння забезпечення функціонування на належному рівні програмно-апаратного комплексу «Автоматизований інформаційний комплекс освітнього менеджменту» (ПАК «АІКОМ»); формування умов для здійснення підвищення кваліфікації працівників закладів освіти у напрямку набуття інформаційно-цифрових компетентностей; модернізація Єдиної державної електронної бази з питань освіти (ЄДЕБО); розробка цифрової платформи для налагодження комунікацій між учасниками освітнього та інноваційного процесів; інтеграція до Європейської хмари відкритої науки (EOSC); організація процесу проведення самооцінки стану цифрової готовності закладів освіти шляхом запуску проекту SELFIE; удосконалення й наповнення контенту цифрової платформи «Всеукраїнська школа онлайн».

З'ясовано, що сучасним європейським освітнім системам властиві тенденції до гуманітаризації й гуманізації освіти, розвитку державно-громадської моделі управління, налагодження міжнародного співробітництва, інтернаціоналізації освіти і прагнення до становлення єдиного європейського освітнього простору. Американській та подібним до неї систем освіти визначальними є саме економічні, а не культурні фактори (орієнтація на становлення глобального ринку освітніх послуг, де освіта сприймається, як

одна із експортних галузей економіки). У свою чергу доведено, що реформи у сфері освіти України, для яких актуальним є становлення сучасної, результативної та цілісної освітньої сфери, орієнтованої на пошук оптимального поєднання централізованої й децентралізованої форми управління. Узагальнюючи проведений огляд позитивного світового досвіду державної політики розвитку освіти, виокремлено напрями його адаптації в Україні: співучасть у освітній сфері органів державної влади на всіх рівнях управління з громадськістю й процеси демократизації управління, декларації автономії; деполітизація й деідеологізація навчального процесу; забезпечення якісної неперервної освіти; недопущення старіння знань; посилення конкурентних позицій закладів освіти, спроможних диференціювати джерела надходжень ресурсів і ефективного їх перерозподілу; впровадження інформаційної технології Blockchain; підвищення ефективності управління, його ресурсного забезпечення та якісних параметрів та інші.

Визначені напрями і переваги імплементації Blockchain технології у механізми реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації: 1. Використання електронних носіїв інформації й відмова від паперових (тривалість та безпечність зберігання інформації про учасників та зміст освітнього процесу). 2. Спрощення системи контролю в сфері освіти. 3. Скорочення витрат на управління даними; можливість використання ваучерів у фінансуванні; адаптивність платіжних систем до умов діджиталізації); 4. Налагодженість системи управління результатами діяльності закладів освіти (використання механізму комерціалізації результатів діяльності). Таким чином, результатом використання перспективної інформаційної технології Blockchain є автоматизація процесів надання освітніх послуг, підвищення їх ефективності, орієнтуючись на епоху цифрових контрактів.

Основними стратегічними орієнтирами державної освітньої політики мають стати: орієнтація на комплексну підтримку проривних та поліпшуючих освітніх інновацій в сфері цифрових трансформацій; розвиток форм державно-приватного партнерства у сфері освіти, для налагодження ефективної взаємодії

суб'єктів комплементарних механізмів реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації; сприяння розвитку діджитал технологій на всіх рівнях управління, забезпечення комерціалізації результатів діяльності закладів освіти, налагодження міжнародного інвестиційного співробітництва та інші.

З метою сприяння визначенню й впровадженню єдиної державної політики щодо розвитку освіти в умовах діджиталізації, забезпечення її соціальної адекватності пропонується створити цифрову платформу для забезпечення ефективності реалізації визначених механізмів, яка має включати сукупність актуальних технічних компетенцій (hard skills): розробку нових бізнес-моделей (екосистеми, мережі); аналіз даних (Data science); інтеграція із стейкхолдерами освітнього процесу через відкритий програмний інтерфейс (open API); цифрова безпека на рівні дизайну освітньої системи (Security by design); використання проривних технологій (робототехніка, штучний інтелект, 3D-відео, хмарні сервіси, інтернет речей, блокчейн); е-менеджмент (ефективний менеджмент, організований на засадах використання інформаційних технологій); володіння сучасними управлінськими практиками (Lean, SCRUM, Kanban, 6 Sigma, DevOps). Найбільш затребуваними soft skills у цифровій платформі є: цифрова психологія; дизайн-мислення, тобто орієнтація на споживачів освітніх послуг; емоційний інтелект; комунікаційні навички.

При реалізації державної політики розвитку освіти на засадах цифрових трансформацій використовується наявний ресурсно-інституційний потенціал, який включає: інтелектуально-трудова складову (якість персоналу, результативність кадрової роботи); інформаційну складову (сучасні інформаційно-комунікаційні технології, які функціонують на єдиній цифровій платформі); науково-інноваційну складову (результативність науково-освітньої діяльності, якість обладнання, спроможність до дослідження); матеріальну складову (наявність матеріально-технічної бази, технологій тощо); організаційно-економічну складову (наявність системи управління, спроможної до вирішення складних завдань й механізму комерціалізації результатів досліджень); маркетингову складову (спроможність організувати ефективну

взаємодію із учасниками освітнього процесу).

Обґрунтована необхідність розробки системи організації моніторингу й оцінки результативності механізмів реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації, яка є основою для налагодження ефективної взаємодії суб'єктів таких механізмів. Ключовими вимогами такої системи є: становлення чітких положень щодо відбору показників результативності на всіх рівнях управління; дотримання зобов'язань щодо розвитку освіти в умовах діджиталізації, для належного використання складових моніторингу і звітування, що потребує відповідного інституційного лідерства, навчання та належних комунікацій; дотримання зобов'язання органів влади на відповідних рівнях управління інформувати про результати роботи за сукупністю показників: рівнем узгодженості цілей, потреб та можливостей розвитку освіти; рівнем досягнення стратегічних цілей розвитку; рівнем комерціалізованості (перетворення у результат вкладених ресурсів в освітній процес); рівнем впливу негативних та позитивних факторів діджиталізації. Результати на які орієнтована така система передбачають: посилення зв'язків між виділеними ресурсами на розвиток освіти і отриманими результатами, відповідальність посадових осіб за отримані результати; розвиток цифрового потенціалу моніторингу та оцінки на всіх рівнях управління з метою прийняття ефективних рішень на основі отриманої інформації; підвищення продуктивності реалізації визначених стратегічних пріоритетів урядом; своєчасна та достовірна поінформованість громадськості.

Ключові слова: освіта, державне управління, державна політика, механізми, розвиток, діджиталізація.

SUMMARY

Shapoval O. V. Mechanisms of realization of the state policy of development of education of Ukraine in the conditions of digitalization. – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

The dissertation on competition of a scientific degree of the candidate of sciences in public administration on a specialty 25.00.02 – mechanisms of public administration. – PJSC "Higher Educational Institution" Interregional Academy of Personnel Management". – Kyiv, 2021.

The dissertation is devoted to the study of theoretical and methodological principles and development of practical recommendations aimed at improving the mechanisms of implementation of the state policy of education development of Ukraine in the conditions of digitalization. The corresponding conceptual and categorical apparatus is developed in the work, the general characteristic of mechanisms of realization of the state policy of development of education of Ukraine in the conditions of digitalization is carried out.

The discourse space of problems of functioning of mechanisms of realization of the state policy of development of education by systematization of three different vector positions of scientists in this direction is systematized: 1) as linear process the basic functional and organizational conditions of effective realization of the state policy of development of education in digitalization conditions are provision of appropriate resources, effective institutions, developed system of communication and coordination, 2) as a set of actions of various state institutions, which are related to adaptation of all actors of the educational process and interested stakeholders to conditions and tasks to be solved by mechanisms of state development policy education taking into account the needs of digitalization; 3) as an activity that is based on a set of principles that are formal or informal, defined at the beginning or those that are determined by the participants in the implementation of the policy on the basis of experience.

Peculiarities of functioning of mechanisms of realization of the state policy of development of education in the conditions of digitalization which are built on resource-institutional approach, cover the purposes, the general and specific principles (informativeness - implementation of modern information and communication technologies in system of development of education; adaptability - possibility information society, innovation - the ability to generate and commercialize

the results of scientific and educational activities, algorithmic - compliance with the stages of educational activities, control and monitoring of educational results, digitalization - ensuring the formation and implementation of a single digital platform for educational development), activities, levers, methods and tools to form a strategy for the development of education in the context of digitalization in accordance with the modern needs of the state and society in particular. Scientific views on the classification of mechanisms for implementing the state policy of education development in the context of digitalization are systematized, which led to the separation of two groups: 1) mechanisms for the functioning of state policy in education: legal, organizational, administrative, personnel and motivational, financial and economic; 2) complementary mechanisms for implementing the state policy of education development in the context of digitalization: information and communication, commercialization of results of activities, scientific and educational integration. Emphasis is placed on the fact that the mechanisms of implementation of the state policy of education development in the conditions of digitalization should be applied in a complex, providing improvement of the state educational policy.

It is proved that the functioning of mechanisms for the implementation of state policy of education in digitalization is based on the use of direct (directly affect the functioning of participants and stakeholders in the market of educational services (government procurement, licensing, accreditation, quotas, benefits and subsidies, budget funding) and indirect actions and interests of participants of the market of educational services by formation of certain organizational and economic conditions which orient their actions in the necessary direction (crediting, taxation, depreciation deductions, etc.) of methods of regulation.

It is proposed to include in the instruments of mechanisms of realization of the state policy of education development in the conditions of digitalization: normative-legal (approval of obligatory for norms legal norms) rules of behavior of subjects of education, the Constitution of Ukraine, laws of Ukraine), financial and economic (favorable economic environment for the subjects of the market of educational services on the basis of resource support, project financing, financial autonomy, etc.),

organizational and administrative (licensing, targeted programs, accreditation, projects, etc.), personnel and motivation (moral encouragement and promotion of goals and content of education policy, encouragement of charity, sponsorship, etc.), complementary (analysis, evaluation, timely forecasting, monitoring, planning of strategic activities, use of blockchain technology, etc.). 'juncture the market of educational services in the context of supporting optimal socio-pedagogical, organizational-functional, legal, intellectual, material-financial and other conditions of their modernization, providing high-quality educational services and equal access to education, promoting globalization processes in education.

The assessment of the normative-legal mechanism of realization of the state policy of development of education of Ukraine in the conditions of digitalization allowed to outline key problem points and to define priority directions of its improvement: stability of strategic directions of education reform; lack of proper monitoring of the effectiveness of domestic legislation with their official discussion; lack of national educational strategy and inconsistency with the realities of the time concepts for the development of education, given the modern digital transformation; unformed functions of coordinated management of education development; deficit of state financial support for education development projects; inefficiency of social partnership mechanisms in the field of education; unresolved issues of development and implementation of a national system for assessing the quality of education; low level of use of modern information and communication technologies in the field of education; motivation of employers to participate in the preparation of educational programs and standards; inconsistency of qualification characteristics with educational and qualification requirements of available jobs and others.

Examining the organizational and administrative mechanism of implementation of the state policy of education development of Ukraine in the conditions of digitalization it was established that the agenda of the Ministry of Education and Science of Ukraine includes development and implementation of a set of directions of education development in the context of digitalization providing all participants in the educational process with reliable electronic educational resources;

assistance in ensuring the functioning at the appropriate level of the software and hardware complex "Automated information complex of educational management" (PJSC "AIKOM"); formation of conditions for advanced training of employees of educational institutions in the direction of acquiring information and digital competencies; modernization of the Unified State Electronic Database on Education (EDEBO); development of a digital platform for establishing communications between participants in educational and innovation processes; integration into the European Open Science Cloud (EOSC); organization of the process of self-assessment of the state of digital readiness of educational institutions by launching the SELFIE project; improving and filling the content of the digital platform "All-Ukrainian School Online".

It was found that modern European educational systems are characterized by tendencies to humanize and humanize education, the development of public administration model, international cooperation, internationalization of education and the desire to become a single European educational space. American and similar education systems are determined by economic rather than cultural factors (focus on the formation of a global market for educational services, where education is perceived as one of the export sectors of the economy). In turn, it is proved that the reforms in the field of education in Ukraine, for which the formation of a modern, productive and holistic educational sphere, focused on finding the optimal combination of centralized and decentralized forms of government, are relevant. Summarizing the review of the positive world experience of the state policy of education development, the directions of its adaptation in Ukraine are singled out: participation in the educational sphere of public authorities at all levels of public administration and processes of democratization of government, declaration of autonomy; depoliticization and deideologization of the educational process; ensuring quality continuing education; prevention of knowledge aging; strengthening the competitive position of educational institutions capable of differentiating the sources of resources and their effective redistribution; introduction of Blockchain information

technology; improving the efficiency of management, its resource provision and quality parameters, and others.

The directions and advantages of implementation of Blockchain technology in mechanisms of realization of the state policy of development of education in the conditions of digitalization are defined: 1. Use of electronic data carriers and refusal of paper (duration and safety of storage of the information on participants and the maintenance of educational process). 2. Simplification of the control system in the field of education. 3. Reducing data management costs; the possibility of using vouchers in financing; adaptability of payment systems to the conditions of digitalization); 4. Well-established system of management of results of activity of educational institutions (use of the mechanism of commercialization of results of activity). Thus, the result of the use of advanced information technology Blockchain is the automation of the processes of providing educational services, increasing their efficiency, focusing on the era of digital contracts.

The main strategic guidelines of the state educational policy should be: focus on comprehensive support of breakthrough and improving educational innovations in the field of digital transformations; development of forms of public-private partnership in the field of education, for establishing effective interaction of subjects of complementary mechanisms of realization of the state policy of development of education in the conditions of digitalization; promoting the development of digital technologies at all levels of government, ensuring the commercialization of the results of educational institutions, establishing international investment cooperation and others.

In order to promote the definition and implementation of a unified state policy for the development of education in digitalization, ensuring its social adequacy, it is proposed to create a digital platform to ensure the effectiveness of certain mechanisms, which should include a set of relevant technical competencies (hard skills): development of new business models , networks); data science; integration with stakeholders of the educational process through an open software interface (open API); digital security at the level of educational system design (Security by design);

use of breakthrough technologies (robotics, artificial intelligence, 3D-video, cloud services, Internet of Things, blockchain); e-management (effective management, organized on the basis of the use of information technology); mastery of modern management practices (Lean, SCRUM, Kanban, 6 Sigma, DevOps). The most popular soft skills in the digital platform are: digital psychology; design thinking, ie focus on consumers of educational services; emotional intelligence; communication skills.

When implementing the state policy of education development on the basis of digital transformations, the available resource-institutional potential is used, which includes: intellectual-labor component (quality of personnel, efficiency of personnel work); information component (modern information and communication technologies that operate on a single digital platform); scientific and innovative component (effectiveness of scientific and educational activities, quality of equipment, ability to research); material component (availability of material and technical base, technologies, etc.); organizational and economic component (the presence of a management system capable of solving complex problems and the mechanism of commercialization of research results); marketing component (ability to organize effective interaction with participants in the educational process).

Necessity of development of the system of the organization of monitoring and an estimation of efficiency of mechanisms of realization of the state policy of development of education in the conditions of digitalization which is a basis for establishment of effective interaction of subjects of such mechanisms is proved. The key requirements of such a system are: the establishment of clear provisions for the selection of performance indicators at all levels of government; compliance with commitments on the development of education in the context of digitalization, for the proper use of the components of monitoring and reporting, which requires appropriate institutional leadership, training and proper communication; compliance with the obligation of the authorities at the appropriate levels of government to inform about the results of work on a set of indicators: the level of consistency of goals, needs and opportunities for educational development; the level of achievement

of strategic development goals; the level of commercialization (transformation into the result of invested resources in the educational process); the level of influence of negative and positive factors of digitalization. The results of such a system include: strengthening the links between the resources allocated for the development of education and the results obtained, the responsibility of officials for the results obtained; development of digital capacity for monitoring and evaluation at all levels of government in order to make effective decisions based on the information obtained; increasing the productivity of the government's implementation of certain strategic priorities; timely and reliable public awareness.

Key words: education, public administration, public policy, mechanisms, development, digitalization.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Праці, які відображають основні наукові результати дисертації

Публікації в наукових фахових виданнях України з державного управління та публікації в наукових виданнях іноземних держав за напрямом, з якого підготовлено дисертацію

1. Shapoval O. Association Agreement: driving integrational changes: Collective monograph. Regina st., Ottawa, Ontario, K2B 5W8 Canada: Accent Graphics Communications & Publishing, 2020. 361 c. (0,6 д.а.)
2. Шаповал О. В. Європейський досвід публічного адміністрування у галузі освіти. *Держава та регіони. Серія: Державне управління*. 2018. № 4 (64). С.262-266. (0,5 д.а.)
3. Яровой Т. С., **Шаповал О. В.** Проблемні питання державного управління вищою освітою в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2019. № 3. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1805>. (0,33 д.а.). (Особистий внесок автора полягає у визначенні та систематизації головних проблем у сфері державного управління вищою освітою в Україні 0,28 д.а.).

4. Шаповал О. В. Система освіти в Україні на сучасному етапі реформування. *Держава та регіони. Серія: Державне управління*. 2019. № 1 (65). С. 137-142. (0,45 д.а.)

5. Шаповал О. В. Деякі теоретичні аспекти управління корпоративними знаннями у закладах освіти. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2020. № 3 (59). С. 74-80. (0,5 д.а.)

6. Шаповал О. В. Особливості впровадження цифрових технологій в діяльність вищих навчальних закладів. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2020. № 4 (60). С. 57-64. (0,45 д.а.)

7. Shapoval O. Retrospective of the formation of the education system in Ukraine. *Public Administration and Law Review*, 2020. №(4), P.4-14. URL: <https://doi.org/10.36690/2674-5216-2020-4-90> (0,4 д.а.)

Праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

8. Шаповал О. В. Система освіти в процесі сучасного українського державотворення. Європейський вимір публічного управління: матеріали I регіональної наукової конференції; 22.12.2017 р., м. Чернігів / за заг. ред. Руденко О.М., Михайловської О.В. Чернігів : ЧНТУ, 2017. С. 66-68. Електронне видання. (навчально-наукова серія: “Публічне управління та адміністрування”; випуск 6). URL: https://pumo.stu.cn.ua/wpcontent/uploads/tezy_2017.pdf (0,2 д.а.)

9. Шаповал О. В. Управління знаннями. Європейський вимір публічного управління: матеріали II регіональної наукової конференції; 21.12.2018 р., м. Чернігів / за заг. ред. Руденко О.М., Михайловської О.В. Чернігів : ЧНТУ, 2018. С. 63-68. Електронне видання. (навчально-наукова серія: “Публічне управління та адміністрування”; випуск 13). URL: https://pumo.stu.cn.ua/wpcontent/uploads/tezy_2018.pdf (0,2 д.а.)

10. Шаповал О. В. Формування системи управління корпоративними знаннями у вищих навчальних закладах. Європейський вимір публічного управління: матеріали III регіональної наукової конференції; 20.12.2019 р., м.

Чернігів / за заг. ред. Руденко О.М., Михайловської О.В. Чернігів : ЧНТУ, 2019. С. 103-109. Електронне видання. (навчально-наукова серія: “Публічне управління та адміністрування”; випуск 14). URL: https://pumo.stu.cn.ua/wpcontent/uploads/tezy_2019.pdf (0,2 д.а.)

11. Шаповал О. В. Проблематика забезпечення якості освіти в Україні: коротка ретроспектива становлення та сучасний стан: матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції «Роль юриспруденції у формуванні сучасного суспільства». Частина друга (м. Київ, 8 жовтня 2019р.) Київ, 2019 р. С. 86-88. (0,3 д.а.)

12. Шаповал О. В. Реформа освіти в умовах сучасного Українського державотворення: Матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції «Розвиток Української Держави в умовах активізації євроінтеграційних процесів». Частина друга (м. Київ, 15 квітня 2019 р.) Київ. 2019. С. 125-126. (0,1 д.а.)

ЗМІСТ

ВСТУП	19
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ МЕХАНІЗМІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ ОСВІТИ В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ	29
1.1. Понятійно-термінологічний апарат дослідження механізмів реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації	29
1.2. Концептуальні аспекти функціонування механізмів реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації	51
1.3. Методи та інструменти механізмів реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації	71
Висновки до 1 розділу	86
Список використаної літератури до розділу 1	89
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ МЕХАНІЗМІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ ОСВІТИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ	101
2.1. Нормативно-правовий механізм реалізації державної політики розвитку освіти України в умовах діджиталізації	101
2.2. Особливості функціонування організаційно-адміністративного та фінансово-економічного механізмів реалізації державної політики розвитку освіти України в умовах діджиталізації	116
2.3. Досвід провідних країн світу щодо функціонування механізмів реалізації державної політики розвитку освіти та можливі напрями його адаптація в Україні	134
Висновки до 2 розділу	150
Список використаної літератури до розділу 2	154
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ ОСВІТИ В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ	161
3.1. Стратегічні орієнтири удосконалення механізмів реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації	161
3.2. Концептуально-методологічний підхід до формування моделі державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації	174
3.3. Моніторинг результативності механізмів реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації	192
Висновки до 3 розділу	203
Список використаної літератури до розділу 3	205
ВИСНОВКИ	212
ДОДАТКИ	215

ВСТУП

Актуальність теми. Активізація процесів цифровізації, глобалізації, посилення ринкових відносин, прагнення побудови відкритої моделі державної політики зумовлюють актуальність проблеми забезпечення розвитку освіти в Україні. Освіта в сучасних умовах діджиталізації є важливим соціальним інститутом, який функціонує у напрямку задоволення суспільних потреб, вимагаючи цим самим своєчасної реакції від органів влади різних рівнів управління на внутрішні й зовнішні зміни у напрямку її розвитку, на засадах удосконалення відповідних механізмів реалізації державної політики орієнтованих на універсалізацію змісту та технологій освіти. Удосконалення механізмів реалізації державної політики розвитку освіти є об'єктивною і своєчасною потребою, яка передбачає використання інформаційних технологій у сфері функціонування системи відповідальності всіх учасників освітнього процесу. Саме тому сучасний стан розвитку освіти, актуальні проблеми, динаміка глобальних трансформацій, які охопили суспільство, спонукають до розробки та імплементації ефективних механізмів реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації, які б забезпечували конкурентоспроможність освіти України на міжнародному освітньому просторі.

Дисертація ґрунтується на фундаменті теоретико-методичних положень, сформованих у сферах державного управління, менеджменту та економіки. Недостатня розробленість на науковому рівні управлінських аспектів функціонування механізмів реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації, наявність значних недоліків у нормативно-правовому забезпеченні управління освітньою сферою обумовили вибір теми дослідження. Саме тому обґрунтування концептуальних положень та розробка практичних рекомендацій щодо удосконалення механізмів реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації на сьогодні є досить актуальним.

Питання управління розвитком освіти є предметом наукових досліджень зарубіжних й вітчизняних дослідників, таких як Ф. Альтбах, М. Білинська, Е.

Берген, Й. Возницький, М. Генрі, Т. Гладка, Д. Джевуляк, С. Крисюк, О. Кудрейко, В. Куклін, В. Козаков, К. Левківський, І. Лопушинський, А. Мазак, В. Паламарчук, К. Пішеніна, С. Тейлор, Ф. Різві, В. Хаддад та інші. Вивченню практичних аспектів та теоретико-методологічних засад функціонування механізмів реалізації державної політики присвятили роботи такі дослідники, як В. Бабак, Р. Беланова, Н. Борецька, Д. Дзвінчук, Н. Лавриченко, О. Лапшова, О. Лоцихіна, О. Матвієнко, О. Мельникова, Ю. Музика, С. Ніколаєнко, Т. Павлова, Л. Пшенична, О. Сидоренко, О. Скубашевська, В. Шевченко, Т. Шестаковська, Г. Щекатунова, Т. Яровой та інші.

Аналіз дослідницької проблематики розвитку освіти дає можливість стверджувати, що найменш розробленими є питання, пов'язані з функціонуванням ефективних механізмів реалізації державної політики розвитку освіти саме в умовах діджиталізації. Актуальність дисертаційної роботи обумовлюється необхідністю визначення наукових підходів до формування сучасної моделі державної політики розвитку освіти, розроблення на цих засадах відповідних концепцій і програм, удосконалення законодавства, що адекватно відбивають специфіку освіти та забезпечують гнучке реагування на зміни в цифровізованому суспільстві. Тобто, проблеми функціонування механізмів реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації залишаються недостатньо дослідженими, що зумовило наукову актуальність теми дослідження, визначило його мету, завдання та структурну побудову дисертаційної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане в рамках науково-дослідної теми Міжрегіональної Академії управління персоналом: «Теоретико-методологічні основи становлення української державності і соціальна практика: політичні, юридичні, економічні й психологічні проблеми» (номер державної реєстрації – 0113U07698);, у якій автор була співвиконавцем.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є науково-практичне обґрунтування механізмів реалізації державної політики розвитку освіти в

умовах діджиталізації та визначення стратегічних напрямів їх удосконалення.

Мета дослідження зумовила необхідність постановки наступних логічно-пов'язаних та послідовно розглянутих *завдань*:

- визначити і поглибити понятійно-категоріальний апарат механізмів реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації;
- обґрунтувати структуру механізмів реалізації державної політики розвитку освіти на засадах діджиталізації та особливостей їх функціонування;
- проаналізувати сучасний стан функціонування нормативно-правового, організаційно-адміністративного та фінансово-економічного механізму реалізації державної політики розвитку освіти в Україні в умовах діджиталізації;
- здійснити оцінку світового досвіду реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації та можливості його адаптації в Україні;
- запропонувати модель реалізації державної політики розвитку освіти України на засадах діджиталізації;
- виробити рекомендації щодо удосконалення механізмів реалізації державної політики розвитку освіти України в умовах діджиталізації;
- розробити пропозиції щодо організації моніторингу та оцінки результативності механізмів реалізації державної політики розвитку освіти України в умовах діджиталізації.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, які виникають у процесі державного управління розвитком освіти в Україні.

Предметом дослідження є механізми реалізації державної політики розвитку освіти України в умовах діджиталізації.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є сукупність загальнонаукових та спеціальних методів, застосування яких забезпечило об'єктивний, всебічний аналіз досліджуваного предмету, достовірність отриманих результатів. При формуванні понятійно-категоріального апарату задіяні методи аналізу і синтезу, узагальнення та наукової абстракції. Аналіз підходів до розуміння сутності та структури

механізмів реалізації державної політики розвитку освіти на засадах діджиталізації здійснювався із використанням діалектичного і системно-структурного методів. Застосування історико-логічного методу, індукції та дедукції дало змогу дослідити теоретико-методологічні засади розвитку освіти у контексті ефективності механізмів їх державного управління. Під час дослідження сучасного стану функціонування механізмів реалізації державної політики розвитку освіти на засадах діджиталізації в Україні застосовано аналітичні методи спостереження, вимірювання і порівняння. Факторний і ретроспективний аналіз, метод статистичних оцінок застосовувався при виявленні ключових проблем та перспектив удосконалення механізмів реалізації державної політики розвитку освіти на засадах діджиталізації. При обґрунтуванні стратегічних напрямів удосконалення механізмів реалізації державної політики розвитку освіти на засадах діджиталізації використовувалися евристичні методи, а також методи логічного узагальнення.

Емпіричною основою дослідження стали нормативно-правові акти, що регламентують регулюючі відносини суб'єктів механізмів реалізації державної політики розвитку освіти на засадах діджиталізації, досвід особистої професійної діяльності автора.

Наукова новизна проведеного дослідження визначається тим, що робота є однією з перших наукових праць, в якій комплексно, з використанням сучасних методів пізнання, урахуванням досягнень науки державного управління досліджено особливості функціонування механізмів реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації. Найсуттєвіші результати дисертаційного дослідження, які містять наукову новизну, полягають у тому, що:

вперше:

- розроблено та обґрунтовано модель реалізації державної політики розвитку освіти на засадах діджиталізації, яка обумовлена суб'єкт-суб'єктною взаємодією стейкхолдерів освітнього процесу (держави, закладів освіти, здобувачів освіти, бізнесу та громадськості), включає інтелектуально-трудова

(якість персоналу, результативність кадрової роботи); інформаційну (сучасні інформаційно-комунікаційні технології, які функціонують на єдиній цифровій платформі); науково-інноваційну (результативність науково-освітньої діяльності, якість обладнання, спроможність до дослідження); матеріальну (наявність матеріально-технічної бази, технологій тощо); організаційно-економічну (наявність системи управління, спроможної до вирішення складних завдань й механізму комерціалізації результатів досліджень); маркетингову складові (спроможність організувати ефективну взаємодію із учасниками освітнього процесу), використання яких у синергетичній єдності сприяє ефективній реалізації державної політики розвитку освіти враховуючи вимоги та перспективи діджиталізації;

удосконалено:

- класифікацію механізмів реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації, яка, на відміну від існуючих, передбачає дві групи: 1) механізми функціонування державної політики у сфері освіти (нормативно-правовий, організаційно-адміністративний, кадрово-мотиваційний та фінансово-економічний); 2) комплементарні механізми реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації (інформаційно-комунікаційний, комерціалізації результатів діяльності та науково-освітньої інтеграції), які побудовані на ресурсно-інституційному підході та передбачають дотримання специфічних принципів (інформативності, адаптивності, інновативності, алгоритмічності, цифровізації) реалізації державної освітньої політики в умовах діджиталізації;

- концептуальний підхід до функціонування інформаційно-комунікаційного механізму реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації, який, на відміну від наявних, передбачає імплементацію до такого механізму цифрової технології Blockchain, яка має позитивний світовий досвід й передбачає забезпечення прозорості фінансових потоків, підвищення швидкості обробки даних, ефективне управління інтелектуальною власністю, налагодження ефективного співробітництва між учасниками освітнього

процесу ґрунтуючись на принципах оперативності, прозорості і застрахованості від можливих ризиків, що дозволить сформувати надійний інформаційно-комунікаційний механізм реалізації державної політики розвитку освіти з новою системою цінностей, соціальних норм та економічних законів;

- науково-методологічний конструкт системи організації моніторингу та оцінки результативності механізмів реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації, який, на відміну від існуючих, включає показники проведення оцінки (рівень узгодженості цілей, потреб та можливостей розвитку освіти; рівень досягнення стратегічних цілей розвитку; рівень комерціалізованості; вплив негативних і позитивних факторів діджиталізації), орієнтовані на розбудову системи дотримання зобов'язань щодо розвитку освіти в умовах діджиталізації у контексті використання механізмів реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації;

набули подальшого розвитку:

- понятійний апарат науки державного управління у частині уточнення змісту поняття "механізми реалізації державної політики розвитку освіти" що представляють собою складну багаторівневу систему механізмів (нормативно-правовий, організаційно-адміністративний, кадрово-мотиваційний, фінансово-економічний, інформаційно-комунікаційний, комерціалізації результатів діяльності та науково-освітньої інтеграції), орієнтованих на реформування структурно-функціональних відносин в сфері освіти з метою забезпечення її стійкого розвитку, які реалізуються органами влади на всіх рівнях управління;

- розкриття специфічних характеристик реалізації державної політики розвитку освіти України в умовах діджиталізації, в частині виокремлення особливостей розробки і використання нормативно-правового, організаційно-інституційного та фінансово-економічного механізму розвитку освіти у відповідності до вимог цифрових трансформацій, в тому числі щодо налагодження системи соціального партнерства, інформаційно-комунікаційних

технологій, оцінювання якості освітніх послуг тощо. Це дає змогу обґрунтовано підходити до прийняття рішень щодо формування інноваційної інформаційної інфраструктури інституційного забезпечення організаційно-економічних взаємовідносин між стейкхолдерами освітнього процесу;

- наукове обґрунтування стратегічних напрямів вдосконалення механізмів реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації та їх інтеграції у відповідні механізми, зокрема: розробити Концепцію цифрової трансформації освіти і науки України; адаптувати вітчизняне законодавство до потреб і вимог цифрової трансформації; сформувати адаптивне організаційно-інфраструктурне забезпечення розвитку освіти із використанням діджитал технологій; удосконалити інформаційну базу управління розвитку в умовах діджиталізації освіти (впровадження технології Blockchain) для прийняття науково-обґрунтованих рішень та комерціалізації результатів діяльності та інші. Реалізація запропонованих напрямів дозволить створити необхідні передумови для розвитку освіти в Україні, яка перебуває під впливом цифрових трансформацій;

- систематизація зарубіжного досвіду у напрямку імплементації позитивного досвіду функціонування механізмів реалізації державної політики розвитку освіти України в умовах діджиталізації, що передбачає: підвищення ефективності управління, його ресурсного забезпечення та якісних параметрів; посилення конкурентних позицій закладів освіти, спроможних диференціювати джерела надходжень ресурсів і ефективного їх перерозподілу; впровадження інформаційної технології Blockchain; співучасть у освітній сфері органів державної влади на всіх рівнях управління з громадськістю й процеси демократизації управління та інші.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що положення та висновки, сформульовані у дисертаційній роботі, мають як теоретичне, так і практичне значення. Отримані наукові результати можуть бути використані:

– у науково-дослідній роботі – положення та висновки дисертації можуть бути підґрунтям для розроблення пропозицій щодо вирішення проблем державного управління з метою вдосконалення інституційного забезпечення у процесі розробки комплементарних механізмів реалізації державної політики розвитку освіти на засадах діджиталізації;

– у законотворчому процесі – при вдосконаленні чинного законодавства України, яке регулює питання розвитку освіти; при розробці Концепції цифрової трансформації освіти і науки України;

– у діяльності центральних, регіональних і місцевих органів державної влади та органів місцевого самоврядування в процесі розвитку інструментів управління розвитком освіти в умовах діджиталізації;

– у навчальному процесі – при підготовці та викладанні навчальних курсів з державного управління та управління; у роботі з підвищення професійної кваліфікації кадрів освіти, посадових осіб центральних і місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування.

Основні положення та результати дослідження використані в діяльності:

- **Міжрегіональною Академією управління персоналом** – у процесі підвищення теоретичного та практичного рівня фахової підготовки студентів бакалаврів та магістрантів (Довідка про впровадження від 16 грудня 2020 року № 5460);

- **Громадської організації «Міжнародна науково-освітня платформа «ОНОВЛЮЙСЯ»** – в частині ідентифікації національних особливостей розробки та використання нормативно-правової бази розвитку в умовах діджиталізації у відповідності до викликів інформаційного суспільства. (довідка про впровадження від 25 грудня 2020 року № 12/2020).

- **Діяльності Верховної Ради України** – в практичній роботі при розгляді сукупності законопроектів серед яких: «Про внесення змін до деяких законів України щодо статусу національного та ефективного управління закладами освіти і державним майном» (реєстрація за № 4486 від 10.12.2020), «Про внесення змін до Закону України «Про вищу освіту» щодо управління

освітньої діяльності у сфері освіти для іноземних громадян та осіб без громадянства» (реєстрація за № 3717 від 22.06.2020) (довідка про впровадження від 15 січня 2021 року № 1110).

- **Департаменту освіти і науки, виконавчого органу Київської міської ради Київської міської державної адміністрації** – в практичній роботі при реалізації механізмів державного управління розвитком освіти та оцінки потенціалу її розвитку на засадах інформатизації суспільства в Україні (довідка про впровадження від 16 лютого 2021 року № 063-1169).

Особистий внесок здобувача. Наукове дослідження механізмів реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації як окремого наукового завдання виконано дисертантом самостійно, з використанням досягнень науки державного управління. Теоретичні положення та висновки обґрунтовано на основі особистих досліджень автора у сфері теорії та практики державного управління розвитком освіти, аналізу відповідної вітчизняної та зарубіжної літератури, а також нормативно-правової бази, що регулює окремі питання забезпечення розвитку в країні.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати дисертаційних розробок пройшли апробацію в ході ряду наукових комунікативних заходів, зокрема: I регіональної наукової конференції «Європейський вимір публічного управління» (Чернігів, 2017); II регіональної наукової конференції «Європейський вимір публічного управління» (Чернігів, 2018); III регіональної наукової конференції «Європейський вимір публічного управління» (Чернігів, 2019); VII Міжнародної науково-практичної конференції «Роль юриспруденції у формуванні сучасного суспільства» (Київ, 2019); VII Міжнародної науково-практичної конференції «Розвиток Української Держави в умовах активізації євроінтеграційних процесів» (Київ, 2019).

Публікації. Основні результати дисертаційної роботи опубліковані у 12 наукових працях, з них: 7 статей у наукових фахових виданнях України та виданнях внесених до наукометричних баз; 5 публікацій – у збірниках тез доповідей конференцій.

Структура та обсяг роботи. Дисертаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 246 сторінок. Основний зміст дисертаційного дослідження викладено на 210 сторінках. Робота містить 18 рисунків, 15 таблиць та 2 додатки. Список використаних джерел налічує 221 найменування.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ МЕХАНІЗМІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ ОСВІТИ В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ

1.1. Понятійно-термінологічний апарат дослідження механізмів реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації

Особливості розвитку суспільства передбачають особливо актуального теоретично-концептуального представлення механізмів управління розвитком системи освіти в Україні. Успішному вирішенню вищевикладеного питання сприяє насамперед процес наукового обґрунтування сучасного змісту загалом підсистеми управління, ідентифікація перспектив щодо його подальшого розвитку в умовах діджиталізації й налагодження партнерства між державою, системою освіти та громадськістю.

Відповідно до загальноприйнятої концепції Міжнародної стандартної класифікації освіти «освіта – це процеси, якими суспільство цілеспрямовано передає накопичені інформацію, знання, розуміння, погляди, цінності, уміння, компетентності та вчинки від покоління до покоління. Вони включають комунікацію з метою навчання, що передбачає передавання інформації повідомлень, ідей, знань, принципів тощо» [1, с. 40].

Закон України «Про освіту» визначає освітню мету: «всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її здібностей, виховання моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу, підвищення освітнього рівня, забезпечення національної економіки кваліфікованими фахівцями» [2].

Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр. представляє, що «найважливішим для держави є виховання людини інноваційного типу мислення та культури, модернізація науково-освітнього

простору з урахуванням його розвитку в умовах діджиталізації, запитів особистості, потреб суспільства і держави. Якісна освіта є необхідною умовою забезпечення сталого розвитку демократичного суспільства, консолідації його інституцій, гуманізації суспільних відносин, формування нових життєвих орієнтирів особистості» [3].

Варто зауважити, що головною метою сучасної системи освіти в Україні насамперед передбачається формування необхідних умов для розвитку особистості й багатогранної самореалізації різних громадян України; становлення покоління, яке буде спроможне здобувати знання впродовж всього життя; формування й розвиток цінностей всього громадянського суспільства; сприяння консолідації нації українців, інтеграцію України до європейського і світового простору як процвітаючої і конкурентоспроможної держави.

У сучасній провідній науковій літературі відсутнє визначення поняття «механізми державного управління розвитком освіти» та освіти зокрема. Відтак, дослідження його сутності можна провести шляхом аналізу таких взаємопов'язаних з ним категорій, як «управління», «соціальне управління», «державне управління», «механізм державного управління», «державне управління освітою», «управління розвитком».

Філософський словник подає таке тлумачення: «Управління – об'єктивний процес упорядкування систем, суть якого полягає в забезпеченні їхньої цілісності, підтриманні заданого режиму діяльності й досягнення мети шляхом обміну інформацією між їхніми підсистемами (керуючою й керованою) по каналах прямого і зворотного зв'язку» [4, с. 706]. Воно є досить характерною властивістю для суспільства на будь-якому рівні щодо його розвитку. Така властивість має загальний характер та витікає з загальновизнаної природи суспільства. Управління означає певну зміну стану об'єкта. Насамперед, в його основу покладаються різні цілі щодо розвитку такого об'єкта управління, намагання покращити його базові показники [5, с.

99]. Тому, управління у найширшому представленні звернене на процеси, відповідні ресурси й цілі [6, с. 39].

Перспективність управління визначається безпосередньо існуванням різних випадковостей, що дає перспективу уникнути одноваріантного його призначення. Тому серед основних умов управління є головна умова мати певний перспективний вибір; друга умова, – для управління, варто мати певний зворотний зв'язок між різними елементами суспільно-політичної системи [7, с. 511]. Управління як головна система передбачає перспективна наявність підсистем: безпосередньо організації відносин щодо її елементів, визначеного режиму щодо її функціонування у вигляді ряду окремих механізмів, які функціонують під контролем у відповідності до визначених норм, істоти розвитку за загальною програмою у напрямку до реалізації стратегічної цілі.

У сучасній науковій літературі залежно від об'єкта представляють такі різні види управління: техніко-технологічне (пов'язане із розробкою людьми, їх певними об'єднаннями машин й механізмів), біологічне. Відповідно біологічне, та технічне системне управління відбувається у рамках соціального управління адже різні види управління пов'язані із об'єднанням головних зусиль людей для отримання встановлених цілей, хоча також мають різний об'єкт [8, с. 5]. Насамперед, соціальне управління включає громадське, під яким пропонуємо розглядати специфічний вид організації державної діяльності, тобто виконавча діяльність [8, с. 7].

Проблема забезпечення соціального управління відповідно не може плідно вирішуватись без включення особливостей щодо особистісного управління. Відповідно соціальне управління представляється широким різнобарв'ям, також носить системний характер й сприяє при належному використанні його перспективних можливостей досить гнучко підтримувати стабільність у суспільстві й адаптуватися для необхідності до змін сприяння оточуючого середовища. Його можна представити заснованим на принципі зворотного зв'язку загальним комплексом неперервних та стихійних

сигнально-змістовних, суспільно значимих взаємовпливів одних елементів суспільства на інші, у тому числі і на все суспільство для його оптимально організованого функціонування і розвитку як системи [9, с. 29-30].

Разом з тим, державне управління – це «систематично здійснюваний цілеспрямований вплив держави на суспільну систему в цілому або на окремі її ланки, на стан і розвиток суспільних процесів, на свідомість, поведінку та діяльність особи і громадянина з метою реалізації державної політики, виробленої політичною системою та законодавчо закріпленої, в інтересах оптимального функціонування та розвитку держави» [10, с. 95], або, якщо коротко, «державне управління можна визначити як цілеспрямований вплив органів держави на життєдіяльність суспільства» [11, с. 37].

Відповідно до представленої Концепції адміністративної реформи пропонується, державне управління розглядати як «вид діяльності держави, який полягає у реалізації нею управлінського, організуючого впливу і ті сфери й галузі для суспільного життя, які потребують певного втручання держави на основі використання різних повноважень для виконавчої влади. Таким чином державне управління відбувається також за межами функціонування саме виконавчої влади, на рівні державних підприємств, певних установ та організацій. Завдяки такому підходу поняття «державне управління» за своїм змістом є більш ширше, ніж представлене поняття «виконавча влада» [12]. Державне управління – це виконавча діяльність щодо безпосередньої організації соціальних процесів у суспільстві. Воно характеризується наступними рисами: є організуючою діяльністю; має відповідне виконавчо-розпорядчий характер; на засадах здійснення відповідної управлінської діяльності, яка реалізує функції держави у соціально-культурній, або ж соціально-політичній, організаційно-економічних сферах діяльності [13, с. 18].

На особливу увагу у рамках даного дослідження заслуговують питання державного управління системою освіти. Сучасна система освіти вважається дієвим фактором «соціальної стабільності, економічного добробуту країни, її

конкурентоспроможності та національної безпеки» [14, с. 168]. Разом з тим, «освіта є життєвою необхідністю кожної людини. Лише завдяки їй уможливорюється суспільне відтворення Людини на культурному, науковому, економічному, технологічному, ідеологічному, політичному, мистецькому, релігійному та інших рівнях» [15, с. 288]. Цілком можна погодитись з оптимістичними оцінками І.Зязюна, що в майбутньому Україна «завдяки найпередовішим освітнім технологіям перебуватиме у сузір'ї найрозвиненіших країн світу: економічно стабільних, культурно неповторних, психологічно незбагнених, щасливих матеріальним і духовним благополуччям своїх громадян» [15].

Не менш загальноприйняті думки щодо розвитку освіти та у інших фахівців. «Освіта, – пише С. Ніколаєнко, – це галузь, що «олюднює» нові знання, орієнтуючись передусім на індивідуальний розвиток людини; основа розвитку будь-якого суспільства; пріоритетна галузь внутрішньої політики держави» [16, с. 417]. Саме освіта, стверджує Б. Гершунський, є тією ключовою сферою, від якої залежить головне – формування особистості вільної людини, яка живе у вільному демократичному суспільстві, здатної самостійно й усвідомлено будувати власне життя [17, с. 60].

Отже, як результат проведених досліджень, було встановлено, що розвиток освіти у кожній країні перебуває під впливом сукупності різних факторів внутрішнього й зовнішнього середовища (рис. 1.1).

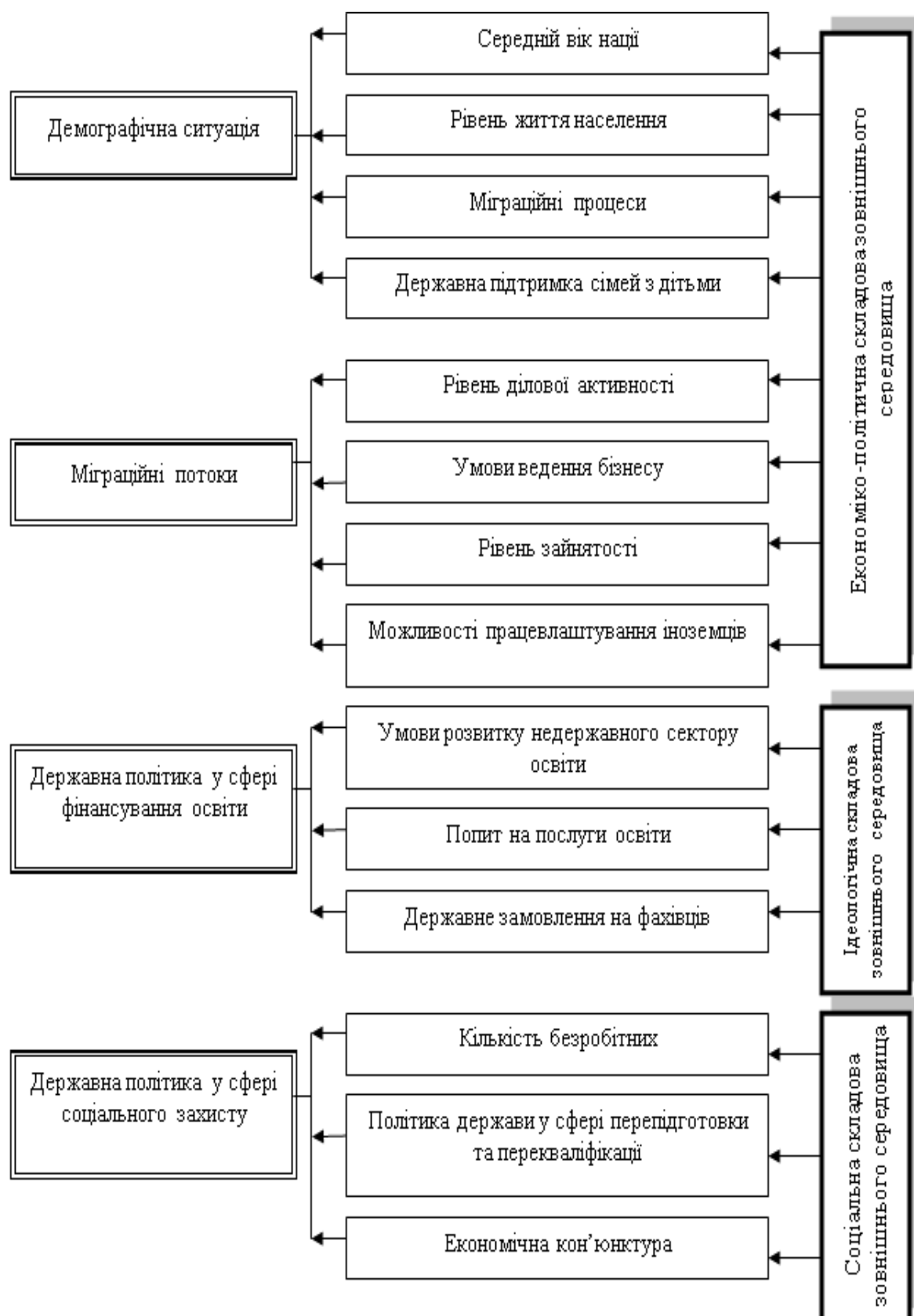

Рис. 1.1. Фактори, які впливають на розвиток освіти в умовах діджиталізації*

**Джерело: доповнено автором на основі [18].*

Розвиток сучасної інформаційної моделі освіти значно змінює роль сучасних знань в усіх соціально-економічних процесах. Тому пріоритетним видом економічної діяльності вже стає формування інформації та її поетапне застосування у напрямку ефективного формування і функціонування в суспільстві. Так наприкінці XIX ст. завдяки взаємодії таких двох підходів як ліберального та утилітарного почала виникати традиція визначення високої значущості сфери освіти. У свою чергу принциповою відмінною рисою саме ліберального періоду є те, що освіта виконує функції практично духовного розвитку й культурного особистісного збагачення, не враховуючи у свою чергу нагальні потреби країни в цілому [19-20].

Формування і розвиток теорії інформаційного суспільства є відповідним результатом функціонування освіти в умовах діджиталізації. Між такими загальновизнаними теоріями присутній тісний зв'язок. Насамперед, теорію інформаційного суспільства вважають певною методологічною основою теорії діджиталізації, у свою чергу представлена теорія інформаційної економіки, яка є складовою інформаційного суспільства [21-22].

В усучасних умовах зустрічаються різні загальноприйняті інтерпретації терміну «інформаційне суспільство», яка значно залежать від загальної позиції у певного науковця і способу щодо його дослідження. У свою чергу, найпоширенішим є загальний підхід до представлення інформаційного суспільства як певної фази щодо розвитку суспільства, у якій ключовими продуктами виробництва є сама необхідна інформація і знання, а до певних рис належать зростання ролі інформації і знань у реалізації життєдіяльності, зростання загальних обсягів інформаційних комунікацій, відповідних продуктів та послуг у ВВП країни, формування глобального інформаційного простору, у якому відбувається дієва інформаційна взаємодія всіх людей, а саме через їхній своєчасний доступ до можливих світових інформаційних ресурсів та безпосередньо споживання таких інформаційних продуктів і послуг [23-24]. Зауважимо, що таке споживання інформаційних продуктів, відрізняється від споживання матеріальних ресурсів, яке сприяє збільшенню

ентропії у всьому Всесвіті, відбувається зменшення ентропії, поступове зростання знань та підвищення рівня організації в зовнішньому глобальному середовищі. Також, інформація та знання у результаті їх споживання не зменшуються і не зникають на противагу матеріальним благам, однак можуть морально застаріти та втратити попит серед споживачів [23].

Дослідником Б. Корнійчуком термін «інформаційне суспільство» представлено у дуалістичному аспекті. По-перше, інформаційне суспільство представляється загальним сучасним етапом щодо розвитку такої цивілізації, суспільства, яке представляється насамперед як результат діяльності творчої праці та інформаційних продуктів, з іншої сторони - це відповідна економічна теорія інформаційного суспільства [19]. Такий підхід підтримує і науковець А. Маслов, який вважає що теорія інформаційного суспільства є відповідною методологічною базою теорії інформаційного суспільства [23].

Науковець Н. Апатова інформаційне суспільство представляє як ключовий засіб для розвитку освіти із використанням інформаційно-інтелектуальних ресурсів [25]. Проте, такий підхід є дуже вузьким і не представляє характерні особливості інформаційного суспільства сучасності, що обумовлено зміною характеру праці і динамічним розвитком продуктивних сил в країні.

Отже, враховуючи представлені погляди науковців, інформаційне суспільство пропонуємо розглядати як сектор національного господарства, в якому формується інтелектуальний продукт, і, як певний тип щодо поступу загальноекономічної системи, у якому ключове місце відведено тим сферам національного господарства, які формують належний інтелектуальний капітал (освіта) й визначальним чином суттєво впливають на функціонування інших сфер. Власні характерні особливості інформаційного суспільства в сучасному світі певним чином систематизовані й представлені на рис.1.2.

Рис. 1.2. Характерні ознаки сучасного інформаційного суспільства*

*Джерело: систематизовано автором

Незважаючи на те, що термін «інформаційне суспільство» з'явилась не так давно, все більше вітчизняних дослідників у контексті вивчення соціально-економічної політики держави користуються його концептуальними положеннями у вирішенні проблем сучасної соціальної сфери. Такі науковці, як Р.Васильченко, О.Вершинської, О.Глущенко, Д. Губайдулліної, Р. Капелюшнікова, Д. Шахова та ін. у своїх працях висвітлюють ключові аспекти становлення та розвитку інформаційного ринку, визначенню рівня впливу положень інформаційного суспільствана відповідні соціально-економічні процеси в країні.

Як стадія розвитку суспільства і сукупність всіх відносин, які виникають між суб'єктами господарювання щодо виробництва, розподілу, зміни та споживання відповідної інформації, у контексті формування нового інформаційного технологічного укладу розглядається інформаційне суспільствоД. Губайдулліновою. Характерними особливостями інформаційного суспільства сучасності є: зростання обсягів та частки знань й

інформації, зростання кількості зайнятих у сферах пов'язаних із інформаційною сферою, підвищення темпів старіння і оновлення інформаційних ресурсів та технологій, підвищення ролі державного управління інформаційної сфери [26].

Д. Шаховим в його дослідженнях було представлено інформаційною економікою як економіку, яка заснована на знаннях, у якій значна частина ВВП забезпечується певною діяльністю, яка пов'язана з автоматизованою генерацією, обробкою, зберіганням та розповсюдженням інформації та знань шляхом використання відповідної нової інформаційної техніки або технологій [27]. Однак автор не погоджується з таким підходом, який взаємозаміняє поняття «інформаційна економіка» і «економіка знань». Адже нами доведено, що інформаційне суспільство існує в рамках інформаційного суспільства, тому економіка знань функціонує у рамках суспільства знань, яке представляється як значно вищий рівень розвитку інформаційного суспільства, у якому акцент робиться не просто на певній інформації, а на відповідному вмінні працювати з цією інформацією, відповідно продукувати нові знання [28].

Зауважимо, що спільною ознакою для усіх представлених вище підходів до обґрунтування змісту інформаційного суспільства є намагання науковців акцентувати увагу на більш ширшому використанні інформаційно-комунікаційних технологій у всіх процесах суспільного виробництва, а також розподілу та споживання суспільних благ, які обумовлені розвитком продуктивних сил.

Вплив становлення інформаційного суспільства на розвиток освіти також є досить багатограним і неоднозначним. Умовно його можна розподілити в розрізі основних ознак інформаційного суспільства (рис. 1.3).

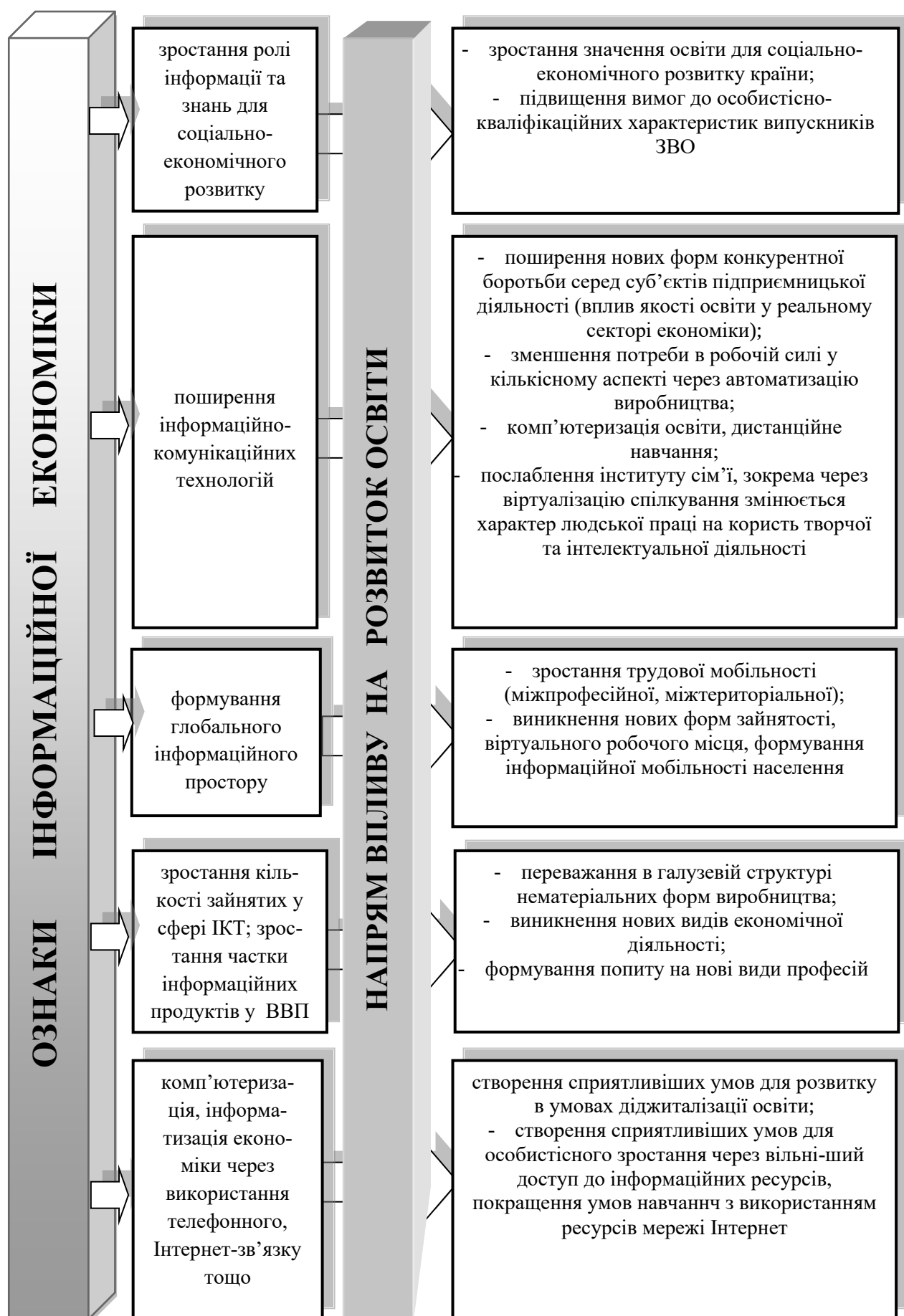

Рис. 1.3. Основні напрями впливу інформаційного суспільства на розвиток освіти*

Підтримуємо позицію науковця Є. Ніколаєва, який у своєму дослідженні провів комплексне дослідження визначення суперечностей основних засад та положень концепції інформаційної економіки. Так науковцем інформаційне суспільстворозглядається як економічна система країни, у якій сектор інформаційний посідає головне місце та суттєво впливає на функціонування інших галузей національної економіки. У свою чергу, інформаційний сектор складається з тих секторів та галузей, в яких безпосередньо формується інтелектуальний продукт (а саме, наука, освіта, технології тощо). Важливими рисами таких секторів є використання висококваліфікованої інтелектуальної праці, значна частка витрат для залучення інформаційних ресурсів у порівнянні із відповідними матеріальними витратами, формування нової інформації і знань як основного продукту для проведення виробничої діяльності [28].

Насамперед, вплив освіти на розвиток інформаційного суспільства відображається такими тенденціями, як:

- зміна основних векторів розвитку суспільства, конфлікт гуманістичних й релігійних поглядів, автоматизації виробничих процесів, використання новітніх медичних досліджень;
- поступова еволюція суспільних відносин, а також соціально-трудових;
- ідентифікація нових напрямів вирішення глобальних проблем суспільства;
- поширення нанотехнологій, особливо енергозберігаючих;
- розробка нових продуктів у контексті диференціації відповідних цифрових підходів;
- суттєве зміщення акцентів й ціннісних орієнтацій для окремих особистостей, переважання у них фізіологічних потреб, суттєве поширення атеїзму тощо.

Ключові напрями впливу інформаційного суспільствана відповідний розвиток освіти відображені та загалом діючих законодавчих актів щодо

вуправління належного інформаційного напрямку у країні, який концептуалізує поступ країни на засадах цифровізації.

Становлення інформаційного суспільства підвищує рівень зацікавленості освіти в інноваційному розвитку, що проявляється у динамічному зростанні масштабів використання інформаційних технологій і ресурсів для забезпечення розвитку в умовах діджиталізації та консолідації потужного інтелектуального потенціалу країни. На основі систематизації поглядів науковців щодо обґрунтування методологічних підходів до дослідження інформаційного суспільства виявлено їх різноманіття за рівнем конкретизації, масштабу, складності, повноти та можливості визначення компонентного складу і детермінантів його розвитку. Тому автором запропоновано інституційно-еволюційний підхід до дослідження особливостей розвитку інформаційної економіки, який дозволяє представляти зміни у взаємовідносинах між суб'єктами економіки на певний період часу, які обумовлені генеруванням нових знань та розповсюдженням інформаційних технологій, що, у свою чергу, призводить до трансформації державних і ринкових інституцій. Тобто *інституційний підхід* сприяє дослідженню інформаційного суспільства з позиції взаємообумовленого впливу інформаційних ресурсів та технологій на інститути розвитку в умовах діджиталізації освіти (заклади освіти, наукові організації, органи влади, реальний сектор економіки, громадськість). Такі інститути визначають нові правила економічної поведінки для освіти в умовах зростаючої ролі та значення для неї інформаційних ресурсів і технологій. *Еволюційний підхід* постає у вигляді системи, яка розвивається та у якій ключове місце займають злагоджені взаємовідносини між усіма інститутами щодо використання інформаційних ресурсів і технологій у процесі розвитку в умовах діджиталізації освіти.

Зауважимо, що методи дослідження освіти в умовах інформаційного суспільства є значно диференційованими, а їх вибір залежить перш за все від наявного інформаційного забезпечення та цілей проведеного дослідження. На сучасні недоліки у становленні інформаційного суспільства її забезпечення

наголошують вітчизняні науковці. Так, І. Антохова акцентує увагу на важливості формування відповідної інформаційно-аналітичної бази, яка б повинна відповідати сукупності умов [35]: слугувала основою для моніторингу розвитку в умовах діджиталізації освіти; мала розгорнуту і достовірну інформацію щодо кількісних і якісних характеристик освіти в розрізі відповідних населених пунктів, галузей, різних підприємств тощо. Від наявності необхідних інформаційних даних значно залежить вибір методичного інструментарію, а тому безпосередньо і результативність досліджень у даній сфері.

Враховуючи утилітаризмний підхід, знання, які отримані як результат діяльності закладів освіти, повинні бути менш абстрактними та мати більш прикладний характер відповідаючи потребам розвитку промисловості та умовам життя сучасного інформаційного суспільства. Тому сукупність функцій освіти можна систематизувати у такі комплексні групи, які представлені в табл. 1.1.

У сучасному інформаційному суспільстві до освіти висувається сукупність вимог, а саме:

- універсальність проведення освітньої підготовки;
- своєчасне забезпечення інформацією та дотримання принципу інформаційної відкритості;
- сприяння інтегрованості освітньої підготовки з відповідними фундаментальними науковими дослідженнями, які є пріоритетними галузями знань;
- принцип доступності та конкурентоспроможності сфери освіти [32].

Дотримання вище представлених вимог є ключовим фактором стійкого забезпечення розвитку в умовах діджиталізації освіти.

Таблиця 1.1

Функції освіти в сучасному інформаційному суспільстві

Назва функції	Суть функції
<u>Трансляційна</u>	Забезпечує розповсюдження культури в сучасному суспільстві, а саме, передання від одного покоління й до іншого культурних цінностей, якими є наукові знання, досягнення в сфері мистецтва та літератури, моральних цінностей та норм поведінки, досвіду і навичок різних професій тощо
<u>Соціалізація</u>	Забезпечує формування у молоді ціннісних орієнтацій, відповідних життєвих ідеалів, які домінують у інформаційному суспільстві, включаючи процес становлення людини, пошуку нею свого місця у інформаційному суспільстві. Процес соціалізації, що забезпечується системою освіти, значною мірою обумовлюється тим, які ціннісні стандарти, мораль, релігія, ідеологія панують у інформаційному суспільстві. Вивчення дисциплін гуманітарного циклу сприяє прискоренню процесу інформаційної соціалізації.
<u>Соціальної селекції</u>	Надає можливість диференційованого нового підходу до людства з метою ідентифікації найбільш здібних і талановитих осіб задля отримання ними якісних освітніх послуг, які можуть відповідати індивідуальним інтересам та можливостям кожного індивіда. При цьому здійснюється вирішення й інших проблем: можливість за рахунок отриманої вищої освіти перейти до більш престижного соціальної верстви інформаційного суспільства. Отже, сфера вищої освіти є провідником вертикальної соціальної мобільності, а рівень вищої освіти, аналогічно з доходом та престижністю професії, є важливим показником соціального статусу людини в інформаційному суспільстві.
<u>Соціальної та культурної зміни</u>	Реалізується під час наукових досліджень, які проводяться у ЗВО, що сприяє науковому і культурному прогресу. Наукова діяльність ЗВО є невід'ємною складовою навчального процесу, адже має на меті отримання нових знань та поглиблення вже існуючих; підготовку високо кваліфікованих науково-дослідних кадрів; удосконалення процесу праці професорсько-викладацького персоналу. Відбувається інтеграція науки, сфери вищої освіти, виробництва, результатом якої є інноваційний розвиток. В той же час інтенсивний розвиток наукових досліджень у ЗВО сприяє удосконаленню відповідного освітнього процесу, оскільки наукові ідеї та відкриття включаються в навчальні програми, тим самим сприяючи суттєвому підвищенню якості підготовки фахівців
<u>Економічна</u>	Забезпечує фінансову та комерціалізацію ЗВО.

*Джерело: доповнено автором на основі [33].

Державне управління в переважній більшості закладів освіти здійснюється на основі певної організаційно-інституційної технології, яка в житті є набором стандартизованих методик та інструментів розроблення, затвердження та реалізації механізмів, базованих на стратегічних настановах [34]. Державне

управління представляє собою алгоритм дій, стадій, процедур, які є базою для певного календарно-елементного планування й відповідної координації дій всіх підрозділів.

Дані узагальнення дають підстави до формування й схематичного представлення класифікації стратегічних рішень у механізмі державного управління (рис. 1.4).

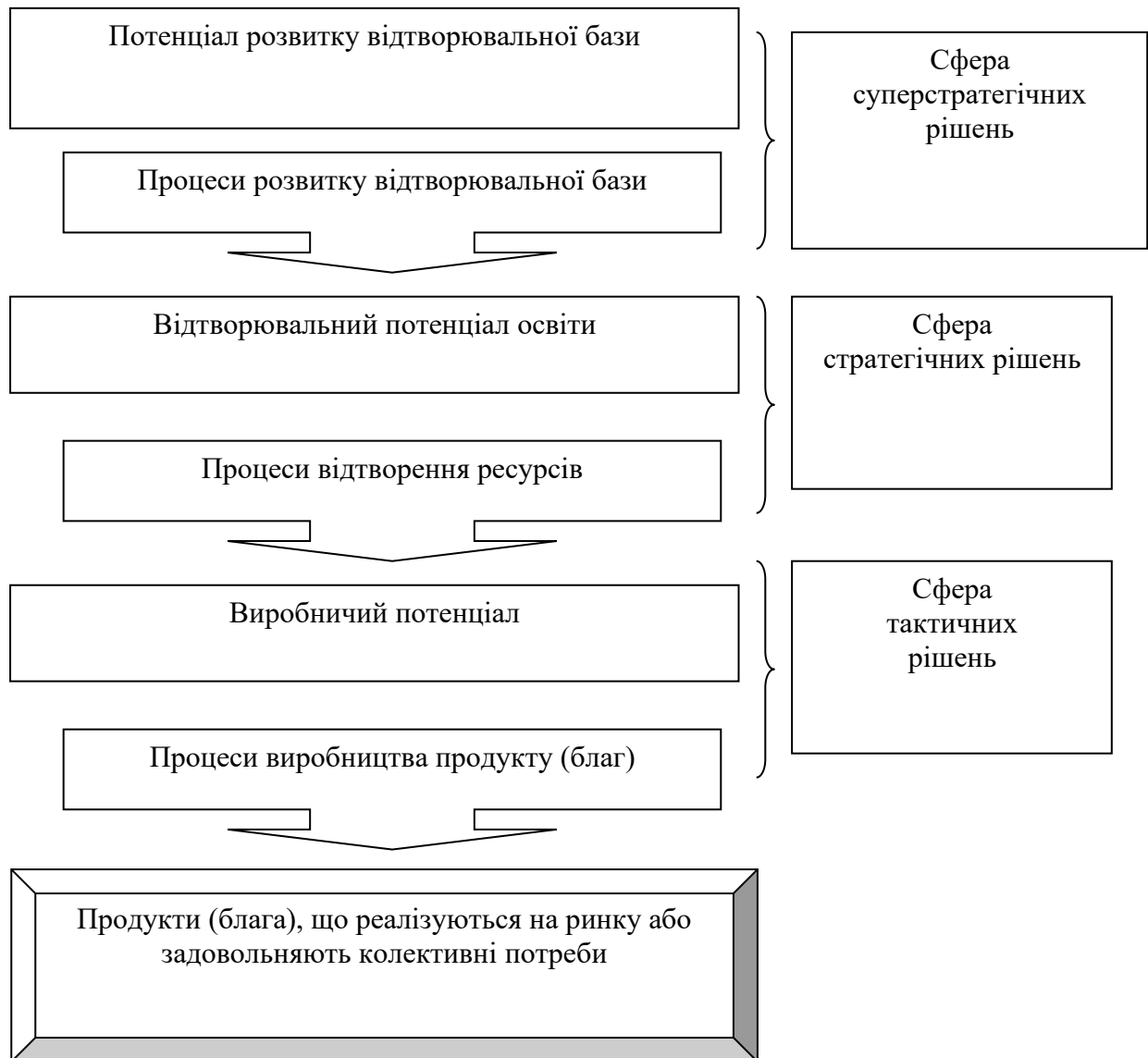

Рис. 1.4. Класифікація стратегічних рішень держави залежно від впливу на процес розвитку освіти в умовах цифровізації суспільства*

*Джерело: [35]

Стратегічне державне управління має забезпечити ефективний довгостроковий розвиток освіти шляхом врахування певного внутрішнього потенціалу й особливостей зовнішнього середовища. Для такого механізму державного управління визначає цілі та завдання, а також розробляє відповідні заходи для їх реалізації досягнення (виконання). Такі заходи найчастіше викладають в особливому документі – стратегії, яку сучасні економісти вважають “об’єднувальною програмою дій”, які ґрунтуються на симбіозі цілей, завдань, потенціалу, можливостей й відповідних зовнішніх викликів [36]. Головне завдання стратегії це формування і розвиток в сфері освіти конкурентних переваг, та проведення профілактики і мінімізації можливих ризиків, які забезпечують досягнення певного соціально-економічного ефекту [37-42].

На думку автора ключовими пріоритетами держави у забезпеченні розвитку в умовах діджиталізації освіти мають бути:

- рівність і справедливість доступу до якісної освіти;
- формування інноваційної моделі функціонування освіти, яка базується на солідарній участі та взаємодії держави, бізнесу та громадськості;
- імплементація вимог Болонської декларації у сфері освіти;
- підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняної науки та її напрямів інтеграції у міжнародний науковий процес;
- розширення положень автономії закладів освіти [106].

Тому, основними завданнями держави у сфері управління розвитку в умовах діджиталізації освіти повинні бути: забезпечення належної якості освітніх послуг згідно із потребами і запитамися споживачів, удосконалення процедур ліцензування й акредитації освітньої діяльності, активне стимулювання наукових досліджень та розробок в сфері освіти, модернізація інфраструктури освіти тощо. Першочерговим є вирішення проблеми раціонального розподілу та використання фінансових ресурсів, можливих напрямів диверсифікації джерел фінансування освіти, уможливлення контролю за академічною та фінансовою діяльністю ЗВО зі сторони держави та відповідних громадських організацій [107].

До основних функцій державного управління освіти та її розвитку в умовах діджиталізації, які не виконуються за допомогою ринкових важелів, варто віднести:

- обґрунтування стратегічних пріоритетів та тактичних дій;
- врахування соціальних цінностей;
- формування нормативно-правових основ розвитку в умовах діджиталізації освіти;
- гарантування необхідного рівня якості освітніх послуг.

Пропонуємо формувати механізм державного управління розвитку в умовах діджиталізації освіти за ієрархічним принципом, який передбачає: 1) визначення функцій такого механізму; 2) обґрунтування напрямів економічної політики держави відповідно до визначених функцій; 3) вибір інструментів практичної реалізації даної політики; 4) розробку стратегічних заходів щодо безпосереднього управління цифрових процесів в сфері освіти [40].

Державне управління освітою можна вважати особливим видом професійної діяльності, спрямованим на систему освіти з метою забезпечення її життєдіяльності, динамічного розвитку у зв'язку із зміною обставин. Сутністю управління освітою є «цілеспрямована діяльність щодо створення соціально-прогностичних, організаційних, правових, кадрових, педагогічних, матеріально-фінансових та інших умов, необхідних для оптимального функціонування і розвитку галузі, реалізації її мети, переходу її на якісно новий стан» [46, с. 55].

Державне управління пов'язане з реалізацією цілей і функцій держави. Метою державного управління освітою є реалізація державної політики на практиці. Державна політика визначається як певної стабільної, організована й цілеспрямована діяльність загалом уряду щодо певної проблеми або ж певного предмета розгляду, яка відбувається ним безпосередньо або ж опосередковано через певних уповноважених агентів та відповідно впливає на життя всього суспільства. Уряд також має у розпорядженні сукупність інструментів державної політики для загального впливу на соціально-економічну систему, суспільство та загалом громадян. Вибір певного інструмента насамперед

залежить від певної її можливості ефективності, відповідної політичної прийнятності й визначених традицій, які історично визначились у суспільстві [47, с. 31-32].

Підтримує думку В. Андрущенка і В. Савельєва, які акцентують увагу на перспективність подолання застарілого представлення феномену для освітньої політики, яке є відповідним спрощеним й невідповідним вимогам сьогодення [48, с. 6]. Н. Шульга акцентує увагу на тому, що сьогодні «держава відіграє ключову роль у розвитку освіти – специфічними її методами (законодавчими, адміністративними, організаційно-економічними) вона досить активно залучається до системи управління відповідними освітніми процесами» [49, с. 4]. Дослідник Є. Красняков акцентує увагу на тому, що держава розробляє та реалізує загальнодержавну політику освіти, ініціює процеси їх модернізації, окреслює основні принципи, цілі та завдання реформування [50, с. 70]. Визначення державної політики в освіті наведені в табл. 1.2.

Таблиця 1.2

Систематизація поглядів науковців щодо поняття «державна освітня політика»

Автори	Погляди
Валеев Р. Г.	Державна освітня політика - цілеспрямована діяльність державних органів щодо забезпечення права кожного на освіту, що досягається завдяки забезпеченню функціонування та розвитку освітньої системи [51, с. 109].
Дем'янчук О. П.	Державна освітня політика - сфера діяльності, пов'язана з відносинами між соціальними групами щодо передачі новим поколінням накопиченого соціального досвіду і трансляції культури [52, с. 20].
Журавський В. С.	Державна освітня політика – це політика, що забезпечує розвиток і функціонування системи освіти; спрямована на забезпечення суспільства знаннями, необхідними для суспільного розвитку [53, с. 20].
Корсак К. В.	Державна політика в галузі освіти - сукупність пріоритетів і цілей, які формує уряд чи інший вищий орган для здійснення заходів щодо удосконалення і розвитку системи освіти чи її елементів [54, с. 112].
Куклін В. Ж.	Державна політика в галузі освіти - складова загальної політики держави, сутність якої становить сукупність теоретичних ідей, цілей і завдань, практичних заходів розвитку освіти [55, с. 10].

Політика держави у сфері освіти вважається ключовою складовою стратегічної політики держави, яке відображає ряд її цілей та завдань, які складаються політичною системою в залежності від змістовності функцій держави і її соціально-економічного призначення та реалізуються нею на основі певних інструментів. Отже, поняття «державна політика розвитку освіти» передбачає, що така політика розробляється, визначається безпосередньо державою та відбувається від її імені на основі державних органів і установ, які представляють різні гілки державної влади, у напрямку упорядкування дієвих науково-освітніх процесів, реалізації на них безпосереднього впливу або ж безпосереднього представлення їх безпосереднього перебігу [56].

Сучасна політика держави для освіти відбувається через використання ключових механізмів для її формування і реалізації. Варто зауважити, що, незважаючи на більш широке використання загального терміна «механізми державного управління розвитком освіти», представляється не достатньо дослідженим.

Основними способами державного управління є дозвіл, заборона, зобов'язання та порада. Слід зазначити, що способи державного управління безпосередньо пов'язані із засобами управління суспільних відносин. Загальна спрямованість державного управління на суспільні відносини залежить від того, що лежить в основі такого управління – дозвіл чи заборона.

Відповідно до вказаних елементів виділяються наступні стадії механізму державного управління:

- регламентація суспільних відносин, вході якої видається відповідна норма права (встановлюються норми та правила поведінки в системі державного управління);
- поява реальних обставин, необхідних для дії норми права відносно реалізації державного управління;
- виявлення об'єктів і суб'єктів державного управління, відповідних прав та обов'язків, моделей поведінки;

- безпосередня реалізація прав і обов'язків суб'єктів державного управління;

- видання нормативно-правового акта – який насамперед підтверджує факт державного управління або ж підтримки, який гарантує реалізації прав та обов'язків суб'єктів державного управління.

Визначені стадії включають безпосередньо такі процеси:

- актуалізація суспільних потреб в удосконаленні державного управління розвитком освіти в умовах діджиталізації;

- з'ясування позицій й інтересів учасників ринку і суспільства загалом;

- вибір способів узгодження інтересів (консенсус, адміністративний примус);

- оцінка значущих чинників і ресурсів при узгодженні інтересів;

- зміна у інструментах та важелях реалізації методів державного управління розвитком;

- контроль і оцінка результатів.

Засоби державного управління характеризуються формальністю, офіційністю, загальнообов'язковістю та узгодженістю дій. У процесі роботи механізму державного управління стикаються між собою цілі законодавця та конкретного учасника процесу державного управління. Єдність їх цілей інтегрує всі елементи механізму державного управління в єдину взаємоузгоджену систему, що дозволяє досягти оптимального результату. У той же час неправильно зрозуміла потреба, недобросовісна мотивація, помилки у виборі засобів або неправильно поставлена мета одного з суб'єктів державного управління можуть звести нанівець його результати. На кожному етапі державного управління досягаються допоміжні, проміжні цілі, об'єктивно необхідні для досягнення планованого результату та бажаної конкретної мети.

Відзначаючи специфічну складову механізму державного управління, систематизуємо основні визначення такої категорії (додаток А).

Таким чином, механізм державного управління – це система дій, яка представляє комплекс адміністративних, правових, організаційно-економічних

засобів, представлених певним чином для нейтралізації перешкод, які стоять на шляху сприяння реалізації інтересів суб'єктів відповідного управління, суспільства і його певних верств; з іншого, – це певний спосіб трансформації ресурсів державного управління на відповідні результати державної політики на засадах реалізації сукупності організаційно-економічних, суспільно-політичних і юридичних норм.

Мета представленого механізму державного управління – забезпечити безперешкодний рух інтересів суб'єктів до цінностей (змістовний ознака). Механізм державного управління – система різних за своєю природою та функціями економічних, мотиваційних (суб'єктивних), організаційних, політичних (посадових) та правових засобів, що дозволяють досягати його мети (формальна ознака).

Отже, вважаємо необхідним визначити поняття «механізми державного управління розвитком освіти» – сукупність методів (прямих та опосередкованих), завдань, функцій, принципів та інструментів (правових, економічних, адміністративних та морально-етичних) впливу на цифрові процеси в системі освіти, враховуючи сучасне інформаційне забезпечення та реалізація яких ґрунтується на концепції розвитку в умовах діджиталізації і ресурсного забезпечення у контексті досягнення цілей освітньої політики, визначених державною стратегією.

Отже, визначаючи зміст механізмів державного управління розвитком освіти, відзначаємо, що стан освіти відображає рівень розвитку суспільства та держави. Значення освіти полягає в задоволенні потреб держави у фахівцях, прискоренні розвитку в умовах діджиталізації, всебічному вдосконаленню кожної особистості. Механізми державного управління розвитком освіти передбачають найбільш оптимальне поєднання головних його складових. Визначено ці складові як елементи державного управління відповідно до основних ознак за принципом однорідності. При цьому механізми державного управління розвитком освіти включають декілька внутрішніх порядкових рівнів управління. Функціонування як загальної структури, так і її складових

взаємопов'язане і залежить від факторів внутрішнього й зовнішнього середовища, які завжди впливають на систему. Кожний складовий елемент структури механізмів має досить високий ступінь спеціалізації.

1.2. Концептуальні аспекти функціонування механізмів реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації

Насамперед, варто зазначити, що під концептуальними основами, на наш погляд, можна розуміти деякий теоретичний комплекс, який дозволяє пояснити природу і сутність механізмів державного управління розвитком освіти і надати концептуальні орієнтири на допомогу державним органам влади в побудові чи конструюванні їх різноманітних моделей. Основними складовими розвинутої держави і державності можна вважати:

- цілісну системність, що ґрунтується на саморозвитку, самоорганізації, самоуправлінні, відкритості;
- достатню розвиненість, динамічність політичного та громадянського суспільства в їх конструктивному протистоянні, чіткому (правовому) розподілі сфер впливу, толерантному співробітництві;
- розумно побудовану конструкцію вертикалі та горизонталі влади, що ефективно співпрацюють;
- визнання суспільною свідомістю та культурою ринкових відносин вимоги раціональності як формотворчого принципу суспільного буття та життєдіяльності людини (соціальних практик);
- затребуваність освіти та виховання людини як провідних системно організуючих чинників;
- дійсне запровадження у суспільство сприятливих передумов людському «Я» для творення власної життєдіяльності, яку можна вважати вихованням та самовихованням людини [53, с. 24].

З точки зору наукових досліджень, в механізмах управління виділяють мету, цілі функції та принципи управління, суб'єкт управління (суб'єкт, який

здійснює управлінський вплив), об'єкт управління (керований об'єкт, на який спрямовує свою дію суб'єкт управління – неживі об'єкти, живі суб'єкти та процеси, пов'язані з ними, яким управляють), а також засоби управління (засоби, за допомогою яких здійснюють управлінський вплив суб'єкти управління на об'єкти управління) та методи управління (застосування засобів управління).

В управлінні суспільством та суспільними процесами одними з об'єктів управління виступають люди та колективи людей (у формі сім'ї, підприємств, закладів, установ, об'єднань тощо), тобто живі суб'єкти, які: мають спільні й відмінні біологічні та соціальні потреби, мотиви й можливості; обмеженість життя та здатність до самовідтворення; приймають власні рішення щодо особистої діяльності та бездіяльності й вибору способів їх здійснення; здатні створювати, збирати, передавати, аналізувати інформацію; прогнозувати та планувати; навчатися та застосовувати й передавати свої знання й навички; заздрити, приховувати свої наміри, зловживати довірою тощо.

Механізм державного управління – це система, яка представляє собою цілеспрямовано сформовану (підібрану і поєднану відповідно до встановлених принципів і на основі обраних технологій взаємодії і причинно-наслідкових зв'язків) сукупність засобів та методів їх застосування, призначена для забезпечення й реалізації однієї чи декількох функцій (функціональних завдань) державного управлінського впливу відповідно до поставленої мети, обраних цілей і поставлених завдань державного управління в одній або декількох сферах суспільного життя (які підлягають вирішенню, досягненню й реалізації).

Таким чином, в узагальненому вигляді механізми державного управління розвитком освіти представляються як сукупність блоків, що включають основні елементи системи управління та необхідні зв'язки між цими елементами. Структуру механізмів державного управління розвитком освіти представлено у вигляді загальнодержавної концептуальної схеми на рис. 1.5. На нашу думку

механізми державного управління розвитком освіти мають ґрунтуватись на концепції розвитку в умовах діджиталізації та ресурсного забезпечення.

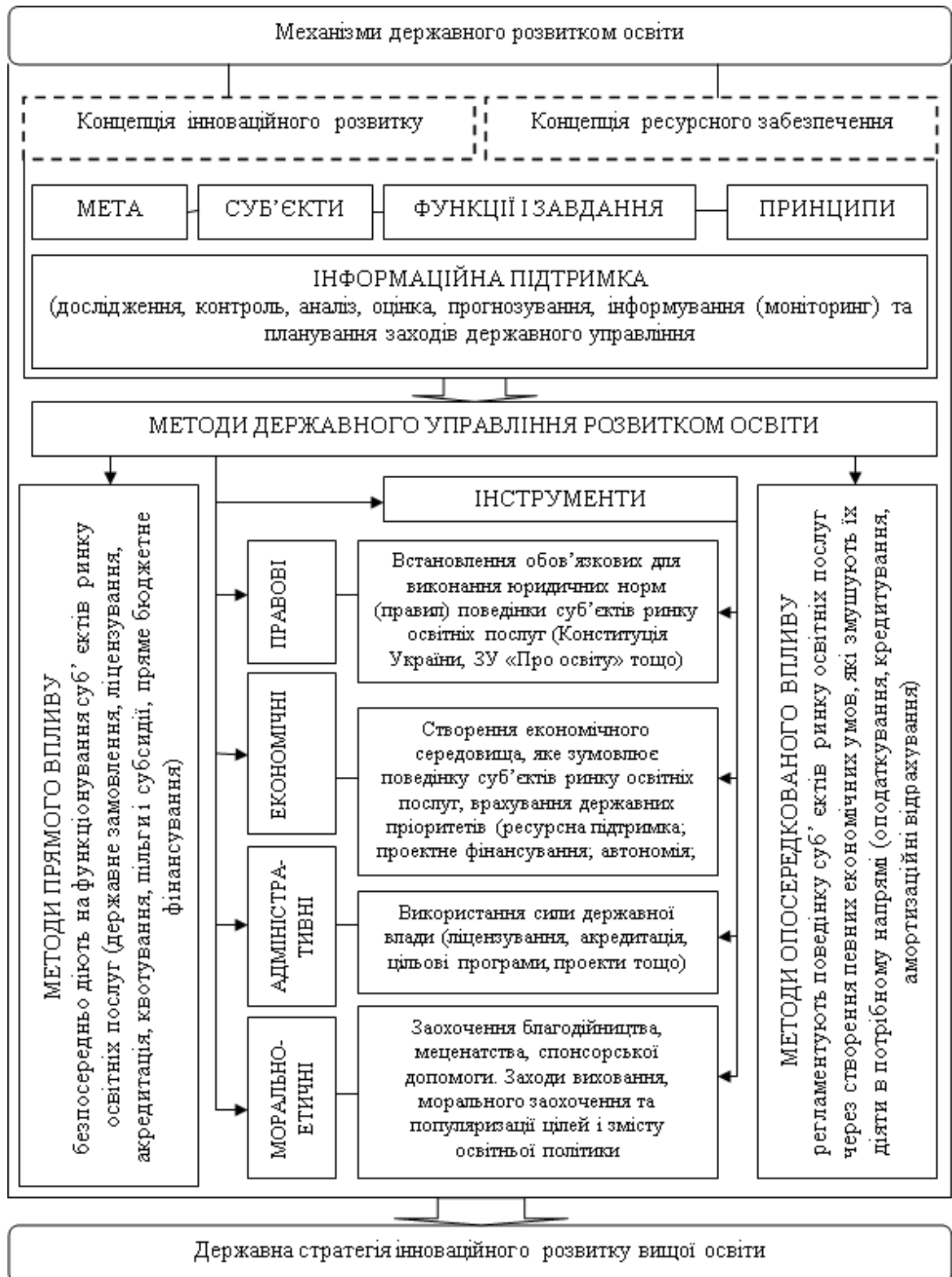

Рис. 1.5. Концептуальна схема функціонування механізмів державного управління розвитком освіти в умовах діджиталізації*

*Джерело: розроблено автором

Отже, характерною ознакою організації цифровізованого суспільства варто вважати безперервну генерацію відповідних інновацій в різних сферах. Проте, стійко динамічним такий стан може зберігатися за умови, якщо адекватно оцінюються наслідки впровадження кожної цифрові інновації з можливістю на початковому етапі відсівати фіктивні цифрові інновації, а управління в освіті в умовах стрімкого розвитку суспільства має бути спрямоване на «цілеспрямовану зміну її стану» [57].

Розвиваючи концепцію розвитку освіти в умовах діджиталізації, Клейтон Крістенсен застосовує на практиці розроблену ним теорію підричних інновацій. На його думку ця концепція має велике значення для прогнозування розвитку в тій чи іншій галузі. Автор пропонує покрокову методологію аналізу цифрових змін у галузі, а потім ілюструє її застосування на прикладі п'яти галузей: освіти, охорони здоров'я, цивільної авіації, телекомунікації і напівпровідникової галузі. Кожний з них, у свою чергу, пов'язаний з декількома більш вузькими питаннями й моделями. Він виділяє три типи інновацій: підтримуючі цифрові інновації, «підричні» цифрові інновації для нижніх секторів ринку та «підричні» цифрові інновації, призначені для нових ринків [58, с. 16-17].

Аналізуючи політику держави щодо тієї або іншої галузі, К.Крістенсен наголошує на врахуванні трьох істотних принципів: «- важко створювати «правильні», потрібні стимули, тому що в цьому випадку можна помилитися, прийнявши інформаційний шум за сигнал; справжні ж причини тієї чи іншої ситуації в галузі можуть виявитися набагато глибшими; важко створювати можливості, тому що юридичні, правові можливості не пов'язані безпосередньо з можливостями виробничого або технологічного плану; вкрай складно розробити закони, які гарантують вихід із ситуації «дилема»» [58 с. 140-141].

Уряд може домогтися уникнути «дилеми», якщо буде всіляко заохочувати базові наукові дослідження. Витрати на цю діяльність будуть високими і носитимуть характер авансів, які прийдеться виплачувати досить довгий час. У держави є два шляхи, визначає науковець: по-перше, зосередитись тільки на

одній проблемі – проблемі можливостей (тобто створення такого середовища, у якому підприємці зможуть знайти можливості для себе); по-друге, прийняти політичні рішення, які прискорюють «підривні» процеси в галузі» [59].

Як бачимо, модель стимулів і можливостей передбачає, що цифрові цифрові інновації процвітають тоді, коли у організації є не лише стимули, але й можливості для того, щоб розробляти ці цифрові інновації. Використання моделі стимулів і можливостей дозволяє указати на перепони, які гальмують розвиток інновацій.

Вчені С. Ройтман та О. Фіговський запропонували концептуальні основи системи, яка дозволяє накопичити і зберегти авторську продукцію і забезпечити ефективний відбір і просування новацій. Новацію автори розуміють як «будь-який образ, який трактується як ідея, чи систему образів, вироблених мислительним процесом одного чи декількох індивідумів, які відрізняються раніше невідомими ознаками по відношенню до відомих аналогічних образів» [60, с. 27]. Запропонована вченими система складається із трьох підсистем – прийому та державної реєстрації інновацій, формалізації інновацій та мережевого обслуговування.

Поява новацій, які випереджають свій час на десятки й сотні років є явищем звичним, що підтверджує необхідність уважного ставлення до народження усіх цифрових пропозицій. Тому автори вважають, що реєструватись повинні абсолютно всі цифрові пропозиції «незалежно від того, чи несуть вони в собі елементи абсурду, чи сумісні рівень освіти і область діяльності авторів із змістом цифрові інновації, технічна чи соціальна ця пропозиція». Цифрові пропозиції оформляються спеціальними анкетами, які надсилаються через пошту з оплатою посильного мита [60, с. 31]. Такий банк даних дає уявлення про увесь «інноваційний соціумний ресурс» країни.

Підсистему формалізації вчені пояснюють як динамічний процес переходу від змістовного опису технологічних новацій до деякої моделі комплексно представленої властивості, параметри цифрові інновації. Якщо перша підсистема адаптує джерела цифрові інновації до формуючого

інноваційного простору, то друга підсистема – до потреб споживача шляхом трансформації змістовного представлення новації в нові форми [60, с. 29-30].

Третя підсистема – мережа обслуговування інноваційного простору – передбачає чітку організацію процесу, в результаті якого відповідна діджитал новація буде доведена до відповідного кінцевого споживача. Такий процес відомий ще як відповідний процес упровадження цифрових інновацій. Завдання мережі полягає у формуванні під відповідну команду зацікавлених суб'єктів, від авторів до кінцевих споживачів [60, с. 31-32].

Володіючи концепцією розвитку в умовах діджиталізації, застосовуючи специфічні і неспецифічні засоби, уряд може впливати на багаточисельні точки інноваційного процесу та пов'язаної з ним системи прийняття рішень. Шляхом утворення відповідної комбінації умов та інтересів уряд може впливати на напрямок розвитку, уповільнювати або прискорювати його темпи, підвищувати або скорочувати ефективність. Створення певних комбінацій умов та інтересів означає мистецтво державного управління; мистецтво відбору та переваг, прямих і непрямих форм втручання, наукового аналізу та інтуїції [61].

На основі аналізу наукових поглядів вчених, визначимо основні принципи державного управління розвитком освіти. Перш за все, під загальними принципами державного управління дослідники розуміють певні закономірності. Критерієм ефективності використання принципів державного управління вважається досягнення системності державного управління й за допомогою цього – гармонійності і комплексності суспільного життя в цілому та його окремих сфер [62].

Що стосується принципів розвитку в умовах діджиталізації освіти, то вони також пропонуються окремими дослідниками:

- випереджального розвитку освіти;
- проектування розвитку в умовах діджиталізації;
- відкритості освіти і громадської участі;
- безперервності освіти;
- стратегічного інвестування;

– інноваційності освітнього середовища [63].

Відповідний принцип випереджаючого розвитку освіти представляє собою адаптивну систему освіти на комплексну підготовку людини до організації життя у досить мінливих умовах забезпечення інтенсивного розвитку соціально-економічних процесів та нової якості для життя, готового оперативно визначати свою участь, цим самим відповідаючи на виникаючі запити суспільства та загалом ринку праці.

Проектування розвитку в умовах діджиталізації освіти, що передбачає формування і реалізацію вже на сьогодні проєктів, орієнтованих у майбутнє – на загальний стійкий довгостроковий розвиток освіти, підходи до реалізації цифрових інновацій мають забезпечувати стійкість для загальної системи освіти.

Принцип відкритості освіти і громадської участі припускає досягнення суспільної злагоди на основі якого влада, суспільство, бізнес, громадські організації та професійне педагогічне співтовариство беруть на себе зобов'язання щодо спільного просування цифрових освітніх процесів.

Принцип безперервності стосується освіти людини протягом усього її життя, що є чинником мобільності суспільства, його готовності до прогнозованих змін. Надання державою і суспільством можливостей людині постійно розвиватися незалежно від віку, стану здоров'я та інших факторів сприяє гармонізації суспільних відносин через справедливий перерозподіл знань як основного капіталу людини.

Принцип стратегічного інвестування означає, якщо суспільство прагне довготривало розвиватися, його стратегічні інвестиції мають бути спрямовані на людину, а значить, в її освіту та розвиток науки.

Принцип інноваційності освітнього середовища пов'язаний з відкритістю освіти, що є найважливішою умовою формування освітнього середовища. Освітні установи та організації – основні суб'єкти освітнього середовища – стають активними учасниками різноманітних взаємодій, що неодмінно привносить в їх діяльність новизну [64].

Перспективною до викликів сучасного суспільства, на думку багатьох зарубіжних і українських вчених [65-71], є нова європейська концепція державного управління «Good Governance», яка передбачає здійснення економічної, політичної та адміністративної влади на основі принципів відкритості, співучасті; підзвітності, ефективності, погодженості. Кожен принцип важливий для введення більш демократичного управління. Вони підтримують демократію і диктат закону та застосовуються на всіх рівнях управління – світовому, європейському, національному, регіональному і місцевому.

1. Відкритість передбачає, що інституції працюють у більш відкритій манері. Разом з державами-членами вони повинні активно спілкуватись про те, що робить ЄС і про рішення, які він приймає. Вони повинні користуватись мовою, яка доступна і зрозуміла громадськості. Це особливо важливо для того, щоб поліпшити довіру до спільних інституцій.

2. Співучасть. Якість, актуальність і ефективність політики ЄС залежить від забезпечення широкої співучасті в усьому політичному ланцюжку – від концепції до впровадження. Покращена співучасть, вірогідно, створить більше довіри до кінцевого результату і до інституцій, які здійснюють політику. Співучасть залежить від слідування центральним урядом використовуваного підходу при розробці і впровадженні політики ЄС.

3. Підзвітність. Кожна з інституцій ЄС повинна пояснювати і брати відповідальність за те, що вона робить у Європі. Але існує також потреба у більшій прозорості і підзвітності держав-членів і всіх тих, хто задіяний в розробку і впровадження політики ЄС на будь-якому рівні.

4. Ефективність. Політика має бути ефективною і своєчасною, забезпечуючи те, що потрібно, на основі чітких цілей, оцінці майбутніх впливів і, де можливо, минулого досвіду. Ефективність також залежить від впровадження політики ЄС у пропорційний спосіб і прийняття рішень на найбільш відповідному рівні.

5. Погодженість. Політика і дія мають бути погодженими і легко зрозумілими. Потреба у погодженості зростає у Союзі тому що: виріс діапазон задач; розширення збільшує різноманітність; виклики, такі як кліматичні і демографічні зміни, перетнуть кордони секторальної політики, на якій побудовано Союз; регіональна і місцева влада все більше включається в політику ЄС. Погодженість вимагає політичного керівництва і відповідальності з боку інституцій, щоб забезпечити послідовний підхід в складній системі. Кожен принцип важливий сам по собі. Але вони не можуть бути досягнуті окремими діями. Політика не може бути ефективною до тих пір, поки вони не будуть підготовлені, впроваджені і підсилені у більш задіяний спосіб [18].

Досліджуючи методологічні та евристичні інтенції концепції «Good Governance», В. Корженко та В. Нікітін вважають, що вона може бути використана як методологічна основа для розробки нової моделі управлінської взаємодії територіальних органів влади та організацій громадянського суспільства [58].

Таким чином, державне управління розвитком освіти має базуватися на принципах нової європейської концепції державного управління «Good Governance» та принципах розвитку в умовах діджиталізації освіти.

З позицій забезпечення розвитку в умовах діджиталізації провідну роль займає концепція ресурсного управління, яка виходить з того, що не тільки розвиток, але саме функціонування будь-якої організації, досягнення її інституційних цілей неможливе без ефективного управління ресурсами, створення необхідного ресурсного потенціалу. Іншими словами, тільки після створення необхідної і достатньої ресурсної бази виникає можливість в проведенні оцінки ефективності методів державного управління [1].

При визначенні структури ресурсів, яка повинна забезпечувати розвиток освіти, потрібно враховувати те, що в сучасних умовах ефективне управління процесами розвитку повинно забезпечуватись за допомогою інструментів проектного менеджменту, в тому числі проектного інвестування, при якому розраховуються і мобілізуються ресурси для вирішення конкретного комплексу

задач, отримання певного результату. З точки зору надійності отримання бажаного результату при плануванні та мобілізації ресурсів доцільно, в першу чергу, спиратись на їх класифікацію за економічною сутністю та джерелами формування.

Проектування змін у системі освіти включає розрахунки кількісних та якісних параметрів і змістовну характеристику всіх видів ресурсів. Для того, щоб домогтися цілісного розвитку в умовах діджиталізації освіти, потрібна оптимізація об'ємних показників ресурсної бази, а значить – використання максимально можливих джерел інвестицій. З цією метою при проведенні розрахунків у рамках програм і проектів розвитку пропонується використовувати класифікацію ресурсів для розвитку освіти за джерелами їх формування. Проведений аналіз показав, що в сучасній економічній літературі класифікації джерел реальних інвестицій здійснюються на підставі кількох ознак. Головними з них є: відносини власності на інвестиційні ресурси, види власності і рівень власника. З урахуванням існуючих підходів, нами пропонується класифікація ресурсів за джерелами формування (рис. 1.6).

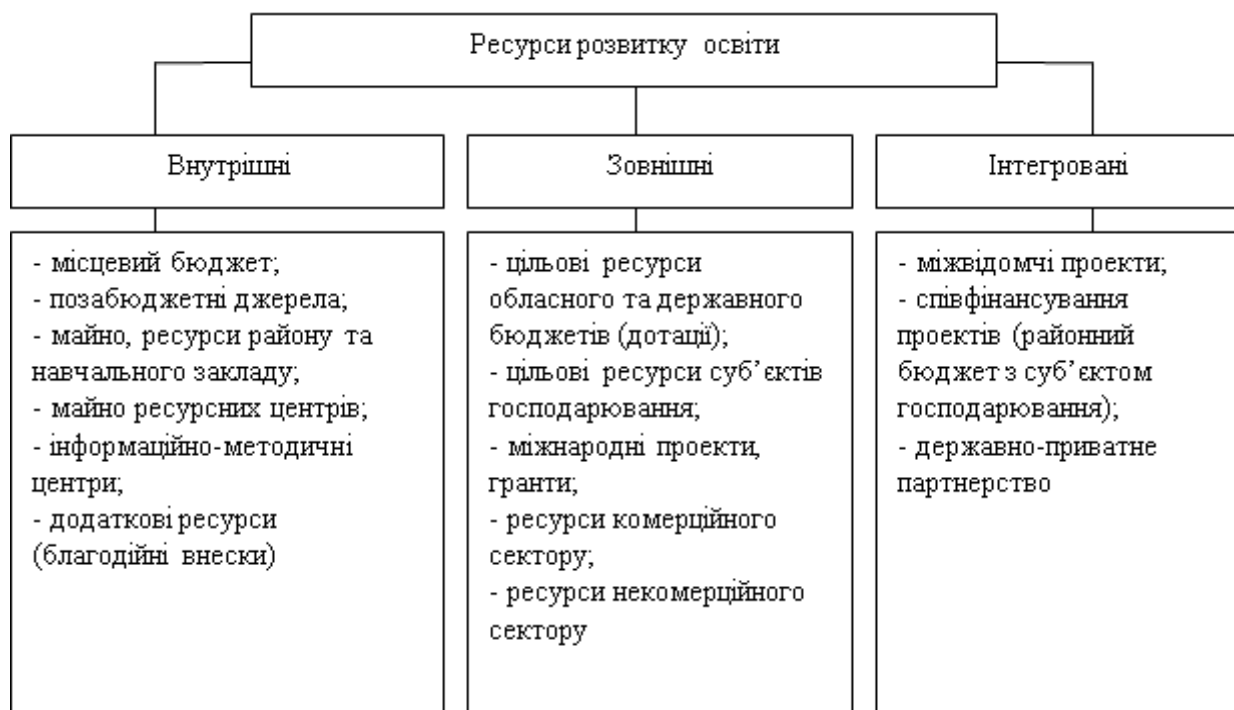

Рис. 1.6 Класифікація ресурсів розвитку в умовах діджиталізації освіти за джерелами формування*

*Джерело: побудовано автором на основі [48]

Державне управління освітою також спирається на основні положення стратегічного управління, що базується на концепції відкритості освіти, соціальної спрямованості системи, залежності від змін зовнішнього середовища.

Принципова відмінність стратегічного управління полягає у тому, що воно орієнтоване на виявлення не тільки можливостей, але і небезпек, загроз, які можуть зламати тенденції. У системі стратегічного планування екстраполяція (і відповідні їй плани дій за кожним напрямом) замінена стратегічним аналізом і виробленням стратегії дій. Чим вище невизначеність ситуації, мінливість середовища, тим нижче горизонт планування, частіша корекція стратегічних планів з урахуванням зовнішніх змін і актуального потенціалу системи.

Саме поєднання двох ключових чинників – визнання освіти як відкритої соціальної системи і висока мінливість її діяльності в умовах ринкової економіки – приводять до висновку про необхідність прийняття стратегічного управління в якості однієї з концептуальних основ управління розвитком освіти.

Виходячи із досліджень Т.Л. Шестаковської, можемо припустити, що механізми державного управління розвитком освіти повинні будуватись із врахуванням балансу територіальних і галузевих інтересів, який можливий при поєднанні двох стратегій: стратегії модернізації, яка проводиться «зверху», визначається на державному рівні і пропонує новації в галузевих механізмах управління освітою та наукою, і стратегія розвитку освіти, яка формується як складова частина територіальної стратегії розвитку, враховує цільові пріоритети і накопичений ресурсний потенціал, базується на інтеграції цілей та ресурсів місцевого соціуму, суб'єктів господарської діяльності на території. При поєднанні двох стратегій розвиток освіти здійснюється за рахунок доповнення та компенсації державних заходів комплексом горизонтально інтегрованих механізмів підтримки та розвитку освіти [64].

У запропонованому концептуальному підході до функціонування механізмів державного управління розвитком освіти представлені дві групи принципів, які умовно можна назвати загальними і специфічними, що зумовлені необхідністю вирішення конкретних управлінських завдань з урахуванням рівня управління, сформульованої концепції та мети розвитку. До загальних принципів належать ті, що відображають сучасні наукові уявлення про ефективну організацію управління: системність управлінської діяльності; ієрархічність системи управління; функціональна повнота; повнота управлінського циклу; спеціалізація управлінської діяльності; баланс єдиноначальності і демократичності у прийнятті рішень; розподіл повноважень і їх делегування; гнучкість структур і механізмів управління; мобільність системи управління [64].

Специфічні принципи обумовлені особливостями завдань органів управління, які забезпечують механізми розвитку освіти:

1) баланс територіальних і галузевих інтересів. У сучасних умовах на всіх рівнях процес управління здійснюється з метою забезпечення реалізації галузевої політики у системі освіти. Однак суб'єкти управління освітою, створені органами місцевого самоврядування для реалізації своїх повноважень у системі освіти і підзвітні їм, є важливою ланкою в структурі механізму розвитку відповідної території. Тому необхідно збалансовувати потреби в розвитку території з потребами системи освіти;

2) забезпечення цілісності розвитку освіти. Хід і результати сучасного етапу модернізації освіти показують, що селекція, виокремлення і підтримка лідерів, ставка на створення конкурентного середовища як провідні принципи модернізації сучасної освіти не забезпечують розвитку всієї системи освіти. Підвищення якості освіти, умови для якого створюються переважно місцевими органами управління, можливо тільки шляхом цілісного розвитку системи освіти;

3) стратегічна обґрунтованість нововведень. Як було сказано раніше, необхідно поєднувати стратегію модернізації та стратегію розвитку. Будь-яка

новація в системі освіти повинна розглядатись тільки у взаємозв'язку з цими стратегіями. Навіть реалізація державних ініціатив у рамках модернізації освіти вимагає їх адаптації до місцевих умов і пошуку тих варіантів нововведень, які на місцевому рівні управління створювали б можливості для реалізації стратегії розвитку або не перешкоджали б їй. Даний принцип означає, що для досягнення соціально значущих результатів і раціонального використання обмежених ресурсів неприпустимо здійснювати зміни в системі без прийняття стратегії розвитку освіти, яка повинна бути пов'язана зі стратегією соціально-економічного розвитку держави;

4) принцип додатковості, який дозволяє врахувати діалектичність соціальних явищ, яка вважається особливо важливою для розуміння природи освіти і умов її розвитку. У відповідності з цим принципом механізм державного управління повинен створювати умови для прояву, співіснування та взаємодії протилежних, взаємовиключних сутностей (наприклад, для економічних і соціальних результатів розвитку, для «ринкових» і «неринкових» інструментів управління господарської діяльності), завдяки чому об'єкт управління зберігається і розвивається у своїй цілісності;

5) компенсованість по відношенню до державних заходів з реформування освіти. Принцип компенсованості припускає, що механізми державного управління освітою та наукою повинні передбачати спеціальні заходи, здатні врівноважити негативний вплив окремих державних проєктів модернізації, заповнити дефіцит ресурсного потенціалу освіти (фінансового, кадрового, мережевого та ін.), зміцнення пріоритетів його розвитку, щоб у підсумку забезпечити стабільне функціонування та сталий розвиток освіти на відповідній території;

6) необхідна і достатня повнота ресурсів для розвитку в умовах діджиталізації. Цей принцип розкривається в двох аспектах, що мають однаково важливе значення для управління розвитком освіти. По-перше, мова йде про реалістичність обраних цілей розвитку, яка забезпечується наявністю можливостей для їх досягнення. Кожен крок до розвитку повинен бути

забезпечений достатньою та обґрунтованою ресурсною базою. Нестача ресурсів призводить до уповільнення термінів реалізації поставлених цілей розвитку, а при жорстких обмеженнях за термінами – до зниження якості результатів або їх не досягнення. По-друге, прийняття як концептуальної основи базових положень теорії розвитку означає, що нововведення не стануть умовою розвитку системи, якщо будуть забезпечені тільки за рахунок зовнішніх ресурсів або призведуть до вичерпання резервних внутрішніх ресурсів розвитку. Необхідна і достатня повнота ресурсної бази повинна розглядатись як загальний, сукупний потенціал розвитку, в якому забезпечені всі типи і види ресурсів, важливі в контексті розвитку;

7) диверсифікація джерел фінансування розвитку в умовах діджиталізації освіти. Незважаючи на те, що цей принцип не є новим для економічного механізму державного управління розвитком освіти, його включення в групу специфічних принципів підкреслює, що і в даному випадку повинна бути реалізована територіально-галузева специфіка. Для розвитку недостатньо звичних джерел фінансування освіти з бюджетів усіх рівнів (на конкурсній та цільовій основі), а також з бюджетів домогосподарств для задоволення індивідуальних освітніх потреб. Для реалізації територіальних інтересів в освіті та науці повинні створюватись механізми акумулювання та ефективного використання сукупних фінансових ресурсів розвитку освіти, одержуваних від усіх економічно активних суб'єктів діяльності, на основі міжгалузевої кооперації, територіального співробітництва і т.д. Реалізація цього принципу передбачає, що органи місцевого самоврядування включають розвиток освіти в стратегічний план розвитку території і формують правові та організаційні умови для створення та застосування нових економічних механізмів;

8) інформаційна відкритість. Освоєння різного роду інновацій, які є основою керованого розвитку, зазвичай супроводжуються незадоволенням інтересів значної частини суб'єктів. У теорії інноваційного менеджменту доведено, що даної ситуації можна уникнути за рахунок спеціальних заходів щодо включення всіх зацікавлених сторін в розробку і реалізацію нововведень.

Мінімальним рівнем включення вважається інформованість про заходи всіх зацікавлених суб'єктів. Навіть таке «пасивне» включення в інноваційний процес здатне стимулювати позитивне ставлення громадськості до змін у сфері освіти, налагодити діалог між усіма зацікавленими соціальними і професійними групами, перейти надалі до співпраці з питань розвитку освіти. Інформаційна відкритість служить також ключовою умовою отримання адекватного зворотного зв'язку, без якого неможливо забезпечити ефективність управління;

9) інституалізація нововведень. В умовах реформ, соціально-економічних трансформацій, розвиток залежить від того, наскільки адекватним виявиться нововведення діючим нормам і правилам, як формально, так і не формально регулюючи економічну і соціальну поведінку індивідів та організацій. Інституалізація є головним етапом інноваційного процесу, що забезпечує перехід нововведень у режим штатного функціонування, надання йому легітимного статусу і обов'язковості дотримання в рамках соціальних та економічних відносин. Принцип інституалізації забезпечує реалізацію запропонованої концептуальної моделі управління розвитком освіти.

З урахуванням необхідності реалізації запропонованої концептуальної схеми функціонування механізмів державного управління розвитком освіти, виконання обраної мети і дотримання основних принципів розвитку були змістовно визначені інші елементи схеми – завдання, функції, суб'єкти, методи та інструменти управління, які описуються нижче. Завдання механізмів державного управління розвитком освіти сформовані за допомогою одного з найпоширеніших методів планування – побудови «дерева цілей», для якого використовується принцип декомпозиції, тобто поділ більш загальної мети на частини. Відповідно до прийнятої мети цільові орієнтири будуються навколо двох векторів – забезпечення модернізації та розвитку в умовах діджиталізації освіти [64]. Подальша декомпозиція здійснюється вже в рамках цих двох «гілок» (рис. 1.7).

Так, основними умовами для модернізації освіти є: запровадження новацій, які передбачені державною стратегією модернізації; здійснення

підтримки освітніх установ з метою підвищення ефективності нововведень; передбачення заходів щодо зниження ризиків й можливих негативних наслідків у випадках, коли новації виявляються важко реалізованими. На першому рівні створення умов для розвитку в умовах діджиталізації освіти також запропонована узагальнена, концептуальна схема, яка включає декілька завдань, що впливають із запропонованої концепції розвитку, мети та принципів механізмів державного управління розвитку освіти: розробка політики і стратегії розвитку освіти; формування освітніх локальних цифрових центрів, що утворюють горизонтально організовані територіальні структури, здатні інтегрувати цілі і ресурси учасників для стратегічного розвитку освіти; формування ресурсного потенціалу освіти для розвитку; створення інноваційного середовища; інституалізація нововведень.

Рис. 1.7. Складові дерева цілей модернізації та розвитку в умовах діджиталізації освіти*

*Джерело: побудовано автором на основі [64]

У сфері науки державного управління загальноприйнятою є думка про те, що зміст державного управління, його цілі й завдання найбільш яскраво і

виразно проявляються в його функціях. «Для того, щоб у суспільстві був порядок і забезпечувався відповідний розвиток, – пише Х. Ортега-і-Гассет, – має бути розв’язане питання щодо вирішальних функцій. «Володіти і слухатись – вирішальні функції в кожному суспільстві. Коли не розв’язане питання, хто володіє і хто слухається, все інше рухається ненадійно й недоладно» [72, с. 102]. Звичайно, це не може означати, що «той, хто слухається» позбавляється права бути активним учасником у прийнятті рішень. Мова йдеться про певний порядок в системі та відповідальність осіб.

При розгляді функцій, суб’єктів та інструментів на рівні концептуальної моделі вважаємо за необхідне спиратись на традиційні уявлення про ці елементи систем управління, які розкриті в менеджменті та вітчизняних дослідженнях з управління освітніми системами. Базовими функціями в рамках представленої схеми вважаються:

1) планування (включаючи прогнозування, проектування та інші форми представлення майбутнього стану системи освіти; планування необхідних якісних та кількісних параметрів);

2) організація діяльності з досягнення запланованих результатів (застосування комплексу конкретних видів ресурсів – кадрових, матеріальних, фінансових, методичних і т.д., кожен з яких аналізується; використання певних організаційних механізмів формування ресурсів для розвитку освіти);

3) контроль (включаючи моніторинг) та координація і управління (контролюються всі заплановані параметри і вносяться необхідні коректування в напрямку розвитку освіти);

4) керівництво персоналом (включаючи мотивацію), яке повинно наповнюватись своїм змістом, методами і інструментарієм реалізації в міру оформлення цілісної моделі управління як системи діяльності (керівництво учасниками освітнього процесу та виконавцями всіх видів робіт в системі освіти; мотивація співробітників органів управління освітою до вдосконалення своєї діяльності) [73].

Реалізація в рамках даного дослідження системного підходу означає, що для забезпечення розвитку в умовах діджиталізації освіти необхідно сформувати національну систему освіти, що повинна представляти собою сукупність необхідних елементів і зв'язків між ними, яка і виступає об'єктом управління. Більш конкретно ці об'єкти представляються через сукупність елементів: цілі розвитку системи освіти; результати розвитку; портфель інновацій у системі освіти, що забезпечують досягнення необхідних результатів; організаційні форми інноваційної діяльності в системі освіти; суб'єкти вибору та реалізації нововведень; ресурсний потенціал розвитку; внутрішні системні і зовнішні зв'язки, що забезпечують розвиток; інноваційне середовище; система управління розвитком освіти.

Функції державного управління інноваціями поділяються на загальні та спеціальні. До загальних функцій державного управління належать: державне нормування; державний контроль та аналіз, державне прогнозування та планування; державне стимулювання; державне управління та координування, а до спеціальних – державне управління економіки; державне прогнозування та планування соціально-економічного розвитку; державний фінансовий контроль [24].

Перехід до етапу інтенсивного розвитку означає ряд якісних і структурних змін у функціях центрального управління. Завдання зростають по складності і неоднозначності, що потребує оптимального поєднання централізованого і децентралізованого управління [19]. Посилення ролі та функцій органів державної влади в освіті стає об'єктивною реальністю. До того ж ситуація вимагає тісної взаємодії центральних та регіональних органів влади. «Під якістю управління слід розуміти сукупність суттєвих властивостей управлінської діяльності, яку характеризують її здатність задовольняти потреби прогресивного розвитку суспільства, що полягає у забезпеченні максимальної раціональності в організації і діяльності апарату управління» [41].

Отже, прискорений рух суспільства до вищих технологічних укладів вимагає формування в Україні інноваційної моделі розвитку й диктує нові

пріоритети системі освіти задля забезпечення її стабільної динамічності, невинного генерування інновацій, які б сприяли безперервному оновленню знань, і як наслідок – економічному й соціальному розвитку країни. Реалізація цифрових інтенцій розвитку освіти можлива завдяки новому типу управлінської культури, формуванню функціональної моделі державного управління розвитком освіти, яка базувалась би на принципах нової європейської концепції державного управління «Good Governance» та принципах розвитку в умовах діджиталізації освіти.

У той же час, для посилення гнучкості та мобільності управління, зміцнення горизонтальних зв'язків у процесі реалізації механізмів державного управління розвитком освіти принципово важливою вважається відмова від лінійно-функціональних структур управління в чистому вигляді і використання більш гнучких організаційних схем навіть у рамках штатних органів управління освітою. Для цілей стратегічного розвитку пропонуються, насамперед: координаційні центри з розвитку освіти, локальні цифрові центри, кластерні проектні групи і керуючі, координаційні ради, різноманітні формальні і неформальні мережеві структури, громадські експертні групи й інші форми колегіального утворення для реалізації управлінських рішень (рис. 1.8).

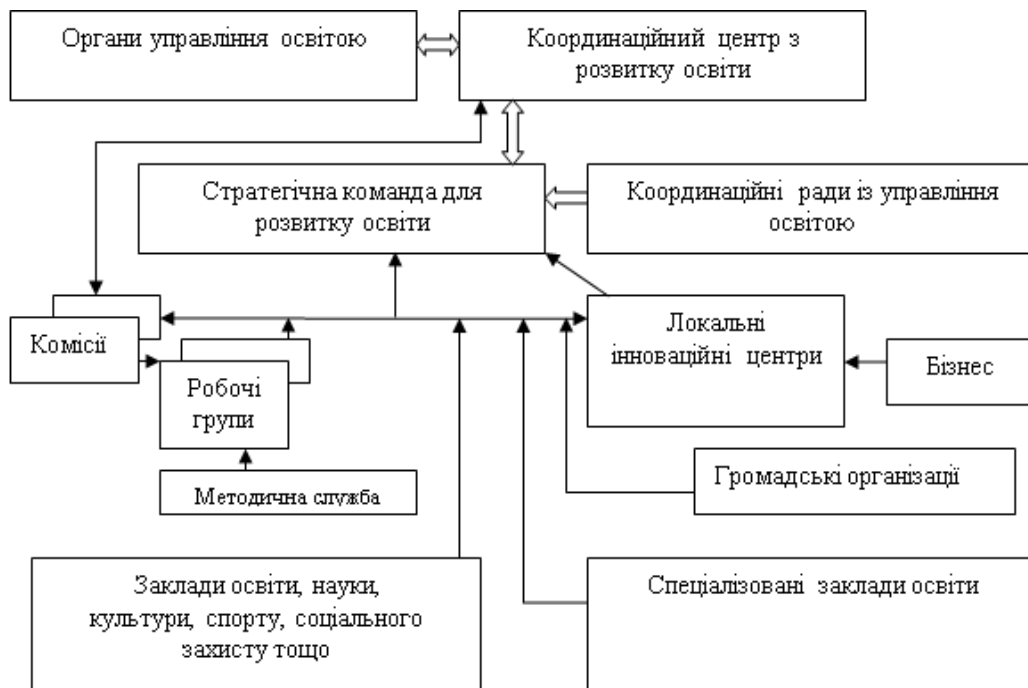

Рис. 1.8. Схема організаційної структури управління розвитком освіти*

*Джерело: побудовано автором

Отже, механізми державного управління розвитком освіти представлені динамічною структурою з гнучкою взаємодією різних соціальних суб'єктів, її характер та поведінка. Механізмами державного управління виконується регулююча й мобілізуюча функція, яка проявляється в активізації суб'єктів управління та зміні їх ціннісних і цільових настанов у процесі проектування майбутніх змін в системі освіти та забезпечує взаємозумовленість і зв'язок управлінських рішень. Причому, стандартизацією у державно-управлінській системі освіти передбачається процес виникнення, розвитку і впровадження в дію освітніх стандартів. Розвитком освіти припускається зміна механізмів і принципів її державного управління. Оптимізацією управління передбачається значне скорочення рівнів управління і його децентралізацію, збільшення соціальної бази, значне підвищення дисципліни управлінських суб'єктів [62].

Відтак, враховуючи аналіз спеціальної наукової літератури приходимо до ствердження, що інструментами реалізації механізмів державного управління розвитком освіти визнано засоби, прямі і непрямі форми, методи та прийоми,

використовуючи які держава послідовно і систематично впливає на кон'юнктуру ринку освітніх послуг і діяльність освітніх закладів з метою підтримки оптимальних організаційних, соціальних, педагогічних, правових, кадрових, матеріально-фінансових та інших умов їх розвитку і функціонування, забезпечення високоякісних освітніх послуг, рівного доступу до освіти, інтеграції української освітньої системи у європейський простір.

1.3. Методи та інструменти механізмів реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації

Як представляють сучасні теоретики державного управління, механізми реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації передбачають сукупність засобів, відповідних методів та ресурсів, які забезпечують ефективне впровадження чітко запланованих заходів у відповідності до поставлених завдань. Динамічна система реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації включає комплекс відповідних організаційно-управлінських, легітимних нормативно-правових, фінансово-економічних, соціально-мотиваційних заходів [30].

Провідні науковці представляють підходи щодо врегулювання проблеми реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації, згідно з якими такий процес розглядається у відповідності до таких визначальних позицій:

1. Реалізація державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації як лінійного процесу безпосередньо передбачає, що ключовими організаційними умовами щодо її успішного виконання є: конкретні цілі і стандарти щодо реалізації діяльності; забезпеченість актуальними ресурсами (фінансово-економічними, матеріальними, інформаційно-комунікаційні, інтелектуальними тощо); ефективні структурно-організаційні структури; визначені норми, які регламентують діяльність щодо організацій і їх відносини

по відношенню до владних структур; дієва система комунікації й координації відповідної діяльності для різних структур, що залучені до відповідного процесу реалізації політики.

2. Реалізація державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації як комплекс виважених дій різних державних інституцій, які пов'язані із постійною адаптацією різних учасників на протязі усього динамічного процесу функціонування механізмів до відповідних умов та завдань, які варто врегульовувати. У свою чергу важливу роль насамперед відіграють інформаційні системи й канали для зворотного зв'язку, які дають спроможність представити події, які відбуваються, й отримані позитивні результати.

3. Реалізація державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації як діяльність із конкретними принципами, які є формальними або ж неформальними, визначеними на початку або ж такими, які визначаються учасниками реалізації політики на засадах накопиченого позитивного досвіду. Дотримання специфічних принципів у процесі розробки стратегії дає реальну можливість визначити ключову роль для кожного учасника й якомога швидше реалізувати засад організації [74].

Результати аналізу наукових напрацювань із даної проблематики дають підстави для представлення доцільності визначити сукупність комплексних механізмів реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації, які, за відповідними функціональним призначенням, визначають собою ряд механізмів: організаційно-економічні, законодавчі, мотиваційні, суспільно-політичні й інші [75-86].

В залежності від учасників управління, які насамперед можуть використовувати відповідні механізми реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації: вищого рівня (Верховна Рада України, Президент України та Кабінету Міністрів України); регіонального рівня (обласні ради, відповідні обласні державні адміністрації); на рівні району (районні ради, державні адміністрації); локального рівня (міські, селищні, та сільські ради) [87].

Визначена дослідницею О. В. Поступною класифікаційна група, включає такі механізми реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації:

- політичний – механізм щодо формування освітньої політики на всіх управлінських рівнях;
- фінансово-економічний – механізм щодо державного управління певними фінансово-економічними відносинами у сфері освіти;
- мотиваційний – комплекс командно-адміністративних й соціально-економічних мотивів, які спонукають саме державних службовців, діяльність яких орієнтована на реалізацію вираженої освітньої політики, та управлінців закладів освіти до відповідної високоефективної роботи;
- законодавчий – нормативно-правове забезпечення щодо функціонування й розвитку освіти;
- організаційний – формування управлінської структури, яка сприяє ефективності взаємодії ключових елементів динамічної структури для врегулювання кінцевої мети для освітньої політики [88].

Основними механізмами державного управління щодо розвитку освіти національні дослідники В. Бульба, О. Поступна, О. Степанко представляють такі:

- законодавчий – прийняття актуальних нормативно-правових актів і їх дотримання;
- організаційний – формування й забезпечення дієвої організаційної структури для актуального державно-громадського управління системою освіти;
- фінансовий – розробка і використання дієвих інструментів соціально-економічної політики для динамічного розвитку освіти;
- кадровий – належна підготовка відповідних професійних кадрів для провадження освітньої діяльності;
- соціальний – сприяння соціального розвитку акторів освітнього процесу;
- мотиваційний – становлення мотиваційних умов для освітньої діяльності;

- матеріально-технічний – становлення умов для сприяння використання діючої інфраструктури закладів освіти.

Також, у відповідності до вищезгаданих авторів тверджень, саме до таких механізмів належать моніторинг системи управління рівнем якості освіти, механізм організації управління розвитком й інші нові механізми [89].

За результатами проведеного аналізу наукових джерел, головною метою прийняття реформування освіти в Україні є поступовий перехід до децентралізованої моделі організації управління як ефективної (орієнтація на встановлення принципів автономії та організації самоврядування у закладах освіти різних форм власності), які на відміну від певного зайвого державного управління, де зворотний зв'язок між існуючим ринком праці та освітою стає слабким, відповідно результатом чого є певним чином незбалансований розвиток щодо запиту й пропозиції, різних сфер підготовки і використання кадрів [90-93].

Не враховуючи пріоритетні напрями щодо реформування існуючого нормативно-правового, відповідного організаційно-економічного забезпечення механізмів реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації, в Україні зазвичай зберігається виявлена тенденція до певного відставання у розвитку системи освіти порівняно із європейськими, що безпосередньо зумовлює перспективність практичних дій у рамках відповідних механізмів забезпечення державного управління.

Отже, враховуючи проведений аналіз, нами здійснено систематизацію механізмів реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації:

1) нормативно-правовий – актуальним є оновлення й модернізація відповідного законодавства, розробка інноваційних моделей щодо управління й політичних рішень, відкритих та демократичних. Також провідними дослідниками актуалізується перспективність розробки системи управління, яка максимально враховує положення суспільної думки, нейтралізує залежність щодо прийняття рішень від певних службових осіб, й організації чіткого

високопрофесійного, освітньо-наукового, аналітичної й прогностичної підтримки управлінських рішень [94-95].

2) фінансово-економічний – враховує особливості фінансування освіти, а також напрямів його удосконалення. Головною стратегічною метою у напрямку розвитку сучасної освіти дослідники вважають становлення в суспільстві розгляду чіткої пріоритетності такої сфери й практичне забезпечення відповідної пріоритетності [96-97]. Актуальним кроком є врегулювання зв'язків між діючим ринком праці й сферою освіти.

3) організаційно-функціональний – інтерпретується як перспективність переосмислити ключову роль щодо людського фактора у суспільстві загалом й в сфері освіти зокрема. Мова йде про антропоцентричний підхід у сприянні підготовки фахівців, в основі якого безпосередньо лежить поняття інтелектуального потенціалу, певна сукупність знань й умінь, сформованих компетенції, спроможностей індивідуума, які набуті у ході отримання якісної освіти, належної професійної підготовки й практичного досвіду, що є базисом, який забезпечить активну участь у сприянні суспільного виробництва.

4) глобалізаційний – поступова інтеграція України до єдиного освітнього європейського простору зумовлюючи перспективність розробки механізмів реалізації дієвої євроінтеграційної освітньої політики. Ефективною для залучення дієвого міжнародного досвіду є стратегія виваженого взаєморозуміння, під якою розглядають академічну співпрацю, організаційне партнерство й взаємний обмін. Підтримуємо думку щодо необхідності врахування позитивного зарубіжного досвіду до потреб України.

Визначено особливості функціонування механізмів реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації, які побудовані на ресурсно-інституційному підході, охоплюють цілі, загальні та специфічні принципи (*інформативності* – імплементація сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у системі розвитку освіти; *адаптивності* – можливість своєчасно реагувати на виклики сучасного інформаційного суспільства; *інновативності* – спроможність генерувати й комерціалізувати результати науково-освітньої

діяльності; *алгоритмічності* – дотримання етапності організації освітньої діяльності, контроль та моніторинг результатів розвитку освіти; *цифровізації* – забезпечення формування та реалізації єдиної цифрової платформи для розвитку освіти), заходи, важелі, методи та інструменти з метою формування стратегії розвитку освіти в умовах діджиталізації відповідно до сучасних потреб держави й громадськості зокрема. Систематизовано наукові погляди до класифікації механізмів реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації, що спонукало до виокремлення двох груп: 1) механізми функціонування державної політики у сфері освіти: нормативно-правовий, організаційно-адміністративний, кадрово-мотиваційний, фінансово-економічний; 2) комплементарні механізми реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації: інформаційно-комунікаційний, комерціалізації результатів діяльності, науково-освітньої інтеграції. Акцентовано у вагу на тому, що механізми реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації повинні застосовуватися у комплексі, забезпечуючи удосконалення державної освітньої політики. Структуру механізмів реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації представлено у вигляді концептуальної схеми на рис. 1.9.

Доведено, що функціонування механізмів реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації відбувається на основі використання *прямих* (безпосередньо діють на функціонування учасників й стейкхолдерів ринку освітніх послуг (державне замовлення, ліцензування, акредитація, квотування, пільги й субсидії, бюджетне фінансування) та *опосередкованих* (регламентують дії та інтереси учасників ринку освітніх послуг шляхом формування певних організаційно-економічних умов, які орієнтують їх дії у потрібному напрямі (кредитування, оподаткування, амортизаційні відрахування тощо) методів регулювання.

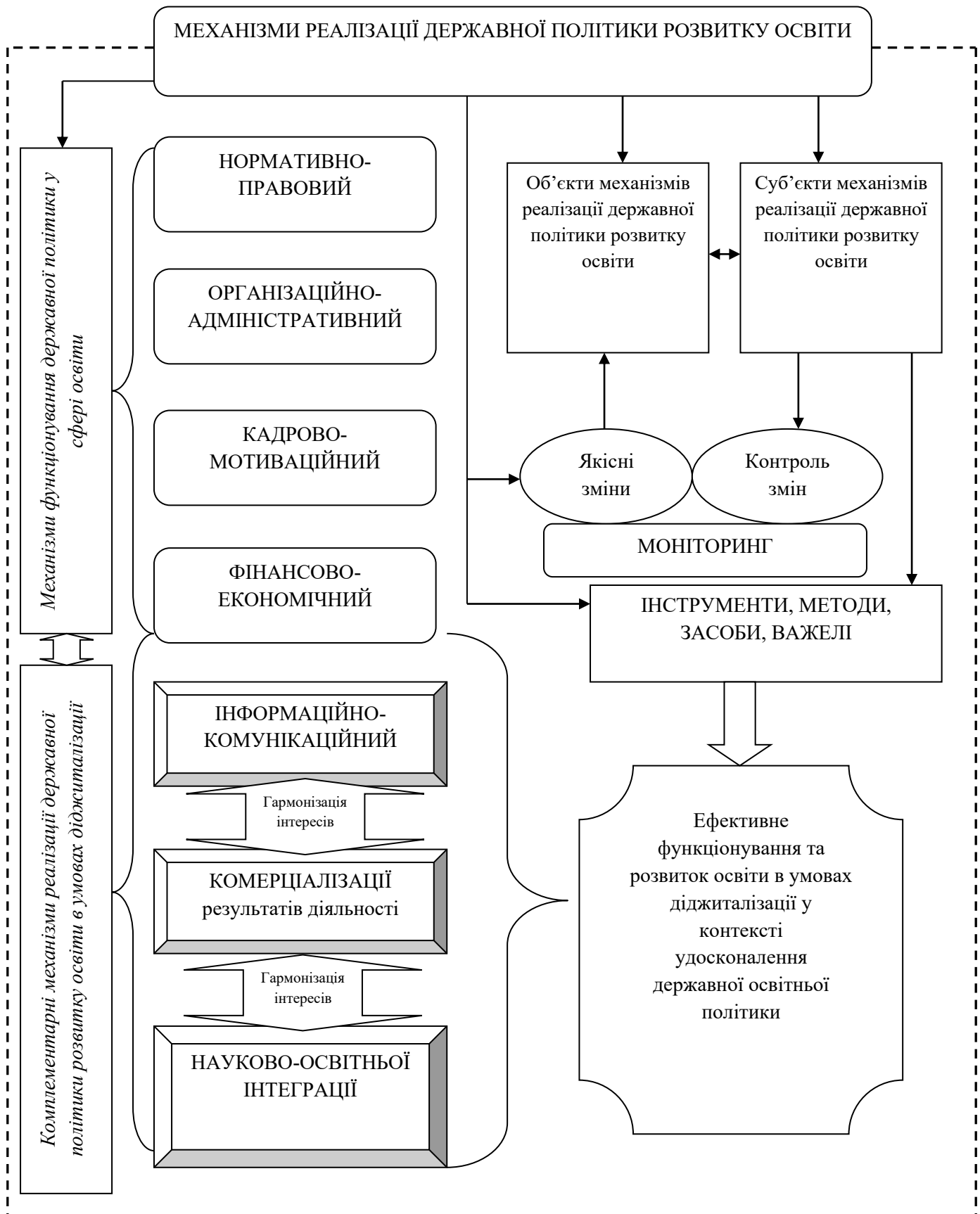

Рис. 1.9. Концептуалізація механізмів реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації*

*Джерело: розроблено авторкою

До інструментів механізмів реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації запропоновано віднести: *нормативно-правовий* (затвердження обов'язкових для виконання юридичних норм (правил) поведінки суб'єктів освіти (Конституція України, закони України, постанови Кабінету Міністрів України, накази, розпорядження тощо); *фінансово-економічний* (сприятливе економічне середовище для суб'єктів ринку освітніх послуг на засадах надання ресурсної підтримки, проектного фінансування, фінансової автономії тощо); *організаційно-адміністративний* (ліцензування, цільові програми, акредитація, проекти тощо); *кадрово-мотиваційний* (моральне заохочення й популяризація цілей та змісту політики освіти; заохочення благодійництва, спонсорства тощо); *комплементарний* (проведення аналізу, оцінки, своєчасного прогнозування, моніторингу, планування стратегічних заходів, використання блокчейн-технології, тощо). Використання таких інструментів державою систематично й послідовно впливає на кон'юнктуру ринку освітніх послуг у контексті підтримки оптимальних соціально-педагогічних, організаційно-функціональних, правових, інтелектуальних, матеріально-фінансових й інших умов їх модернізації, забезпечення високоякісних освітніх послуг й рівного доступу до освіти, сприяння підтримки глобалізаційних процесів у сфері освіти.

У рамках проведеного дослідження нами проведено обґрунтування механізмів реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації: законодавчий, організаційно-функціональний, кадрово-мотиваційний.

1. Законодавчий механізм реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації має визначати як оптимальні відносини між її учасниками, так й організаційні структури організації управління процесом реалізації виваженої державної освітньої політики. Такий механізм також включає сукупність суспільно-політичних інструментів й ефективних нормативно-правових засобів, на основі яких забезпечується виважена

координація виважених компонентів щодо управлінської взаємодії безпосередньо на рівні держави у напрямку досягнення стратегічних цілей.

Використання механізмів реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації ґрунтується на відповідних конституційних нормах; міжнародних та міждержавних договорах; визначених стратегічних документах щодо сприяння розвитку освіти (концепції, доктрини, програми тощо); нормативних актах; укази й розпорядженнях парламенту; рішеннях визначеного вищого органу безпосередньо виконавчої влади; накази та розпорядженнях для центрального органу виконавчої влади, що проводить управління у сфері освіти [100-102].

На основі використання взаємопов'язаної оптимальної нормативно-правової бази, який регулює діяльність відповідних органів державної влади та органів місцевого самоврядування, врегульовуються проблеми щодо впровадження механізмів реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації.

Європейський вектор реалізації державної політики розвитку освіти України передбачає дотримання демократичних трансформацій. В умовах провадження Болонського процесу виваженими є спроби щодо удосконалення механізмів реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації для спрямування вітчизняної системи освіти на дотримання нею європейського вектору. Підтрмуємо позицію дослідниці Л. Пшеничної, яка розглядає Болонський процес основою для модернізації освіти, який відбувається на основі урізноманітнення програм на засадах диверсифікації, дотримання відповідності між відповідним змістом освіти й рівнем підготовки випускників та потребами сучасного ринку праці, злагодженої трансформації освіти, налагодження відповідних міжнародних зв'язків, становлення умов для адаптивності учасників відповідного освітнього процесу [103-105].

Перспективність реалізації нормативно-правового механізму у контексті розробки моделі державного управління щодо розвитку освіти пов'язаної із управлінням динамічного процесу взаємодії держави, сфери освіти, бізнесу й

всього суспільства, діяльність яких певним чином регламентована профільним законодавством. У даному аспекті підтримуємо позицію А. Карапетян, яка стверджує, що законодавство певним чином стимулює взаємодію між учасниками моделі реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації за рахунок:

- представлення виважених й зрозумілих правил щодо взаємодії учасників;
- врегулювання змін у системі оподаткування різних учасників щодо взаємодії (тобто, надання відповідних податкових канікул на визначений термін для участі у проєкті);
- проведення мінімізації ризиків шляхом надання належної фінансової допомоги;
- організація прозорості проведення конкурсів й тендерів;
- формування ефективного інформаційного забезпечення, що дозволить налагодити різні види взаємодії [106-107].

Реалізація державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації потребує не тільки нормативно-правового управління, також проведення дієвих організаційно-методичних стратегічних заходів, сприяння забезпечення підготовки й мотивації кадрових ресурсів.

2. Також організаційно-функціональний механізм реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації є важливим у контексті проведення модернізації системи освіти. Саме відсутність ефективних інструментів й засобів для імплементації реформ стримуватиме досягненню запланованих результатів. Таким чином, актуальним є удосконалення такого механізму в контексті організації інтеграції національної системи освіти до сучасного європейського освітнього простору.

Модернізація системи освіти в Україні у відповідності до умов функціонування інформаційного суспільства є важливою умовою для підтримки її конкурентоспроможності на міжнародній арені. Державне управління освітою має яскраво виражену тенденцію до процесу

демократизації, децентралізації влади й оптимізації діяльності відповідних управлінських інституцій; орієнтується на перехід до інноваційної державно-громадської моделі, використання прозорості експертизи, організації моніторингу ефективності й сучасних цифрових технологій [108].

Досить стрімкий адміністративний контроль зі сторони держави безпосередньо за діяльністю освітньої сфери створює значну перешкоду їх розвитку. Процес бюрократизація й авторитаризація відповідних інститутів освіти суттєво стримують розвиток ініціатив для закладів освіти, стримують процеси включення суспільства у процеси управління й моніторинги над сферою освіти. Серед ключових завдань ефективного організаційно-функціонального механізму реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації є інтеграція громадськості безпосередньо до процесу прийняття виважених рішень та моніторингу за їх реалізацією у рамках сучасної системи освіти. Таке завдання представляється у рамках концепції адаптивного управління і передбачає перспективність участі громадськості у врегулюванні конфліктних ситуацій, виважений фінансовий контроль, організація консультування саме адміністративного апарату для різних закладів освіти.

Системна організація системи управління закладами освіти орієнтовано на принципи комплексності, цільових орієнтирів, адаптивності й децентралізації. Систематизовано нами ключові принципи щодо організації процесу управління сферою освіти, які є адекватними сучасним умовам:

1) становлення й своєчасне реформування механізмів реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації, у тому числі перерозподіл визначених повноважень та сфер щодо впливу певних компонентів для освітньої системи, проведення дебюрократизації саме органів на всіх рівнях управління, закладів освіти;

2) адаптивність критеріїв і вимог до певних закладів освіти на засадах регіональних і профільних відмінностей;

3) посилення конкурентного середовища саме для вітчизняної освіти на засадах одночасного контролю держави за таким процесом з метою запобігання кризових явищ провінційних закладів освіти;

4) дотримання системності проведених заходів щодо реформування сфери освіти й згвлом державної освітньої політики;

5) врахування громадськості (безпосередньої університетської, академічної, суспільно-політичної) до напрямів консультування, становлення й прийняття виважених рішень у напрямку забезпечення розвитку в умовах діджиталізації освіти;

6) дотримання вимог демократизації системи управління освітою у комплексному поєднанні з їх рівнем автономії та закріпленням саме внутрішньої демократії.

Саме на основі використання адаптивної моделі реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації громадськість залучається до заходів із прийняття рішень та, безпосередньо, отримує можливість конкретно впливати на розробку й реалізацію ефективної державної політики у сфері освіти, приймати участь в організації оцінювання проєктів, їх своєчасному обговоренні, проведенні прийняття рішень й контролі у напрямку досягнення позитивних результатів. Отже, це сприяє підвищенню демократичної складової освіти, що дозволяє поліпшувати їх взаємодію із суспільством. Таким чином, громадськість може безпосередньо висувати цифрові ідеї для розвитку освіти. Таким чином контроль для громадськості над відповідною діяльністю освітніх закладівв сприятиме помтуповому зниженню корупції й підвищенню рівня прозорості для діяльності закладів освіти. Адаптивне управління у сфері розвитку освіти певним чином сприяє дебюрократизації освітньої діяльності. Таким чином адміністративно-бюрократичний апарат зазвичай не у всіх представлених випадках готовий представлितись суб'єктом щодо реалізації представлених державою реформаційних трансформацій саме у сфері освіти. Таким чином бюрократія трансформується у важливий фактор щодо

вдосконалення механізмів реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації.

Таким чином, організаційно-функціональний механізм реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації, який враховує різноманіття вітчизняного й світового освітнього простору, насамперед, передбачає більш ширше використання децентралізованих моделей щодо прийняття рішень і системи управління, дозволяючи коригувати наступні трансформації в освітній сфері враховуючи зворотній зв'язок, аналізувати і оцінювати існуючу ситуацію у сфері освіти; такий механізм також орієнтований на забезпечення виважених умов для зростання якості освіти.

Актуальності набувають дослідження В. Зінченко, яка розглядає процес забезпечення належної якості освіти враховуючи традиції кожної країни, для визначення негативних аспектів упровадження відповідних механізмів для забезпечення якості і ідентифікувати позитивні моменти, що рекомендовано використовувати у практичній діяльності саме вітчизняних освітніх установ. Дослідник акцентує увагу на тому, що саме офіційні структури Болонської групи сформували надійне організаційно-правове поле для функціонування освіти на якісному рівні, а тому, розробка системи забезпечення належної якості щодо підготовки фахівців, відповідні механізми і способи підвищення рівня якості освіти є насамперед внутрішньою проблемою для освіти [109-111].

Варто зауважити, що всі представлені національні системи щодо забезпечення якості насамперед пов'язані із конкретними методиками проведення оцінювання якості освіти: відповідні їх компоненти певним чином з'єднані безпосередньо між собою конкретними нормами і механізмами, які загалом становлять систему забезпечення якості, тобто:

- формуються стандарти, яким мають відповідати освітні установи, реалізуючи освітню діяльність;
- розробляються вимоги до виважених процедур, становлення змісту і організації загалом освітнього процесу;

- представляються механізми щодо організації моніторингу й оцінки якості за певним наданням послуг освіти.

В сучасних умовах європейські освітні системи світу розробляють свої підходи щодо визначення якості освіти на засадах базової тріади таких понять:

- 1) визначені умови, які створюються у освітніх установах .
- 2) процес реалізації освітньої діяльності.
- 3) позитивні освітні результати [112].

Таким чином, у значній кількості ефективних національних освітніх систем Європи очевидним стало поступове зміщення від єдиного контролю «входів» до системи моніторингу й контролю «виходів» для освітнього процесу. Актуальними стають в оцінці результативності освітньої діяльності переходять від процесу планування і реалізації загалом освітнього процесу (представлений зміст навчальних планів, відведений для цього час тощо), відповідно до результатів безпосередньо освіти. Відповідна система щодо забезпечення якості організації підготовки фахівців має представляти собою ряд факторів щодо якості, показників для їх оцінки, виважених умов щодо реалізації відповідних освітніх програм і механізми контролю за їх дотримання, а також ефективні взаємодіючих між собою структурних підрозділів відповідного закладу освіти [113].

3. Кадрово-мотиваційний механізм реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації передбачає оновлення саме кадрової політики в освіті та організацію мотивації персоналу до реалізації ефективної діяльності, орієнтованої на завдання стратегії розвитку освітніх установ. Насамперед, йдеться про досить прозорий конкурсний відбір відповідного професорсько-викладацького складу. Даний підхід тягне за собою ключові зміни для системи оплати праці відповідних працівників освіти, безпосередньо у напрямку зростання рівня заробітної плати і зміни визначеного співвідношення саме заробітних плат для викладачів в залежності від їх кваліфікації і реальної користі безпосередньо для освітньої установи.

Заслуговує на увагу представлена послідовність дій щодо загального механізму організації мотивації інтелектуального ресурсу в сфері освіти:

1) представлення потреб у належних інтелектуальних ресурсах (такий етап посідає найвищу шаблину, адже особистість, яка безпосередньо зайнята наочною працею, є досить високоінтелектуальною, певним чином емоційно вільною і раціональною, а тому дотримання її інтелектуальних потреб є важливим елементом для саморозвитку і самореалізації).

2) представлення потреб щодо реалізації інтелектуального ресурсу (в залежності від визначеної пріоритетності певних потреб для кожного із визначених фахівця розкривається індивідуальний механізм для такої мотивації).

3) розробка умов, які забезпечують своєчасне задоволення потреб для вітчизняного інтелектуального ресурсу. Як результат успішного дотримання таких етапів й активізація відповідного інтелектуального ресурсу насамперед буде кваліфікованою і професійною [114-115].

Дієва реалізація ефективного кадрово-мотиваційного механізму реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації є необхідною умовою для ефективності функціонування закладів освіти. Дієве стимулювання розвитку інтелектуального потенціалу відповідно є одним із важливих критеріїв щодо якості освіти. Управлінцям закладів освіти доцільно розробляти довгострокові стратегії щодо мотивації персоналу, знайти ту оптимальну структуру й розробити ефективну систему для управління, адаптувати найкращі технології для отримання організацією відповідних цілей.

Систематизовано дискурсний простір проблематики функціонування механізмів реалізації державної політики розвитку освіти шляхом виокремлення трьох різновекторних позицій науковців у даному напрямі: 1) як лінійний процес (основними функціонально-організаційними умовами ефективної реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації є: чіткі цілі й стандарти освітньої діяльності, забезпеченість відповідними ресурсами, дієві інституції, розвинена система комунікації й

координації; 2) як комплекс дій різних державних інститутів, які пов'язані із адаптацією всіх акторів освітнього процесу та зацікавлених стейкхолдерів до умов й завдань, які необхідно вирішувати за допомогою механізмів реалізації державної політики розвитку освіти враховуючи потреби діджиталізації; 3) як діяльність, яка ґрунтується на сукупності принципів, які є формальними або ж неформальними, визначеними на початку або ж такими, які визначаються учасниками реалізації політики на основі накопиченого досвіду.

Висновки до розділу 1.

1. Сучасний розвиток суспільства характеризується стійкістю впровадження нових технологій та швидкістю поширення інформації в глобальному просторі. Освіта як вид діяльності, яка використовує значну кількість даних, що потребують проведення своєчасного збору, обробки та статистичного аналізу, який зазвичай перебуває під впливом різного роду факторів (людських, технологічних тощо), актуалізуючи цим самим необхідність впровадження діджитал технологій. Під діджиталізацією в освіті запропоновано розглядати процес проведення оцифрування значної кількості даних, які описують різні характеристики діяльності сфери освіти від управлінських рішень до навчального процесу. Це, у свою чергу, зумовлює потребу у визначенні сутності і змістовного наповнення механізмів реалізації державної політики розвитку освіти, під якими запропоновано розглядати комплексну багатoelementну систему організаційних, нормативно-правових, економічних, управлінських заходів, орієнтованих на удосконалення або ж докорінну зміну структурно-функціональних відносин в сфері освіти з метою забезпечення її розвитку, які формуються й реалізуються органами державної влади на всіх рівнях управління.

2. Систематизовано дискурсний простір проблематики функціонування механізмів реалізації державної політики розвитку освіти шляхом виокремлення трьох різновекторних позицій науковців у даному напрямі: 1) як лінійний процес (основними функціонально-організаційними умовами

ефективної реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації є: чіткі цілі й стандарти освітньої діяльності, забезпеченість відповідними ресурсами, дієві інституції, розвинена система комунікації й координації; 2) як комплекс дій різних державних інститутів, які пов'язані із адаптацією всіх акторів освітнього процесу та зацікавлених стейкхолдерів до умов й завдань, які необхідно вирішувати за допомогою механізмів реалізації державної політики розвитку освіти враховуючи потреби діджиталізації; 3) як діяльність, яка ґрунтується на сукупності принципів, які є формальними або ж неформальними, визначеними на початку або ж такими, які визначаються учасниками реалізації політики на основі накопиченого досвіду.

3. Визначено особливості функціонування механізмів реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації, які побудовані на ресурсно-інституційному підході, охоплюють цілі, загальні та специфічні принципи (інформативності – імплементація сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у системі розвитку освіти; адаптивності – можливість своєчасно реагувати на виклики сучасного інформаційного суспільства; інновативності – спроможність генерувати й комерціалізувати результати науково-освітньої діяльності; алгоритмічності – дотримання етапності організації освітньої діяльності, контроль та моніторинг результатів розвитку освіти; цифровізації – забезпечення формування та реалізації єдиної цифрової платформи для розвитку освіти), заходи, важелі, методи та інструменти з метою формування стратегії розвитку освіти в умовах діджиталізації відповідно до сучасних потреб держави й громадськості зокрема. Систематизовано наукові погляди до класифікації механізмів реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації, що спонукало до виокремлення двох груп: 1) механізми функціонування державної політики у сфері освіти: нормативно-правовий, організаційно-адміністративний, кадрово-мотиваційний, фінансово-економічний; 2) комплементарні механізми реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації: інформаційно-комунікаційний, комерціалізації результатів діяльності, науково-освітньої

інтеграції. Акцентовано у вагу на тому, що механізми реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації повинні застосовуватися у комплексі, забезпечуючи удосконалення державної освітньої політики.

4. Доведено, що функціонування механізмів реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації відбувається на основі використання *прямих* (безпосередньо діють на функціонування учасників й стейкхолдерів ринку освітніх послуг (державне замовлення, ліцензування, акредитація, квотування, пільги й субсидії, бюджетне фінансування) та *опосередкованих* (регламентують дії та інтереси учасників ринку освітніх послуг шляхом формування певних організаційно-економічних умов, які орієнтують їх дії у потрібному напрямі (кредитування, оподаткування, амортизаційні відрахування тощо) методів регулювання.

5. До інструментів механізмів реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації запропоновано віднести: *нормативно-правовий* (затвердження обов'язкових для виконання юридичних норм (правил) поведінки суб'єктів освіти (Конституція України, закони України, постанови Кабінету Міністрів України, накази, розпорядження тощо); *фінансово-економічний* (сприятливе економічне середовище для суб'єктів ринку освітніх послуг на засадах надання ресурсної підтримки, проектного фінансування, фінансової автономії тощо); *організаційно-адміністративний* (ліцензування, цільові програми, акредитація, проекти тощо); *кадрово-мотиваційний* (моральне заохочення й популяризація цілей та змісту політики освіти; заохочення благодійництва, спонсорства тощо); *комплементарний* (проведення аналізу, оцінки, своєчасного прогнозування, моніторингу, планування стратегічних заходів, використання блокчейн-технології, тощо). Використання таких інструментів державою систематично й послідовно впливає на кон'юнктуру ринку освітніх послуг у контексті підтримки оптимальних соціально-педагогічних, організаційно-функціональних, правових, інтелектуальних, матеріально-фінансових й інших умов їх модернізації,

забезпечення високоякісних освітніх послуг й рівного доступу до освіти, сприяння підтримки глобалізаційних процесів у сфері освіти.

Список використаної літератури до розділу 1.

1. Національний освітній глосарій: освіта / авт.-уклад. В. М. Захарченко, С. А. Алашнікова, В. І. Луговий, А. В. Ставицький, та ін. ; за ред. В. Г. Кременя. 2-ге вид., перероб. і доповн. К. : Плеяди, 2014. 100 с.
2. Про освіту [Електронний ресурс] : Закон України від 05.09.2017 р. №2145-19. Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
3. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 25.06.2013 р. № 344/2013. Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/documents/15828.html>.
4. Філософський словник / [за ред. В.І. Шинкарука]. 2-е вид. К.: Голов.ред. УРЕ, 1986. 800 с.
5. Державне управління: основи теорії, історія і практика : навч. посіб. / [В.Д. Бакуменко, П.І. Надолішній, М.М. Іжа, Г.І. Арабаджі] ; за заг. ред. Надолішнього П.І., Бакуменка В.Д. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2009. 394 с.
6. Радченко О.В. Державна політика й управління в освіті: [підручник] / О.В. Радченко, А.Є. Тамм, О.В. Поступна. Х.: Вид-во Асоціації докторів державного управління, 2011. 272 с.
7. Філософія : навч. посіб. для студ. і аспірантів гуманіт. спец. вищ. навч. закл. [І.Ф. Надольний., В.П. Андрущенко, І.В. Бойченко та ін.] ; під ред. І.Ф. Надольного. К. : Вікар, 1999. 624 с.
8. Ажажа М.А. Теоретичні основи державного управління розвитку професійного потенціалу майбутніх фахівців у контексті модернізації освіти. Державне управління: удосконалення та розвиток. [Електронне фахове видання]. Режим доступу: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/7_2018/33.pdf
9. Заветный С.А. Социальное управление и личностное самоуправление: истоки и взаимодействие : моногр. Х. : Фолио, 1999. 383 с.

10. Державне управління та державна служба : словник-довідник / [уклад. О.Ю. Оболенський]. К. : КНЕУ, 2005. 480 с.
11. Корецький М.Х. Теоретичні засади державного управління. *Персонал*. 2007. № 5. С. 35-41.
12. Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 22 липня 1998 р. № 810/98. Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=810%2F98>
13. Теоретико-методологічні засади державного управління: формування понятійного апарату : метод. рек. / [Корженко В.В., Говоруха В.В., Амосов О.Ю. та ін.] ; за заг. ред. В.В. Корженка. К, 2009. 54 с.
14. Кремень В.Г. Освіта і наука в Україні – цифрові аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати. К. : Грамота, 2005. 448 с.
15. Зязюн І.А. Педагогіка добра : ідеали і реалії : наук-метод. посіб. / І.А Зязюн. К. : МАУП, 2000. 312 с.
16. Ніколаєнко С.М. Теоретико-методологічні основи управління розвитком освіти України : моногр. К. : 2008. 419 с.
17. Гладка Т.І. Державне управління розвитком освіти в Україні: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.01 «Теорія та історія державного управління» / Т.І. Гладка; Харківський регіональний інститут державного управління. Харків, 2011.
18. Карамишев Д.В. Стратегічне управління інноваційними процесами в системі охорони здоров'я : державні механізми : моногр. Х.: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2006. 304 с.
19. Інтернаціоналізація освіти України в умовах полікультурного світового простору: стан, проблеми, перспективи: матер. II між нар. наук. – практ. конфе., м. Маріуполь, 18-19 квітня 2018 р. Маріуполь: МДУ, 2018. 646 с.
20. Інформаційно-аналітичне забезпечення освітньої реформи в Україні: монографія / за ред. СюЛ. Лондара; ДНУ «Інститут освітньої аналітики». К., 2017. 304 с.

21. Бурега В. В. Соціально-адекватний менеджмент: концептуалізація моделі : дис. ... д-ра соціол. наук : спец. 22.00.01 / Бурега Валерій Васильович ; Донецьк. держ. акад. управління. Донецьк, 2003. 403 с.
22. Бюджет освіти 2017: що пропонує уряд [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://osvita.ua/school/52327/>. Заголовок з екрану.
23. Корпоративний університет для компанії «Байер» – нова форма співпраці МІМ-Київ і фармацевтичного бізнесу URL: <http://www.mim.kiev.ua/press/news/2008/1421/>.
24. Верба В.А. Аналітична оцінка управлінських технологій розвитку українських підприємств. *Актуальні проблеми економіки*. 2013. № 5. С. 52-59.
25. Для професійного розвитку співробітників на «Балтике» створено Корпоративний Університет URL: <http://www.pivnoe-delo.info/2013/11/17/rossiya-dlya-professionalnogo-razvitiya-sotrudnikov-na-baltike-sozdan-korporativnyj-universitet/>.
26. Долятовская В. Н. Современные методы управления системой образования [монография] / В.Н.Долятовская, Л.Г.Сущенко, В.А.Колесник. Киев: ОГИ, 2008. 248 с.
27. Антошкіна Л.І. Економіка вищої освіти: тенденції та перспективи реформування. К.: Видавничий дім „Корпорація”, 2005. 368 с.
28. Корнілова О.В. Інтелектуальний капітал як вагомий ресурс інноваційного розвитку. *Актуальні проблеми економіки*. 2016. № 4. С. 165-172.
29. Вакуленко В. М. Види інновацій в освіті та їх класифікація. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України : електронне наукове фахове видання*. URL: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/Vnadps/2010_4/10vvmotk.pdf.
30. Шилов К. В. Классификация инноваций. *Инновации в образовании*. 2007. № 3. С. 52–58.
31. Яголковский С. Р. Психология инноваций : подходы, модели, процессы / С. Р. Яголковский; Нац. исслед. ун-т «Высшая школа экономики». М. : Изд. дом Высшей школы экономики, 2011. 270 с.

32. Козарь Т. П. Формування сучасної моделі державної політики в системі освіти в Україні: проблеми та перспективи вирішення. *Держава та регіони. Серія «Державне управління»*. 2012. № 3. С. 48-52.

33. Загальна Схема Оцінювання (CAF 2006) / Удосконалення через самооцінку / [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.eipa.eu/files/File/CAF/Brochure2006/RUS-CAF-2009.pdf>

34. Національна доктрина розвитку освіти [Електронний ресурс] : затв. Указом Президента України від 17 квіт. 2002 р. № 347/2002. Режим доступу : http://www.mon.gov.ua/laws/Ukaz_Pr_347.doc.

35. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / Андрущенко Віктор Петрович, Бех Іван Дмитрович, Кремень Василь Григорович та ін. ; за заг. ред. В. Г. Кременя ; НАПН України. К. : Пед. думка, 2011. 301 с.

36. Національний освітній глосарій: освіта / авт.-уклад. В. М. Захарченко, С. А. Алашнікова, В. І. Луговий, А. В. Ставицький, та ін. ; за ред. В. Г. Кременя. 2-ге вид., перероб. і доповн. К. : Плеяди, 2014. 100 с.

37. Научные исследования и разработки [Электронный ресурс] : Веб-страница электронной книги «Германия. Факты» Режим доступа : <http://www.tatsachen-ueber-deutschland.de/ru/content-home/facts-and-figures/research-and-development.html>

38. Ніколаєнко С.М. Теоретико-методологічні основи управління розвитком освіти України : моногр. К. : 2008. 419 с.

39. Недогарок В. О. Історичні та сучасні аспекти реформування системи управління освітою у Великій Британії. *Науковий вісник*. Чернівці, 2009. Вип. 469: Педагогіка та психологія. С. 122-128.

40. Нормативно-правова база [Електронний ресурс] // Офіц. веб-сайт Міністерства освіти України. Режим доступу: http://www.mon.gov.ua/ua//activity/education/highereducation/normativno_pravova_baza.

41. Огаренко В.М. Управління розвитком освіти в розвинених країнах. *Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. праць. X. : Вид-во ХарPI НАДУ «Магістр», 2004. № 2(21) : У 2 ч. Ч.2. С. 228-232.*
42. Онікієнко В.В. Інноваційна парадигма соціально-економічного розвитку України: моногр. / В.В. Онікієнко, Л.М. Ємельяненко, І.В. Терон. К., 2006. 480 с.
43. Ортега-і-Гассет Х. Вибрані твори / Хосе Ортега-і-Гассет ; [перекл. з іспанськ. В. Бурггардта, В. Сахна, О. Тостенко]. К.: Основи, 1994. 420 с.
44. Освіта й наука в інноваційному розвитку сучасної Європи : зб. наук.-експерт. матеріалів / за заг. ред. С. І. Здіорука. К., 2014. (НІСД). (Гуманітарний розвиток; вип. 2). 124 с.
45. Остапчук В.В. Механізми державного управління безперервною освітою в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.02 «Механізми державного управління». Донецьк, 2006. 19 с.
46. Крисюк С.В. Державне управління освітою : навч. посіб. для слух., аспір., доктор. спеціальності «Державне управління освітою». К. : НАДУ, 2009. 220 с.
47. Романов В.Є. Вступ до аналізу державної політики : навч. посіб. / В.Є. Романов, О.М. Рудік, Т.М. Брус. К. : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2001. 238 с.
48. Андрущенко В. П. Освітня політика (огляд порядку денного) / В. П. Андрущенко, В. Л. Савельєв. К.: МП “Леся”, 2010. 368 с.
49. Шульга Н.Д. Сутнісні характеристики поняття «державна освітня політика» [Електронний ресурс]. *Державне управління: теорія і практика*. 2011. № 2. С. 1–7. Режим доступу: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej14/txts/Shulga.pdf>.
50. Красняков Є. В. Державна політика в галузі освіти в Україні: теоретико-історичний аспект : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр.: спец. 25.00.01 «Теорія та історія державного управління»; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. К., 2012. 23 с.

51. Валєєв Р. Г. Освітнє право України : навч. посіб. Луганськ: Луганськ. Правова фундація, 2011. 287 с.
52. Дем'янчук О. П. «Державна політика» та «публічна політика»: варіант перехідного періоду [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://www.library.ukma.kiev.ua/elib/nz/nz18_2000_polityk/05_demyanchyk_op.pdr.
53. Журавський В. С. Державна освітня політика: поняття, системність, політичні аспекти. *Правова держава : щорічник наукових праць*. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАНУ, 2003. Вип. 14. С. 20–30.
54. Корсак К. Освіта, суспільство, людина в ХХІ столітті: інтегрально-філософський аналіз. К. ; Ніжин, 2004. 218 с.
55. Куклин В. Ж. Системные аспекты образовательной политики и управление образованием. *Универ. упр.* 2003. № 326. С. 10–23.
56. Пшенична Л. В. Розвиток державного управління вищою освітою в Україні: проблеми адаптації до умов Болонського процесу. *Теорія та практика державного управління : зб. наук. пр. Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр»*, 2009. Вип. 2 (25). С. 82–88.
57. European higher education in the world / Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European economic and social Committee and the Committee of the regions, 2013.
58. Кристенсен Клейтон. Что дальше? Теория инноваций как инструмент предсказания отраслевых изменений / Клейтон Кристенсен, Скотт Энтони, Эрик Рот ; [пер. с англ. Е. Калинина]. М. : Альпина Бизнес Букс, 2008. 398 с.
59. Naumov O. B., Kovalenko O. M., Savin S. Yu. Technique of Assessing Future Managers' Leadership Qualities in Modern Socio-Cultural Environment. *Science and education*. 2017. №10. С. 126-132.
60. Ройтман С., Фиговский О. Система приема, формализации и продвижения новаций. *Экология и жизнь*. 2008. № 1 (74). С. 29-35.
61. Філіпова В. Д. Модернізація державної політики в галузі освіти України / В. Д. Філіпова // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія"].

Сер. : Державне управління. - 2012. - Т. 208, Вип. 196. - С. 40-44. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdu_2012_208_196_8

62. Державне управління у сфері цивільного захисту: наука, освіта, практика: матеріали Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції, 19-20 квітня 2018 р./ за заг ред. В.П. Садкового. Х.: Вид-во НУЦЗУ, 2018. 278 с.

63. Фадєєв В. І. Особливості громадсько-державного управління освітніми ресурсами освіти у США. Освіта України : [теорет. та наук.-метод. часопис] / МОН України ; Ін-т освіти НАПН України. К. : Педагог. преса, 2013. № 3 (50). С. 139–141.

64. Шестаковська Т.Л. Концептуальні засади функціонування організаційно-економічного механізму розвитку національної системи освіти. *Науковий вісник Полісся*. Чернігів: ЧНТУ, 2015. №1(1). С. 34-41.

65. Progress towards the Lisbon objectives in education and training – Indicators and benchmarks 2008. URL: http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/doc/report08/invest_en.pdf

66. Шевчук А. В. Інноваційний розвиток регіональних освітніх систем: концептуальна сутність та прикладні аспекти забезпечення. *Стратегічний розвиток національної економіки, регіонів і підприємств. Т. 2. Регіон у системі пріоритетів стратегічного економічного розвитку : матер. Всеукр. наук.-практ. конф., 15–17 листопада 2012 р., м. Донецьк. Донецьк : ДонДУУ, 2012. С. 193–198.*

67. Левченко О. М. Професіональний потенціал : регуляторні механізми інноваційного розвитку: монографія. Кіровоград : КОД, 2009. 376 с.

68. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т.1 / Редкол.: С.В. Мочерний (відп.ред.) та ін. Видавничий центр «Академія». 2000. 864 с.

69. Прокопенко І.Ф. Розвиток і модернізація ринку послуг вищої освіти в Україні. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. "Економіка"*. 2013. Вип. 13. С. 5-14. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/znpkhnpu_eko_2013_13_3.pdf

70. Волинчук Ю. В. Вища освіта людини майбутнього. *Українська освіта у світовому часопросторі: II міжнародний конгрес, 25-27 жовтня 2007 р. : тези доп.* К. : Українське агентство інформації та друку „Рада”, 2007. Кн. 1. С. 88–89.

71. Антошкіна Л. І. Сучасний етап і тенденції розвитку вищої освіти в умовах переходу до інформаційного суспільства. *Формування ринкових відносин в Україні. Збірник наукових праць.* К., 2004. Вип. № 11 (42). С. 18–22.

72. Ортега-і-Гассет Х. Вибрані твори / Хосе Ортега-і-Гассет ; [перекл. з іспанськ. В. Бурггардта, В. Сахна, О. Тостенко]. К.: Основи, 1994. 420 с.

73. Immigration of International Students to the EU. European Migration Network Study 2012: EMN Synthesis Report. European Commission : Home Affairs. 68 p.

74. Бутенко А. І. Проблеми та напрямки розвитку підприємництва у сфері освіти / А. І. Бутенко, І. М. Сараєва, А. І. Мергут. Одеса : Ін-т проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України, 2003. 270 с.

75. Синюра-Ростун Н. Р. Проблеми оптимізації територіальної організації загальноосвітніх навчальних закладів регіону. *Регіональна економіка.* 2011. №1. С. 140–147.

76. Стиглиц Дж. Экономика государственного сектора. М., 1997. 354 с.

77. Другов О. О. Інвестиційне забезпечення інтелектуалізації економіки України : монографія; Університет банківської справи Національного банку України, м. Київ ; НАН України, Інститут регіональних досліджень. К. : УБС НБУ, 2010. 284 с.

78. Ružinská E., Hagara V., Krajewski K., **Yakubek P.** The evaluation of specific environmental and degradation characteristics of Surface treated wood: the effectiveness of innovative developments at the Dubnitsky Institute of Technology. (Оцінка специфічних екологічних та деградаційних характеристик обробленої поверхні деревини: результативність інноваційних розробок Дубніцького технологічного інституту) Materials Science Forum. 2015. Vol. 818. p. 185-189.

79. Várkoly L., Lajčín D., Gabrhelová G., Kuceba R., Kuřyk P., **Yakubek P.** Innovativeness and competitiveness of contemporary educational organizations. (Інноваційність та конкурентоспроможність сучасних освітніх організацій) *Przykłady dobrych praktyk w biznesie*. Toruń : Wydawnictwo "Dom Organizatora", 2016. S.117-127; 132-133.
80. Шевчук А. В. Аналіз факторів інноваційного розвитку регіональних освітніх систем в умовах побудови інформаційного суспільства. *Економічний форум : науковий журнал*. 2013. № 1. С. 154–161.
81. Макарова Е.С. Классификация факторов инновационного потенциала региона. *Экономика и менеджмент инновационных технологий*. 2012. URL: <http://ekonomika.snauka.ru/2012/01/319>.
82. Галиця І. Державне регулювання в умовах ринкових відносин. *Економіка України*. 2002. №6. С.52–58.
83. Клейнер Г.Б. Стратегия предприятия [учебник]. М.: Дело, 2008. 568 с.
84. Model of the strategic management of the higher educational institutions on the basis of the realization of the competitive advantages. *Modern Science – Moderní věda*. 2016. № 2. PP.16-23.
85. Ігнат'єва І. Стратегічний менеджмент [підручник]. К.: Каравела, 2008. 480 с.
86. Юрик Н.Є. Роль структури управління підприємством у процесі реалізації антикризової стратегії. *Актуальні проблеми економіки*. 2014. № 3. С. 179-183.
87. Бусыгин А.В. Эффективный менеджмент [учебник]. М.: Финпресс, 2000. 1056 с.
88. Минцберг Г. Школы стратегий [учебник; пер. с англ.] / Г.Минцберг, Б.Альстрэнд, Дж.Лемпел. СПб: Питер, 2000. 577 с.
89. Porter M. *Competitive Strategy: Techniques for Analyzing Industries and Competitors*. Free Press, 1980. 710 p.

90. Rhenman E. Organization Theory for Long-Range Planning. London: John Wiley, 1973. 455 p.
91. Modigliani F. The cost of capital, corporation finance and the theory of investment . The Americal Economic Review. 1958. Vol. 48. P. 261-297.
92. Виханский О.С. Стратегическое управление [учебник; 2-е изд.] / О.С.Виханский. М.: Гардарики, 1999. 386 с.
93. Юрик Н.Є. Роль структури управління підприємством у процесі реалізації антикризової стратегії. *Актуальні проблеми економіки*. 2014. № 3. С. 179-183.
94. Ігнат'єва І. Стратегічний менеджмент [підручник]. К.: Каравела, 2008. 480 с.
95. Аніщенко В.О. Особливості стратегічного розвитку компанії з метою збільшення її вартості. *Актуальні проблеми економіки*. 2013. № 2. С. 67-75.
96. Jensen M. Theory of firm: managerial behavior, agency cost and capital structure. *Journal of Financial Economics*. 1976. Vol. 3. October. P. 305-360.
97. Арт'юмова Т.І. Умови забезпечення життєстійкості господарських суб'єктів у нестабільному економічному середовищі. *Вісник Інституту економіки та прогнозування*. 2013. № 1. С. 52-54.
98. Семиноженко В. Головне – показати реальні результати впровадження наукових розробок в економіку. URL: <http://www.mon.gov.ua>.
99. Яровой Т. С., Шаповал О. В. Проблемні питання державного управління вищою освітою в Україні. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2019. № 3. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1805>.
100. Тарасенко І.О. Особливості фінансування ВНЗ України в контексті підвищення конкурентоспроможності. *Вища освіта*. 2016. № 1. С. 164-168.
101. Азарова А.О. Вибір, планування та реалізація стратегії розвитку підприємства. *Актуальні проблеми економіки*. 2013. № 12. С. 91-100.
102. Климова Г. П. Інноваційний розвиток вищої освіти України: методологічний аспект аналізу. *Право та інноваційне суспільство*. 2013. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/pric_2013_1_10.pdf

103. Романовський О. О. Інноваційна діяльність дослідницьких підприємницьких університетів США: Монографія. К.: Вид-во КНУТД, 2012. 134 с.

104. Андреева О. Отличительные черты, определяющие конкурентоспособность ВУЗов URL: <http://www.megaport-nn.ru/content/articles/19157/>

105. Якобсон Л. И. Формы государственных и муниципальных учебных заведений: проект «Информатизация системы образования». *Вопросы образования*. 2006. № 1. С. 25-46.

106. Луговий В. Автономія та лідерство в європейському просторі вищої освіти. *Вища освіта України*. 2014. № 1. С. 14-20.

107. Валиев Ш. З. Высшее образование – фактор макроэкономического роста / Ш. З. Валиев. СПб.: Изд-во СПбУЭФ, 2000. 141 с.

108. Портер М. Международная конкуренция: Конкурентные преимущества стран: [Пер. с англ.]. М.: Междунар. отношения, 1993. 896 с.

109. Про вищу освіту: Закон України від 1 липня 2014 р., № 1556-VII, зі змінами та доповненнями. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.

110. Shapoval O. Association Agreement: driving integrational changes: Collective monograpf. Regina st., Ottawa, Ontario, K2B 5W8 Canada: Accent Graphics Communications & Publishing, 2020. 361 с.

111. Антошкіна Л.І. Науково-методичні основи державного регулювання вищої освіти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня док. екон. наук : спец. 08.02.03. «Організація управління, планування і регулювання економікою». К., 2006. 28 с.

112. Вакарчук І. Вища освіта України – європейський вимір: стан, проблеми, перспективи. *Вища школа*. 2008. №3. С. 3–18.

113. Guzoňová V., Varkoly L, Yakubek P. Aktuálne problémy moderného vzdelávania v inštitúciách poskytujúcich vysokoškolské vzdelávanie: II. Časť.

Edukacja wczoraj- dziś - jutro. Radom, Pol'sko : Radomskie towarzystwo naukowe, 2015. S. 274-280.

114. Цимбал Л. І. Особливості освітніх послуг на сучасному етапі розвитку ринку. *Економічний вісник університету. Збірник наукових праць учених та аспірантів*. 2007. Випуск 3. С. 42-47.

115. Каленюк І. С. Розвиток вищої освіти та економіка знань: Монографія. К.: Знання, 2012. 343 с.

Результати першого розділу опубліковано у працях автора [99;110]

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ МЕХАНІЗМІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ ОСВІТИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ

2.1. Нормативно-правовий механізм державного управління розвитком освіти в Україні

Сучасний нормативно-правовий механізм реалізації державної політики розвитку освіти України в умовах діджиталізації традиційно залишається актуальним і пріоритетним механізмом для системи державного управління у різних сферах людської діяльності. Визначене управління освітніх процесів використання саме законодавчих методів (із прямим й опосередкованим впливом) – є досить складним процесом, який потребує базових теоретико-методологічних досліджень, адаптація позитивного зарубіжного досвіду й конкретизації цільових орієнтирів запланованих результатів.

Таким чином дієвий нормативно-правовий механізм реалізації державної політики розвитку освіти України в умовах діджиталізації формують нормативні документи, які прийняті на відповідних управлінських рівнях, регламентуючи цим самим відносини у освітній сфері, певним чином відповідають визначеним інтересам і нормам саме міжнародного права.

Залежно від рівня прийняття певного документу, саме його розробником можуть стати різного роду інституції – державні й недержавні. Так, державні інституції зазвичай проводять організаційне та ресурсне (фінансово-економічне, матеріально-технічне) забезпечення шляхом затвердження й впровадження виважених нормативно-правових актів, відповідно недержавні структури (наприклад громадські організації, різні освітні заклади, суб'єкти господарювання, фізичні особи) використовуючи пецифічні форми для налагодження соціального партнерства також можуть вносити певні пропозиції у напрямку вдосконалення нормативно-правового механізму реалізації державної політики розвитку освіти України в умовах діджиталізації.

Можливих розробників нормативно-правових документів, що регулюють освітні процеси в Україні вказано на рис. 2.1.

Рис. 2.1. Інституції нормативно-правового механізму державного управління розвитком освіти в Україні *

*Джерело: складено автором

Однак, визначені якісні характеристики національного законодавства у напрямку організації процесу управління різних освітніх процесів зазвичай викликають значну кількість актуальних проблемних питань. По-перше, проблеми генеруються на перетині необхідності проведення конвергенції діючих положень встановлених нормативно-правових документів із відповідними положеннями документів прийнятих Європейським Союзом, а також щодо ефективності їх використання [1]. Наступний не вирішений момент відноситься зазвичай до програм у сфері цільового фінансування. Проте, в Україні притаманна ситуація прийняття певної програми, також і в освітній сфері, із недотриманням визначених положень щодо фінансування. Також, за умови коли програма фінансується більше 50%, то відповідно це вже є досить успішним впровадженням.

Зазвичай, за такого стану варто конкретно окреслити ключові пріоритетні заходи у напрямку реалізації вітчизняного нормативно-правового механізму реалізації державної політики розвитку освіти України в умовах діджиталізації з врахуванням сучасних реформ в умовах поступу інформаційного суспільства. У цьому напрямку пропонуємо провести аналіз нормативно-правових актів, а також ідентифікуємо ключові положення, зокрема для розробки, затвердження й впровадження відповідних документів, що сприятиме можливості окреслити ключові пріоритети налагодження дієвого нормативно-правового механізму реалізації державної політики розвитку освіти України в умовах діджиталізації.

На даний час вітчизняну освіту та науку регулює низка законів прямої дії: «Про освіту» [2], «Про дошкільну освіту» [3], «Про загальну середню освіту» [4], «Про професійно-технічну освіту» [5], «Про вищу освіту» [6], «Про позашкільну освіту» [7], «Про наукову і науково-технічну діяльність» [8].

Досить обширне поле створено в Україні і законодавчих актів, спрямованих на стимулювання інноваційної діяльності. Нормативно-правова база включає більше, ніж 1000 актів Президента, парламенту, уряду.

Базовими законами для проведення інноваційної діяльності на сьогодні є такі: «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків»

[9], «Про інноваційну діяльність» [10], «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» [11], «Про державне управління діяльності у сфері трансферу технологій» [12] та ін.

Розвиток освіти на засадах діджиталізації потребує оновлення законодавства, яке б належним чином забезпечувало юридичні та організаційні засади проведення державного управління безпосередньо розвитком освіти та активно стимулювало інформаційну активність її акторів. Згідно із положенням Закону України «Про освіту» (ст.5, від 05.09.2017 р. №2145-19) саме в Україні освіта є тим ключовим державним пріоритетом, який забезпечує соціально-економічний, цифровий і культурний розвиток всього суспільства. Забезпечення фінансування освіти є певного роду інвестицією у наяний людський потенціал, стійкий розвиток держави. Таким чином державну освітню політику визначає Верховна Рада України, й реалізує Кабінет Міністрів України, відповідний центральний орган на рівні виконавчої влади, інші центральні органи й органи місцевого самоврядування [2].

У цьому ж Законі (ст.62) визначено, що «до органів управління у сфері освіти належать: Кабінет Міністрів України; центральний орган виконавчої влади у сфері освіти; центральний орган виконавчої влади із забезпечення якості освіти; постійно діючий колегіальний орган у сфері забезпечення якості освіти; державні органи, яким підпорядковані заклади освіти; органи місцевого самоврядування» [2]. У статті 70 подається таке тлумачення: «Державно-громадське управління у сфері освіти – це взаємодія органів державної влади, органів місцевого самоврядування з громадськими об'єднаннями, іншими інститутами громадянського суспільства з метою прийняття ефективних управлінських рішень та задоволення суспільних інтересів у сфері освіти. Для забезпечення державно-громадського управління у сфері освіти можуть утворюватися репрезентативні громадські об'єднання та інші інститути громадянського суспільства» [2].

Завдання освіти в чинному законодавстві носять загальний характер, нечітко визначені, націлені на процес, а не на досягнення результатів. У законах «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про професійно-технічну освіту» статті, де

б визначені були завдання освіти відсутні. Переважна більшість положень, викладених у Законі України «Про освіту», дублюються у законах, призначених для певного рівня освіти. Потребують перегляду й статті про заохочення педагогічних працівників, фінансово-господарську діяльність навчальних закладів тощо.

У зазначених законах прямої дії, на жаль, не йдеться мова про розвиток. У правовому регулюванні інноваційної сфери, на нашу думку, існує низка прогалин та колізій. Нами запропоновано систематизувати чинне законодавство та розробити нові нормативні акти.

З 6 вересня 2014 року набув чинності новий Закон України «Про вищу освіту» [6]. Нововведення цього Закону вважаються прогресивною системною реформою у сфері освіти в Україні в пореволюційний період. Закон передбачає зміни усіх компонентів освіти. Академічна, фінансова, організаційна та структурна автономія є одним із ключових положень Закону України «Про вищу освіту».

У 2002 році була прийнята Національна доктрина розвитку освіти, реалізація якої передбачена на 25 років. У доктрині не висвітлюється коло питань інновацій в освіті, але вона орієнтує освітню галузь на нову гуманістично-інноваційну парадигму. У ній, зокрема, зазначається: «В Україні повинні забезпечуватися прискорений, випереджальний розвиток освіти, а також створюватися умови для розвитку, самоствердження та самореалізації особистості протягом життя» [14].

Серед першочергових завдань в системі управління сферою освіти визначено «налагодження високопрофесійного наукового, аналітичного, інформаційного супроводу управлінських рішень, подолання розрізненості адміністративних даних». Також у Доктрині наголошується, що: «Нова модель системи управління сферою освіти має бути відкритою і демократичною» [14]. У документі зазначено, що доктрина затверджується з метою визначення стратегії та основних напрямів подальшого розвитку освіти в Україні, забезпечення пріоритетності розвитку освіти, першочерговості розв'язання освітніх проблем [14]. Документ декларує першочерговість забезпечення

доступності здобуття якісної освіти протягом життя, потребу прискореного, випереджального розвитку в умовах діджиталізації освіти. Отже, документ декларував якість, доступність та безперервність освіти як складові конституційного права особи на освіту. У зазначеному Указі Президента України суттєво більший акцент поставлено на якості освіти, створенні відкритої і демократичної моделі системи управління сферою освіти, потребі враховувати регіональні особливості, організацію експертизи освітніх інновацій [14]. Отже, ідея автономізації навчальних закладів серед концептуальних засад розвитку освіти в Україні – не є новою. Наразі її реактулізацію пов'язано з реформою децентралізації влади. Однак, на жаль, належного організаційного забезпечення ця ідея не мала. Закон про освіту надає широку автономію закладам освіти, але в цілому залишає централізовану систему управління.

Базовим нормативним документом для проведення інноваційної діяльності у системі освіти стало «Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності», затверджене наказом Міністерства освіти України від 07.11.2000 р. № 522 [15].

Цей нормативно-правовий акт сприяв упорядкуванню інноваційної освітньої діяльності. До часу його прийняття впровадження інновацій в освіті ніякими документами не регламентувалось. Тому інноваційна освітня діяльність та проведення педагогічних експериментів здійснювалось хаотично.

Одним із ключових завдань Національної стратегії є оновлення нормативно-правової бази освіти, що визначає правові, організаційні та фінансові основи розвитку в умовах діджиталізації освіти [16]. Інструментом реалізації пріоритетних завдань Національної стратегії є забезпечення виконання завдань та заходів державних цільових соціальних програм у царині освіти. Зважаючи на те, що, згідно зі ст. 5 Проекту, «фінансування освіти є інвестицією в людський потенціал, сталий розвиток суспільства і держави», є підстави віднести фінансування освіти до захищених статей державного бюджету в найближчій перспективі, адже розвиток освіти в сучасних умовах України став питанням національної безпеки [17].

Наразі державна освітня політика України включає широкий напрям співробітництва з інститутами громадянського суспільства та іншими недержавними органами в розробленні сценаріїв освітніх змін, здійсненні освітніх експериментів та спільних проектів (ГО «Агенція розвитку освітньої політики», МФ «Відродження», EdEra, громадська спілка «Освіторія» та ін.). Як влучно підтверджує В. Бахрушин, чинний Закон про освіту не містить норм, які б забезпечували реальні можливості такого впливу. Майже всі управлінські та контрольні функції зосереджено в органах управління освітою та органах управління закладами освіти [17].

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17.06.2009 р. № 680р. прийнято «Концепцію розвитку національної інноваційної системи» [10]. Відповідно строки реалізації Концепції до 2025 року. Ключовою метою такої концепції є представлення ключових засад щодо формування і реалізації оптимальної державної політики щодо забезпечення розвитку освіти в умовах цифрових трансформацій, орієнтованої на підвищення рівня конкурентоспроможності для національної економіки.

Також у такій концепції наголошується на перспективності формування і забезпечення розвитку загальнодержавної інноваційної системи як актуального напрямку реалізації системної й алгоритмічної державної політики, орієнтованої на активізацію відповідних цифрових процесів, забезпечення належного технологічного розвитку й своєчасного оновлення. Національна система розвитку інформаційного суспільства розглядається як певна «сукупність законодавчих, структурних та функціональних компонентів (інституцій), які орієнтовані на формування ізастосування певних наукових знань й технологій та представляють юридичні, організаційно-економічні й соціальні умови у напрямку забезпечення розвитку інформаційного суспільства» [10].

Проведений аналіз законодавчої бази й довгострокових стратегічних програм свідчить насамперед про те, що представлені документи орієнтують освіту на шлях цифрового розвитку, представляють організаційні і юридичні засади щодо державного управління реалізації державної політики розвитку

освіти України в умовах діджиталізації, однак у жодному із них практично відсутнє визначення поняття саме «діджиталізації», немає також поняття «розвиток» освіти та загалом держави. Безпосередня розпорошеність існуючої законодавчої бази, неточності представлених формулювань, різні розбіжності, можливі дублювання певних положень певним чином унеможлиблюють дієву управлінську діяльність й стримують розвиток освіти в умовах цифровізації.

Така ситуація вимагає перегляду законодавчої бази, стратегічних програм, концепцій на предмет їхньої відповідності реаліям сьогодення та розроблення законодавчого документа, який би гарантував інноваційну стабільність освіти, її конкурентоспроможність в світовому освітньому просторі.

Стратегічним завданням щодо налагодження нормативно-правового механізму реалізації державної політики розвитку освіти України в умовах діджиталізації повинно бути розробка оптимальних умов щодо реалізації діючого інтелектуально-трудоного потенціалу всієї нації [18]. Актуальні виклики сучасності стимулюють актуальні нові підходи щодо преставлення конкретних концептуальних засад сприяння нормативно-правового управління різних освітніх процесів в умовах діджиталізації суспільних процесів. Це більш концептуально представлено в табл. 2.1, де конкретно простежується певна відмінність щодо підходів за певними напрямками системи управління освітою на етапі функціонування індустріального суспільства (значна кількість із них і досі мають місце у вітчизняних реаліях) і сучасних умовах забезпечення становлення та розвитку інформаційного суспільства.

Освіта в умовах діджиталізації та основні напрямки впливу на її розвиток

Ознака в освітній сфері	Індустріальне суспільство	Інформаційне суспільство	Основні напрямки впливу держави
	Узагальнені прояви		
Стратегічне значення освіти	Отримання базових знань для трудової діяльності	Отримання необхідних знань для реалізації особистісного потенціалу з перспективою професійного зростання	Нормативно-правове регламентування пріоритетів розвитку держави (економічного, демографічного, інтелектуального тощо) створення сприятливих умов навчання
Освітній процес	Майже завжди обмежений	Майже завжди безперервний	Нормативно-правове регламентування можливості безперервної вищої освіти. Матеріально-технічне забезпечення такого процесу
Доступність освіти	Обмежена	На високому рівні	Нормативно-правове регламентування права людини на навчання, у тому числі на здобуття вищої освіти за рахунок коштів держави та іншого пільгового сприяння. Контроль за недопущенням відмови в прийнятті в освітні установи, якщо це не передбачено законодавством
Методи навчання	Традиційні з спрямуванням на дисципліну та несуперечливість	Новітні з особистісним підходом, використанням комп'ютерних технологій	Нормативно-правове регламентування використання визначеного інструментарію в навчальному процесі. Ресурсне забезпечення впровадження новітніх методик навчання. Кримінальна відповідальність за порушення у навчальному процесі
Методи оцінювання	Стандартні згідно усталених методик	Гнучкі з врахуванням особистісних характеристик	Нормативно-правове регламентування критеріїв оцінювання знань. Ресурсне (фінансове, матеріально-технічне) забезпечення використання автоматизованих пристроїв, що залучаються до контролю (виміру) знань
Умови навчання	Базово необхідні (задовільні)	Сприятливі з необхідним матеріально-технічним забезпеченням	Нормативно-правове регламентування базових умов навчання, ліцензування, стандартизація, акредитація. Ресурсне (фінансове, матеріально-технічне) забезпечення, сприяння покращенню умов навчання

Таким чином, якісні характеристики для реалізації національного нормативно-правового механізму реалізації державної політики розвитку освіти України в умовах діджиталізації бажають бути значно кращими. Більшість проблем, які призводять до такого стану, розпочинаються із моменту розробки документу. Вважаємо, що механізм щодо розробки, прийняття і впровадження якісного законодавчого документу саме в освітній сфері повинен насамперед відбуватись за чіткою схемою, яка передбачає конкретні етапи розробки, розгляду, відповідного затвердження, імплементації, моніторингу процесу виконання й оцінки результатів, відповідно кожен із яких передбачає значний спектр конкретних дій, призводячи до ресурсозатратного процесу, ключові ділянки представлено на рис. 2.2.

Таким чином, освіта є насамперед комплексною й глибиною їх охопленням диверсифікованих напрямків освітнього процесу, а тому нормативно-правове поле щодо реалізації їх включає управління не тільки освіти, а й дотичних сфер саме людської діяльності.

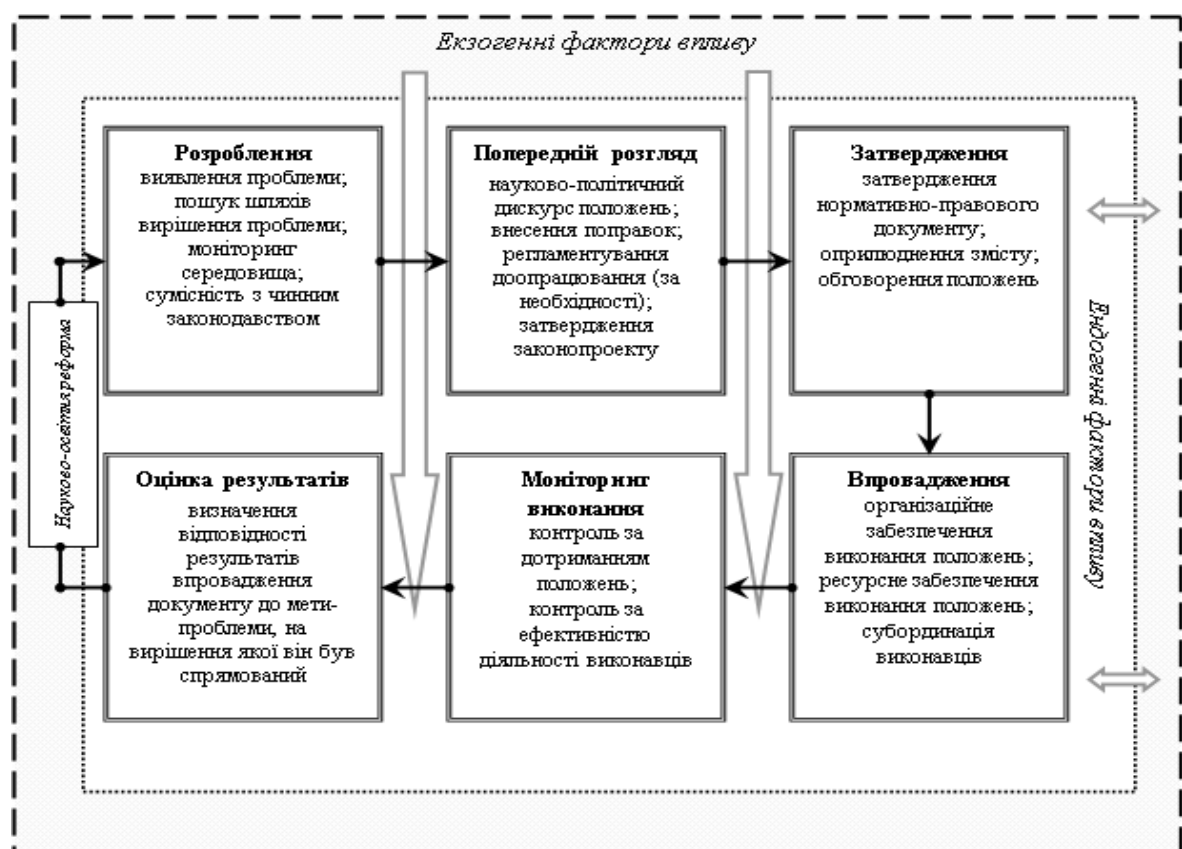

Рис. 2.2. Механізм розробки належного нормативно-правового документу в сфері розвитку освіти*

*Джерело: запропоновано автором

Основний принцип сучасних реформ в державі – готовність до системних освітніх змін – ставиться під загрозу несприйняттям освіти як пріоритетного напрямку державної політики. У багатьох із ключових сучасних вітчизняних політичних документах освітню реформу не виділено в окремий розділ чи окремий напрям реформаторських дій. Наприклад, у Стратегії сталого розвитку “Україна-2020” серед 10 реформ і програм, реалізацію яких визначено як першочергову, реформа освіти не згадується [19]. Реформу освіти зафіксовано лише серед більш ніж 60 реформ та програм розвитку держави, на реалізацію яких загалом спирається цей документ [19]. Це суперечить позиції фахівців Національного інституту стратегічних досліджень, які проблему розвитку освіти розглядають як питання національної безпеки [10]. Серед 17 реформ, визначених ключовими в Угоді про Коаліцію депутатських фракцій [20], як і серед 17 ключових реформ Програми діяльності Кабінету Міністрів України 2016 р. [21], освіту завуальовано на майже міноритетних позиціях у контекст соціальної чи гуманітарної реформи. Однак поряд із декларацією багатьох прогресивних норм розвитку освіти в цих документах рамковий Закон про освіту [2] та спеціальні закони “Про загальну середню освіту”, “Про дошкільну освіту”, “Про професійну освіту”, “Про освіту дорослих”, окрім нового Закону України “Про вищу освіту” [6], наразі не створюють інструментів їхнього досягнення, тож, потребують радикального оновлення.

У результаті проведеного дослідження було ідентифіковано ключові причини, які перешкоджають ефективному функціонуванню нормативно-правовому механізму державного управління розвитком освіти в Україні:

- 1) відсутність загальнодержавної інноваційної освітньої стратегії та невідповідність реаліям часу концепцій для розвитку в умовах діджиталізації освіти;
- 2) недієвість нормативно-правового забезпечення;
- 3) несформованість функцій скоординованого управління інноваційними процесами у вищій освіті;

4) відсутність розподілу відповідальності органів управління на всіх рівнях (загальнодержавному, регіональному, місцевому, на рівні закладів освіти) за здійснення цифрових процесів у вищій освіті;

5) проблема високваліфікованих управлінських кадрів, здатних управляти інноваціями та працівників, готових впроваджувати цифрові інновації;

6) дефіцит державної фінансової підтримки цифрових проектів та заохочення інноваторів;

7) відсутність дієвих механізмів відбору інновацій та проведення експертизи цифрових освітніх проектів.

Удосконалення державного управління розвитком освіти в Україні повинно починатися з удосконалення його нормативно-правового механізму. Постає потреба перегляду законодавчих актів на предмет їхньої актуальності й дієвості та розроблення Закону України «Про розвиток освіти», який би відповідав викликам суспільства майбутнього, забезпечував правові й організаційні засади державного управління розвитком освіти в Україні, стимулював інноваційну активність суб'єктів інноваційної освітньої діяльності.

Для його створення необхідно:

- провести аналіз ситуації в усій структурі освіти, залучивши провідних науковців, експертів, висококваліфікованих спеціалістів-практиків, громадськість;

- визначити проблеми, які гальмують цифрові процеси у вищій освіті;

- накреслити стратегію розвитку в умовах діджиталізації освіти;

- розробити проект закону у відповідності до стратегії;

- подати на всезагальне обговорення через ЗМІ, науково-комунікативні заходи.

Отже, головною метою реформування освіти має бути проголошено необхідності підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняної освіти, її інтеграції з єдиним міжнародними освітніми стандартами, встановлення реальної (й законодавчо задекларованої) автономії закладів освіти [22]. З метою досягнення цієї цілі варто: створити єдиний освітній простір; забезпечити підвищення якості освіти; забезпечення доступності до якісної освіти,

спадкоємність необхідних рівнів освіти їх наступність (дошкільна, початкова, середня, позашкільна, професійно-технічна, вища, післядипломна, освіта впродовж всього життя); підвищення ефективності фінансування освіти.

Удосконалення системи державного управління освітою повинно включати:

- формування єдиної освітньої політики, шляхом забезпечення наступності між кожним рівнями освіти;
- забезпечення підвищення самостійності навчальних закладів щодо розпорядженні фінансовими ресурсами;
- оптимізаційні мережі навчальних закладів із урахуванням демографічних та економічних реалій і необхідності підвищення рівня якості освіти (формування освітніх округів, раціоналізація мережі шкіл, реформування існуючої системи інтернатних закладів; поступове передавання функцій управління профтех закладам на місцевий рівень; формування укрупнених регіональних ЗВО);
- перегляд багатьох застарілих типових штатних нормативів.

До механізмів підтримки ефективності розвитку в умовах діджиталізації освіти є [23]:

- розробка і впровадження національної системи оцінювання якості освіти; формування незалежних кваліфікаційних центрів, також для підтвердження кваліфікацій та європейській системі стандартів; стимулювання щодо створення незалежних національних ЗВО;
- широке запровадження інформаційно-комунікаційних технологій у навчальних закладах;
- є узгодження кваліфікаційних характеристик, відповідних стандартів і навчальних програм з освітньо-кваліфікаційними вимогами щодо робочих місць;
- є мотивація роботодавців до участі у підготовці навчальних програм, узгодження із ними освітніх та професійних стандартів; масштабне запровадження програм щодо стажування на виробництві;

- є розподіл у ЗВО навчальних програм академічного та практичного профілю, розвиток професійно-орієнтованої освіти.

- забезпеченість доступності освіти шляхом певного запровадження Національної рамки кваліфікацій, стимулювання розвитку в умовах діджиталізації системи “освіта впродовж життя”.

Фактором ефективності розвитку в умовах діджиталізації освіти є забезпечення підвищення ефективності фінансування сфери освіти, що має включати [23]:

- розробку й перехід до єдиного стандарту щодо вартості навчання одного учня/студента;

- також перехід щодо фінансування навчальних закладів від певного принципу утримання закладів до принципу розробки їх бюджетів, зважаючи на кількість учнів і стандарт вартості навчання певного одного учня/студента;

- є розширення можливостей навчальних закладів залучати додаткові кошти щодо легалізації інституту “ендаументу” – благодійність цільових некомерційних фондів; широке використання грантової підтримки дослідних проєктів і освітніх інновацій; розширення списку певних платних послуг, що надаються відповідним навчальними закладами;

- є зміна підходів до формування державного замовлення у підготовці фахівців і на основі впровадження прогнозу щодо потреб економіки (країни).

Оцінка нормативно-правового механізму реалізації державної політики розвитку освіти України в умовах діджиталізації дала змогу окреслити ключові проблемні точки та визначити пріоритетні напрями його удосконалення: усталеність стратегічних напрямів реформи освіти; відсутність належного моніторингу результативності вітчизняного законодавства із офіційним їх обговоренням; відсутність загальнодержавної освітньої стратегії й невідповідність реаліям часу концепцій для розвитку освіти враховуючи сучасні діджитал трансформації; несформованість функцій скоординованого управління розвитком освіти; дефіцит державної фінансової підтримки проєктів розвитку освіти; неефективність механізмів соціального партнерства в сфері освіти; неврегульованість питань розробки й впровадження національної

системи оцінювання якості освіти; низький рівень використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у сфері освіти; мотивація роботодавців до участі у підготовці освітніх програм й стандартів; не узгодженість кваліфікаційних характеристик з освітньо-кваліфікаційними вимогами наявних робочих місць та інші.

Встановлено, що особливої актуальності в сучасних умовах набувають питання розвитку освіти враховуючи вимоги й потреби цифрового суспільства. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 р. № 67-р «Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації» визначено основні напрями діджиталізації освіти: формування ресурсів освіти та цифрових платформ з використанням інтерактивного й мультимедійного контенту; розробка і впровадження інноваційних інформаційно орієнтованих засобів навчання й обладнання для формування цифрового навчального середовища; організація безперебійного доступу до мережі Інтернет всіх учасників освітнього процесу; використання когнітивних й мультимедійних технологій.

2.2. Особливості функціонування організаційно-адміністративного та фінансово-економічного механізмів реалізації державної політики розвитку освіти України в умовах діджиталізації

Система освіти України – це сфера освітянської діяльності, яка представлена спеціалізованими освітніми інституціями – закладами освіти, які створені та діють на підставі вимог законодавства про освіту відповідно до виданої ліцензії. Водночас поняття “освіта” у контексті нашого дослідження можна розуміти як сферу господарської (економічної) діяльності, представлену закладами освіти, що надають освітні послуги відповідно до статутних завдань за певну плату (за рахунок коштів бюджету або за рахунок інших джерел).

Визначено, що за більшістю показників розвитку в умовах діджиталізації освіти в контексті міжнародних характеристик Україна в рейтинговій оцінці представляється рівнем вище середнього (табл. 2.2).

Так, за відповідними даними міжнародного рейтингу «QS Higher Education System Strength Rankings» у 2017 році вітчизняна освіта посіла 45 місце та мала значення 16,6 із 100 можливих в рейтингу балів. Першу десятку в сфері освіти очолили такі країни як: США, Великобританія, Австралія, Канада, Нідерланди, Китай, Німеччина, Франція, Південна Корея та Японія. Вітчизняні ЗВО представлені у рейтингу таких закладів: Київський національний університет імені Тараса Шевченка (421-430 місця), Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна (491-500 місця), Національний технічний університет «Київський політехнічний інститут» (601-650 місця) та три ЗВО посіли місця 701, а саме, Донецький національний університет, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», Сумський державний університет [24].

Таблиця 2.2

Показники розвитку в умовах діджиталізації сфери освіти та науки України у міжнародному вимірі

Показник	Джерело	Значення	Рік
Рейтинг потужності національної системи вищої освіти	QS Higher Education System Strength Rankings	45 місце / 16,6 балів із 100	2016/2017
Рівень розвитку вищої освіти	The Global Innovation Index (GII) – 141 країна, максимальна кількість балів - 100	31 місце / 45,0 балів	2016
Рівень наукових досліджень і розробок		45 місце / 20,4 балів	
Науково-дослідна співпраця ЗВО і промисловості		72 місце / 41,7 балів	
Вища освіта і підготовка	The Global Competitiveness Report, World Economic Forum	34 місце із 140 країн / 5 балів із 7	2016/2017
Рівень охоплення вищою освітою населення відповідного віку	Human Development Report, United Nations Development Programme	79%	2008-2016
Рівень національної системи вищої освіти	Universitas 21 Ranking of National Higher Education Systems	41 місце із 50 країн / 43,8 балів із 100	2016

Джерело: складено автором за даними [25-31].

Відповідно до показників «The Global Innovation Index» у 2016 році Україна посідала 31, 45 і 72 місця із досліджуваних 141 країни за рівнем розвитку освіти, рівнем наукових досліджень та розробок і забезпечення функціонування науково-дослідної співпраці ЗВО і реального сектору економіки, відповідно. За рейтингом «The Global Competitiveness Report» у 2016/2017 н.р. Україна займає 32 місце із 140 країн [32].

Досить високі показники визначені за рівнем охоплення вищою освітою населення – 79% (Human Development Report, 2008-2016 pp.) [25]. Відповідно Україна зайняла 40 місце із 50 країн світу за рівнем національної освіти (Universitas 21 Ranking of National Higher Education Systems, 2016 p.) [33] та

отримала 4,5 та 3,7 бали із максимальних 7 балів за відповідною якістю математичної та наукової освіти і якістю бізнес-шкіл (The Human Capital Report, 2015 р.) [34].

Варто зауважити, що в Україні як зазвичай відмічався стрімкий суспільний попит у напрямку забезпечення отримання якісних освітніх послуг, значний престиж вищої школи, які було збережено ще у пострадянський період. Про це свідчать, насамперед, високі показники відповідного рівня освіти у населення України, порівнюючи із іншими країнами. Відповідно із дослідженням Інституту статистики ЮНЕСКО, Україна належить до відповідних лідерів у напрямку поширення освіти у всьому світі (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Рівень поширення освіти у країнах Центральної та Східної Європи та інших країн світу у 2015 р.

Країна	Рівень поширення вищої освіти, %		
	Середній для чоловіків і жінок	Серед чоловіків	Серед жінок
Албанія	9,8	11,7	8,1
Туреччина	10,1	12,3	8,0
Румунія	11,4	12,0	10,9
Словаччина	13,2	14,8	11,8
Чехія	13,3	15,0	11,7
Угорщина	14,7	15,2	14,3
Чорногорія	16,1	15,1	16,9
Молдова	16,3	15,2	17,2
Польща	18,8	17,0	20,4
Болгарія	20,5	17,6	23,2

*Джерело: розраховано автором за даними [35].

Провідною складовою системи освіти є освіта. У свій час Платон назвав вищу школу розумним місцем сучасного суспільства [36]. Ці слова говорять самі за себе, повідомляючи про ту роль, яку відіграє освіта у розвитку суспільства. В Україні еволюція розвитку освіти відбувалася в декілька етапів.

Зокрема, пропонуємо виділити 5 етапів становлення і розвитку освіти (табл. 2.4.).

Таблиця 2.4.

Періодизація етапів розвитку освіти

Етап	Роки	Назва періоду
I етап	1991-1995 рр.	Формування нормативно-правової бази
II етап	1996-2001 рр.	Становлення освіти
III етап	2002-2014 рр.	Запровадження Болонської системи
IV етап	2014-2017 рр.	Інформатизація та інноватизація освіти
V етап	2017- по т.ч.	Реформування освіти. «Нова» вища школа

Так, першим етапом вважається період з 1991-1995 рр., який відзначився прийняттям базових нормативно-правових актів в системі здійснення освіти та фінансування освіти, зокрема. На початку 1991 р. Мінвузом був підготовлений проект Державної програми розвитку освіти УРСР, де основними засадами визначались загальнолюдські цінності, нарощення інтелектуального потенціалу, міжнародне співробітництво [10]. Підготовка фахівців мала відповідати вимогам ринку та демократизації суспільства. Ініціювались структурні зміни, направлені на розвиток двоступеневої освіти, поширення нових типів ЗВО, різних за строками, рівнями, формами навчання, джерелами фінансування. Планувалось удвічі збільшити прийом до аспірантури і докторантури, розширити залучення вітчизняних і зарубіжних вчених, створення Вищої атестаційної комісії, Академії педагогічних наук, мережі спеціалізованих рад. Поряд з конкурсною мала постати контрактна система комплектування професорсько-викладацького складу [37]. Ю. Сухарніков стверджував, що проблема розвитку освіти з 90-х років ХХ ст. полягала не стільки у відсутності нормативно-правової бази, скільки у «прихованому саботажі» її реалізації. Це стосується не тільки національних регулятивних актів, але й рекомендацій європейського простору освіти, деякі з яких банально ігноруються й навіть не згадуються в документах МОН [38]. Вищезазначений період мав як переваги так і недоліки. Другий етап розпочався з періоду вступу в дію ЗУ «Про освіту» № 100/96-ВР від 23.03.1996. І тривав до 2002 року. Цьому періоду характерне прийняття Конституції України та приведення законодавства про вищу освіту у відповідність до неї, подальше

вдосконалення базового законодавства про вищу освіту. У період 1996–2001 рр. було прийнято ряд нормативно-правових актів, спрямованих на покращення управління адміністративно-правових відносин у сфері освіти [39]

Щодо третього періоду (2002–2014 рр.) розвитку освіти в Україні, слід зазначити, що у закладах освіти запроваджувалася низка заходів, спрямована на прискорення і поглиблення реформи національної освітньої системи. Прискіплива увага приділялася нероздільності навчального процесу і наукових досліджень, що визначено одним з фундаментальних положень Болонської декларації. Акцент був спрямований на здійснення ревізії усталених сформованих упродовж багатьох років традицій, які сьогодні «стали вже гальмом для розвитку освіти». Успішна реалізація цих заходів на рівні викладача, завідувача кафедри, декана та інших керівників ЗВО, має в значній мірі підвищити рівень академічної культури та посилити відповідальність ЗВО за результати діяльності перед суспільством [40].

Наступний етап (2014–2017 рр.) соціально-економічного розвитку України в XXI столітті зорієнтований на цифрові технології, людські та інформаційні ресурси у всіх сферах діяльності. Виробництво та сфера послуг потребували фахівців нового покоління, здатних працювати в умовах нестійкої кон'юнктури та жорсткої конкуренції. У зв'язку з цим була нагальна потреба у розробці шляхів і засобів підготовки «багатопланового» випускника [41] та впровадження автономії закладів освіти. Зокрема у Законі України № 1556-VII «Про вищу освіту», що набрав чинності 2014 року, під поняттям автономія вищого навчального закладу розуміється самостійність, незалежність і відповідальність вищого навчального закладу у прийнятті рішень стосовно розвитку академічних свобод, організації наукових досліджень, освітнього процесу, внутрішнього управління, економічної та іншої діяльності, самостійного добору і розстановки кадрів у межах, передбачених вищезазначеним Законом. На важливості автономії ЗВО наголошується у численних звітах та документах Асоціації Європейських Університетів (АЄУ), Європейської Комісії, європейських організацій, що опікуються питаннями освіти. Крім того, принцип автономії європейських ЗВО закріплено у таких деклараціях: Саламанкській (2001 р.), Гразькій (2003 р.), Лісабонській (2007 р.), Празькій (2009 р.). Наразі в Україні відбувається реформування освіти відповідно до європейських освітніх вимог та стандартів,

кінцевою метою якого є входження до Європейського простору освіти та Європейського дослідницького простору. Аналізуючи статистичні матеріали щодо кількості ЗВО можна дійти висновку, що на момент розпаду Радянського Союзу в Україні працювало 149 закладів освіти III-IV рівнів акредитації та 742 заклади I-II рівнів акредитації. А в 2017/18 н.р. в Україні функціонує 289 закладів освіти III-IV рівнів акредитації та 372 заклади I-II рівнів акредитації.

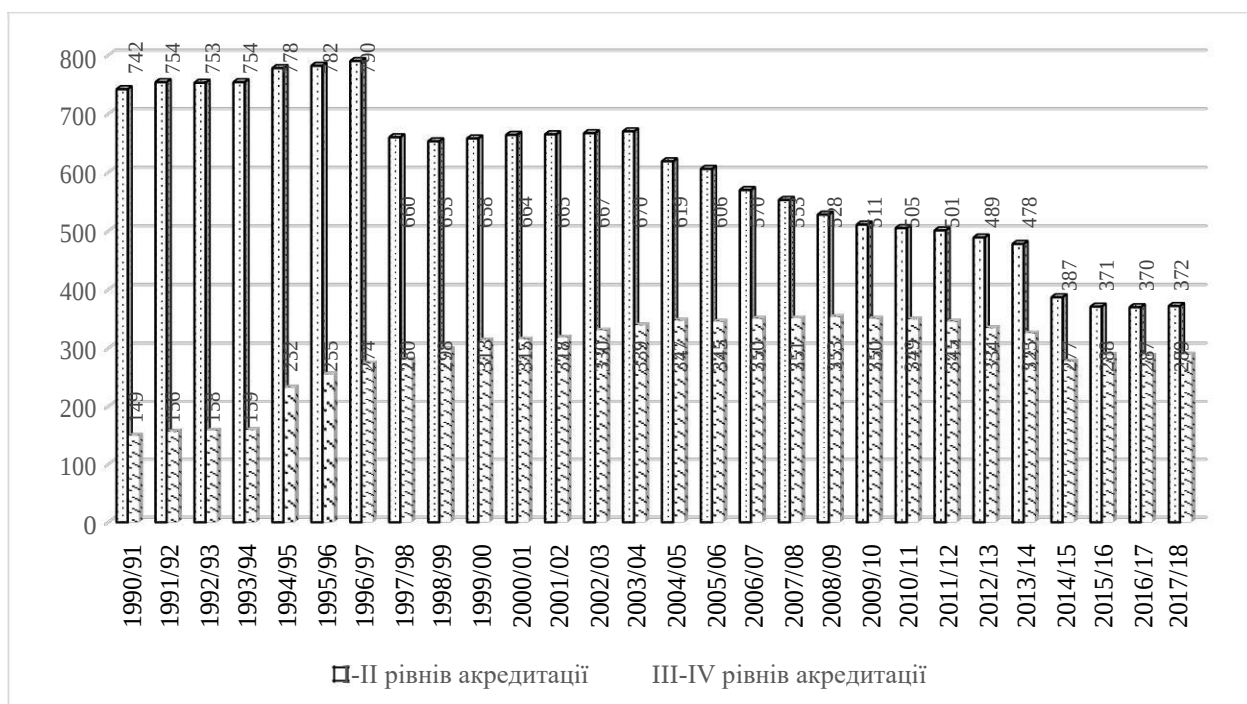

Рис. 2.2. Динаміка кількості закладів освіти у 1991-2017 рр. в Україні

Джерело: побудовано на основі: Державна служба статистики України [Електронний ресурс].

– Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Заклади освіти III-IV рівнів акредитації поступово мали стійку тенденцію до зростання з 1991-2009 рр. та збільшилися на 204 установи (майже у 2,5 рази). За цей період значно розширилася мережа навчальних закладів, зросла кількість здобувачів освіти та підготовлених фахівців. Проте з 2009 по 2017 роки відбувається поступове скорочення закладів. Так, за період з 2009 по 2017 роки кількість ЗВО III-IV рівнів акредитації зменшилася на 66 закладів, найбільших втрат система зазнала у 2014 році, коли було закрито 48 ЗВО. Як зазначає А. Підгорний, що на сьогодні, ситуація стабілізувалася та чисельність закладів протягом останніх років залишається майже незмінною [42].

Відповідно до динаміки ряду можна відмітити, що середній ланцюговий темп приросту ЗВО I-II рівнів акредитації у 1991-2017 рр. становить (-2,5), в той

же час середній абсолютний приріст становить – 14 навчальних закладів, середній темп зростання 97,5 %, абсолютне середнє значення 1 % приросту становить 6,2 %. Це чітко вказує на зменшення навчальних закладів. Аналогічно можна відстежити, що середній ланцюговий темп приросту навчальних закладів III-IV рівнів акредитації становить 2,94, в той же час абсолютний приріст становить 5 навчальних закладів, середній темп зростання становить 102,94 %, абсолютне середнє значення 1 % приросту становить 2,92 % що й характеризує збільшення навчальних закладів. У цьому зв'язку вважаємо за необхідне привернути увагу до аналітичної записки Національного інституту стратегічних досліджень «Глобальні тенденції і проблеми розвитку освіти: наслідки для України» [43], де фахівці вказують на «значне розширення системи освіти, що відбувалося в Україні з середини 1990-х років, маючи на увазі як збільшення самої кількості закладів освіти, так і стрімке зростання загальної кількості здобувачів освіти і випускників ЗВО. Зі швидким розростанням системи освіти прямо й опосередковано пов'язуються такі проблеми, як руйнування системи професійно-технічної освіти, дефіцит кваліфікованих кадрів робітничих спеціальностей, неможливість для багатьох випускників ЗВО знайти роботу за фахом, інфляція освітніх і професійних стандартів, надмірне навантаження на викладачів та недостатнє фінансування університетів, зростання рівня корупції у навчальних закладах та інші».

Базуючись на аналітичних матеріалах [41] можна здійснити трендовий аналіз кількості ЗВО I-IV рівнів акредитації. Варто зазначити, що лінії тренду застосовуються для графічного відображення змін у даних і для аналізу прогнозування. Такий аналіз називається регресивний аналіз. За допомогою аналізу регресії можна продовжити лінію тренду на діаграмі за межі наявних даних із метою прогнозування майбутніх значень [42]. Схематично трендовий аналіз кількості ЗВО I-II рівнів акредитації з 2000-2020 рр. представлено на рис. 2.3, табл. 2.5.

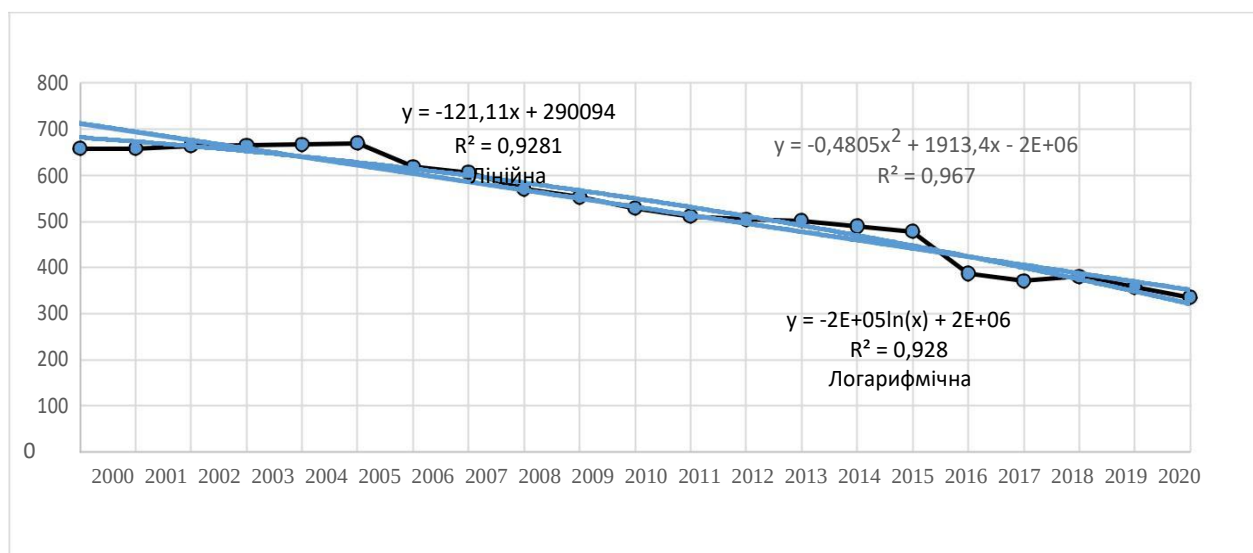

Рис. 2.3. Трендовий аналіз кількості закладів освіти I-II рівнів акредитації з 2000-2020 рр.

Джерело: розраховано і побудовано на основі: Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

На рис. 2.3 можна спостерігати, що у 2018 році відбудеться незначне скорочення кількості ЗВО I-II рівнів акредитації (10 навчальних закладів), вподальшому відбувається стабільна тенденція скорочення прогнозних показників. Так, в 2019 році планується скорочення на 22 ЗВО, а в 2020 році ще зменшиться на 23 установи.

Таблиця 2.5

Прогноз розвитку закладів освіти I-IV рівнів акредитації на 2018-2019 рр.

Роки	2015	2016	2017	2018	2019
ЗВО I-II р.а.	387	371	368	358	335
ЗВО III-IV р.а	288	287	276	263	250

Джерело: розраховано і складено на основі: Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Схематично трендовий аналіз кількості ЗВО III-IV рівнів акредитації з 2000-2020 рр. представлено на рис. 2.4.

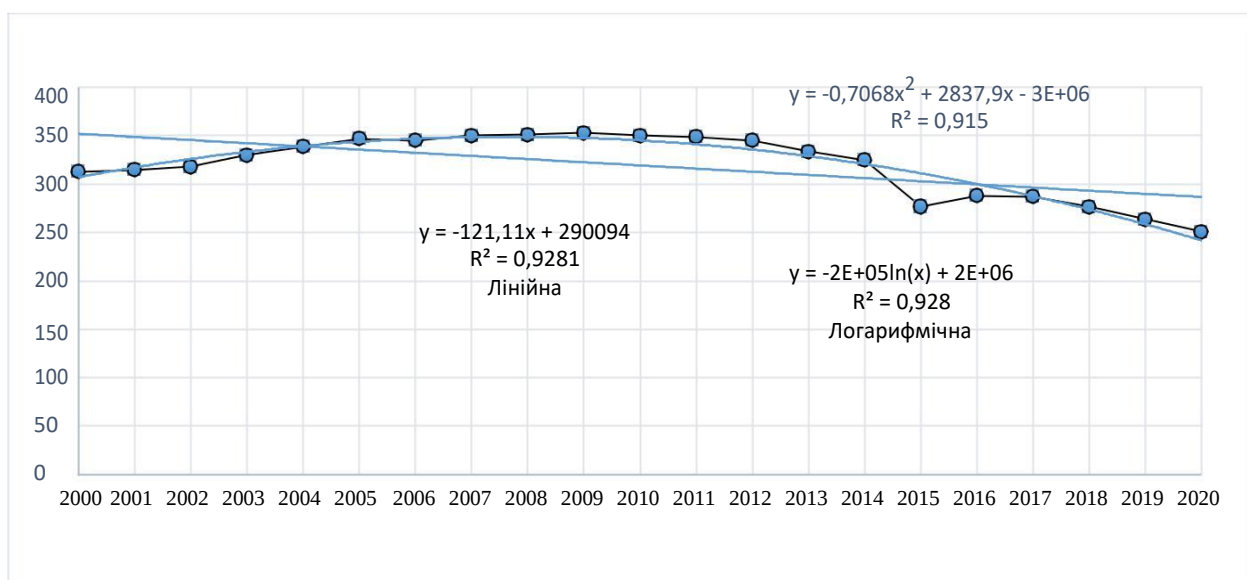

Рис. 2.4. Трендовий аналіз кількості закладів освіти III-IV рівнів акредитації

Джерело: розраховано і побудовано на основі: Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Здійснюючи прогнозний аналіз розвитку ЗВО III-IV рівнів акредитації спостерігаємо протягом 2018-2020 рр. тенденцію скорочення навчальних закладів. Так, в порівнянні з 2017 роком передбачається у 2018 році зменшення на 11 закладів, у 2019 – на 13 закладів, і в 2020 році ще на 13 навчальних закладів. Це пов'язано з такими факторами, як: зменшення кількості абітурієнтів, відтік молоді закордон, скорочення бюджетних місць, обмеження фінансових можливостей у батьків оплачувати контрактну форму навчання, відсутні перспективи працевлаштування та достойної оплати праці. Небажання звертати увагу на цю тенденцію з боку керівників освітніх закладів, як наслідок, призвело до того, що заклади освіти виявилися неготовими до такого зменшення кількості абітурієнтів.

Досліджуючи тенденції розвитку освіти важливо проаналізувати динаміку змін кількості осіб, які навчалися у ЗВО за період 1991-2017 роки. Слід відмітити, що відбулося скорочення кількості осіб у закладах освіти I-II рівнів акредитації в 3,5 рази за роки незалежності України. У той час як кількість осіб, які навчалися у ЗВО III-IV рівнів акредитації збільшилася за цей же період на 488 тис. осіб. Така ситуація розцінюється як «відгук» вищої школи на зростаючий попит молоді на освітні послуги. На сьогодні має місце пересік у бік підготовки фахівців з вищою освітою – у той час, коли їх частка на ринку праці складає менше 20 %. А до ЗВО

вступають понад 80% випускників загальноосвітніх шкіл. Про важливість освіти у сучасному суспільному житті свідчать й дані ООН щодо валового коефіцієнту охоплення населення вищою освітою (% населення у офіційному віці освіти) у 2010-2015 рр., який становив у світі 35%, зокрема, в Україні 82 %, у Німеччині - 65 %, Сполученому Королівстві 56 %, Франції - 64 %, Польщі - 71 % [3]. Соціологічні дослідження свідчать про наявність наступної типології професійно-життєвих орієнтацій молоді, яка вступає у ЗВО III-IV рівнів акредитації:

соціально-статусна мотивація одержання освіти та вибору конкретного ЗВО (одержання освіти та навчання в конкретному ЗВО пов'язані зі сподіванням у майбутньому досягти посади, що добре оплачується, зайняти престижне, поважне місце у суспільстві, зробити кар'єру);

ситуативна мотивація (об'єднує змінні, які по відношенню до професійної настанови освіти та вибору конкретного ЗВО можна назвати ситуативними: вирішили продовжувати навчання тому, що на цьому наполягали батьки; бажають мати освіту не гіршу, ніж у людей їх кола та інші) [39]

Динаміка кількості здобувачів освіти відображена на Рис. 2.5.

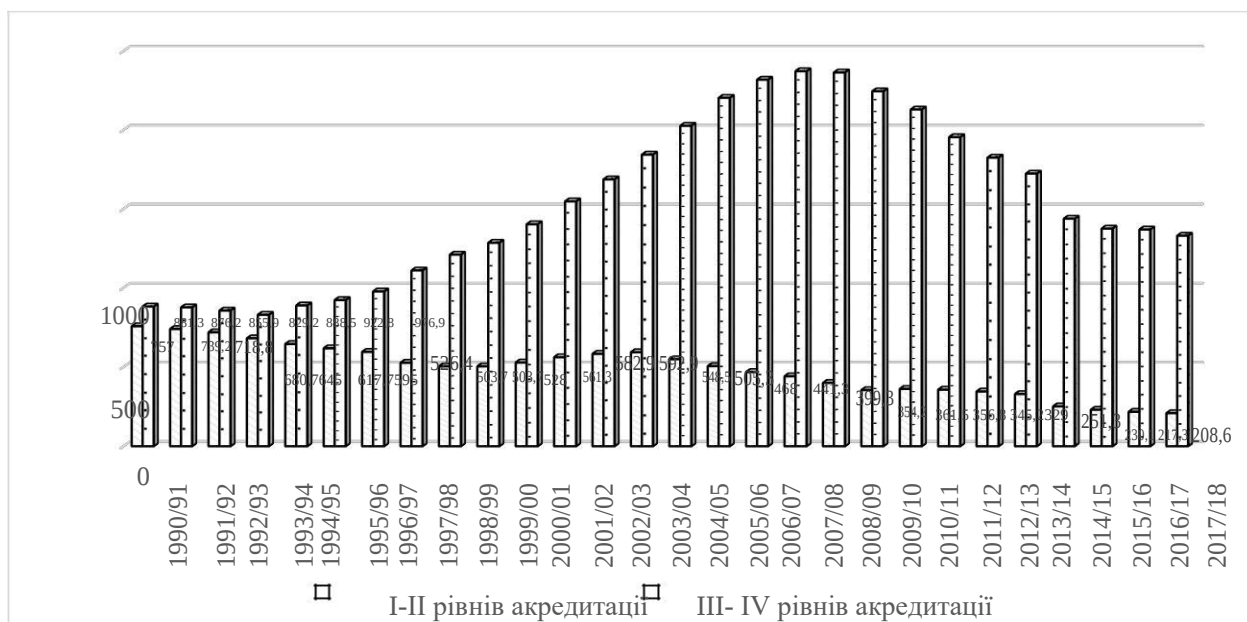

Рис. 2.5. Динаміка кількості здобувачів освіти у 1991-2017 рр. в Україні, тис. осіб

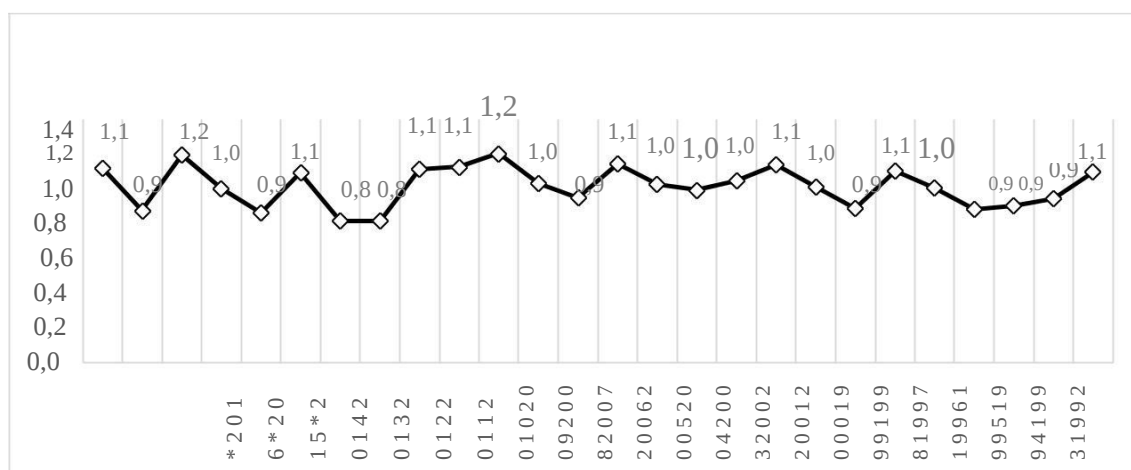
Джерело: побудовано на основі: Державна служба статистики України [Електронний ресурс].
– Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Варто зазначити, що за останні десять років, як видно із Рис. 3.4. здійснювалося різке скорочення контингенту здобувачів освіти. Це спричинює ряд проблем, зокрема: скорочення кількості закладів освіти, втрату коштів, що надходять від фізичних осіб за освітні послуги, тощо.

Отже, існує взаємозалежність зростаючої чи спадаючої тенденції кількості ЗВО різних рівнів акредитації та кількості здобувачів освіти. період становлення та функціонування ЗВО, здійснивши прогностичний аналіз розвитку, можна дійти висновків, що ЗВО потребують збільшення обсягів фінансування. Хоча за аналітичними показниками в Україні відстежується зростаюча тенденція фінансування освіти в абсолютних і у відносних показниках, але все одно залишається недостатнім. Разом з тим збільшення обсягу витрат на освіту досягнуто об'єднанням потоків державних і приватних витрат, які йдуть на навчальні заклади через казначейство з 2000 року. За такого підходу фактично обсяг державних витрат збільшується на величину тих приватних ресурсів, які надходять до державних закладів через плату за навчання [41].

Обсяги державного фінансування на вищу освіту зростають з кожним роком протягом усього аналізованого періоду, лише 2014 році фінансування зменшилося на 1662,6 млн грн. Однак, у 2015 році видатки зведеного бюджету на вищу освіту України зросли на 2641,3 млн грн, а 2016 році даний показник зменшився на 385,9 млн грн порівняно з минулим періодом. Можна проаналізувати відчутне збільшення видатків у 2017 році.

Варто зазначити, що обсяг видатків з кожним роком збільшується, проте це носить більше номінальний характер, який більше пояснюється темпами інфляції, ніж реальним зростанням видатків, оскільки у відсотковому відношенні до загальних видатків обсяг фінансування коливається у незначних межах. Також й обсяг бюджетного забезпечення освіти у % від ВВП не має стабільної тенденції до зростання. Приріст ВВП зображено на рис 2.6.

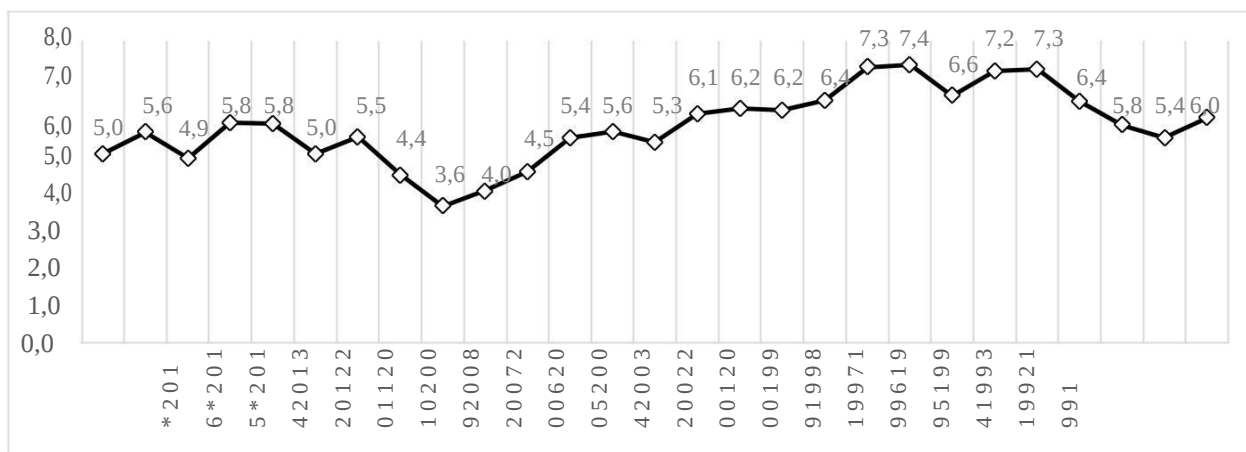

Без урахування видатків бюджетів Автономної Республіки Крим та м. Севастополя

Рис.2.6. Приріст % ВВП фінансування галузі «Освіта» у 1991-2017 рр. в Україні

Джерело: розраховано і побудовано на основі: Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Відповідно до Закону України «Про вищу освіту» держава зобов'язується забезпечити бюджетні асигнування на освіту в розмірі не менше 10% національного доходу. Але, як видно з Рис. 2.7 обсяг видатків на освіту до ВВП завжди був меншим 8 %, що свідчить про невиконання даної статті.

Без урахування видатків бюджетів Автономної Республіки Крим та м. Севастополя

Рис. 2.7 Показник обсягу видатків на освіту до ВВП у 1991-2017 рр. в Україні у 1991-2017 рр., %

Джерело: розраховано і побудовано на основі: Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Важливою складовою аналізу впливу фінансування на розвиток освіти є прогнозування динаміки та обсягів її економічних показників з використанням економіко-математичних методів і моделей з урахуванням ризику результатів моделювання. Тому вважаємо доцільним зробити кореляційно-регресійний аналіз.

Для прогнозування динаміки та обсягів економічних показників доцільно використовувати економетричні моделі, які за вихідними даними поділяються на два види: просторові моделі та моделі часових рядів. Просторові моделі аналізують дані, що характеризують сукупність різних об'єктів у визначений період часу, моделі часових рядів – дані, що характеризують один об'єкт за низку послідовних періодів часу.

Спостерігаються такі основні складові часового ряду: зростаюча тенденція (тренд); циклічна складова; випадкові фактори. На практиці часові ряди економічних показників не являються тільки однією з цих складових, вони можуть мати дві або усі три складові. Моделі часових рядів поділяються на адитивні (ряд включає суму складових) та мультиплікативні (ряд є добутком складових). Також розрізняють ряди стаціонарні (не мають тенденції щодо зміни тренду) і нестаціонарні (містять змінний тренд). Висновок про стаціонарність або нестаціонарність часового ряду можна зробити, аналізуючи графік часового ряду.

Для побудови кореляційно-регресійної моделі скористуємось наступними факторами, які подані в Додатку Б.

Y – видатки на вищу освіту, у відношенні до ВВП;

x_1 – офіційний курс гривні щодо долара США (середній за період), грн; x_2 – рівень інфляції поданий у коефіцієнтах.

Побудуємо регресійну функцію для результативної змінної Y від факторних X_1, X_2 . В результаті отримаємо модель залежності видатків на вищу освіту, у відношенні до ВВП від офіційного курсу гривні щодо долара США, рівня інфляції:

$$Y=0,02564-0,00029x_1-0,00335x_2 \quad (2.1)$$

Дисперсійно-регресійний аналіз вказує на те, що модель має хороші характеристики: високий коефіцієнт детермінації $R = 0,6196$ означає, що незалежні змінні X_1 , X_2 , пояснюють 61,96% варіації залежної змінної Y ; критерій Фішера $F=5,7016$ значно перевищує критичне значення $F_{2; 10; 0,05} = 0,0339$, що підтверджує адекватність отриманої моделі й істотність кореляційного зв'язку між досліджуваними параметрами; всі коефіцієнти даної регресійної моделі – значимі (значення t -статистики за модулем не перевищують значення t -розподілу Ст'юдента $t_{10;0,05} = 4,103$). Для того щоб зросли видатки на вищу освіту, необхідно щоб рівень інфляції знизився на 0,335 відсоткові пункти. Таким чином, для формування ефективного фінансування державних ЗВО необхідно здійснювати постійний моніторинг діяльності ЗВО, який дозволить виявити кількісні оцінки соціально-економічних наслідків здійснених державою заходів в освітній сфері та визначити перспективний розвиток державних ЗВО.

Необхідною умовою ефективного функціонування закладів освіти є порядок і умови формування їх фінансових ресурсів. Слід звернути увагу на те, що джерела фінансування закладів освіти залежать, насамперед, від форми власності закладу освіти [22]. Як вже було відмічено, заклади освіти державної / комунальної форми власності фінансуються за кошторисно-бюджетним методом. Кількісний аналіз закладів освіти України державної / комунальної та приватної форм власності у 2007-2017 рр. подано в табл. 2.6.

Кількісний аналіз закладів освіти державної/ комунальної та приватної форми власності у 2007-2017 рр. в Україні

	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011	2011-2012	2012-2013	2013-2014	2014-2015	2015-2016	2016-2017	2017-2018
Кількість закладів усього	904	881	861	813	805	785	767	664	659	657	661
у т.ч. -державної та комун.форм	702	685	674	637	633	619	609	520	525	527	533
-приватної форми	202	196	187	176	172	166	158	144	134	130	128
Кількість ЗВО I-II рівнів акредитації	606	528	511	483	479	469	458	387	371	370	372
у т.ч. -державної та комун.форм	517	445	432	406	406	399	391	323	317	318	321
-приватної форми	89	83	79	77	73	70	67	64	54	52	51
Кількість ЗВО III-IV рівнів акредитації	350	353	350	330	326	316	309	277	288	287	289
у т.ч. -державної та комун.форм	244	240	242	231	227	220	218	197	208	209	212
-приватної форми	106	113	108	99	99	96	91	80	80	78	77

Джерело: розраховано і складено на основі: Державна служба статистики України

Динаміка кількісного аналізу закладів освіти державної/ комунальної та приватної форми власності у 2007-2017 рр. в Україні відображено на рис. 2.9.

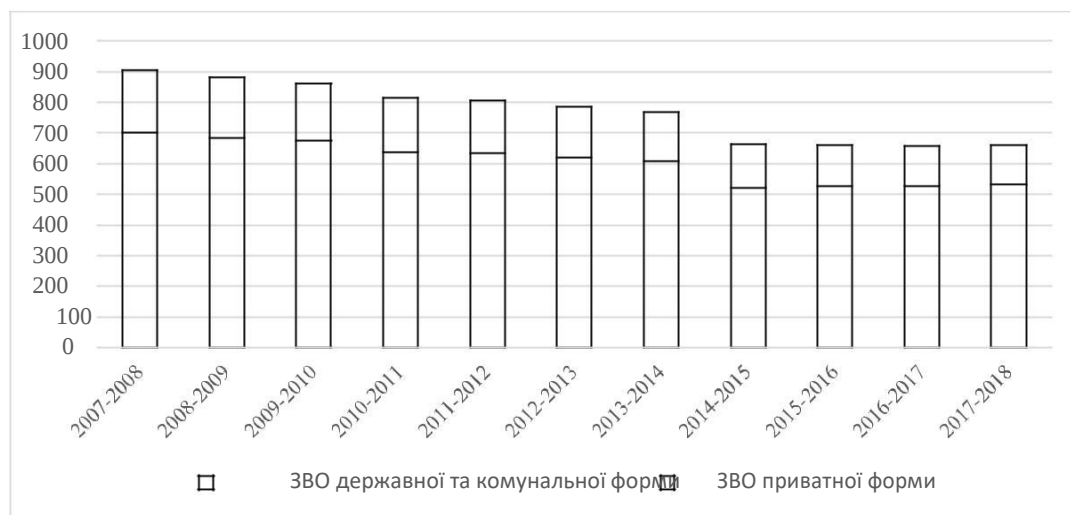

Рис. 2.9. Динаміка кількісного аналізу закладів освіти державної/ комунальної та приватної форми власності у 2007-2018 рр. в Україні

Джерело: розраховано і побудовано на основі: Державна служба статистики України

Важливим аспектом є дослідження надходжень видатків на заклади освіти I- IV рівнів акредитації. Так, показники видатків на заклади освіти I-II рівнів акредитації у 2007-2017 рр. наведено в табл. 2.8.

Таблиця 2.8.

Видатки на заклади освіти I-II рівнів акредитації
2007-2017 рр., млн грн

Роки	Загальний фонд		Спеціальний фонд		Разом	
	План на рік з урахуванням внесених змін	Виконано	План на рік з урахуванням внесених змін	Виконано	План на рік з урахуванням внесених змін	Виконано
2007	8346,531	4842,092	2505,247	1392,6	10851,78	6234,692
2008	12958,16	7408,265	3172,836	1735,661	16131	9143,926
2009	15559,55	9287,985	3870,877	1896,838	19430,43	11184,82
2010	16645,99	11370,59	3103,209	2074,726	19749,2	13445,32
2011	16715,68	10440,35	3885,786	2340,952	20601,47	12781,3
2012	22683,28	13615,88	5561,159	3264,999	28244,44	16880,88
2013	24241,49	13188,93	6072,171	2888,898	30313,66	16077,83
2014	24767,2	14182,97	6630,333	2977,392	31397,53	17160,36
2015	24669,07	15907,37	6402,721	3444,972	31071,79	19352,35
2016	26099,28	14164,06	6500,475	2946,764	32599,76	17110,83
2017	28118,77	16820,6	6975,932	3666,425	35094,7	20487,03

Джерело: розраховано і складено на основі: Державна Казначейська служба України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/index>

Вцілому за даними табл. 2.8 відбувається поступове нарощення видатків на заклади освіти I-II рівнів акредитації, як по загальному і спеціальному фондах. Хоча в деяких періодах, як у планових, так і фактично виконаних показниках загального та спеціального фондів трапляються незначні зменшення видатків. Динаміка видатків на заклади освіти I-II рівнів акредитації відображено на рис. 2.10.

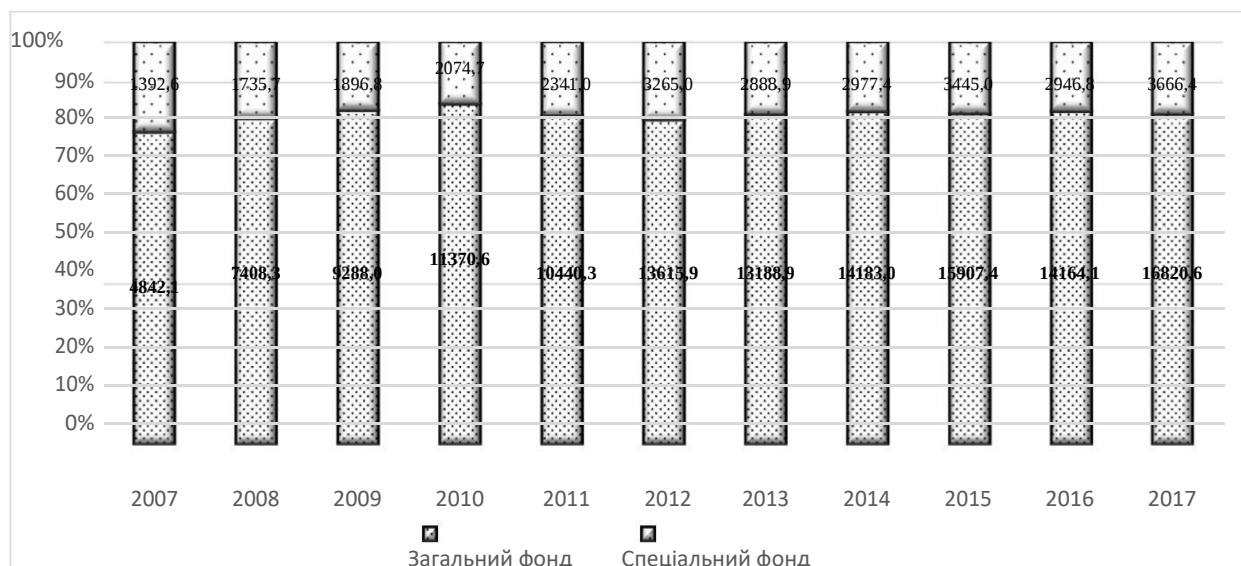

Рис. 2.10. Динаміка видатків на заклади освіти I-II рівнів акредитації 2007-2017 рр., млн грн

Джерело: розраховано і побудовано на основі: Державна Казначейська служба України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/index>

Видатки на заклади освіти III-IV рівнів акредитації у 2007-2017 рр. відображені у табл. 2.9

Таблиця 2.9

Видатки на заклади освіти III-IV рівнів акредитації
2007-2017 рр., млн грн

Роки	Загальний фонд		Спеціальний фонд		Разом	
	План на рік з урахуванням внесених змін	Виконано	План на рік з урахуванням внесених змін	Виконано	План на рік з урахуванням внесених змін	Виконано
2007	22286,27	13223,26	18491,27	10066,97	40777,54	23290,24
2008	36036,67	20860,56	22470,49	13031,69	58507,16	33892,25
2009	40528,1	24931,93	30312,88	14684,81	70840,97	39616,75
2010	41708,88	29046,1	25740,11	16719,95	67449	45766,05
2011	37550,14	24241,31	26718,4	15516,57	64268,53	39757,88
2012	54755,02	33189,35	37352,23	22228,32	92107,24	55417,67
2013	57217,82	32313,7	41012,3	19365,42	98230,12	51679,12
2014	57146,14	33130,45	41608,7	19832,22	98754,84	52962,67
2015	56309,96	38177,42	43211,26	24181,96	99521,21	62359,38
2016	61943,67	34271,4	47591,02	23577,95	109534,7	57849,36
2017	69694,31	43018,18	54885,82	28752,24	124580,1	71770,42

Джерело: розраховано і складено на основі: Державна Казначейська служба України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/index>

За аналітичними показниками табл. 2.9 в цілому простежується тенденція до збільшення видатків на заклади освіти III-IV рівнів акредитації, однак у

2011 році у порівнянні з попереднім періодом відбувалося скорочення видатків, також незначні зменшення видатків відбувалися по загальному і спеціальному фондах у 2013 та 2016 роках. Динаміка видатків на заклади освіти III - IV рівнів акредитації у 2007-2017 рр. зображена на рис. 2.11.

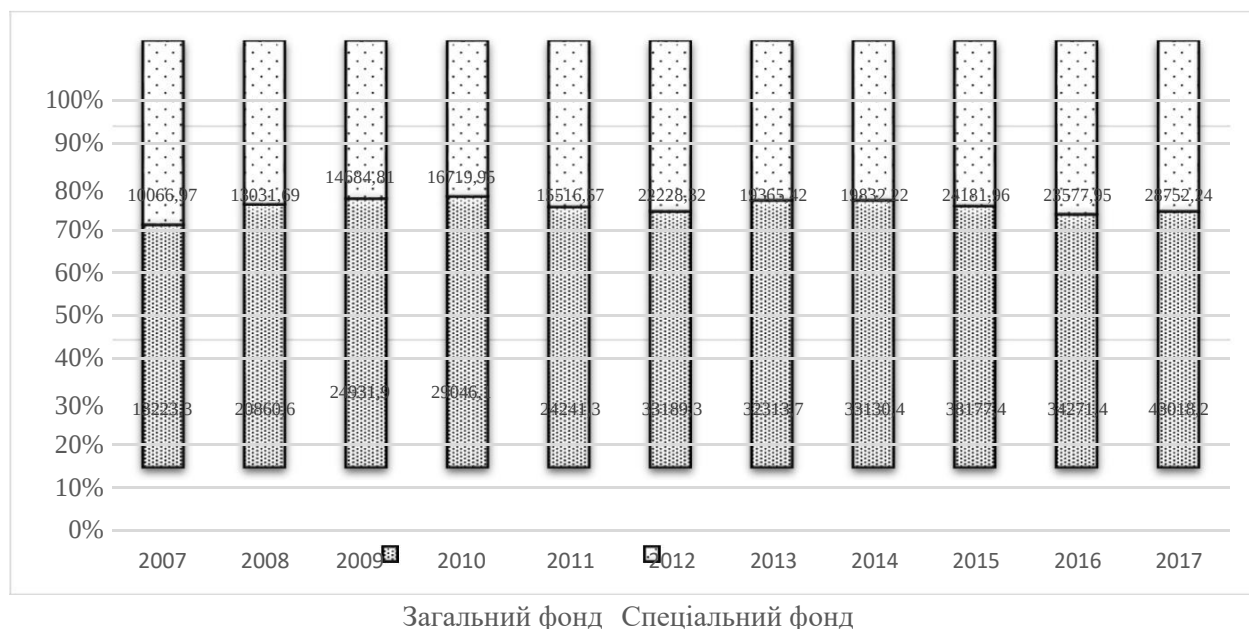

Рис. 2.11. Динаміка видатків на заклади освіти III-IV рівнів акредитації у 2007-2017 рр., млн грн

Джерело: розраховано і побудовано на основі: Державна Казначейська служба України

Відповідно до динаміки ряду можна прослідкувати, що середній ланцюговий темп приросту номінального надходження видатків до закладів освіти I-II рівнів акредитації за період 2007-2017 роки становить 38,35 %, в той же час середній абсолютний приріст становить 3633,17 млн грн, середній темп зростання становить 138,35 %, абсолютне середнє значення 1 % приросту становить 35,14 %. Так само можна говорити і про видатки на заклади освіти III-IV рівнів акредитації, що їхній середній ланцюговий темп приросту номінального надходження видатків за період 2007-2017 роки становить 193,79 %, в той же час середній абсолютний приріст становить 12144,59 млн грн, середній темп зростання становить 293,79 %, абсолютне середнє значення 1 % приросту становить 117,27 %.

Діяльність державного навчального закладу здійснюється на підставі кошторису, який надає йому повноваження щодо отримання доходів і здійснення видатків, визначає обсяг і спрямування коштів для виконання своїх функцій та досягнення цілей. Як свідчить вітчизняний та зарубіжний досвід наразі не вироблено чітких принципів та методів оцінки впливу механізму управління фінансовими ресурсами ЗВО на результативність їх освітньої діяльності. Тому виникає необхідність у розробці основ формування та розвитку такої системи управління фінансовими ресурсами ЗВО яка спроможна реагувати на поточні та стратегічні цілі державної освітньої політики з огляду на потреби споживачів освітніх послуг.

Концепція Державної програми розвитку освіти однією з основних проблем визначила обмежене фінансування освіти і науки з державного й місцевих бюджетів, що призвело до погіршення стану матеріально-технічної бази навчальних закладів, їхньої соціальної інфраструктури та гальмує впровадження сучасних цифрових технологій і засобів навчання. Об'єктивна тенденція розвитку освіти полягає у постійному зростанні потреби у фінансових ресурсах.

2.3. Досвід провідних країн світу щодо функціонування механізмів реалізації державної політики розвитку освіти та можливі напрями його адаптація в Україні

Сучасний стан забезпечення розвитку в умовах діджиталізації освіти підтверджує їх стихійність й неконтрольованість відповідних процесів. Таким чином у результаті відбувається певним чином деформація їх структури, яка певним чином дисгармоніює із різними іншими сферами й галузями для національного господарства (ринком праці, відповідною виробничою системою, певними об'єктами щодо соціальної інфраструктури, відповідною системою державного управління й інше). І з плином певного часу нейтралізувати вплив такої деформованості надто складно, адже сукупність суб'єктів господарювання адаптуватись до відповідних негативних проявів,

отримуючи підвищення та необґрунтованість вигоди, у той час як інші суб'єкти повинні здійснювати певні додаткові витрати (перш за все фінансові у контексті реалізації неформальних угод), з метою отримання необхідних послуг. Саме тому виникає необхідність до формування концептуального представлення процесу розвитку в умовах діджиталізації освіти з її органічним введенням у інформаційну економіку та подоланням відповідних негативних явищ. Саме тому світовий досвід стає ключовим інформаційним джерелом з перспективою адаптації кращих інструментів державного управління, використання системних підходів, у тому числі у напрямку забезпечення самоорганізації в межах освіти, та способів здобуття відповідних переваг вітчизняної освіти над такими ж системами зарубіжних країн.

Перш ніж провести аналіз світового досвіду розвитку в умовах діджиталізації освіти, варто визначити сутність та особливості розвитку в умовах діджиталізації. Зазвичай, такий процес, який відноситься до тих об'єктів, які мають складну комплексну внутрішню будову, а саме представляється в змінах їх структурної будови.

Бездумне копіювання визначених світових освітніх моделей й інструментів від інших країн є насамперед непродуктивним. Таким чином національні моделі щодо функціонування і розвитку освіти в умовах діджиталізації варто розробляти, опираючись насамперед на національні потреби й соціально-економічні характеристики [46]. А тому практично запозичення міжнародного досвіду може насамперед викликати суперечності у рамках визначення перспектив інституційної основи для країни загалом й освіти безпосередньо, яка функціонує на діючій системі визначених цінностей країни. Для недопущення втрати саме такої національної особливості, яка на сьогоднішній день є досить актуальним для різних європейських країн як вагомого результату впровадження наприклад Болонського процесу, доцільно зауважити про необхідність розробки чіткого алгоритму адаптації світового досвіду у напрямку розвитку в умовах діджиталізації освіти до вітчизняного організаційно-інституційного середовища. Таким чином схематично його розробку і реалізацію інтерпретовано на рис. 2.12. Однак важливо акцентувати

увагу на різних спільних характеристиках для вітчизняної й зарубіжної освіти і суспільних відповідних систем загалом. У такому аспекті насамперед потребують проведені дослідження й історичні передумови для розвитку нашої держави, різні інституційні засади для життєдіяльності, динамічні системи щодо відповідної системи представлених цінностей, традицій у рамках конкретної країни.

Ключовим ризиком у напрямі адаптації міжнародного досвіду є безпосередня активізація різних глобалізаційних процесів, які включають такі базові імперативи – ринкові, різного роду ресурсні, інформаційно-технологічні й екологічні, які безпосередньо впливають на так звану гомогенізацію модернізації освіти. Отже визначені складові щодо одиниці сформовані в умовах глобальної динаміки. Таким чином динаміка безпосередньо стосується належного конституювання й глобального простору, які суттєво впливаючи на стійкий розвиток освіти в умовах діджиталізації, їх базову інституційну структуру, головну мету і завдання щодо функціонування інформаційного суспільствата й потреб цифровізованого суспільства [47-49]. Таим чином збереження наявної інституційної основи для освіти у напрямку адаптації позитивного міжнародного досвіду постає ключовою умовою для підвищення результативності такого процесу.

Узагальнюючи проведений аналіз міжнародного досвіду щодо управління освіти, у тому числі що стосується трансформаційних процесів, обґрунтовано методичний підхід до його відбору (рис. 2.12).

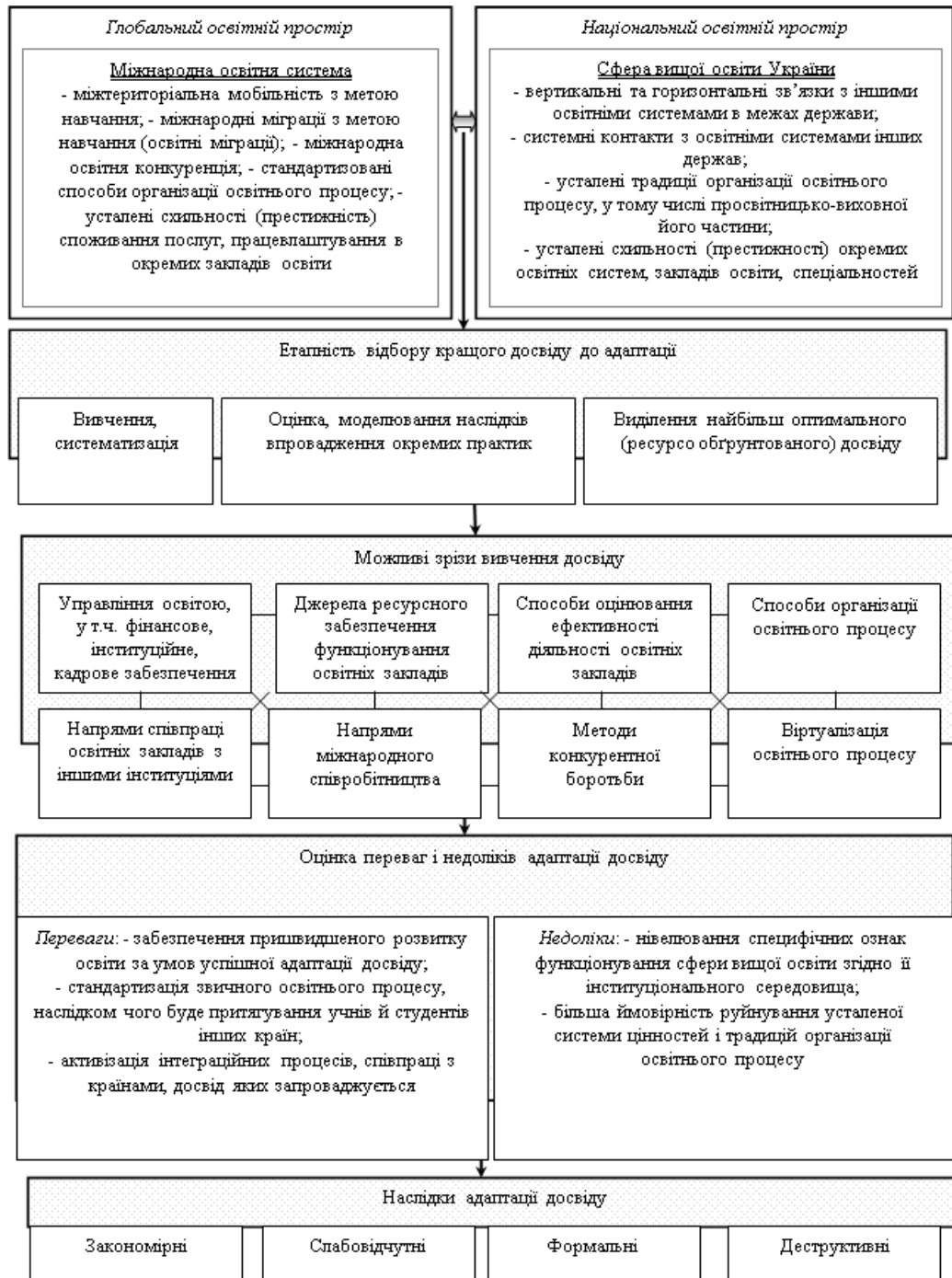

Рис. 2.12. Особливості відбору світового досвіду розвитку в умовах діджиталізації освіти*

*Джерело: складено автором

Актуальності на сьогодні абувають питання модернізації освіти й формування концептуального бачення такого розвитку в умовах діджиталізації як основної детермінанти сприяння соціально-економічного поступу країни в умовах цифровізації. На еволюційному рівні ще в середині XX ст. у забезпеченні розвитку освіти значної кількості країн визначилось два основні фактори, які

практично не підходили до звичних нам систем: насамперед, освіта стала досить помітно відставати від встановлених суспільством розвитку й оновлення сучасних знань; враховуючи значні соціокультурні зрушення XX ст. саме освіта стала більш масовою, таким чином розрахованою практично для всіх. Саме на той час визначені фактори представили значну кількість напрямів у процесі реформування і якісних змін у сфері розвитку освіти різних міжнародних країн. Таким чином орієнтація національної освіти на своєчасне засвоєння певної сукупності системи знань, яка певним чином була традиційною та дієвою ще практично декілька десятиліть а тому, в перспективі не відповідає належному соціальному замовленню, яке відповідно потребує безпосереднього отримання на виході різного роду самостійних, відповідно ініціативних й відповідальних осіб, що спроможні раціонально взаємодіяти для організації реалізації ключових соціально-економічних й виробничих стратегічних завдань [46].

Актуальна вагомість для сучасної сфери освіти і її розвитку в умовах діджиталізації для сприяння соціально-економічного поступу країни варто представляти у забезпеченні підготовки професіоналів й всебічно розвинених людей, спроможних своєчасно модернізувати середовище та методи. Таким чином, освіта має насамперед слугувати тим інноваційним середовищем для реалізації виваженого інтелектуального потенціалу кожного індивіда, які приймають участь в освітньому процесі. Підводячи підсуми світового досвіду реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації, виокремлено напрями щодо його адаптації саме в Україні (рис. 2.13). Головний ризик щодо адаптації світового досвіду перебуває у тій же системі, що й різні глобалізаційні процеси, включаючи чотири імперативи – ринкові, ресурсні, інформаційно-технологічні й екологічні, які проводять гомогенізацію загалом суспільного життя.

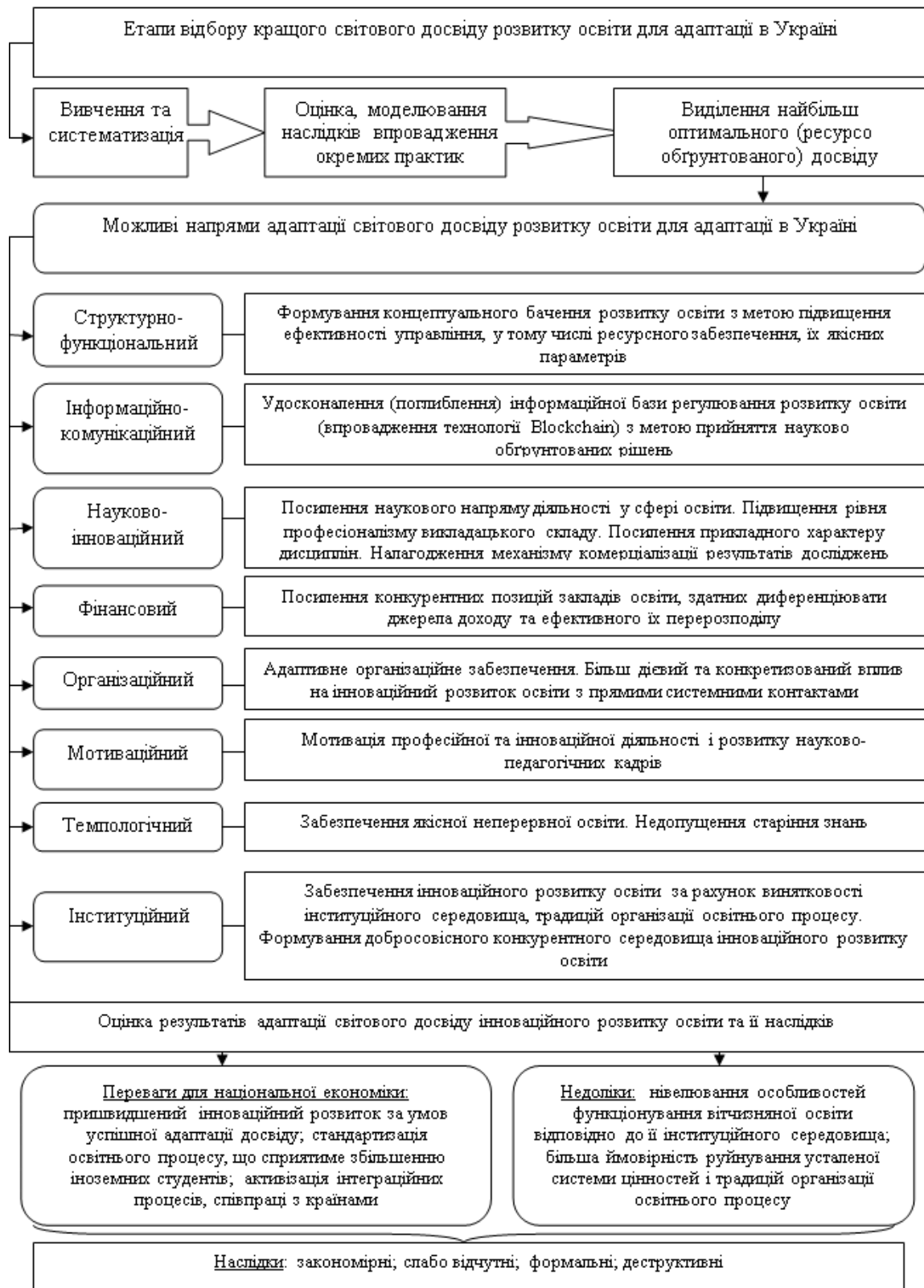

Рис. 2.13. Варіативність та напрями адаптації світового досвіду розвитку освіти в умовах діджиталізації *

**Джерело: розроблено автором*

Нажаль, сьогодні в Україні характерним є підхід «масовості» освіти. Тому якісні результуючі характеристики вітчизняної освіти значно поступаються закордонним аналогам.

Саме тому, на наш погляд, варто б запозичити практику організації обліку в сфері освіти відповідно до індикаторів, які представлені у доповіді ОЕСР «Погляд на освіту 2011: індикатори ОЕСР» [48]. Представлені тут показники сприяють проведенню комплексної оцінки поточного та перспективного стану розвитку освіти. Насамперед заслуговує уваги той факт, що саме такі показники подаються в розрізі тих, які представляють [49]:

- результати навчання на відповідних рівнях освіти в країні, які передбачають певні навчально-виховні досягнення, перехід на інший рівень освіти та працевлаштування, а також довгострокові, які передбачають певний рівень зайнятості, рівня заробітної плати тощо;
- факторні ознаки з певним позитивним або негативним впливом на результат досягнення певних результатів навчання;
- ресурси, а саме через інвестиції в сферу освіти (людський капітал);
- доступність до освіти, певні умови і методики управління розвитком освіти тощо.

Актуальності для вітчизняної освіти набуває досвід інших країн у напрямку врахування плюралізму форм власності закладів освіти, сприяння підтримці приватної освіти. Так, Конституцією України регламентовано відповідне право кожного на освіту та те, що держава забезпечує необхідну доступність та безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, освіти в державних і комунальних навчальних закладах [50]. Відповідно до Декларації прав людини ООН теж регламентовано, що кожен має право на освіту. Також освіта має бути безоплатною, хоча б початкової та загальної освіти. Адже початкова освіта має бути обов'язковою. У свою чергу технічна та професійна освіта повинні бути загальнодоступними, а освіта повинна бути однаково доступною на основі певних здібностей і можливостей кожного [51-52]. В Україні на сьогоднішній день кількість приватних закладів освіти дуже зростає, що змушує оцінювати необхідність

таких процесів. Варто констатувати, що наявність таких приватних закладів освіти є поширеною і в розвинених країнах. Так, більш як половина закладів освіти США є приватними закладами, проте 80% студентів навчаються в так званих громадських закладах [53].

Особливої перспективності набуває питання щодо пошуку різних додаткових можливостей у напрямку фінансового забезпечення сприяння розвитку освіти в умовах діджиталізації, незважаючи на ключове джерело фінансування із державного бюджету. Актуалізовано, що саме у світі є ключові три типи фінансування для сфери освіти, насамперед вищої: функціонування закладів освіти, які насамперед фінансується тільки за рахунок коштів бюджету; фінансування лише приватними ресурсами; проведення залучення відпоаідних суспільних коштів паралельно із приватними [54]. Таким чином саме для національної системи освіти пошук безпосередньо додаткових джерел ресурсів є актуальним питанням, а тому адаптація міжнародного досвіду у даному аспекті набирає обертів. Безпосередньо це стосується саме практики розвитку освіти більш розвинених країн у напрямку одержання відповідних додаткових доходів для організації видавничої діяльності, відповідний продаж різних авторських прав на винаходи й фінансування різного роду дослідницьких проєктів. Таким чином для України саме такий досвід у напрямку адаптації на сьогоднішній день практично є неможливим адже спостерігається фактична відірваність нааціональної освіти безпосередньо від науки і процесу виробництва.

Таким чином, актуальним напрямом для адаптації світового досвіду, який є важливим для розвитку освіти в умовах діджиталізації, є значне посилення саме наукового напрямку для організації діяльності освіти. Безпосередньо це сприятиме, диференціації джерел отриманих доходів для відповідних структур у напрямку реалізації можливостей щодо продажу певних авторських прав, ліцензій, для винаходів, різних наукових розробок у контексті реалізації дієвого механізму комерціалізації розробок. Вітчизняна практика щодо реалізації високоефективної наукової діяльності є властивою для різних закладів освіти розвинених країн. Відповідно, в Іспанії законодавство у сфері реформування

університетів представляє саме університет як інтереси суспільного закладу, діяльністю якого відповідно є навчання і різні дослідницькі напрями [55]. Актуальним у світі є звичайно університетські дослідження для країн США і Великобританії, що мають досить високий авторитет і рівень довіри у громадськості, стають важливим маркетинговим аспектом для сприяння просування конкретних послуг освіти вже на міжнародному ринку. Так, на сьогодні в Україні такі напрями носять у більшості формальний характер.

Визначений напрям адаптативного чіткого інституційного забезпечення як система адаптації міжнародного досвіду безпосередньо передбачає звернення саме до практики відпоаідних інституційних засад щодо державного управління освіти в умовах діджиталізації. У значній кількості зарубіжних країнах відбуваються різного роду заходи децентралізації управління. Безпосередньо таке явище проявляється у тому, що певні із функцій, які раніше виконувала держава, передаються на місцевий рівень, до рівня виконання громадських організацій і приватного сектору. Досить стабільною стає тенденція щодо набуття різними приватними компаніями певних тендерів щодо надання управлінських послуг, належну підготовку науковців, динамічну організацію всього освітнього процесу інше. Суттєво зростає роль у даному напрямі роль громадських організацій, й органів місцевого самоврядування, асоціацій для батьків і закладів освіти [56]. Представлені загальні процеси є насамперед результатом активізації результатів нашого дослідження й ключовим аргументом безпосередньо на користь перспективності розвитку в умовах діджиталізації освіти як автономних напрямів із специфічним структурно-інституційним середовищем у напрямку надання якісних освітніх послуг й безпосередньої організації загалом освітнього процесу.

Таким чином адаптативне структурно-інституційне забезпечення безпосередньо передбачає обґрунтування позитивного досвіду інших країн для визначення певних координуючих структур, які орієнтовані на регламентацію впливу всього інформаційного суспільства на динамічно розвиваючу сферу освіти. Для освіти України актуальним є досвід країн ЄС, що тривалий час практикують функціонування незалежних агенцій для забезпечення якості

освіти. Такими агенствами відбувається офіційне представлення інтересів громадськості в компетентних органах, маючи повний юридичний статус і відповідати різним вимогам діючого законодавства країни.

Обґрунтування окремого напрямку адаптації світового досвіду щодо мотивації професійної діяльності та розвитку в умовах діджиталізації науково-педагогічних кадрів є закономірним адже це пов'язано з сукупністю проблем для вітчизняної освіти щодо якості наукової й педагогічної діяльності фахівців такої сфери. Так досвід країн ОЕСР засвідчує, що більш ніж 35 країн використовують систему додаткових виплат викладачам, які мають найвищі результати та високу кваліфікацію. Деякі країни-члени ОЕСР також підвищують зарплати викладачам, які працюють з важкими підлітками та в несприятливих місцях [57-60].

На основі усіх представлених можливих напрямів адаптації світового досвіду, які дозволять забезпечити розвиток освіти, важливим є й досвід збереження національних традицій організації освітнього процесу. Адже серед головних напрямів початкової освіти Німеччини є право кожної школи вчити по-різному, мати свою власну методику, свою філософію освіти і концепцію розвитку [61]. У свою чергу концептуальними положеннями європейської інтеграції є використання нового освітнього базису, який повинен мати узагальнений, стандартизований характер з одночасним збереженням історико-культурних традицій та ґрунтуватись на найсучасніших наукових досягненнях (перш за все в сфері інформаційних технологій) [62]. Отже, право кожного закладу освіти на самобутній прояв в організації освітнього процесу та інших напрямках діяльності є обов'язковим.

Варто зауважити, що проблемність впровадження світового досвіду з метою розвитку в умовах діджиталізації освіти для організації їх конструктивного впливу на загальний соціально-економічний поступ країни виникає на основі значної кількості успішних практик інших держав, окремі з яких представлені нами.

Також варто зауважити, що основним негативним наслідком зменшення темпів розвитку в умовах діджиталізації освіти є загальне поширення та

панування загроз, таких як, розповсюдження нелегального програмного забезпечення. Адже це в першу чергу впливає на сприйняття поняття інтелектуальної власності та вартості розробки і впровадження прогресивних ідей і рішень, приводить до зменшення кількості цифрових стартапів, починань, розробок тощо. Лише за умови фінансування заходів щодо захисту інтелектуальних прав та ідей можна виходити на ринок з інноваційними ідеями.

Виходячи з наведених фактів, тенденцій та прикладів систематизовано основні види загроз та їх вплив на освітні процеси та вищу освіту зокрема (табл. 2.10).

Зрозуміло, що найбільшу небезпеку, збитки й відповідні загрози від піратства та кіберзлочинності виникають для тих суб'єктів, чия діяльність тісно пов'язана з інформаційними технологіями. Однак рівень проникнення інформаційних та цифрових технологій в сферу освіти зараз є настільки глибокою й такі процеси активно відбуваються практично в усіх сферах життєдіяльності. Особливо значний негативний вплив від загроз на репутацію саме нових інформаційних та цифрових технологій у всьому суспільстві, що буде виражатись у процесі сповільнення їх подальшого розвитку і розповсюдження.

Перш за все це стосується фінансових розрахунків, відповідних платіжних карток, переказів та ін., де останнім часом значно зросла кількість відповідних правопорушень. Різке зростання кількості таких злочинів в останні роки обґрунтовується браком спеціалістів високої кваліфікації і швидкоплинністю більшості відповідних галузей знань, які не досягли ще свого необхідного рівня розвитку, становлення та апробації.

Види інформаційних загроз та їх вплив на розвиток освіти*

Вид загрози	Негативний вплив	Шляхи подолання
Високий рівень використання неліцензійного програмного забезпечення	Відсутність або низька якість локалізацій через незацікавленість на ринку виробників програмного забезпечення. Мала кількість вітчизняних та спрямованих на вітчизняний ринок проектів. Вразливість неліцензійного програмного забезпечення до мережових та вірусних загроз через відсутність підтримки і втручання в їх роботу сторонніми засобами. Ризики для ведення освітньої діяльності через постійні перевірки легальності програм.	Розвиток проектів OpenSource ПЗ, роз'яснювальна робота в плані відповідальності за використання неліцензійного ПЗ, використання надфункціонального та занадто дорогого ПЗ, сприяння програмам використання безкоштовного ПЗ для освітніх закладів.
Порушення прав розповсюдження ліцензійного контенту	Мала кількість вітчизняних та спрямованих на вітчизняний ринок проектів. Стимування розвитку розробки та впровадження цифрових технологій і розповсюдження цифрового контенту.	Роз'яснювальна робота в плані відповідальності за використання неліцензійного контенту, підвищення культури споживання.
Мережеві, вірусні, троянські атаки	Збитки в організаціях, які тісно пов'язані з використанням цифрових технологій. Зниження довіри до ІТ, особливо до фінансових цифрових технологій.	Підвищення витрат на мережеву та комп'ютерну безпеку. Підготовка спеціалістів за даним напрямом.
Порушення авторських прав, патентів, торгових знаків	Важкість розвитку нових бізнес-проектів та починань через незахищеність від копіювання то повторення.	Удосконалення патентного законодавства, неминучість відповідальності у випадках порушень.
Порушення правил контролю знань, тестування та отримання сертифікатів онлайн	Зниження цінності дипломів, сертифікатів.	Використання заочного та очного тестувань при сертифікації і перевірці знань, використання відеозв'язку.
Плагіат, копіювання технологій з порушенням авторських прав в освіті та науці	Зниження цінності дипломів, сертифікатів. Поширення псевдоінновацій.	Розробка та вдосконалення технологій пошуку однакових творів, у тому числі з перекладом. Удосконалення патентного законодавства, ліцензування.

*Джерело: складено автором

Виходячи з такої ситуації вважаємо, що серед основних заходів нейтралізації руйнівного впливу загроз повинні бути:

- підвищення довіри до інформаційних технологій, цифрових технологій, мережевих операцій і розрахунків;
- забезпечення впевненості безповоротності покарання за копіювання чужих ідей, розповсюдження неліцензійного програмного забезпечення, віруси;
- розробка заходів швидкого патентування та реєстрації винаходів, відповідних патентів інших видів інтелектуальної власності, забезпечення їх присутності в країні;
- розробка методів захисту від зловживань патентами (патентні війни), кіберквоттерства (перепродажу доменів) та інших проявів нечесного заробітку через інформаційні технології;
- сприяння розвитку внутрішнього високотехнологічного ринку, сприяння появі нових проєктів [63-67].

Тактичні заходи, які відносяться безпосередньо до розвитку в умовах діджиталізації освіти повинні в себе включати:

- пропагування та інформування в освітніх закладах про використання ліцензійного програмного забезпечення, а також переваг від його використання;
- розробку методів контролю запобігання зловживанням в освітніх процесах – комбінування заочної та дистанційної форми навчання з очною, відеоконтроль при перевірці знань, використання прогресивного забезпечення для виявлення порушень авторського права, плагіату і т.д.;
- розвиток та підтримку Open Source проєктів;
- розвиток технології Блокчейн;
- удосконалення законодавства щодо реєстрації інтелектуальних прав на твори та ідеї та патентування.

Сподіватися на швидке подолання усіх можливих загроз та недоліків законодавства не варто, однак й повне ігнорування таких проблем у цій сфері призводить до зниження швидкості розвитку в умовах діджиталізації освіти, країни загалом та інших підсистем і значно знизити їх стійкість на глобальних ринках праці й інтелектуальної власності.

Тому, злочинність у комп'ютерній сфері має дуже значний негативний вплив у контексті побудови інформаційного суспільствата стимулювання

конструктивних систем для забезпечення розвитку в умовах діджиталізації освіти. Розвиток інформаційних технологій, цифрових та телекомунікацій привів до формування у сфері освіти негативних та злочинних проявів, які здатні значно пригальмовувати її розвиток.

Тому у світовій практиці дієвим інструментом розвитку в умовах діджиталізації освіти в умовах функціонування інформаційного суспільства є технологія «блокчейн». Блокчейн – це ланцюжок блоків, розподілена база даних, доступ до якої може отримати будь-хто. Тобто це «технологія розподіленого реєстру», у якій не існує централізованого регулятора, який міг би розпоряджатися таким блокчейном на власний розсуд. Особливість такої технології полягає у тому, що дані, внесені один раз, мають свою послідовну історію, яка сприяє перевірці походження певної інформації та її достовірності. Такі дані не можуть бути ніким змінені, адже вони багаторазово продубльовані та зберігаються в розподіленій мережі, яка сформована та підтримується усіма можливими учасниками. Інформацію в базу даних можна лише додавати, але не проводити перезаписування. Достовірність документу легко простежується, адже кожен учасник бачить, яким він був записаний у відповідну систему блокчейн. Інформація завжди доступна, її не можна замінити, вона є прозорою, бази даних роблять її досить стійкою до незаконного втручання, у неї досить низька вартість обслуговування. Так як інструменти блокчейн стануть доступнішими, міжнародні платежі будуть проводитись лише з використанням такої технології і будуть проходити набагато швидше і коштувати дешевше. Також, завдяки такій технології вдасться уникнути численних помилок при обробці транзакцій та скоротити кількість шахрайських нелегальних операцій [68-72].

У світі розвиток інформаційних технологій відбувається з вражаючою швидкістю і якщо раніше вони впливали у більшості на відносно нові та високотехнологічні галузі, то зараз прийшов час соціальної сфери. Тому на особливу увагу заслуговують саме заклади освіти. Проблема освітніх установ полягає в тому, що вони сильно прив'язані до паперових носіїв. А це призводить до того, що певний збір інформації на паперових носіях створює

додаткове навантаження на співробітників, не дозволяє вносити будь-які зміни в документи; форми звітності про результати в різних освітніх установах можуть не сходитись, що знижує ефективність роботи; відсутність необхідної бази даних про випускників, які володіють специфічними навичками, ускладнюють роботодавцям пошук необхідних фахівців; відсутність відкритої бази даних про рівень працевлаштування випускників та переході їх на іншу роботу, що не дозволяє освітнім закладам оцінювати ефективність їх роботи за відповідними програмами і вносити швидко зміни; відсутність відкритості та прозорості фінансових потоків закладів освіти, розподіл фінансів по різних структурним підрозділам, участь в тендерах та інші комплексні проблеми. Для того щоб вирішити їх та підвищити ефективність роботи закладів освіти, варто впроваджувати в сферу освіти сучасні технології, а саме, технології блокчейн.

Зарубіжні експерти визнають технологію прозорою і надійною в порівнянні з вже наявними в освітньому середовищі інструментами та наявними підходами. Вона сприяє підвищенню довіри користувачів при здійсненні відповідних платежів або укладанні певних контрактів. Можливість взаємодіяти без посередників сприяє зняттю бар'єрів і виключає ризики участі недобросовісних учасників. Саме за допомогою технології блокчейн вбачається можливість ефективної реалізації моделі державного управління шляхом розширення співробітництва між усіма можливими суб'єктами: освіти, реальний сектор, держава, громадськості на основі прозорості, оперативності і застрахованості від можливих ризиків притаманних сфері освіти.

Аналіз досвіду провідних країн світу дозволив ідентифікувати головні інструменти фінансування освіти, які можливо адаптувати до вітчизняних реалій: пряме бюджетне фінансування за програмно-цільовим методом (орієнтоване на досягнення результату); фінансування із використанням державних зобов'язань (освітній ваучер); освітнє кредитування; грантове кредитування; освітні заощадження; отримання плати за навчання від споживачів (замовників) освітніх послуг; надання корпоративного фінансування (за рахунок ресурсів стейкхолдерів).

З'ясовано, що сучасним європейським освітнім системам властиві тенденції до гуманітаризації й гуманізації освіти, розвитку державно-громадської моделі управління, налагодження міжнародного співробітництва, інтернаціоналізації освіти і прагнення до становлення єдиного європейського освітнього простору. Американській та подібним до неї систем освіти визначальними є саме економічні, а не культурні фактори (орієнтація на становлення глобального ринку освітніх послуг, де освіта сприймається, як одна із експортних галузей економіки). У свою чергу доведено, що реформи у сфері освіти України, для яких актуальним є становлення сучасної, результативної та цілісної освітньої сфери, орієнтованої на пошук оптимального поєднання централізованої й децентралізованої форми управління. Узагальнюючи проведений огляд позитивного світового досвіду державної політики розвитку освіти, виокремлено напрями його адаптації в Україні: співучасть у освітній сфері органів державної влади на всіх рівнях управління з громадськістю й процеси демократизації управління, декларації автономії; деполітизація й деідеологізація навчального процесу; забезпечення якісної неперервної освіти; недопущення старіння знань; посилення конкурентних позицій закладів освіти, спроможних диференціювати джерела надходжень ресурсів і ефективного їх перерозподілу; впровадження інформаційної технології Blockchain; підвищення ефективності управління, його ресурсного забезпечення та якісних параметрів та інші.

У світовій практиці ефективним інструментом інформаційно-комунікаційного механізму реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації є Blockchain технологія. До закладів освіти у світі, які використовують технологію Blockchain належать: Media Lab Масачусетського технологічного інституту; Університет Никозії на Кіпрі і школа інженерного програмування Холбертон. Визначено, що така технологія має організаційно-економічний потенціал, який у довгостроковій перспективі сприятиме формуванню нової мережевої цифрової інфраструктури. Визначені напрями і переваги імплементації Blockchain технології у механізми реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації: 1. Використання

електронних носіїв інформації й відмова від паперових (тривалість та безпечність зберігання інформації про учасників та зміст освітнього процесу). 2. Спрощення системи контролю в сфері освіти. 3. Скорочення витрат на управління даними; можливість використання ваучерів у фінансуванні; адаптивність платіжних систем до умов діджиталізації); 4. Налагодженість системи управління результатами діяльності закладів освіти (використання механізму комерціалізації результатів діяльності). Таким чином, результатом використання перспективної інформаційної технології Blockchain є автоматизація процесів надання освітніх послуг, підвищення їх ефективності, орієнтуючись на епоху цифрових контрактів.

Висновки до розділу 2

1. Оцінка нормативно-правового механізму реалізації державної політики розвитку освіти України в умовах діджиталізації дала змогу окреслити ключові проблемні точки та визначити пріоритетні напрями його удосконалення: усталеність стратегічних напрямів реформи освіти; відсутність належного моніторингу результативності вітчизняного законодавства із офіційним їх обговоренням; відсутність загальнодержавної освітньої стратегії й невідповідність реаліям часу концепцій для розвитку освіти враховуючи сучасні діджитал трансформації; несформованість функцій скоординованого управління розвитком освіти; дефіцит державної фінансової підтримки проєктів розвитку освіти; неефективність механізмів соціального партнерства в сфері освіти; нерегульованість питань розробки й впровадження національної системи оцінювання якості освіти; низький рівень використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у сфері освіти; мотивація роботодавців до участі у підготовці освітніх програм й стандартів; не узгодженість кваліфікаційних характеристик з освітньо-кваліфікаційними вимогами наявних робочих місць та інші.

2. Встановлено, що особливої актуальності в сучасних умовах набувають питання розвитку освіти враховуючи вимоги й потреби цифрового суспільства. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 р. № 67-р «Про

схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації» визначено основні напрями діджиталізації освіти: формування ресурсів освіти та цифрових платформ з використанням інтерактивного й мультимедійного контенту; розробка і впровадження інноваційних інформаційно орієнтованих засобів навчання й обладнання для формування цифрового навчального середовища; організація безперебійного доступу до мережі Інтернет всіх учасників освітнього процесу; використання когнітивних й мультимедійних технологій.

3. Досліджуючи організаційно-адміністративний механізм реалізації державної політики розвитку освіти України в умовах діджиталізації було встановлено, що на порядку денному Міністерства освіти і науки України стоїть питання розробки та реалізації сукупності напрямів розвитку освіти у контексті діджиталізації: розробка та затвердження Концепції цифрової трансформації освіти і науки України; забезпечення всіх учасників освітнього процесу надійними електронними освітніми ресурсами; сприяння забезпечення функціонування на належному рівні програмно-апаратного комплексу «Автоматизований інформаційний комплекс освітнього менеджменту» (ПАК «АІКОМ»); формування умов для здійснення підвищення кваліфікації працівників закладів освіти у напрямку набуття інформаційно-цифрових компетентностей; модернізація Єдиної державної електронної бази з питань освіти (ЄДЕБО); розробка цифрової платформи для налагодження комунікацій між учасниками освітнього та інноваційного процесів; інтеграція до Європейської хмари відкритої науки (EOSC); організація процесу проведення самооцінки стану цифрової готовності закладів освіти шляхом запуску проєкту SELFIE; удосконалення й наповнення контенту цифрової платформи «Всеукраїнська школа онлайн».

4. Враховуючи стійку динаміку до скорочення державних видатків на освіту актуальним убачається формування нового механізму реалізації державної політики розвитку освіти з урахуванням заходів діджиталізації, в основі якого знаходиться розподіл фінансової відповідальності між органами

державної влади на всіх рівнях управління (враховуючи політику децентралізації), стейкхолдерами освітнього процесу та споживачами освітніх послуг. Система розподілу відповідальності передбачає активне залучення стейкхолдерів (роботодавців й бізнес-структур) до фінансування освіти шляхом реалізації багатоканального фінансування. Необхідно збільшувати обсяги підготовки спеціалістів на замовлення підприємств, установ й організацій. У свою чергу економічно виправданим вважається надання додаткових податкових пільг, проведення відстрочення сплати податків для юридичних осіб тощо. Для оптимізації позабюджетного фінансування до системи освіти пропонується адаптувати досвід формування ендаумент-фондів як дієвого інструменту додаткового фінансування освіти.

5. Аналіз досвіду провідних країн світу дозволив ідентифікувати головні інструменти фінансування освіти, які можливо адаптувати до вітчизняних реалій: пряме бюджетне фінансування за програмно-цільовим методом (орієнтоване на досягнення результату); фінансування із використанням державних зобов'язань (освітній ваучер); освітнє кредитування; грантове кредитування; освітні заощадження; отримання плати за навчання від споживачів (замовників) освітніх послуг; надання корпоративного фінансування (за рахунок ресурсів стейкхолдерів).

6. З'ясовано, що сучасним європейським освітнім системам властиві тенденції до гуманітаризації й гуманізації освіти, розвитку державно-громадської моделі управління, налагодження міжнародного співробітництва, інтернаціоналізації освіти і прагнення до становлення єдиного європейського освітнього простору. Американській та подібним до неї систем освіти визначальними є саме економічні, а не культурні фактори (орієнтація на становлення глобального ринку освітніх послуг, де освіта сприймається, як одна із експортних галузей економіки). У свою чергу доведено, що реформи у сфері освіти України, для яких актуальним є становлення сучасної, результативної та цілісної освітньої сфери, орієнтованої на пошук оптимального поєднання централізованої й децентралізованої форми управління. Узагальнюючи проведений огляд позитивного світового досвіду державної політики розвитку

освіти, виокремлено напрями його адаптації в Україні: співучасть у освітній сфері органів державної влади на всіх рівнях управління з громадськістю й процеси демократизації управління, декларації автономії; деполітизація й деідеологізація навчального процесу; забезпечення якісної неперервної освіти; недопущення старіння знань; посилення конкурентних позицій закладів освіти, спроможних диференціювати джерела надходжень ресурсів і ефективного їх перерозподілу; впровадження інформаційної технології Blockchain; підвищення ефективності управління, його ресурсного забезпечення та якісних параметрів та інші.

7. У світовій практиці ефективним інструментом інформаційно-комунікаційного механізму реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації є Blockchain технологія. До закладів освіти у світі, які використовують технологію Blockchain належать: Media Lab Масачусетського технологічного інституту; Університет Никозії на Кіпрі і школа інженерного програмування Холбертон. Визначено, що така технологія має організаційно-економічний потенціал, який у довгостроковій перспективі сприятиме формуванню нової мережевої цифрової інфраструктури. Визначені напрями і переваги імплементації Blockchain технології у механізми реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації:

1. Використання електронних носіїв інформації й відмова від паперових (тривалість та безпечність зберігання інформації про учасників та зміст освітнього процесу).
2. Спрощення системи контролю в сфері освіти.
3. Скорочення витрат на управління даними; можливість використання ваучерів у фінансуванні; адаптивність платіжних систем до умов діджиталізації);
4. Налагодженість системи управління результатами діяльності закладів освіти (використання механізму комерціалізації результатів діяльності).

Таким чином, результатом використання перспективної інформаційної технології Blockchain є автоматизація процесів надання освітніх послуг, підвищення їх ефективності, орієнтуючись на епоху цифрових контрактів.

Список використаної літератури до розділу 2.

1. Островерх О. О. Основні світові тенденції розвитку освіти: [Використ. світових тенденцій розв. освіти у ЗВО України]. Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер. Педагогіка і психологія: 3б. статей / Крим. держ. гуманіт. ін-т. Ялта, 2004. Вип. 6, ч. 2. С. 66–70.
2. Про освіту [Електронний ресурс] : Закон України від 05.09.2017 р. №2145-19. Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
3. Про дошкільну освіту : Закон України за станом на 25 листопада 2005 р. / Верховна Рада України. Офіц. вид. К. : Парлам. вид-во, 2005. 32 с. (Серія «Закони України»).
4. Про загальну середню освіту : Закон України ; за станом на 28 серпня 2006 р. / Верховна Рада України. Офіц. вид. К. : Парлам. вид-во, 2006. 35 с. – (Серія «Закони України»).
5. Про професійно-технічну освіту : Закон України за станом на 24 листопада 2006 р. / Верховна Рада України. Офіц. вид. К. : Парлам. вид-во, 2006. 36 с. (Серія «Закони України»).
6. Про вищу освіту [Електронний ресурс] : Закону України від 01.01.2018 р. №1556-18. Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
7. Про позашкільну освіту : Закон України ; за станом на 12 груд. 2006 р. / Верховна Рада України. Офіц. вид. К. : Парлам. вид-во, 2006. 32 с. (Серія «Закони України»).
8. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 26 листопада 2015 р. № 848- VIII / Відомості Верховної Ради України. 2016. № 3. Ст. 25.
9. Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків : Закон України / Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2006. № 22, ст. 182. С. 809-815.
10. Про схвалення Концепції розвитку національної інноваційної системи [Електронний ресурс] : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17

червня 2009 р. № 680-р. Режим доступу : <http://www.ovu.com.ua/articles/1625-pro-shvalennya-kontseptsii-rozvitku-natsionalnoi>

11. Про інноваційну діяльність [Електронний ресурс] : Закон України. Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=40-15>

12. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні [Електронний ресурс] : Закон України. Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=433-15>

13. Про державне управління діяльності у сфері трансферу технологій: Закон України / Урядовий кур'єр. 2006. 6 жовтня. С. 13-14.

14. Про Національну доктрину розвитку освіти [Електронний ресурс]:. Указ Президента України від 17 квіт. 2002 р. № 347/2002. Режим доступу : http://www.mon.gov.ua/laws/Ukaz_Pr_347.doc.

15. Про затвердження Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності : Наказ Міністерства освіти України від 07.11.2000 р. № 522 /Управління освітою. 2001. Лютий. С. 1-7.

16. Стратегія розвитку в умовах діджиталізації України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів [Електронний ресурс] / авт.-упоряд. : Г.О. Андрушук, І.Б. Жилияєв, Б.Г. Чижевський, М.М. Шевченко. К. : Парламентське вид-во, 2009. 632 с. Режим доступу : <http://www.in.gov.ua/files/content/binder15454.pdf>

17. Безпекові виміри освітньої політики : світовий досвід і українські реалії : Аналітична доповідь [Електронний ресурс] / Національний інститут стратегічних досліджень. – К., 2017. – 67 с. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/2639/>.

18. Шевчук А. В. Досвід України у формуванні нормативно-правового поля реалізації освітніх процесів. Наукова спадщина професора Злупка С. М. у світлі формування сучасної парадигми економічної науки в Україні : матер. Всеукр. меморіальної наук. конф., Львів, 29–30 вересня 2011 р. Львів, 2011. С. 214–216.

19. Про Стратегію сталого розвитку “Україна-2020”: Указ Президента України від 12 січ. 2015 р. № 5/2015 // Офіц. веб-портал ВР України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.

20. Угода про Коаліцію депутатських фракцій “Європейська Україна” від 27 листоп. 2014 р. / Офіц. веб-портал ВР України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n0001001-15>.

21. Про Програму діяльності Кабінету Міністрів України.: Постанова ВР України від 14 квіт. 2016 р. № 1099-VIII / Офіц. веб-портал ВР України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1099-19>.

22. Загальна Схема Оцінювання (CAF 2006) / Удосконалення через самооцінку / [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.eipa.eu/files/File/CAF/Brochure2006/RUS-CAF-2009.pdf>

23. Жилияев І. Б. Освіта України: стан та проблеми / І. Б. Жилияев, В. В. Ковтунець, М. В. Сьомкін. К. : Науково-дослідний інститут інформатики і права Національної академії правових наук України, Інститут освіти Національної академії педагогічних наук України, 2015. 96 с.

24. QS Higher Education System Strength Rankings 2016 URL: <http://www.topuniversities.com/system-strength-rankings/2016>.

25. Human Development Report 2015 URL: http://hdr.undp.org/sites/default/files/2015_human_development_report.pdf.

26. QS Higher Education System Strength Rankings 2016 URL: <http://www.topuniversities.com/system-strength-rankings/2017>.

27. The Global Competitiveness Report 2012-2013 URL: http://www.3.weforum.org/docs/WEF_GSR_Report_2012-12.pdf.

28. The Global Innovation Index 2015 URL: <https://www.globalinnovationindex.org/userfiles/file/reportpdf/GII-2015-v5.pdf>.

29. The Human Capital Report 2015 URL: <http://reports.weforum.org/human-capital-report-2015/>.

30. Universitas 21 Ranking of National Higher Education Systems URL: <http://www.universitas21.com/article/projects/details/152/u21-ranking-of-national-higher-education-systems>.

31. OECD URL: <http://www.oecd.org/>
32. Вищі навчальні заклади України [статистичний довідник]. К.: Держстат, 2016. 380 с.
33. Економічні аспекти проблем розвитку вищої освіти в Україні [монографія] / І.М.Грищенко, С.В.Захарін, І.О.Тарасенко та ін. за ред. член.-кор. НАПН України І.М.Грищенка. Х.: ХНУ, 2013. 478 с.
34. Економічні умови забезпечення якості освітніх послуг в системі вищої освіти [монографія] / І.М.Грищенко, С.В.Захарін, І.О.Тарасенко та ін. за ред. член.-кор. НАПН України І.М.Грищенка. К.: Педагогічна думка, 2012. 364 с.
35. Надрага В.І. Соціальні ризики в контексті євроінтеграційних стратегій України. *Актуальні проблеми економіки*. 2016. № 9. С. 325-332.
36. Бойченко М.І. Розвиток наукових шкіл у дослідницьких університетах. *Вища освіта*. 2016. № 1. С. 5-8.
37. Луговий В.І. Фінансово-економічне забезпечення дослідницько-інноваційної діяльності вітчизняної та світової вищої освіти: порівняльний аналіз. *Вісник КНУТД*. 2012. № 4. С. 13-22.
38. Евтух А. Т. Наука и образование в эпоху перемен. *Актуальные проблемы экономики*. 2007. № 9 (75). С. 12-23.
39. Харчишина О. Корпоративний навчальний центр: функції та роль у формуванні організаційної культури. URL: http://conftiapv.at.ua/publ/konferenciji_2014/section_5/.
40. Мальцева Г.А. Сучасний стан об'єктів університетської інноваційної інфраструктури в Російській Федерації. *Актуальні проблеми економіки*. 2016. № 8. С. 71-80.
41. Янковець Т.М. Обґрунтування взаємозв'язку стратегічного управління підприємством й інноваційного його розвитку. *Проблеми науки*. 2009. № 6. С. 26-31.
42. Кучеренко Д.Г. Стратегії розвитку освітніх систем країн світу [монографія] / Д.Г.Кучеренко, О.В.Мартинюк. К.: ІПК ДСЗУ, 2014. 312 с.

43. Финансирование высших учебных заведений и предоставление образовательных трансфертов в странах ОЭСР. URL: http://finis.rsue.ru/2000_N1/vuz_oesr.htm.

44. Боголіб Т. М. Фінансове забезпечення розвитку вищої освіти і науки в трансформаційний період / Т. М. Боголіб. К: Знання, 2006. 324 с.

45. Кучеренко Д.Г. Досвід організації фінансування вищої освіти в зарубіжних країнах. *Вісник КНУТД*. 2012. № 4. С. 86-92.

46. Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи : бібліотека з освітньої політики / за заг. ред. О. В. Овчарук. К. : К.І.С., 2004. 112 с.

47. Рижак Л. Освітній простір України та його національна ідентифікація. *Соціогуманітарні проблеми людини*. 2012. № 6. С. 83–92.

48. Робертсон Р. Глобалізація : часопростір і гомогенність-гетерогенність. *Глобальні модерності*. К. : Ніка-Центр, 2008. С. 48–72.

49. Education at a glance 2011 : OECD Indicators URL: <http://www.oecd.org/dataoecd/61/2/48631582.pdf>.

50. Гриневич Л. М. Основи побудови національних систем моніторингу якості освіти. *Педагогіка і психологія : вісник НАПН України*. 2011. № 2(71). С. 80–89.

51. Аналітична доповідь про стан моніторингу якості освіти в Україні / МБО «Центр тестових технологій і моніторингу якості освіти» ; [І. І. Бабин, Л. М. Гриневич, І. Л. Лікарчук та ін.] ; за заг. ред. І. Л. Лікарчука. – К. : МБО «Центр тестових технологій і моніторингу якості освіти». Харків : Факт, 2011. 96 с.

52. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=3&nreg=254%EA%2F96-%E2%F0>.

53. Всеобщая декларация прав человека, принята и провозглашена в резолюции 217А(III) Генеральной Ассамблеи от 10 декабря 1948 года URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_015.

54. Остудімова В. А. Зарубіжний досвід фінансового забезпечення вищої освіти. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2009. № 4. С. 301–306.

55. Education and Training in Europe: diverse systems, shared goals for 2013. The work programme on the future objectives of education and training systems. URL: <http://europa.eu.int/comm/education/policies>.

56. Кобилянська І. В. Організація системи освіти в Іспанії. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. URL: archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Znpkhist/2011.../11kivovi.pdf.

57. Гаєвська Л. А. Управління освітою: Нові пріоритети URL: <http://old.niss.gov.ua/book/Osvita/9.pdf>.

58. Пашков В. О. Стратегії модернізації вищої освіти : світовий досвід (друга половина XX – початок XXI сторіччя). *Стратегічні пріоритети*. 2012. № 1(22). С. 137–141.

59. Захаревич Г. О. Державне кредитування здобуття вищої освіти : вітчизняний та зарубіжний досвід. Інтернет-холдинг Олега Соскіна. URL: <http://soskin.info/ea/2011/9-10/201117.html>.

60. Бойко А. Конкурентоспроможність освіти як показник її ефективності та якості. *Вища освіта України*. 2008. № 3. С. 16–23.

61. Кулешова В. В. До проблеми ретроспективного аналізу зарубіжного досвіду функціонування системи неперервної професійної освіти URL: www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pipo/2011_32.../11kvvlpe.pdf.

62. Шаповал О. В. Особливості впровадження інноваційних технологій в діяльність вищих навчальних закладів. Вчені записки Університету «КРОК». 2020. № 4 (60). С. 57-64.

63. Education at a glance 2011 : OECD Indicators URL: <http://www.oecd.org/dataoecd/61/2/48631582.pdf>.

64. Зарубіжний досвід розвитку початкової освіти : Українські культурні дослідження URL: <http://culturalstudies.in.ua/2011-7-4.php>.

65. Гук О. Ф. Зарубіжний досвід модернізації навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах URL: http://www.soc.univ.kiev.ua/sites/default/files/library/elopen/actprob13_208.pdf.

66. Якубек П., Шестаковська Т.Л. Інформаційно-комунікаційні технології в сфері вищої освіти України. *Інфраструктура ринку*. 2017. Випуск 5. URL: <http://www.market-infr.od.ua/uk/5-2017>

67. Shapoval O. Retrospective of the formation of the education system in Ukraine. *Public Administration and Law Review*, 2020. №(4), P.4-14. URL: <https://doi.org/10.36690/2674-5216-2020-4-90>

68. Алексеев Н. Блокчейн – без посредников. URL: <https://secretmag.ru/trends/scenarios/blokchein-mir-bez-posrednikov.htm>.

69. Belshow D. Avoiding pointless (Open Badges-related) blockchain projects. *Discours.es*. 2016. March 03. URL: <http://discours.es/2016/avoiding-pointless-open-badges-related-blockchain-projects>.

70. Шаповал О. В. Європейський досвід публічного адміністрування у галузі освіти. *Держава та регіони. Серія: Державне управління*. 2018. № 4 (64). С.262-266.

71. Schmidt Ph. Certificates, Reputation, and the Blockchain. MIT MEDIA LAB. 2015. October 27. URL: <https://medium.com/mit-medialab/certificates-reputation-and-the-blockchain-aee03622426f#.rkyvjgpxd>.

72. Russel J. Sony Plans To Develop An Education And Testing Platform Powered By The Blockchain. February 22. URL: <https://techcrunch.com/2016/02/22/sony-is-building-an-education-and-testing-platform-poweredby-the-blockchain/>.

Результати другого розділу опубліковано у працях автора [62;67;70]

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ ОСВІТИ В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ

3.1. Стратегічні орієнтири удосконалення механізмів реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації

Діючі механізми реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації не створює мотивації щодо працевлаштування випускників закладів освіти. Для забезпечення сталої взаємодії освіти та роботодавців (освіти та бізнесу) необхідно сформулювати механізми реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації та її взаємодії із суб'єктами бізнесу. Розвиток соціально-економічних систем визначається рівнем взаємодії учасників закладів освіти та роботодавців. Головною проблемою при створенні такої інформаційної системи є формування сталого ефективного взаємозв'язку між освітою та бізнесом.

Сучасна модель освіти має включати дві головні складові: формування особистості та формування професіоналізму. Від того, наскільки гармонійно взаємопов'язані ці складові, залежить ефективність усієї системи освіти сьогодні, що відображає всі цифрові процеси та новітні технології. Тому в рамках національної інноваційної освітньої системи державного управління обов'язково включаємо наукову складову. Це передбачає сталий взаємозв'язок з інноваціями на підприємствах, у галузі, в регіоні. З іншого боку, це гарантує створення гнучкої системи реагувань на зміни в кваліфікаційних вимогах підприємства до освітнього рівня випускника, тобто до закладу освіти. На основі такої взаємодії навчального закладу та суб'єктів бізнесу формується колективна система знань, їх використання під впливом суспільних інституцій, де виробляються норми, цінності та інше.

Державне управління розвитком освіти в інформаційному суспільстві повинне включати в себе взаємодію між державою, системою освіти та

економічними суб'єктами, яким необхідні кваліфіковані кадри. Постійні зміни в використанні актуальних технологій та пошук інновацій ставлять перед економікою завдання випуску інноваційного продукту з вимогою здешевлення процесу виробництва. Це приводить до різкого збільшення попиту на кваліфікованих працівників творчих напрямків, коли рутинна робота будь-якого виду успішно замінюється автоматизацією виробництва. У той же час у процесі постійних змін система освіти в наш час не справляється з завданнями підготовки випускника з актуальними знаннями. Причинами цього є часовий розрив і помітна відмінність теорії та практики, слабе залучення практичного досвіду й інновацій, що не дозволяють відповідати змістовно-компетентнісному наповненню освітнього процесу вимогам часу.

Для управління розвитком складної системи, якою виступає в нашому дослідженні освіта, повинно бути характерним те, що в якості ключового джерела постійного росту і розвитку виступає творча діяльність, створення та поширення нововведень. Модель державного управління інноваційною організацією заснована на такому підході, який відрізняється від інших, характерних для концепцій реінжинірингу, загальної якості, безперервних змін та ін. Одна з головних відмінностей полягає в ролі, місці і значенні НДДКР у розвитку закладу освіти. Якщо для попередніх управлінських підходів було характерним ставлення до НДДКР виключно як до витрат, коли дослідження та розробки продуктів розглядалися як накладні витрати, то для моделі управління інноваційною системою вихідним є ставлення до таких робіт як до активів та інвестицій [1].

Основним методом поліпшення державного управління розвитку в умовах діджиталізації освіти повинна стати інноваційна стратегія, яка за основну мету мала б ставити не стільки розвиток самих інновацій у кількісному вираженні, скільки розвиток міжфункціональних зв'язків трикутника взаємодії «освіта – бізнес – наука». Предсставлені стратегічні орієнтири повинні вирішувати ключові завдання для такої взаємодії, враховуючи, що основні елементи такої взаємодії плідно переплітаються й

проявляються у вигляді різних елементів освіти, де відповідно присутній бізнес як приватні навчальні заклади і наука у вигляді науково-педагогічних кадрів. У ході розробки стратегії щодо покращення державного управління розвитком освіти актуальним є комплексний погляд на відповідні цифрові інновації, що імплементуються безпосередньо в самій системі і їх зв'язок із зовнішніми елементами. Досить проблемно оцінювати й проводити їх повне впровадження саме від початку проектування й доведення до кінцевого результату із безпосереднім отриманням вигоди для інших акторів держави.

Основними ключовими принципами щодо формування моделі механізмів реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації необхідно представити наступні:

1. Підтримка й розробка органами управління освіти на різних рівнях й іншими державними органами, які безпосередньо зацікавлені у таких діях, різних організаційних структур, що покликані стимулювати й контролювати впровадження відповідних інновацій, проводити оцінку ефектів від їх використання.

2. Представлення ключових стратегічних напрямків щодо розвитку освіти, системи взаємодії науки, освіти і бізнесу.

3. Представлення стимулів для механізмів залучення інновацій безпосередньо у систему освіти, використання досягнень науки та техніки, залучення бізнесу до нового освітнього процесу й корекції вибору певної спеціалізацій.

4. Ідентифікація ключових шляхів щодо міжфункціональної взаємодії між визначеними елементами системи освіти, соціально-економічних систем держави, вітчизняного бізнесу, ринку праці й інших підсистем на етапі генерації та впровадження цифрових інновацій, проведення оцінки ефекту від реалізації таких процесів, ідентифікація псевдоінновацій й хибних напрямків розвитку сфери освіти.

Доцільно зосередити увагу також на стратегічне планування безпосередньо на рівні держави, визначення ключових напрямків розвитку в

умовах діджиталізації системи освіти та її чіткої взаємодії з наукою й бізнесом, у перспективі подальшої реалізації їх на локальному рівні (рис. 3.1).

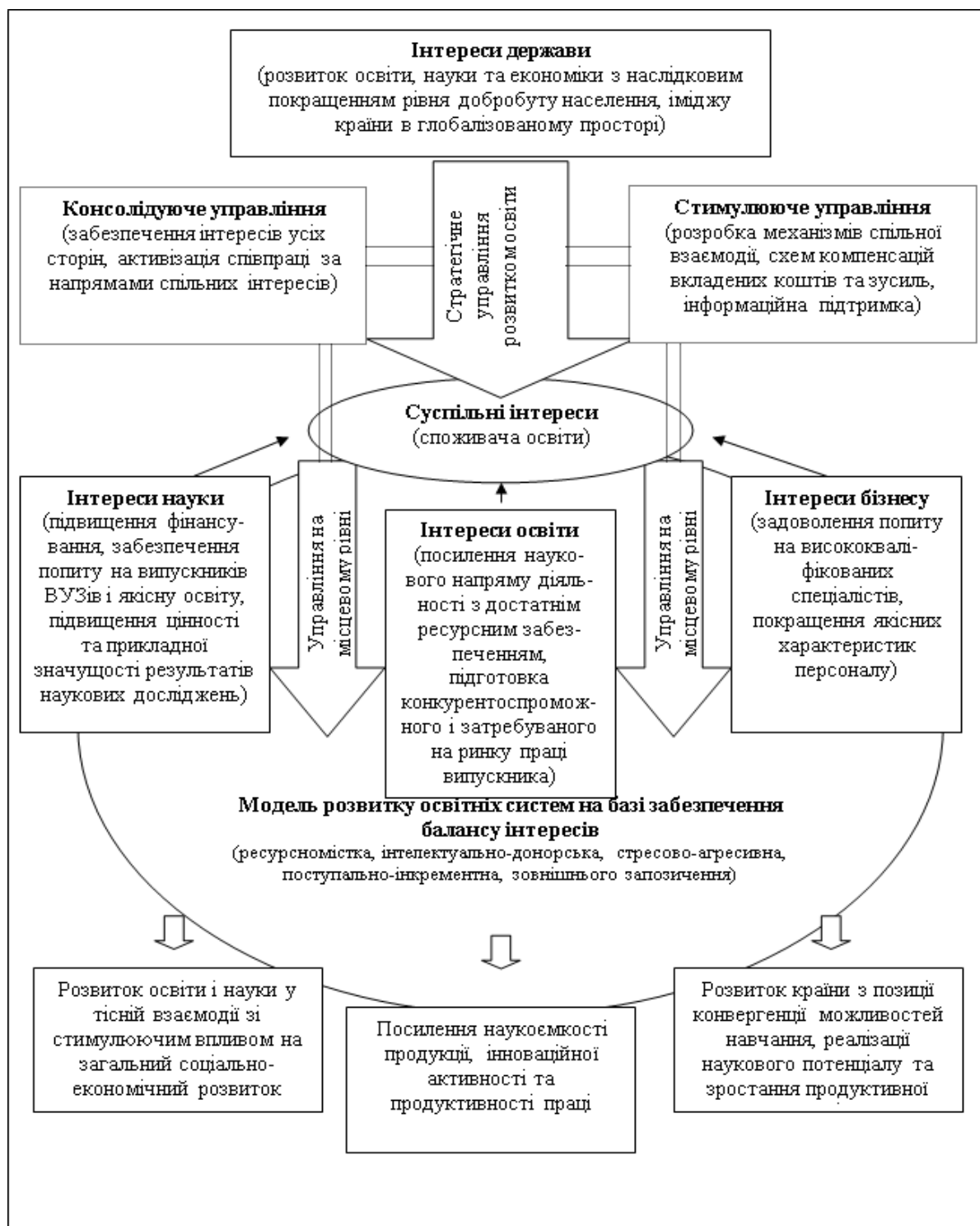

Рис. 3.1. Стратегічне державне управління розвитком освіти у контексті узгодження відповідних інтересів *

* Джерело: розроблено автором

Доведено, що без загальнодержавної стратегії розвитку освіти в умовах діджиталізації із паралельним збереженням інтересів різних акторів (держави, науки, освіти і бізнесу) розробка державної моделі механізмів реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації є досить утруднена й ускладнена сукупністю ризиків розвитку у похібних напрямках. Головним елементом для моделі забезпечення стратегічного державного управління розвитком освіти в умовах діджиталізації із одочасним збереженням інтересів безпосередньо освіти, науки і бізнесу, вважаємо, є звичайно ж інтереси всього населення загалом й кожного громадянина зокрема як конкретного споживача освітніх послуг та як об'єкта, який дозволяє певним чином дотримуватись інтересів й інших акторів, тобто бізнесу, освіти і держави. З метою забезпечення інтересів усіх представлених складових елементів моделі саме держава повинна забезпечувати стратегічне управління безпосередньо розвитком освіти із поступовим системним зміщенням існуючих владно-функціональних повноважень до відповідного місцевого рівня. Таким чином управління на такому інституційному рівні зазвичай повинно приводити до встановлення балансу соціально-економічних інтересів й забезпечувати поступ країни у контексті задоволення попиту відповідних наукових установ, освітніх установ та бізнесу на певного освіченого й висококваліфікованого працівника.

Ключовими стратегічними проблемами планування розвитку освіти в умовах діджиталізації є як правило концептуальне питання, яке є не врегульованим у нашій державі, зокрема:

- Поступовий перехід до відомої західної схеми науки на базі закладів освіти;
- розробка продуктивних та реальних для моніторингу векторів системної взаємодії освіти, науки і бізнесу;
- організація стимулювання процесу розвитку безпосередньо приватних закладів освіти;

- стимулювання розвитку малого і середнього бізнесу із чіткими активними взаємодіями освітніх установ у напрямку реалізації спільного проведення різних наукових досліджень як важливих передумов для ефективного впровадження цифрових технологій.

Певні стратегічні напрямки щодо управління розвитком системи освіти в умовах діджиталізації можуть суперечити визначеним соціально-економічним інтересам один одного на визначеному сучасному етапі для розвитку країни. Актуальним прикладом такого соціально-економічного конфлікту може бути насамперед перехід до прийнятої у розвинутих країнах динамічної моделі університетської науки, за умови коли ключові наукові центри і лабораторії перебувають у підпорядкуванні університетів, де безпосередньо й зосереджено практично весь науково-технічний потенціал. Саме така представлена модель показала свою важливу перспективу у розвинутих країнах яка має позитивні результати використовується.

Також однією з доволі серйозних проблем залишається проблема випуску кваліфікованих спеціалістів навчальними закладами з задоволенням попиту з боку ринку праці. Особливо легко цю проблему в наш час можна простежити на прикладі галузі ІТ, зокрема сфери офшорного програмування в Україні. У цій галузі дуже швидко змінюються технології і попит на спеціалістів різних спеціалізацій (по суті кожних 3-4 роки). Якщо ще три роки тому були актуальні програмісти, які володіють мовою програмування Delphi, то тепер високий попит на спеціалістів програмування на Java в зв'язку з ростом популярності мобільних технологій та ОС Android. Така ситуація очікується і в більшості інших сфер, де некваліфікована робота заміниться автоматизацією й актуальними будуть переважно творчі професії, які через швидку зміну технологій потребуватимуть постійної актуалізації та оновлення знань. У свою чергу це призводить до того, що навчальні заклади не здатні забезпечити в умовах швидких змін попит на ринку праці на нові професії та спеціалістів з нових технологій через високу інертність навчальних програм, нестачу висококваліфікованих педагогічних кадрів,

вкрай обмежене фінансування для забезпечення освітнього процесу за новими технологіями.

Нами систематизовано комплекс необхідних стратегій поліпшення механізмів державного управління розвитком освіти (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Програми та стратегії державного управління розвитком системи освіти в Україні *

Стратегічний напрямок	Програма дій	Загальний опис	Очікуваний результат
Підвищення конкурентоздатності закладів освіти	Стратегія розвитку університетської науки зі збереженням академічної науки	Державна стратегія, яка передбачає стимулювання розвитку науки при університетах, створення при них лабораторій, наукових центрів. При цьому важливо зберегти академічну науку. Термін дії – 10 років	Підвищення конкурентоздатності освіти, престижу навчальних закладів та їх розвитку
	Програма розвитку та створення приватних навчальних закладів	Державна програма, що полягає в стимулюванні розвитку приватних навчальних закладів. По аналогії з малим бізнесом приватні навчальні заклади здатні швидше реагувати на ринок, попит та економічні зміни. Термін дії – 5 років	Підвищення конкурентоздатності освіти
	Програма забезпечення неперервності освітнього процесу	Державна програма та цільові регіональні програми, що ціленаправлені на забезпечення неперервності освітнього процесу, створення нових навчальних закладів або їх заміна на нові види освітніх послуг, де порушено неперервність. Термін дії – 5 років	Підвищення конкурентоздатності освіти, соціально-економічний розвиток держави
Впровадження інновацій в освіту	Програма залучення інновацій в освітню сферу	Державна програма, що полягає в стимуляції залучень інновацій в освітній процес та управління освітою. Термін дії – 10 років	Підвищення конкурентоздатності навчальних закладів, розвиток виробництва

Продовження таблиці 3.1

	Програма стимуляції розвитку нових видів освітніх послуг	Державна програма та цільові регіональні програми, що полягають в стимулюванні розвитку дистанційної освіти, e-learning та ін. Термін дії – 5 років	Підвищення конкурентоздатності освіти, навчальних закладів
Активізація й налагодження ефективної взаємодії освіти, науки та бізнесу	Програма стимулювання залучення кваліфікованих практиків до освітнього процесу	Державна програма та цільові регіональні програми, що полягають у залученні кваліфікованих практиків до освітнього процесу шляхом підвищення оплати праці викладачів. Термін дії – 5 років	Підвищення конкурентоздатності освіти, навчальних закладів
	Програма розвитку взаємодії науки, освіти та бізнесу і використання результатів їх діяльності	Державна та регіональні цільові програми сприяння трансферу знань між освітою, наукою та бізнесом, що полягають у створенні спільних об'єднань, стимулюванні взаємодії та обміном кадрами. Термін дії – 5 років	Підвищення конкурентоздатності освіти, навчальних закладів та науки. Стимулювання соціально-економічного розвитку країни
	Програма залучення інвестицій бізнесу в освіту та розробки компенсаційних механізмів	Державна та регіональні цільові програми залучення інвестицій в освіту. Розробка компенсаційних механізмів, які б мали базуватись на виплатах державою та з місцевих бюджетів для повної чи часткової компенсації затрат бізнесу щодо розвитку в умовах діджиталізації освіти. Термін дії – 10 років	Підвищення конкурентоздатності освіти, навчальних закладів та науки. Стимулювання соціально-економічного розвитку країни

* Джерело: запропоновано автором

Деякі ІТ компанії, як для прикладу SoftServe, пробують вирішувати цю проблему відкриттям своїх власних навчальних центрів та ІТ академій. Зрозуміло, що це можуть дозволити тільки великі компанії, яких в Україні не так вже й багато. Це свідчить про те, що необхідна державна програма сприяння співпраці роботодавця з вітчизняними закладами освіти, взаємодії у сфері підготовки кадрів, актуалізації знань як стратегічного напрямку управління розвитком освіти. На рівні держави влада повинна забезпечити реалізацію інноваційно-креативної функції через взаємодію освіти, науки та бізнесу з метою створення і поширення нових знань, а також отримання стратегічних ефектів у вигляді розвитку бізнесу, підвищення зайнятості,

формування привабливості країни для інвесторів та висококваліфікованих мігрантів, підвищення якості життя населення на довгострокову перспективу [2-3].

Основною проблемою реалізації пропонованих програм в Україні є в першу чергу реальне виконання вже діючих та оцінка отриманих результатів. Нажаль, слід констатувати, що більшість прийнятих державних програм освітнього розвитку в нашій державі анонсують важливі завдання, але дуже повільно втілюються в життя та по-суті не проводиться об'єктивного аналізу ефектів від їх реалізації.

Програми стимулювання розвитку в умовах діджиталізації освіти повинні забезпечити виконання інноваційно-креативної функції держави. Інноваційно-креативна функція виявляється у безпосередньому створенні нових знань, технологій і техніки та їхньому поширенні (рис. 3.2). Основними елементами, що повинні забезпечити створення цієї функції, є трикутник знань «освіта-наука-бізнес», основним завданням яких у межах даної функції має стати підготовка висококваліфікованих кадрів.

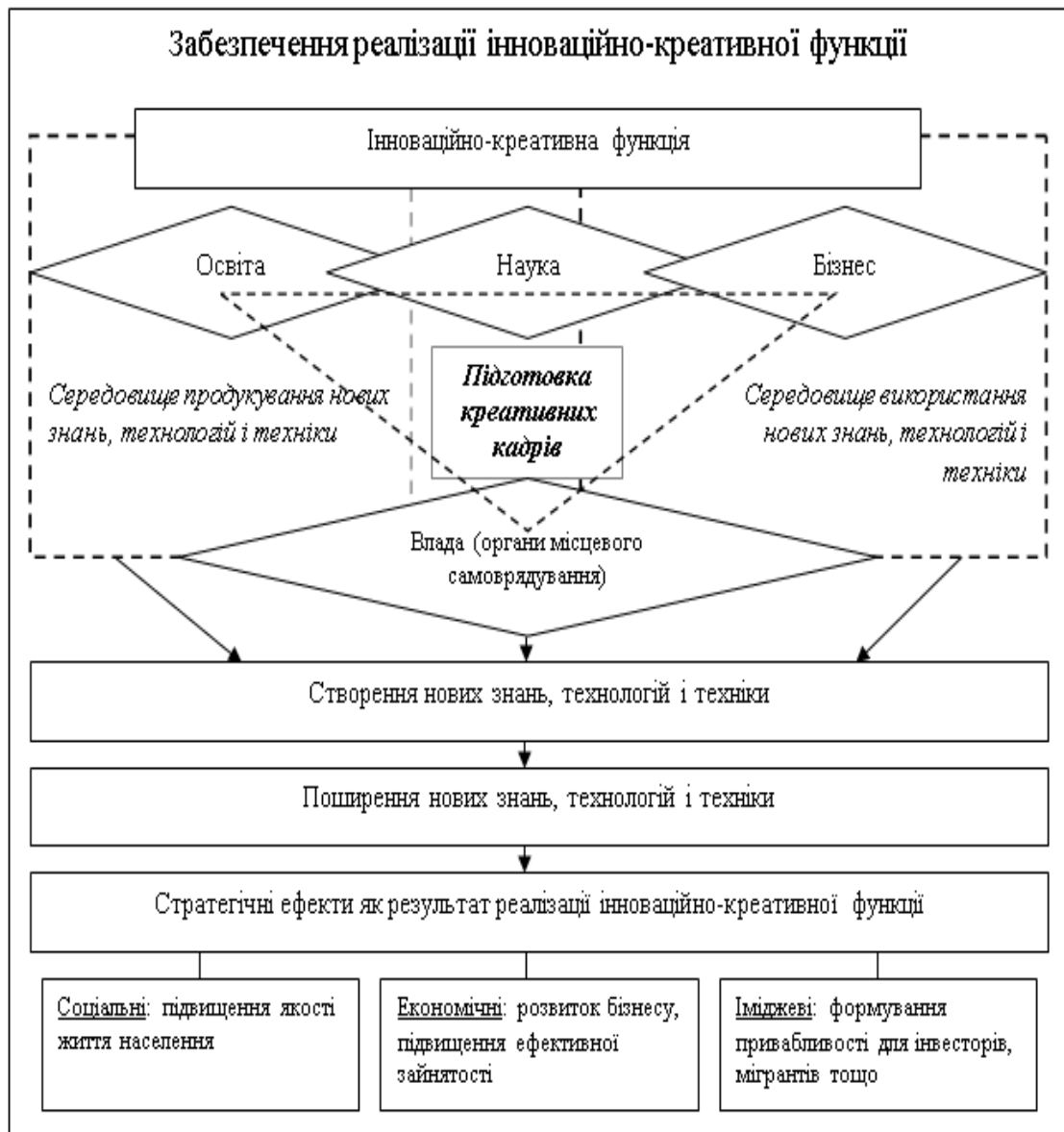

Рис. 3.2. Концептуальна модель реалізації інноваційно-креативної функції механізмів державного управління розвитком освіти*

*Джерело: розроблено автором

Реалізація відповідної державної стратегії щодо забезпечення розвитку освіти в умовах діджиталізації повинна насамперед опиратись на соціально-економічні й математично-статистичні методи, що сприятимуть становленню дієвої стратегії на засадах наявних статистичних показників, певним чином корегувати етапи для налагодження управління таким розвитком й сприяти уточненню отриманих результатів у напрямку подальшого планування. Налагодження

системи плануванням варто впроваджувати на кожному із етапів розвитку освіти в умовах діджиталізації із використанням конкретної моделі, яка має включати весь такий процес – від становлення новацій до оцінки ефекту безпосередньо від їх використання (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Етапи розвитку освіти в умовах діджиталізації та методи прийняття відповідних управлінських рішень*

Етапи стимулювання розвитку	Задачі	Методи прийняття управлінських рішень
I. Початковий етап	Стимулювання генерації інновацій розвитку освіти	Метод аналізу ієрархій
	Вибір інновацій для впровадження за оцінкою ефекту від використання	Метод розстановки пріоритетів, ABC аналіз, теорія рішень
II. Етап впровадження конкретних інновацій	Визначення плану та етапів впровадження інновацій	Теорія розкладів, імітаційне моделювання, планування
	Визначення обсягу фінансування, інвестицій	Динамічне моделювання, оптимізаційні методи, аналіз
	Планування ефективної взаємодії суб'єктів та об'єктів інновації	Мережеве планування та управління
III. Контроль за процесом та якістю впровадження, дотримання строків	Вибір черговості виконання робіт	Мережеве планування
	Контроль за дотриманням якості впровадження	Діаграми Парето
	Контроль за дотриманням строків впровадження	Мережеве планування, динамічне програмування
IV. Оцінка ефекту від впровадження інновацій	Оцінка ефекту від впровадження інновацій	Теорія корисності, SWOT аналіз
	Прогноз кількості та якості наступних впроваджень	Регресійний аналіз, метод Дельфі, модель Бокса-Дженкінса,

Джерело: систематизовано автором

Стратегічний пріоритет удосконалення механізмів реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації може бути реалізований завдяки взаємодії всіх зацікавлених учасників та стейкхолдерів освітнього процесу –освіти, держави, бізнесу та громадськості (рис.3.3). Основними стратегічними орієнтирами державної освітньої політики мають стати:

орієнтація на комплексну підтримку проривних та поліпшуючих освітніх інновацій в сфері цифрових трансформацій; розвиток форм державно-приватного партнерства у сфері освіти, для налагодження ефективної взаємодії суб'єктів комплементарних механізмів реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації; сприяння розвитку діджитал технологій на всіх рівнях управління, забезпечення комерціалізації результатів діяльності закладів освіти, налагодження міжнародного інвестиційного співробітництва та інші.

З метою сприяння визначенню й впровадженню єдиної державної політики щодо розвитку освіти в умовах діджиталізації, забезпечення її соціальної адекватності пропонується створити цифрову платформу для забезпечення ефективності реалізації визначених механізмів, яка має включати сукупність актуальних технічних компетенцій (hard skills): розробку нових бізнес-моделей (екосистеми, мережі); аналіз даних (Data science); інтеграція із стейкхолдерами освітнього процесу через відкритий програмний інтерфейс (open API); цифрова безпека на рівні дизайну освітньої системи (Security by design); використання проривних технологій (робототехніка, штучний інтелект, 3D-відео, хмарні сервіси, інтернет речей, блокчейн); е-менеджмент (ефективний менеджмент, організований на засадах використання інформаційних технологій); володіння сучасними управлінськими практиками (Lean, SCRUM, Kanban, 6 Sigma, DevOps). Найбільш затребуваними soft skills у цифровій платформі є: цифрова психологія; дизайн-мислення, тобто орієнтація на споживачів освітніх послуг; емоційний інтелект; комунікаційні навички.

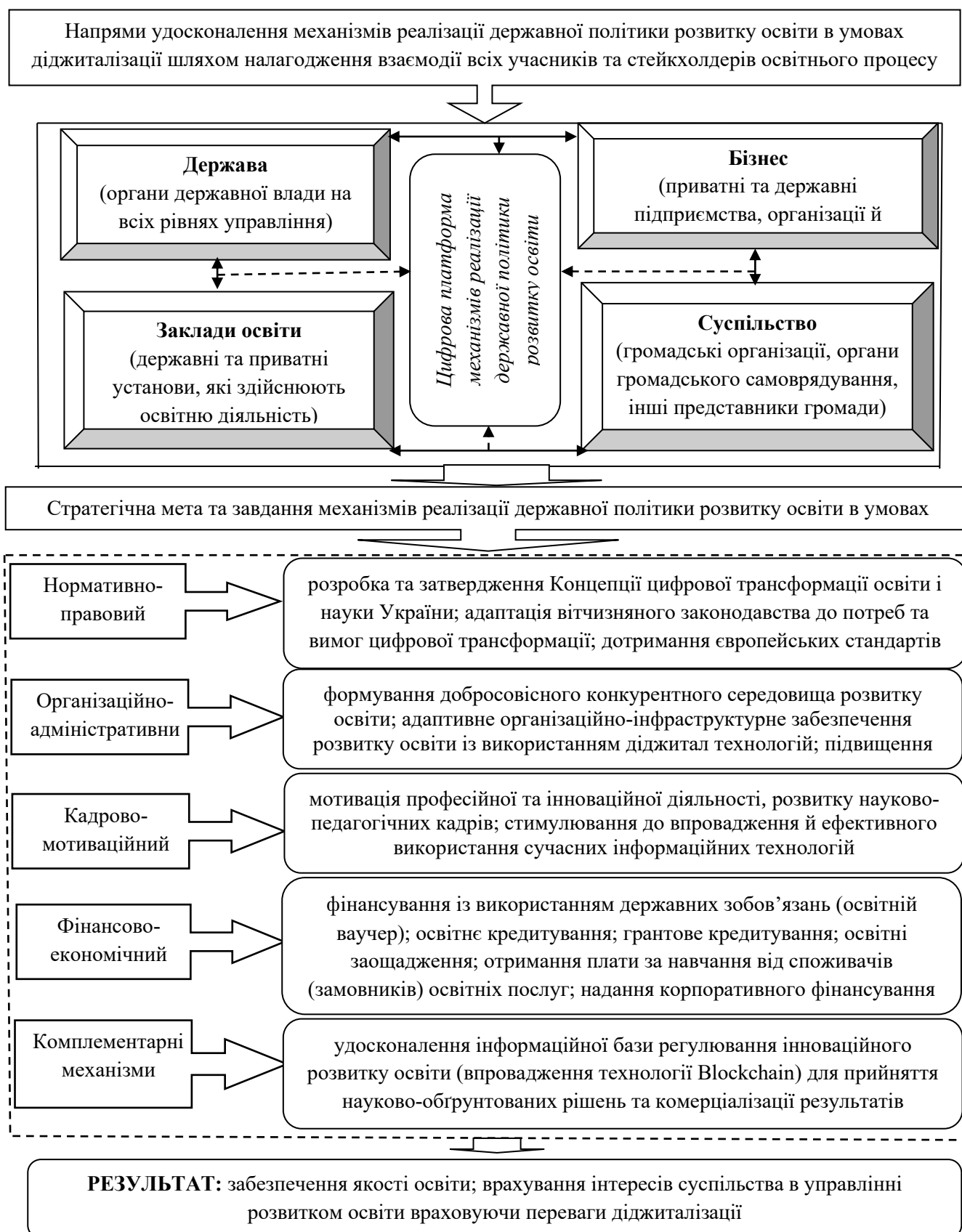

Рис.3.3. Схематична інтерпретація стратегічних напрямів вдосконалення механізмів реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації*

*Джерело: розроблено авторкою

3.2. Концептуально-методологічний підхід до формування моделі державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації

Розуміння стратегічного розвитку в умовах діджиталізації освіти як процесу, що є зазвичай притаманним значно складним структурам, який сприяє виявленню причин та закономірностей функціонування освіти з подальшими їх модернізаційними змінами у зв'язку з:

- відповідними внутрішніми структурними реформами, які виникають на базі зміни системи взаємовідносин між всіма інституціями, які забезпечують розвиток освіти;
- зовнішніми змінами у відповідній системі відносин, які спричинені макроекономічними факторами й процесами, а саме інтеграційними орієнтирами та інструментами державного управління, ґрунтуючись на концептуальних засадах відкритості освіти;
- вплив глобальних факторів та процесів, які відповідають новим викликам формування інформаційної економіки.

Такий теоретико-методологічний підхід дозволяє визначити всю глибину відповідних закономірностей розвитку в умовах діджиталізації освіти. Тому виникає необхідність визначення, якими повинні бути цифрові зміни в сфері освіти для того щоб не допустити відставання від національних потреб та глобалізаційних викликів у контексті забезпечення максимальності стимулювання впливу освіти на соціально-економічні процеси в сучасній інформаційній економіці країни. Схематично логічність трансформації освіти у напрямку забезпечення її розвитку в умовах діджиталізації представлено на рис. 3.4.

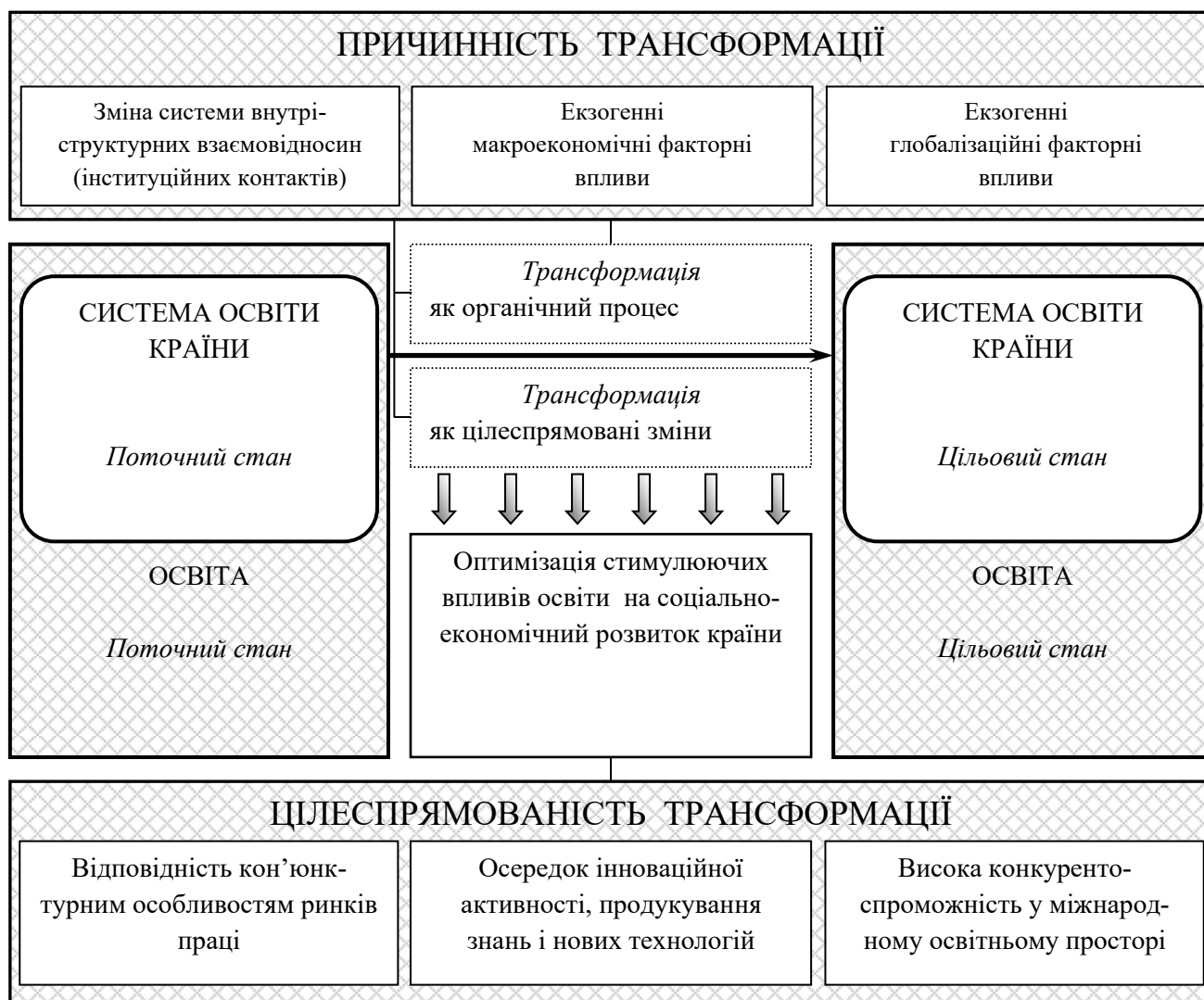

Рис. 3.4. Логічність трансформації освіти у контексті її розвитку в умовах діджиталізації *

*Джерело: розроблено автором

Трансформація освіти це перш за все зміна його структури у відповідності до логіки культури [4]. З рис. 2.3 бачимо, що основною *ціллю* відповідного процесу трансформації освіти у напрямку забезпечення її розвитку в умовах діджиталізації у інформаційній економіці має бути оптимізація можливих стимулюючих впливів на функціонування освіти та соціально-економічний розвиток країни [5].

На нашу думку якісні модернізаційні зміни насамперед повинні розпочинатись в сфері освіти. На сьогоднішній день це є актуальним

завданням для України, яка за роки своєї незалежності була орієнтована у більшості на деструктивні явища і процеси. Маючи можливість забезпечувати розвиток освіти, можна досягти значних позитивних зрушень у всій соціально-економічній системі країни на довгострокову перспективу враховуючи територіальну та культурну специфіку. Тому основною тезою в напрямі обґрунтування заходів трансформації освіти у контексті її розвитку в умовах діджиталізації повинно бути забезпечення її стимулюючих впливів на модернізацію країни у довготривалій перспективі і з стратегічними орієнтирами відповідного розвитку в умовах діджиталізації (забезпечення відповідності концепції стійкого розвитку країни із формуванням сприятливих передумов для якісного життя населення).

Розвиток освіти може відбуватись не тільки заплановано. Допускаються відповідні трансформаційні зміни як закономірні процеси, які спричинені помірними зовнішніми впливами та певними еволюційними зрушеннями в межах внутрішньої інфраструктури. Тобто такі зміни в ефективно функціонуючій системі відбуваються автоматично у відповідності до нових викликів прогресу. За умов проведення деструктивних впливів, які спричинені насамперед потужними інституційними змінами, трансформація також може мати негативний характер, призводячи до змін у розвитку освіти.

Таким чином, при інноваційному розвитку освіти варто відстежувати її результативність із неприпустимістю:

1) негативних деформації розвитку освіти, що означає формування певного деструктивного середовища в освітньому процесі та інституційних відносин, які ґрунтуються на суб'єктивній взаємовигоді, та невідповідності встановленим цілям розвитку в умовах діджиталізації освіти та національним інтересам;

2) значного відриву від дотримання національних особливостей, які виникають в силу:

- вимушеної стандартизації освітнього процесу враховуючи прагнення швидкої інтеграції у міжнародний (насамперед європейський) освітній простір;

- непродуманого, штучного насадження досвіду країн світу щодо розвитку їх освіти, які для них є успішними, однак у вітчизняних реаліях призводять до руйнації специфічного вітчизняного інституційного середовища;

- процес віртуалізації освітнього процесу з метою прискорення результатів, однак призводить зазвичай до отримання менш якісного рівня засвоєння знань (наприклад формалізм проведення дистанційного навчання), відсутність науково обґрунтованого усвідомлення їх особливостей та специфічності відносно окремих закладів освіти;

- отримання ціннісних деформацій як результат більш вільного доступу до отримання знань та інформації із відповідним формуванням міграційних орієнтирів, підвищенням просторової мобільності, сприйняття і пізнання способу життя інших країн тощо.

Зауважимо, що комплексних напрацювань питання стратегічного інноваційного розвитку освіти у вітчизняній науці наразі недостатньо. У свою чергу, для відображення авторського розуміння такого процесу у контексті недопущення відповідних деформацій у сфері освіти та відриву від національних особливостей, доцільно систематизувати деякі цінні міркування вітчизняних науковців. Суттєвий напрям наукових досліджень у даному напрямі з точки зору подальших перспектив розвитку в умовах діджиталізації освіти. Науковець Л. Гаєвська з посиланням на результати дослідження Ю. Шленова та Ю. Бойцова стверджує, що подальший стратегічний розвиток освіти може відбуватися за одним із можливих двох таких сценаріїв [6-15]:

- 1) прагматизації та зазвичай професійної орієнтації освіти, які зводять її зміст до відповідних операційних знань. У даному випадку зникає взаєморозуміння між інститутами та людьми, які вимушені слідувати за

сформованими змінами, які відбуваються, тобто пасивно пристосовуючись до таких змін;

2) людиноцентричного підходу до освіти, який перш за все орієнтується на вибір змісту і методів навчання з метою задоволення потреб людини як особистості та як активного суб'єкта відповідних видів господарської діяльності.

Саме у таких прогностичних оцінках присутня загроза штучної трансформації освіти як відповідної вимоги сформованим новим цивілізаційним викликам, які зазвичай знаходяться в площині комерціалізації відносин, значному домінуванні майнових та фінансових інтересів, місця (країни) проживання та інше. Тому такий підхід до розвитку в умовах діджиталізації руйнує національні ідентичні характеристики функціонування освіти, що проявляється у інституційній основі розвитку в умовах діджиталізації освіти. У свою чергу, людино центричний підхід, який орієнтується виключно на інтереси кожної людини призводить до надто спрощеного представлення навчального матеріалу, використання нових підходів, що зумовить значне обмеження в отриманні необхідної інформації та глибинності отриманих знань.

Проблема проведення якісних трансформаційних змін у напрямку забезпечення розвитку в умовах діджиталізації освіти також криється у загальних суспільних протиріччях. Відповідно, науковцями Ф. Барановським та Ю. Скорченком зазначається, що особливістю розвитку в умовах діджиталізації освіти є тривалість та глибина аномії, яка зумовлена значним випередженням старих соціальних інститутів у порівнянні з формуванням нових, та стрімким прискоренням змін у нинішніх перевтіленнях [16-20]. Тобто, розвиток освіти повинен супроводжуватись одночасною модернізацією відповідних соціальних інститутів, особливо тих, які мають безпосереднє відношення до освіти – органів державної влади, закладів освіти, науки, культури, громадських організацій тощо.

Науковець Д. Плинокос, розглядаючи можливі моделі функціонування та розвитку освіти (замкнену, відкриту, прагматичну та розвинену), зазначає, що Україна повинна проводити поступову модернізацію моделі освіти, щоб не втрачати позитивні здобутки існуючої моделі. Такий розвиток повинен проводитись поступово, враховуючи існуючі умови функціонування та наслідки переходу від однієї моделі до інноваційної [21-23]. Підтримуючи такі твердження, нами підкреслено необхідність максимально можливого організаційно-економічного забезпечення стратегічного розвитку в умовах діджиталізації освіти, який відбувається зазвичай, виходячи з нових викликів та потреб інформаційної економіки.

Теоретичне представлення розвитку в умовах діджиталізації освіти у поєднанні зі зміною моделі освітніх систем країн обумовлює необхідність врахування результатів дослідження вітчизняних науковців щодо типології відповідних моделей. Досить вдалим є розподіл таких моделей у вченого Г. Педченка, який виокремлює тоталітарні, прагматичні, раціональні і відкриті моделі, які за своєю сутністю та змістом корелюють з класифікацією науковця Д. Плинокоса (табл. 3.3). Цінним є також твердження автора щодо реалізації в сучасній сфері освіти *концепції підтримуючої освіти*, яка передбачає підготовку фахівців (спеціалістів) на основі вимог сучасності, без урахування прогностичних характеристик. Така система не забезпечує повноцінної підготовки спеціаліста до нових швидко змінних умов існування [24]. Тобто, серед важливих цілей розвитку в умовах діджиталізації освіти в Україні має бути власне подолання положень так званого «підтримування» розвитку освіти, а сприяння формуванню нового ідеологічного підходу до розвитку в умовах діджиталізації освіти, що є характерним для більшості розвинених країн світу.

Таблиця 3.3

Типологія моделей розвитку в умовах діджиталізації освіти та їх
допустимість в сучасних вітчизняних умовах*

№ з/п	Тип моделі	Загальна характеристика	Допустимість для сучасної освіти
1	Тоталітарна	- спрямованість освіти на реалізацію інтересів обмеженої кількості людей; - відсутність значної потреби у придбанні нових знань; - практична несумісність дії освіти з потребами розвитку індивіда; - ґрунтування освіти на обмеженій уяві про світ; - основна мета освіти – формування ідеологічних цінностей	Цільова спрямованість на формування ідеологічних цінностей суспільства з виключним патріотизмом, любов'ю до праці
2	Прагматична	- спрямованість освіти на здобуття знань і вмінь для виконання завдань держави; - дотримання національних інтересів з націленістю на освітнє забезпечення промислових, наукових та інших суспільно значущих довгострокових проєктів усередині країни; - формування позитивного ставлення особистості та соціуму і державної політики; - небажане придбання абсолютно нових знань, непотрібних для розвитку національної економіки	Відповідність цілей освіти інтересам держави в частині забезпеченості економіки кадрами відповідної кваліфікації
3	Раціональна	- орієнтованість сфери вищої освіти на отримання знань у «абсолютному» вигляді; - збалансованість освітніх потреб та потреб особистості; - постійна підтримка і стимулювання суспільством освітніх досягнень студентської громадськості; - базування навчального процесу на гнучких підходах	Усі ознаки є конструктивними для загального соціально-економічного розвитку
4	Відкрита	- з'єднання спрямованості на придбання нових знань і розвитку особистості; - основна мета освіти – не лише передача знань, але й виробництво нових більш високого порядку; - базування навчального процесу на значному обсязі знань, накопичених у суспільстві; - висока ступінь мобільності та полі-культурність випускника навчального закладу	Усі ознаки є конструктивними для загального соціально-економічного розвитку за винятком останньої в силу поточної неготовності вітчизняної освіти до міжнародної конкуренції

*Джерело: складено автором на основі джерел: [25-28]

Потребу розвитку в умовах діджиталізації освіти обґрунтовує О. Соскін: зазначає, що виникає необхідність у зміні загальної парадигми функціонування освіти в Україні. В сучасних умовах розвитку інформаційного суспільства виникає потреба багатоманітності, мінімізація уніфікованості, характерної періоду промислових революцій та конвеєрного

виробництва вже себе вичерпали. Саме в добу інформаційних технологій і автоматизації (роботизації) виробництв важливим стало формування умови для якісної підготовки індивіда, носія так званого креативного потенціалу, спеціаліста, який здатний самостійно вирішувати встановлені завдання, не чекаючи відповідного наказу або директиви згори [29]. Ми погоджуємось з такими висновками вченого. У свою чергу, для вітчизняної освіти така кардинальна зміна методологічного бачення розвитку в умовах діджиталізації сфери освіти наразі є неприпустима, адже сучасна молодь поки не володіє тим необхідним рівнем самосвідомості та абсолютних потреб здобуття необхідного рівня знань. Властива вітчизняним реаліям часта працевлаштованість не за спеціальністю, наявність відповідних суб'єктивних впливів на перспективи кар'єрного росту по суті демотивують людей, які здобувають вищу освіту, до якісного отримання нових знань. На сьогодні це має бути випускник, який здатний критично мислити, мати можливість чинити спротив існуючим деструктивним системним процесам, всебічно розвиватись із нагальною потребою розвитку та значно високими моральними цінностями (тобто якості чесності, здатності осуду асоціальної поведінки інших осіб, доброта тощо). Тобто надалі сферу освіти варто формувати з орієнтацією на становлення креативного потенціалу студента, який здатний формувати нові знання із притаманним їм інноваційним типом мислення, який активно приймає участь у науково-дослідній діяльності закладу освіти, який співпрацює з реальним сектором економіки.

Щодо необхідності домінування в цифрових процесах освіти соціокультурних підходів представляє вчений Н. Гітун: визначаючи питання про напрями і способи якісного підвищення рівня знань отриманих у сфері вищої освіти, ми повинні усвідомлювати, що такий рівень буде визначатися рівнем освоєння в процесі навчання й виховання загальної і національної культури; адже обсяг та глибина отриманих знань, розвинуті творчі задатки не суттєво відіграють роль без наявності в індивідів таких знань і високої культури, тобто вищих духовних запитів й інтересів [30]. Отже, зроблені

висновки науковця підтверджують нашу ідею щодо необхідності своєчасного виховання в осіб, які навчаються, на даному етапі розвитку в умовах діджиталізації освіти, моральних цінностей, які є дуже деформованими, а вітчизняне інформаційне суспільство перебуває на межі пошуку саме нових ціннісних орієнтирів з ідентифікацією відповідних світових стандартів і збереженням національних ідентичних особливостей.

Комплексне представлення такої проблеми представлено у праці О. Марченко, яка акцентує увагу на те, що проблема розвитку в умовах діджиталізації освіти пов'язана із актуалізацією певної «нової антропологічної реальності», яка спонукає до формування глобальних зрушень у сучасній соціально-економічній системі. Тому виникає необхідність поступового переходу до так званого випереджуючого напрямку функціонування освіти, її переорієнтації із положення засвоєння минулого на проектування стратегічного довгострокового майбутнього [39]. Науковець також досить вдало обґрунтовує модуси модернізації освіти, які орієнтовані на подолання кризових явищ у вищій освіті, а саме фундаменталізацію, гуманітаризацію та неперервність. На рис. 3.5 представлено загальну характеристику відповідних модусів, які важливі для врахування особливостей розвитку в умовах діджиталізації освіти в Україні відповідно до визначених нами цільових стратегічних орієнтирів.

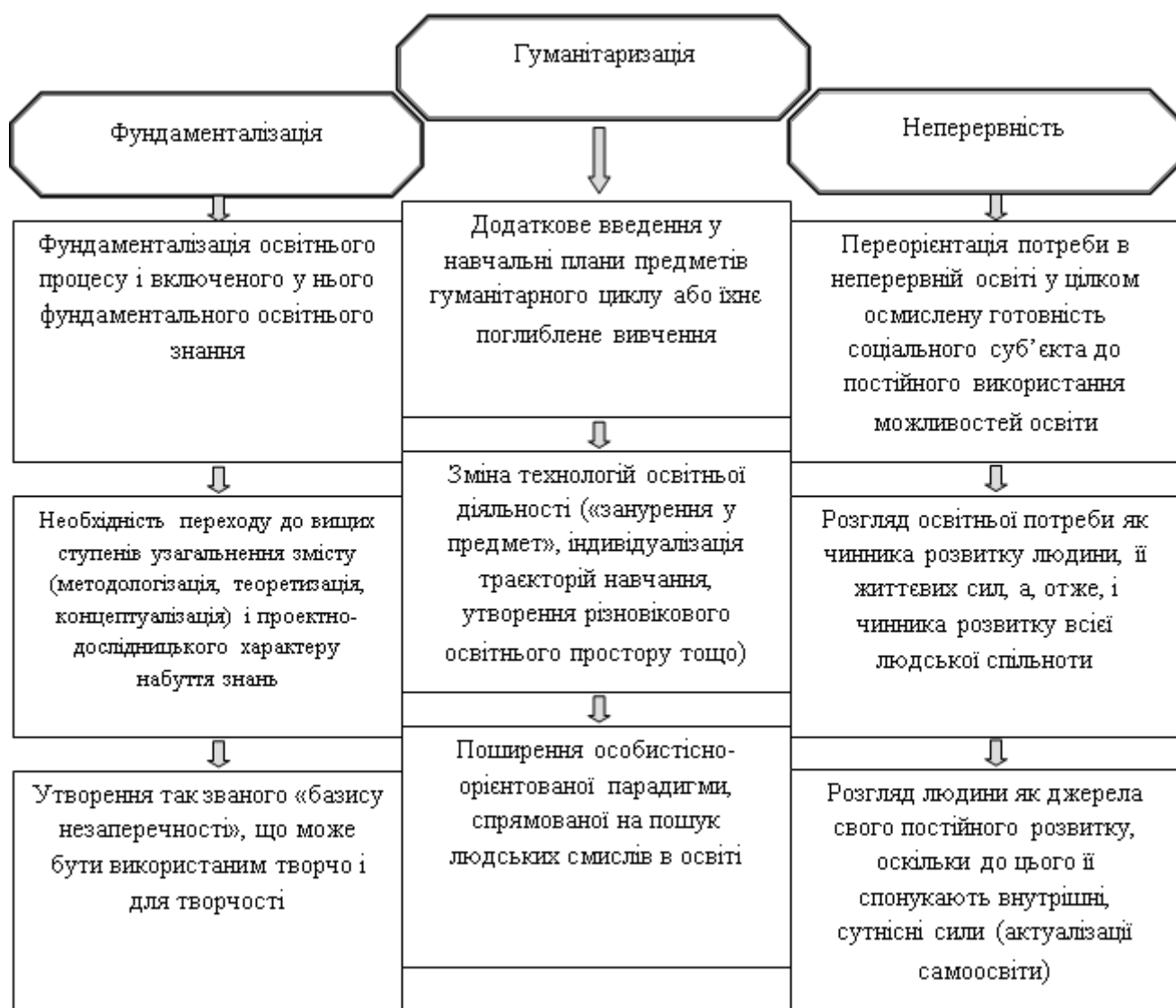

Рис. 3.5. Ключові модули розвитку освіти в умовах діджиталізації *

*Джерело: складено автором на основі джерел: [39]

Як бачимо, погляди науковців стосовно розвитку в умовах діджиталізації освіти, які можуть бути адаптованими до вітчизняних реалій, зазвичай є досить концептуальними та не апробованими на практиці. Це є цілком закономірним як результат обмеженого бачення відповідних стратегічних орієнтирів розвитку в умовах діджиталізації освіти зі збереженням національних особливостей та інституційних засад функціонування освітнього процесу. Так значна увага приділена соціологічним та культурологічним передумовам і необхідності гуманітаризації й неперервності в отриманні знань, [305]. Звертаючись до

висновків науковців та власних спостережень, визначено основні *екзогенні причини* нинішніх процесів розвитку в умовах діджиталізації освіти, які виникають в політичних, управлінській, соціально-економічних та інформаційно-комунікаційній (або ж інноваційно-технологічній) системах (табл. 3.4).

Таблиця 3.4

Основні причини стратегічного розвитку освіти в умовах діджиталізації
з погляду впливу зовнішніх факторів*

ПРИЧИНИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ	
що зумовлюють деструктивні зміни	що зумовлюють конструктивні зміни
Прояви недобросовісної конкуренції на ринках праці, у т.ч. щодо перспектив кар'єрного зростання, можливостей підвищення кваліфікації тощо	Нові виклики інформаційного суспільства та необхідність переходу до економіки знань
Періодичні передвиборні спекуляції щодо проведення освітніх реформ	Глобалізаційні процеси з активним впровадженням різних форм дистанційного навчання
Значна диференціація (розрив) населення в доходах, активні міграційні процеси, що підвищують можливості оплати навчання окремих осіб, створюючи недобросовісне конкурентне середовище між споживачами освітніх послуг	Сформовані у населення схильності обов'язковості навчання (інституціональне середовище), докладання значних зусиль щодо інвестицій у людський капітал
Інтеграційна невизначеність з формальним полівекторним підходом, що обмежує можливості громадян України в навчанні та подальшому працевлаштуванні в європейському просторі (у т.ч. в плані нострифікації дипломів про освіту)	Широка мережа освітніх закладів, на базі яких у випадку грамотного покращення їх матеріально-технічного стану та відповідної інфраструктури можна реалізовувати освітні реформи
Поширення неформальних домовленостей, корупції у різних сферах суспільного життя, відсутність розвиненого механізму захисту прав і свобод людини (у т.ч. осіб, що навчаються)	Високий інтелектуальний потенціал науково-педагогічних кадрів, який у випадку достатнього стимулювання (передусім матеріального) дасть змогу ефективізувати його використання та розвивати, що слугуватиме вагомою конкурентною перевагою для вітчизняних освітніх систем

*Джерело: складено автором

Такі причини відповідно класифіковано в розрізі деструктивних та конструктивних у контексті розвитку вітчизняної освіти. Однак такий розподіл є дещо умовним. Наприклад, нові виклики інформаційного суспільства у випадку стратегічного прагнення до впровадження нововведень в сферу освіти та формального характеру основної частини реформ щодо нових вимог можуть призвести до відповідних деформацій у розвитку освіти. Також, причини відповідних конструктивних змін виділено з точки зору пошуку нових можливостей для освіти покращення їх якісних характеристик та навіть можливості виходу на передові конкурентні позиції.

Серед представлених причин доцільно звернути увагу не деструктивність відповідних періодичних передвиборних спекуляцій щодо проведення освітніх реформ в Україні. На цій проблемі акцентує увагу науковець О. Паращак, констатуючи, що сфера освіти в Україні підвладна постійним певним змінам. Адже реформування сфери освіти є традиційною компонентою як декларованих так і проведених новацій, під гаслом яких зазвичай проходять періодичні виборчі кампанії, і вони, у певній мірі, визначають чітку політичну стратегію розвитку всієї країни (від формування приватних навчальних закладів до становлення всього освітнього процесу з компетентнісною складовою) [40]. Тобто деструктивність таких політичних спекуляцій у сфері освіти за умов частих змін в Україні уряду ведуть до непослідовних новацій з вибірковою націленістю. Таким чином конструктивні процеси розвитку в умовах діджіталізації освіти є неможливими та лише значно поглиблюють деформації у відповідній структурі.

Серед інших представлених у табл. 3.4 основних причин розвитку в умовах діджіталізації освіти, які сприяють імплементації досвіду розвинених країн, варто зупинитись саме на нових викликах інформаційного суспільствата переходу до епохи економіки знань. Виходячи із вищевикладеного, відповідно до теорії інформаційного суспільства ключовою ознакою та певним якісним його параметром є специфічна роль знань та сформованих на них технологій, переваги у використанні

інформації, активізація технічного прогресу, значне зменшення частки матеріального виробництва у валовому внутрішньому продукті, активний розвиток сфери послуг і як результат підвищення якості життя населення [41]. Такі стратегічні зміни в підходах до побудови інформаційної економіки, формують нові виклики перед сферою освіти. Для вітчизняної освіти прагнення відповідати вимогам і переходу до інформаційного суспільства (варто констатувати, що на сьогодні для нашої держави відповідний перехід є не дуже результативним та зазвичай формальним у силу проблем соціально-економічного розвитку та непослідовності дій органів державної влади та не дієвість відповідних механізмів державного управління у різних сферах) варто підтримувати, починаючи з модернізації всієї сфери освіти країни. Вважаємо, що дана стратегічна ціль є досяжною за умови забезпечення стратегічного розвитку в умовах діджиталізації освіти у контексті формування нових прогресивних засадах та руйнації деструктивних процесів, збереженням усталених інституційних конструкцій у певних взаємовідносинах (цінностях, традиціях, поведінці) та розробка нових ефективних рішень щодо відповідності стратегічним перспективам загальнодержавного соціально-економічного поступу.

Визначено, що інституційно-еволюційний підхід посилює відповідні модифікації у стимулюванні функціонування системи розвитку в умовах діджиталізації освіти в умовах інформаційної економіки, яка ґрунтується на таких принципах: інформативності (використання сучасних інформаційних та комунікаційних технологій у розвитку освіти в контексті його державного управління, підвищенні конкурентоспроможності та якості освітніх послуг); динамічності (оперативність та своєчасність адаптації до трансформаційних змін в економіці); інноваційності (формування результатів наукових досліджень та ефективність їх комерціалізації); контрольованості (комплексний стратегічний моніторинг та прогнозування соціально-економічних тенденцій в країні та світі і їх вплив на розвиток освіти). Комбінація унікальних умов внутрішнього і зовнішнього середовищ

функціонування освіти в Україні дозволила сформувати модель державної політики розвитку освіти на засадах цифрових трансформацій в суспільстві, залежно від якої проектуються стратегічні рішення (рис.3.6). Основна ідея цієї моделі полягає у поступовому переході від централізованого державного управління до децентралізації шляхом формування локальної інноваційної інфраструктури для розвитку освіти.

Досягнення визначених на рис. 36 цільових орієнтирів розвитку в умовах діджиталізації освіти в умовах переходу до інформаційного суспільства повинно супроводжуватись й одночасно зумовлювати якісну інтеграцію всіх можливих систем у міжнародний освітній простір. Таке завдання є дуже складним, адже більше ніж 85% всього світового ринку освітніх послуг припадає на 22 країни, провідними експортерами серед яких є США, Німеччина, Великобританія та Франція [42; 43].

Для вітчизняної освіти зміни на цифрових якісних засадах можуть сприяти пришвидшеному напруму досягнення конкурентних переваг на всьому міжнародному ринку послуг освіти [44]. Важливо, щоб розвиток освіти в умовах переходу до інформаційного суспільства був націлений на забезпечення органічного взаємозв'язку з соціально-економічною системою країни. Для ефективного функціонування національної інформаційного суспільствата забезпечення потреб всього населення якісною освітою необхідно сформувати ефективну систему ринків, яка повинна не лише забезпечувати раціональне використання всіх ресурсів країни, але й буде спроможною своєчасно регулювати соціально-економічні відносини між державою, реальним сектором економіки, освітою та громадянськістю [45].

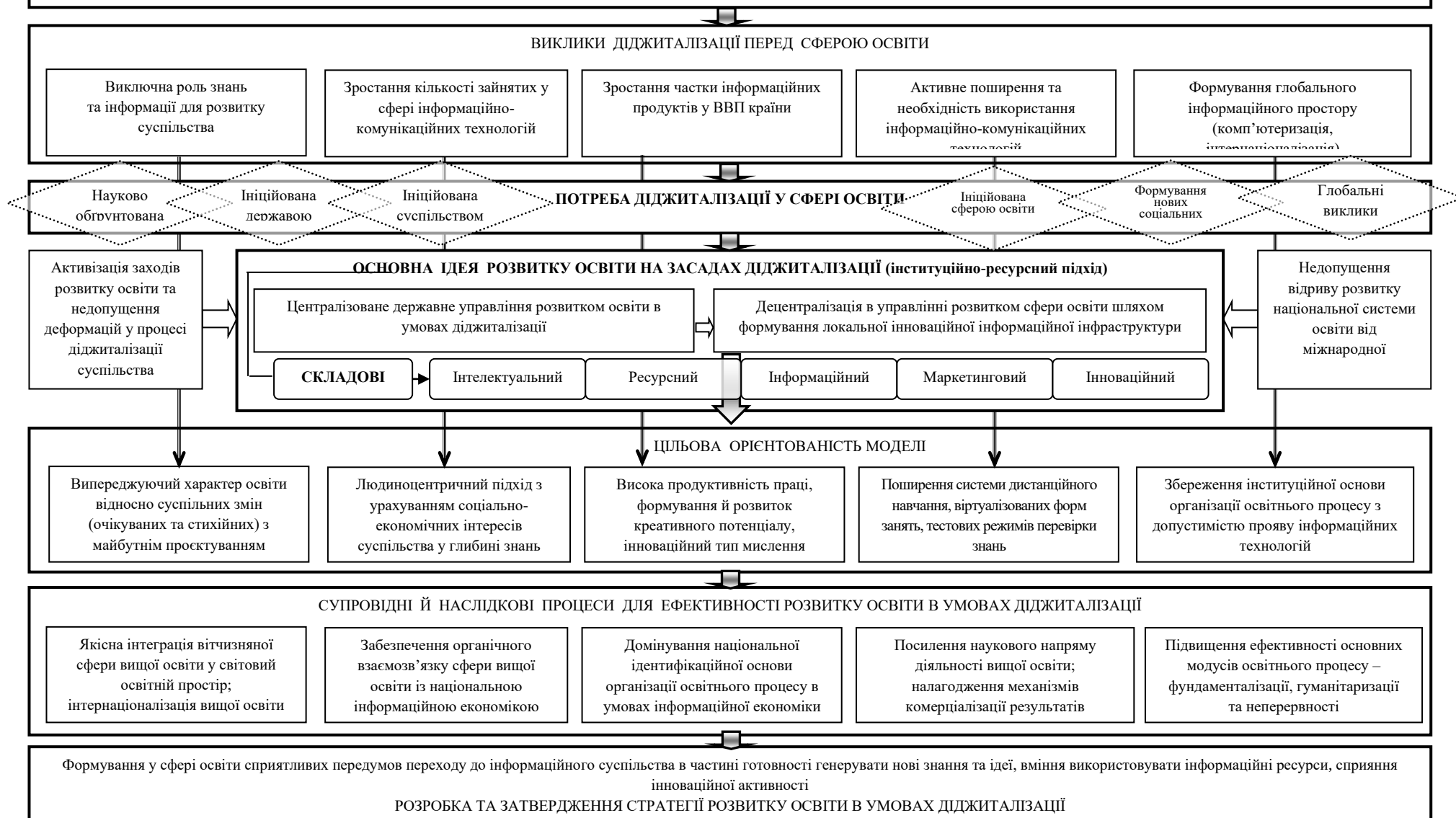

Рис. 3.6. Концептуально-методологічний підхід до розробки моделі реалізації державної політики розвитку освіти на засадах діджиталізації *

**Джерело: складено автором*

Також при забезпеченні стратегічного розвитку в умовах діджиталізації освіти особливу увагу доцільно звернути на домінування національної ідентифікаційної основи функціонування освітнього процесу. Тобто в ході розвитку в умовах діджиталізації освіти в умовах переходу до інформаційного суспільства слід звертати на збереження й укорінення інституційної основи організації освітнього процесу зі збереженням відповідних поведінкових установок, морально-етичних цінностей, прагнення здобуття якісних знань, їх використання.

Отже, виходячи із представлених вище міркувань, ключовими положеннями концепції стратегічного розвитку в умовах діджиталізації освіти в умовах інформаційного суспільства є наступні:

1. Розвиток освіти слугує відмінною передумовою забезпечення якісних модернізаційних змін суспільства та органічного переходу до інформаційного суспільства без штучного наздоганяння новітніх стандартів країн світу. Цього можна досягти шляхом дотримання концептуальних засад випереджувальної освіти із одночасним формуванням у світогляді людей прагнення неперервного навчання, динамічного розвитку креативного потенціалу, інноваційного типу поведінки з стійкою продуктивною інноваційною активністю. Як результат зміни поколінь такі концептуальні зміни в функціонуванні освіти та виховному її напрямі нададуть можливість сформувати нове суспільство з досить високим рівнем інноваційності та креативності, що є на сьогодні запорукою розвитку держави в сучасних умовах становлення інформаційної економіки.

2. Розвиток освіти повинен відбуватись постійно згідно чітко визначених моделей. Тобто такі зміни повинні бути обумовленими вимогами загальносуспільного розвитку, переходом на абсолютно нову формацію відповідних соціальних взаємовідносин, а не штучно сформованих відповідними інститутами в силу відповідних суб'єктивних чинників.

3. У ході розвитку в умовах діджиталізації освіти повинна чітко прослідковуватись основна ціль такого процесу а саме: стимулювання поступового раціонального переходу країни до інформаційної економіки, що

через наслідкові прояви сприятиме здійсненню потужних конструктивних впливів на загальний соціально-економічний поступ в країні у контексті формування нової генерації якісно освічених людей з відповідно розвиненою системою цінностей, які притаманні інноваційному типу поведінки, які здатні генерувати прогресивні цифрові ідеї та відповідні рішення відповідно до нових потреб країни у відповідності до концепцій і теорій сталого і збалансованого розвитку країни, гуманізації всього суспільства.

4. Важливою умовою ефективного розвитку в умовах діджиталізації освіти є її розвиток з урахуванням територіальної специфіки та одночасним збереженням централізованих підходів управління в сфері освіти. Допустимим є функціонування лише тих закладів освіти, які не дисонують у сформованих стратегічних орієнтирах та поточній діяльності з відповідними національними інтересами розвитку освіти, а натомість підсилюють національні процеси шляхом проведення просвітницької та виховної навчальної діяльності. Результуючими вимірниками розвитку в умовах діджиталізації освіти повинен бути значно вищий інтелектуальний потенціал країни з посиленням конкурентних позицій освіти на міжнародному ринку освітніх послуг. Виходячи із вищевикладеного стає зрозумілим, що загальна освітня модель повинна набувати ознак відкритої та раціональної з недопущенням втрат наявного людського капіталу та значними еміграційними потоками осіб, які мають найвищий особистісний трудовий потенціал.

Узагальнюючи основні положення концепції стратегічного розвитку в умовах діджиталізації освіти в умовах переходу країни до інформаційної економіки, варто чітко дотримуватись поетапного підходу. Тобто перехід від раціональної до відкритої моделі розвитку в умовах діджиталізації освіти повинен проходити на науково обґрунтованих засадах із відповідним дотриманням конкурентних переваг вітчизняних закладів освіти і недопущенням надмірних еміграційних потоків, що призводить до заміщення їх особами з менш розвинених країн, що також можуть виступати носіями певної соціальної напруги в суспільстві.

Як результат дослідження зробимо висновки, сучасний вітчизняний освітній простір характеризується хаотичним розвитком освіти, який у визначених координатах відповідного простору і часу усе більше представляються через значні потоки освітніх міграцій. Така ситуація не відповідає визначеним завданням становлення інформаційної економіки, вона вимагає концептуального бачення ролі держави щодо стратегічності процесів розвитку в умовах діджиталізації освіти. Враховуючи суттєве значення освіти для країни, зокрема необхідності формування нових підсистем і окремих об'єктів, які здатні забезпечити прискорений розвиток інформаційного суспільства в Україні, потреба державного управління розвитку в умовах діджиталізації освіти є більш, ніж очевидною. Тому варто проводити ефективні реформаційні зміни у напрямку такого розвитку, щоб освіта слугувала відмінною передумовою для раціонального переходу країни до інформаційної економіки. У даному аспекті завданням вітчизняної освіти є не просто організація свого освітнього процесу на цифрових засадах з активізацією інформаційно-комунікаційних технологій, але й забезпечення виховання нового покоління громадян, які здатні неперервно освоювати нові знання, критично осмислювати отриману інформацію та вдало використовувати отримані вміння й навички на користь держави. Тобто, таке нове покоління повинно перш за все розуміти стратегічні перспективи розвитку всього людства та орієнтуватись як правило на високопродуктивну працю, результати якої повинні відчуватись на отриманих позитивних ефектах для всього суспільства з мінімальними негативними наслідками. Отже тому стратегічний розвиток освіти є потребою часу для нашої країни, яка прагне сформувати інформаційну економіку та увійти в коло найбільш розвинених країн світу.

При реалізації державної політики розвитку освіти на засадах цифрових трансформацій використовується наявний ресурсно-інституційний потенціал, який включає: інтелектуально-трудова складову (якість персоналу, результативність кадрової роботи); інформаційну складову (сучасні інформаційно-комунікаційні технології, які функціонують на єдиній цифровій

платформі); науково-інноваційну складову (результативність науково-освітньої діяльності, якість обладнання, спроможність до дослідження); матеріальну складову (наявність матеріально-технічної бази, технологій тощо); організаційно-економічну складову (наявність системи управління, спроможної до вирішення складних завдань й механізму комерціалізації результатів досліджень); маркетингову складову (спроможність організувати ефективну взаємодію із учасниками освітнього процесу).

3.3. Моніторинг результативності механізмів реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації

Сучасні механізми державного управління розвитком освіти мають бути адаптовані до проблем сьогодення, які полягають у потребі більш кваліфікованого персоналу, повної інтеграції інформаційних та комунікаційних технологій для підвищення ефективності та результативності науково-освітньої діяльності, надання суб'єктам бізнесу можливостей для заснування такої діяльності й досягнення позитивних результатів, продовження навчання й підвищення кваліфікації і компетентності персоналу, запровадження інтеграційних методів управління знаннями, використання управління якістю для оцінювання ефективності.

Застосування загальнометодологічного підходу щодо визначення вектора руху соціально-економічної системи дало підстави стверджувати, що для України необхідний розвиток шляхом «випереджальної інноваційності, заснованої на знаннях». Тільки таким чином уможлиблюється перехід з групи країн, що рухаються за рахунок продуктивності (efficiency driven), до групи країн, що рухаються за рахунок інновацій (innovation driven) (за класифікацією Всесвітнього економічного форуму (далі – ВЕФ)).

Протягом усього існування системи державного управління до теперішнього часу вирішуються головні проблеми ефективності,

результативності і якості цього процесу. Це суттєво впливає на актуалізацію завдань з удосконалення існуючих або впровадження нових моделей управління. З позицій вимог, що встановлені для держав-кандидатів на вступ до Європейського Союзу, прогностичні вимоги щодо інституцій системи державного управління – це подальший розвиток концепції загального управління якістю (Total Quality Management - TQM) та адаптація її положень до публічних інституцій; оновлення міжнародних стандартів ISO (International Organization for Standardization) серії 9000, зокрема ISO 9004 на основі запровадження нових принципів управління та «інновацій, заснованих на знаннях»; дедалі більше поширення участі споживачів публічних послуг у формуванні відповідних стандартів з метою урахування їх майбутніх обґрунтованих потреб [46].

Щоб отримати можливість виконати в означені терміни ці майбутні вимоги, Україна має якнайшвидше вирішити головну проблему – підвищити вкрай низьку міжнародну конкурентоспроможність на основі впровадження національної стратегії розвитку в умовах діджиталізації. Вивчення в цьому контексті основних взаємопов'язаних чинників, які впливатимуть на рівень розвитку країни, а саме – співіснування глобального та локальних ринків, прагнення забезпечення сталого розвитку, різні рівні розвитку суспільства, входження до нової економіки – економіки знань – дає підстави стверджувати, що однією зі складових глобально орієнтованої національної стратегії інноваційно-випереджального розвитку України має стати широке застосування управління на основі якості.

У результаті дослідження нами здійснено систематизацію та структурування основних компонентів методичного базису оцінки результативності стратегії розвитку в умовах діджиталізації сфери вищої освіти в Україні. У свою чергу концептуальною основою такого підходу є обґрунтований нами комплексний підхід до розвитку в умовах діджиталізації освіти в інформаційній економіці, алгоритм реалізації якого представлено на рис. 3.7.

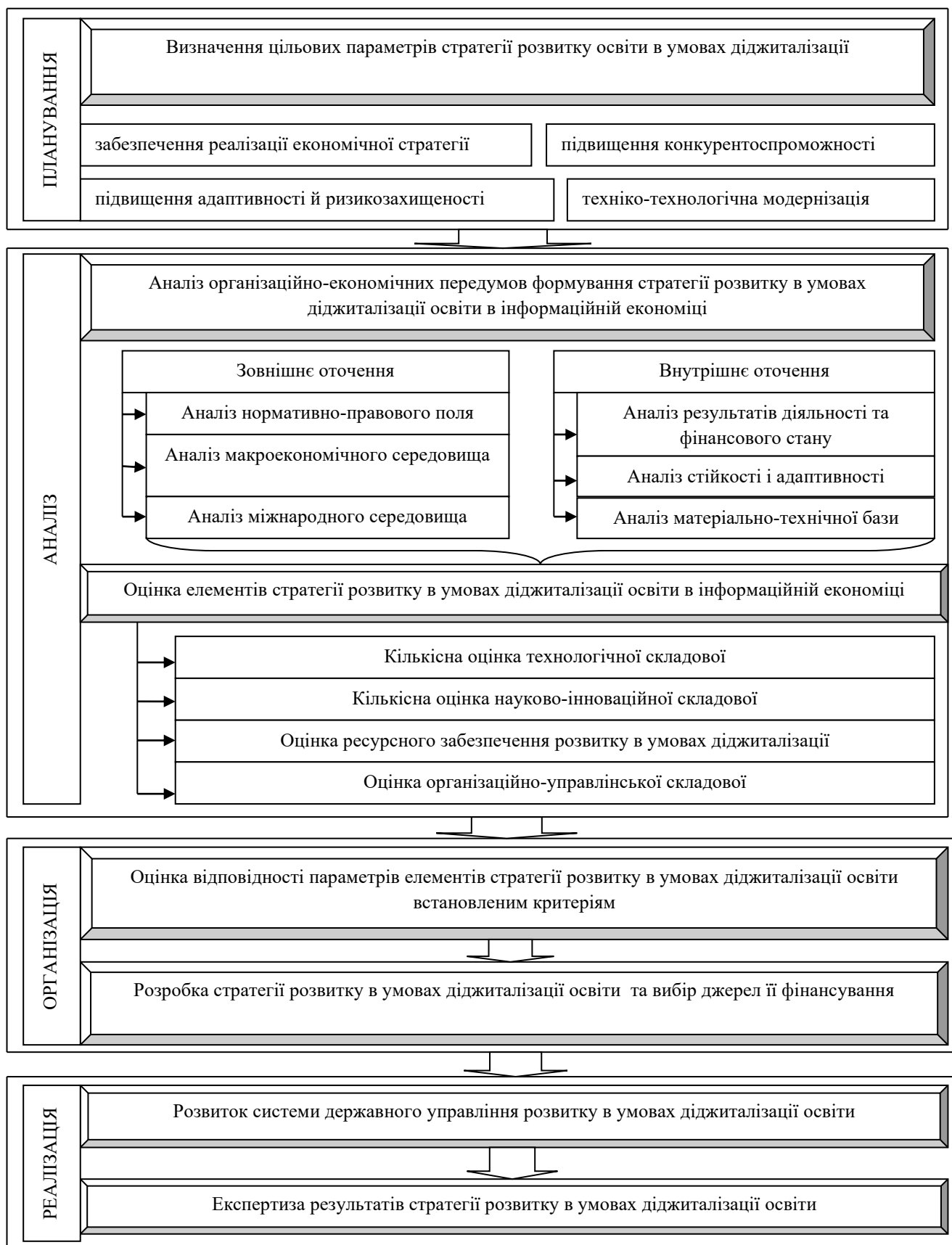

Рис. 3.7. Алгоритм реалізації комплексного підходу до моніторингу розвитку освіти в умовах діджиталізації*

*Джерело: запропоновано автором

Ми позиціонуємо підхід як комплексний, адже вважаємо, що при реалізації стратегії розвитку в умовах діджиталізації освіти в інформаційній економіці його складників має здійснюватися не поодиноким, а комплексно, тобто стосуватися одночасно всіх. Це сприятиме забезпеченню не лише відповідні кількісні та якісні зміни у складі всіх структурних елементів стратегії, а й покращення результативності її реалізації.

В останні роки набуває важливого значення рівень забезпечення конкретного освіти сучасними засобами комунікації та зв'язку (які, наприклад, дозволяють організувати дистанційну форму освіти). Стан використання інформаційних систем та технологій доцільно оцінювати з метою аналізу відповідності нормативам освіти, а також рівнем використання інформаційно-комунікаційних технологій у реальному навчальному процесі [32]. Доцільно орієнтуватись на інформатизацію процесів навчання, виконання індивідуальних завдань (курсівих робіт та проектів, ОДЗ тощо), перевірки рівня знань тощо.

У контексті нашого дослідження доцільно розробити методичний підхід оцінювання ступеня реалізації стратегії розвитку в умовах діджиталізації освіти. Вказане оцінювання уможливило б формування висновків щодо якості стратегічного управління сферою освіти з урахуванням ринкових трансформацій у сфері освіти.

З методологічного погляду, оцінювання якості будь-якого інноваційного явища або процесу є водночас й економічним поняттям, і методом вимірювання. У літературі представлено кілька позицій щодо трактування поняття “оцінювання якості управління”.

Треба розуміти, що моніторинг рівня стратегічного управління сферою освіти являє собою поточне спостереження, контроль, оцінювання, аналіз та прогнозування окремих складників управлінського механізму. Цей моніторинг доцільно проводити з позицій різних груп зацікавлених осіб (власників, вищого менеджменту, науково-педагогічного персоналу, споживачів, потенційних споживачів, роботодавців). Серед основних об'єктів моніторингу можемо виокремити такі: якість освітніх та супутніх послуг; якість освітніх продуктів та

ресурсів; якість процесів поточного управління; ступінь задоволення потреб споживачів; якість випускників (“кінцевого результату”) за оцінкою роботодавців; імідж освіти.

Уважаємо, що орієнтуватися потрібно на запропонований концептуальний підхід, який передбачає розуміння успішності розвитку освіти на основі зростання його конкурентоспроможності та зміцнення ринкової позиції. Тобто звичайно, є суто фінансово-економічним, але воно дозволяє забезпечити закладу нормальне функціонування та уможливити вироблення й надання освітніх послуг.

Технологія оцінювання якості стратегічного управління сферою освіти може передбачати оцінювання загального або виокремлених процесів, сукупності певних процесів, а потім на окремих ланках (за функціональним принципом або структурними підрозділами).

Методологічною основою розрахунку агрегованого показника якості стратегічного управління є індексний метод, а окремі коефіцієнти являють собою індекси, розраховані як відношення показника аналізованого (звітного) періоду до показника попереднього (базисного) періоду (за умови приведення показника до порівнянності).

Отже, математична модель на основі застосування методу середнього (медіанного) індексу для розрахунку агрегованого показника якості стратегічного управління сферою освіти може мати вигляд:

$$K_{\text{узагал}} = \frac{K_{\text{ек}} + K_{\text{еф}} + K_p + K_{\text{як}} + K_{\text{ф}}}{5} \quad (3.1)$$

де $K_{\text{ек}}$ – узагальнений коефіцієнт економічності;

$K_{\text{еф}}$ – узагальнений коефіцієнт ефективності;

K_p – узагальнений коефіцієнт результативності;

$K_{\text{як}}$ – узагальнений коефіцієнт якості продукту;

$K_{\text{ф}}$ – узагальнений коефіцієнт якості фінансового управління.

У разі, якщо узагальнений коефіцієнт якості стратегії розвитку в умовах діджиталізації освіти вище 1, можемо говорити про належну якість

запланованих заходів та результативність державного управління. Якщо значення коефіцієнта менше 1 – можемо говорити про незадовільний рівень управління.

Запропонований методичний підхід апробовано автором у науковій періодиці та на науково-практичних конференціях [57; 59], він підтриманий керівниками та фахівцями закладів освіти як інструмент стратегічного управління. Цей підхід дозволяє здійснювати аналітичне оцінювання якості стратегічного управління освіти і на цій основі вносити корективи до раніше ухвалених рішень, а також робити висновки про ступінь реалізації запланованих завдань у контексті задекларованих цілей. Розрахунок агрегованого показника якості стратегічного управління сферою освіти (табл.3.5).

Таблиця 3.5

Дані вхідної інформації для аналізу якості впровадження стратегії розвитку освіти в умовах діджиталізації

Показники	Од.виміру	Базовий рік	Звітний рік
Частка витрат на закупівлю освітнього обладнання в загальній структурі витрат	%	4,5	4,7
Частка витрат на капітальний ремонт або інші ремонтні роботи	%	11	9
Витрати на електроенергію у ЗВО (фактичні)	тис.грн.	450	485
Витрати на електроенергію планові (згідно з нормативом)	тис.грн.	460	460
Співвідношення загального обсягу адміністративних витрат до загального обсягу доходу	%	12	11
Обсяг доходу (фактичний)	млн грн	2390	2550
Обсяг доходу плановий	млн грн	2700	2600
Рейтингова позиція ЗВО у консолідованому рейтингу	місце	80	81
Індекс інфляції	%	20	15
Частка науково-педагогічних працівників з науковими ступенями	%	75	73
Якість поточної успішності (згідно з освітніми стандартами)	%	55	52
Частка працевлаштованих випускників за фахом	%	75	73
Частка науково-педагогічних працівників, що оприлюднили статті в іноземних виданнях з імпаکت-фактором	%	12	9

Забезпеченість фінансовим ресурсом за рахунок бюджету (частка від потреби)	%	35	33
Коефіцієнт миттєвої платоспроможності	Коеф.	0,031	0,036
Частка позабюджетних джерел у загальній структурі джерел фінансування діяльності закладу	%	34	39

**Джерело: складено автором*

За поданими даними розрахуємо індекси відповідних показників шляхом ділення показника звітного року на показник базового року (у разі прямого обрахунку, якщо зростання показника вважається позитивним явищем) або шляхом ділення показника базового року на показник звітного року (у разі непрямого обрахунку, якщо зростання показника вважається негативним явищем). Розраховані показники представлено в таблиці 3.5.

На основі розрахованих показників визначимо значення необхідних коефіцієнтів.

$$\text{Коефіцієнт економічності } K_{ек} = \frac{[1] + [2] + [5]}{3} = 1.065;$$

$$\text{Коефіцієнт ефективності } K_{еф} = \frac{[6] + [7] + [9]}{3} = 1.089;$$

$$\text{Коефіцієнт результативності } K_p = \frac{[10] + [12] + [13]}{3} = 0.920;$$

$$\text{Коефіцієнт якості } K_{як} = \frac{[14] + [15] + [16]}{3} = 0.889;$$

$$\text{Коефіцієнт фінансового управління } K_{ф} = \frac{[17] + [18] + [19]}{3} = 1.084$$

На основі отриманих даних з використанням формули 3.1 визначимо агрегований показник якості стратегічного управління сферою освіти:

$$K_{узагал} = \frac{K_{ек} + K_p + K_p + K_{як} + K_{ф}}{5} = 1.009.$$

Отже, За результатами проведеної оцінки зроблено висновок, що якість стратегічного управління сферою освіти незначно підвищилася, оскільки агрегований показник більше за 1. На основі визначених коефіцієнтів можемо визначити найбільш проблемні сфери функціонування освіти, що негативно впливають на розвиток його стратегічного потенціалу: результативність

операційної діяльності (зниження рейтингової позиції закладу; перевищення індексу інфляції над темпами зростання загального обсягу доходу; зниження частки науково-педагогічних працівників з науковими ступенями); якість освітньої діяльності (зниження якості поточної успішності, зниження частки працевлаштованих за фахом випускників, зниження частки науково-педагогічних працівників, що оприлюднили статті в іноземних виданнях з імпакт-фактором).

Таблиця 3.6

Розраховані індекси показників

№	Показники	Зміна (індекси)
<i>Показники, що характеризують рівень економічності діяльності</i>		
1	Частка витрат на закупівлю освітнього обладнання в загальній структурі витрат	1,044
2	Обсяг витрат на капітальний ремонт або інші ремонтні роботи	1,222
3	Витрати на електроенергію у ЗВО (фактичні)	0,928
4	Витрати на електроенергію планові (згідно з нормативом)	1,000
5	Коефіцієнт витратності (на електроенергію) [3]/[4]	0,928
<i>Показники, що характеризують ефективність діяльності</i>		
6	Співвідношення загального обсягу адміністративних витрат до загального обсягу доходу	1,091
7	Обсяг доходу (фактичний)	1,067
8	Обсяг доходу плановий	0,963
9	Коефіцієнт виконання завдань щодо дохідності [7]/[8]	1,108
<i>Показники, що характеризують результативність діяльності</i>		
10	Рейтингова позиція ЗВО у консолідованому рейтингу	0,988
11	Індекс інфляції	1,333
12	Коефіцієнт перевищення темпів зростання загального обсягу доходу (або доходу від надання освітніх послуг) над індексом інфляції [7] / [11]	0,800
13	Частка науково-педагогічних працівників з науковими ступенями	0,973
<i>Показники, що характеризують якість освітньої діяльності</i>		
14	Якість поточної успішності (згідно з освітніми стандартами)	0,945
15	Частка працевлаштованих випускників за фахом	0,973
16	Частка науково-педагогічних працівників, що оприлюднили статті в іноземних виданнях з імпакт-фактором	0,750
<i>Показники, що характеризують стан фінансового управління</i>		
17	Забезпеченість фінансовим ресурсом за рахунок бюджету (частка від потреби)	0,943
18	Коефіцієнт миттєвої платоспроможності	1,161
19	Частка позабюджетних джерел у загальній структурі джерел фінансування діяльності закладу	1,147

*Джерело: складено автором

За результатами проведеного аналізу менеджмент освіти має можливість ухвалювати управлінські рішення, спрямовані на підвищення якості стратегічного управління.

У дослідженні запропоновано методологічний підхід до оцінки стратегічного потенціалу на основі використання даних державної статистичної звітності та результативності освітньої діяльності. Джерелом цих даних є відповідні аналітичні звіти Міністерства освіти і науки України, Державної інспекції навчальних закладів, вищих навчальних закладів, громадських організацій. Приміром, як варіант, коефіцієнт стратегічного потенціалу можна розрахувати на основі окремих показників рейтингу МОН, що оприлюднювався в попередні роки (цей рейтинг, за нашою оцінкою, є найбільш інформативним з точки зору формування та реалізації наявного стратегічного потенціалу вищих навчальних закладів).

Варто розуміти, що стратегічний потенціал відображає не поточну конкурентну позицію освіти, а наявність стратегічних можливостей до розширення присутності цього закладу на ринку освітніх послуг. Цілком природно, що стратегічний потенціал може бути вищим у вищих навчальних закладів, які не посідають провідні місця в рейтингах ЗВО. Це можна пояснити тим, що такі заклади освіти мають можливості для розвитку, але не мають ресурсів для реалізації вказаних можливостей або зазнають атак з боку конкурентів. Інакше кажучи, стратегічний потенціал освіти відображає сукупність його можливостей, а ринкова (конкурентна позиція) відображає ступінь реалізації цих можливостей у конкретних ринкових умовах.

Практичний розрахунок коефіцієнтів стратегічного потенціалу закладів освіти пропонуємо проводити на основі даних звітності закладів освіти (ці дані узагальнені в рейтингу МОН і являють собою бальну оцінку за окремим складником діяльності освіти). Згодом ці дані зіставляють з урахуванням ситуації на ринку освітніх послуг. Зіставлення здійснюється шляхом визначення середнього значення коефіцієнтів усіх об'єктів дослідження (вищих

навчальних закладів) в окремому складнику діяльності, з наступним визначенням коефіцієнта відповідності індивідуального значення освіти середньому (медіанному) значенню.

Математичні моделі для розрахунку вказаних показників мають вигляд:

$$C_{сер} = \frac{C_1 + C_2 + \dots + C_n}{n} \quad (3.2)$$

$$P_i = \frac{C_i}{C_{сер}} \quad (3.3)$$

$$СП_{заг} = P_1 + P_2 + \dots + P_i \quad (3.4)$$

Де $СП_{заг}$ – загальний коефіцієнт стратегічного потенціалу освіти,

P_1, P_2, P_i – коефіцієнти стратегічного потенціалу освіти в окремих складниках його діяльності (складники стратегічного потенціалу),

C_1, C_2, C_n – первинні дані для оцінки стратегічного потенціалу освіти в окремих складниках,

$C_{сер}$ – середнє значення стратегічного потенціалу певної складника в загальній сукупності вищих навчальних закладів,

n – кількість вищих навчальних закладів, що увійшли до вибірки.

Обґрунтована необхідність розробки системи організації моніторингу й оцінки результативності механізмів реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації, яка є основою для налагодження ефективної взаємодії суб'єктів таких механізмів. Ключовими вимогами такої системи є: становлення чітких положень щодо відбору показників результативності на всіх рівнях управління; дотримання зобов'язань щодо розвитку освіти в умовах діджиталізації, для належного використання складових моніторингу і звітування, що потребує відповідного інституційного лідерства, навчання та належних комунікацій; дотримання зобов'язання органів влади на відповідних рівнях управління інформувати про результати роботи за сукупністю показників: рівнем узгодженості цілей, потреб та можливостей розвитку освіти; рівнем досягнення стратегічних цілей розвитку; рівнем комерціалізованості (перетворення у результат вкладених ресурсів в освітній процес); рівнем впливу

негативних та позитивних факторів діджиталізації. Результати на які орієнтована така система передбачають: посилення зв'язків між виділеними ресурсами на розвиток освіти і отриманими результатами, відповідальність посадових осіб за отримані результати; розвиток цифрового потенціалу моніторингу та оцінки на всіх рівнях управління з метою прийняття ефективних рішень на основі отриманої інформації; підвищення продуктивності реалізації визначених стратегічних пріоритетів урядом; своєчасна та достовірна поінформованість громадськості (рис.3.8).

Рис. 3.8. Матриця системи організації моніторингу й оцінки результативності механізмів реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації *

Джерело: складено автором на основі [56]

Висновки до розділу 3

1. Стратегічний пріоритет удосконалення механізмів реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації може бути реалізований завдяки взаємодії всіх зацікавлених учасників та стейкхолдерів освітнього процесу – освіти, держави, бізнесу та громадськості. Основними стратегічними орієнтирами державної освітньої політики мають стати: орієнтація на комплексну підтримку проривних та поліпшуючих освітніх інновацій в сфері цифрових трансформацій; розвиток форм державно-приватного партнерства у сфері освіти, для налагодження ефективної взаємодії суб'єктів комплементарних механізмів реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації; сприяння розвитку діджитал технологій на всіх рівнях управління, забезпечення комерціалізації результатів діяльності закладів освіти, налагодження міжнародного інвестиційного співробітництва та інші.

2. З метою сприяння визначенню й впровадженню єдиної державної політики щодо розвитку освіти в умовах діджиталізації, забезпечення її соціальної адекватності пропонується створити цифрову платформу для забезпечення ефективності реалізації визначених механізмів, яка має включати сукупність актуальних технічних компетенцій (hard skills): розробку нових бізнес-моделей (екосистеми, мережі); аналіз даних (Data science); інтеграція із стейкхолдерами освітнього процесу через відкритий програмний інтерфейс (open API); цифрова безпека на рівні дизайну освітньої системи (Security by design); використання проривних технологій (робототехніка, штучний інтелект, 3D-відео, хмарні сервіси, інтернет речей, блокчейн); е-менеджмент (ефективний менеджмент, організований на засадах використання інформаційних технологій); володіння сучасними управлінськими практиками (Lean, SCRUM, Kanban, 6 Sigma, DevOps). Найбільш затребуваними soft skills у цифровій платформі є: цифрова психологія; дизайн-мислення, тобто орієнтація на споживачів освітніх послуг; емоційний інтелект; комунікаційні навички.

3. Комбінація унікальних умов внутрішнього і зовнішнього середовищ функціонування освіти в Україні дозволила сформувати модель державної

політики розвитку освіти на засадах цифрових трансформацій в суспільстві, залежно від якої проектуються стратегічні рішення. При реалізації державної політики розвитку освіти на засадах цифрових трансформацій використовується наявний ресурсно-інституційний потенціал, який включає: інтелектуально-трудова складову (якість персоналу, результативність кадрової роботи); інформаційну складову (сучасні інформаційно-комунікаційні технології, які функціонують на єдиній цифровій платформі); науково-інноваційну складову (результативність науково-освітньої діяльності, якість обладнання, спроможність до дослідження); матеріальну складову (наявність матеріально-технічної бази, технологій тощо); організаційно-економічну складову (наявність системи управління, спроможної до вирішення складних завдань й механізму комерціалізації результатів досліджень); маркетингову складову (спроможність організувати ефективну взаємодію із учасниками освітнього процесу).

4. Обґрунтована необхідність розробки системи організації моніторингу й оцінки результативності механізмів реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації, яка є основою для налагодження ефективної взаємодії суб'єктів таких механізмів. Ключовими вимогами такої системи є: становлення чітких положень щодо відбору показників результативності на всіх рівнях управління; дотримання зобов'язань щодо розвитку освіти в умовах діджиталізації, для належного використання складових моніторингу і звітування, що потребує відповідного інституційного лідерства, навчання та належних комунікацій; дотримання зобов'язання органів влади на відповідних рівнях управління інформувати про результати роботи за сукупністю показників: рівнем узгодженості цілей, потреб та можливостей розвитку освіти; рівнем досягнення стратегічних цілей розвитку; рівнем комерціалізованості (перетворення у результат вкладених ресурсів в освітній процес); рівнем впливу негативних та позитивних факторів діджиталізації. Результати на які орієнтована така система передбачають: посилення зв'язків між виділеними ресурсами на розвиток освіти і отриманими результатами, відповідальність

посадових осіб за отримані результати; розвиток цифрового потенціалу моніторингу та оцінки на всіх рівнях управління з метою прийняття ефективних рішень на основі отриманої інформації; підвищення продуктивності реалізації визначених стратегічних пріоритетів урядом; своєчасна та достовірна поінформованість громадськості.

Список використаної літератури до розділу 3.

1. Покропивний С. Ф. Підприємництво: стратегія, організація, ефективність / С.Ф.Покропивний, В.М.Колот. К.: Вища школа, 1998. 288с.
2. Руденко О., Якубек П. Державне регулювання ринку освітніх послуг та їх вплив на економічну безпеку країни. *Оцінка та регулювання економічної безпеки регіонального співробітництва депресивних територій в рамках євроінтеграційних процесів*: монографія. Чернігів: ЧНТУ, 2018. С. 136-154.
3. Шаповал О. В. Формування системи управління корпоративними знаннями у вищих навчальних закладах. Європейський вимір публічного управління: матеріали III регіональної наукової конференції; 20.12.2019 р., м. Чернігів / за заг. ред. Руденко О.М., Михайловської О.В. Чернігів : ЧНТУ, 2019. С. 103-109. Електронне видання. (навчально-наукова серія: “Публічне управління та адміністрування”; випуск 14). URL: https://pumo.stu.cn.ua/wpcontent/uploads/tezy_2019.pdf
4. Tej J., Lajčin D., Gabrhelová G., Yakubek P. Vnímanie reformy daňového systému v Slovenskej republike podnikateľskými subjektmi a finančnou správou. *Ekonomický časopis. Bratislava : Ekonomický ústav SAV*, 2016. Roč. 64, č. 8 s. 751-767.
5. Ігнат'єва І.А. Університетська автономія: проблеми та шляхи розвитку. *Вісник КНУТД*. 2015. № 5. С. 471-483.
6. Біла С.О. Вплив чинників і діалектики розвитку ринкових відносин на реформування системи вищої освіти в Україні. *Вісник КНУТД*. 2014. № 5. С. 120-124.

7. Агарков С. А. Инновационный менеджмент и государственная инновационная политика / С. А. Агарков, Е. С. Кузнецова, М. О. Грязнова. – М. : Академия Естествознания, 2011. 144 с.

8. Шаповал О. В. Система освіти в процесі сучасного українського державотворення. Європейський вимір публічного управління: матеріали І регіональної наукової конференції; 22.12.2017 р., м. Чернігів / за заг. ред. Руденко О.М., Михайловської О.В. Чернігів : ЧНТУ, 2017. С. 66-68.

9. Андрущенко В.П. Інноваційний розвиток вищої освіти в стратегії «українського прориву». *Вища освіта України* . 2008. № 2. С. 10-17.

10. Баранов О. А. Теоретико-методологічні основи правового забезпечення інформаційної сфери України : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 / О. А. Баранов ; НДІ інформатики і права НАПрН України, Нац. юрид. ун-т ім. Я. Мудрого. Харків, 2015. 40 с.

11. Мазур І. І. Стратегія розвитку партнерства вищої освіти, науки та бізнесу. *Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Серія: Економіка*. 2014. № 165. С. 6-11.

12. Освіта й наука в інноваційному розвитку сучасної Європи : зб. наук.-експерт. матеріалів / за заг. ред. С. І. Здіорука. К., 2014. (НІСД). (Гуманітарний розвиток; вип. 2). 124 с.

13. Подорваний В.К. Адаптація системи державного регулювання соціального розвитку закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання до сьогодення. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. №11. С.124-126.

14. Про Концепцію науково-технологічного та інноваційного розвитку України. Постанова Верховної Ради України від 13 липня 1999 р. № 916-XIV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=916-14>

15. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів. авт.-упоряд. : Г.О. Андрущук, І.Б. Жиляєв, Б.Г. Чижевський, М.М. Шевченко. К. : Парламентське вид-во, 2009. 632 с. URL: <http://www.in.gov.ua/files/content/binder15454.pdf>

16. Шевченко В. М. Аналіз механізмів впровадження державної політики у сфері вищої освіти з урахуванням євроінтеграційних процесів. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 15. С. 100–103.

17. Шестаковська Т.Л. Концептуальні засади функціонування організаційно-економічного механізму розвитку національної системи вищої освіти. *Науковий вісник Полісся. Чернігів: ЧНТУ*, 2015. №1(1). С. 34-41.

18. Щербатюк А. І. Механізм мотивації інноваційної праці інтелектуального ресурсу вищого навчального закладу. *Управління проектами та розвиток виробництва*. 2014. № 4. С. 109–114. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uprv_2014_4_15.

19. Barber, M., Donnelly, K., Rizvi, S., & Summers, L. An avalanche is coming: Higher education and the revolution ahead. Institute for Public Policy Research, 11.

20. De Coster, I., Forsthuber, B., Oberheidt, S., Parveva, T., & Glass, A. Higher Education Governance in Europe: Policies, Structures, Funding and *Academic Staff*. *Eurydice. Retrieved from EU Bookshop. European Commission*. EACEA / Eurydice, 2015.

21. Бурдонос Л. І. Кризові явища в системі вищої освіти України. *Молодий вчений*. 2015. № 2. С. 978–981.

22. Інтернаціоналізація вищої освіти України в умовах полікультурного світового простору: стан, проблеми, перспективи: матер. II між нар. наук. – практ. конф., м. Маріуполь, 18-19 квітня 2018 р. Маріуполь: МДУ, 2018. 646 с.

23. Guzoňová V., Yakubek P. Management of tax reform in the Slovak Republic. (Управління податковою реформою в Словацькій Республіці) Management 2014. Prešov : Bookman s.r.o. for Faculty of Management, University of Prešov, 2014. S.165-169.

24. Курбатов С. В. Дослідницький університет в контексті інноваційної освітньої парадигми доби глобалізації. Вища освіта України : [теорет. та наук.-метод. часопис] / МОН України ; Ін-т вищої освіти НАПН України. К. : Педагог. преса, 2013. № 3 (додаток 2), т. 1. С. 31–34.

25. Шаповал О. В. Особливості впровадження інноваційних технологій в діяльність вищих навчальних закладів. Вчені записки Університету «КРОК». 2020. № 4 (60). С. 57-64.
26. Павленко В.Г. Зарубежный опыт коммерциализации интеллектуальной собственности. Человек. Сообщество. Управление, 2010. № 1. С. 134–141.
27. Боголіб Т.М. Комерціалізація наукових розробок університетів. Економіка України, 2014. №1(618). С.33-50.
28. Bay S.I., Doskonala I.A. Commercialization of scientific developments of the University R & D: Problems and Solutions. Bulletin of the Khmelnytsky National University, 2016. №3. Т.1. Р. 215-220.
29. Industrial Property in Figures: Performance Indicators of the State Intellectual Property Service of Ukraine and State Enterprise "Ukrainian Institute of Intellectual Property" for 2015. URL: http://sis.go.ua/i_upload/file/promvlasnist2015.pdf
30. Шаповал О. В. Деякі теоретичні аспекти управління корпоративними знаннями у закладах вищої освіти. Вчені записки Університету «КРОК». 2020. № 3 (59). С. 74-80.
31. Shapoval O. Association Agreement: driving integrational changes: Collective monograpf. Regina st., Ottawa, Ontario, K2B 5W8 Canada: Accent Graphics Communications & Publishing, 2020. 361 с
32. Долятовский В. А. Стратегическое планирование деятельности вуза на рынке образовательных услуг [монография] / В.А.Долятовский, О.А.Мазур, Т.Н.Рябченко. Ростов-на-Дону : СКНЦ ВШ, 2005. 235 с.
33. Лазарев В. А. Конкурентоспособность вуза как объект управления [монография] / В. А. Лазарев, С. А. Мохначев. М.: Пригородные вести, 2003. 689 с.
34. Ігнат'єва І. Стратегічний менеджмент [підручник]. К.: Каравела, 2008. 480 с.
35. Соціальна економіка [навчальний посібник] / О.О.Беляєв та ін. К.: КНЕУ, 2016. 481 с.

36. Козак О.М. Формування маркетингової стратегії конкурентної боротьби ВНЗ. *Актуальні проблеми економіки*. 2014. № 5. С. 78-82.
37. Федулова Л.І. Сучасні концепції менеджменту [монографія] / Л.І.Федулова. К.: ЦУЛ, 2007. 348 с.
38. Мартиненко М.В. Формування системи організаційних знань на основі моніторингу попиту роботодавців на професійні компетенції працівників. *Актуальні проблеми економіки*. 2017. № 2. С. 283-294.
39. Aoki M. Horizontal vs. vertical information structure of the firm. *American Economic Review*. 1986. Vol. 76. P. 971-983.
40. Лазарев В. А. Конкурентоспособность вуза как объект управления [монографія] / В. А. Лазарев, С. А. Мохначев. М.: Пригородные вести, 2003. 689 с.
41. Дудко П.М. Науково-практичні основи формування конкурентних переваг в системі стратегічного управління сферою вищої освіти. *Проблеми науки*. 2015. № 5. С. 55-60.
42. Тенденции и основные направления развития высшего образования в Европе: некоторые выводы. *Социология образования*. 2004. № 5. С. 47–50.
43. Нижник В.М. Зовнішні та внутрішні чинники формування ефективної фінансово-господарської діяльності вищих навчальних закладів. *Вісник КНУТД*. 2012. № 4. С. 460-468.
44. Степко М.Ф. Деякі проблеми та шляхи модернізації системи вищої та післядипломної освіти України в сучасних соціально-економічних умовах. *Вища освіта*. 2016. № 1. С. 156-160.
45. Кельчевская Н.Р. Маркетинг – рыночная инновация в управлении государственным вузом URL:<http://ido.kcmsu.ru/text/library/stati/statia7.htm>
46. Лабурицева О.І. Підвищення ефективності маркетингової діяльності вищої освіти. *Вісник КНУТД*. 2015. № 5. С. 484-492.
47. Андреева О. Отличительные черты, определяющие конкурентоспособность ВУЗов URL: <http://www.megaportal.ru/content/articles/19157/>

48. Економічні умови забезпечення якості освітніх послуг в системі вищої освіти [монографія] / І.М.Грищенко, С.В.Захарін, І.О.Тарасенко та ін. / за ред. член.-кор. НАПН України І.М.Грищенка. К.: Педагогічна думка, 2012. 364 с.

49. Вищі навчальні заклади України [статистичний довідник]. К.: Держстат, 2016. 380 с.

50. Методика оцінювання діяльності вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації. К.: МОН, 2009. 31 с.

51. Смерічевська С.В. Стратегічні напрями розвитку вищої освіти в умовах трансформації економіки України. *Схід*. 2008. № 7 (91). URL: http://www.experts.in.ua/baza/analitic/index.php?ELEMENT_ID=35463.

52. Ільницький Д.О. Циклічність компетентнісного підходу в освіті: міжнародний досвід підтримки конкурентності університету. *Актуальні проблеми економіки*. 2016. № 9. С. 201-210.

53. Крахмальова Н.А. Роль паблік рілейшенз у формуванні ринку освітніх послуг. *Економіка і управління*. 2012. № 3. С. 22-26.

54. Решетілова Т.Б. Оцінка конкурентоспроможності вищої освіти. *Науковий вісник Національного гірничого університету*, 2005. № 5. С.10-14.

55. Економічні дослідження (методологія, інструментарій, організація, апробація) [навчальний посібник] / за ред. академіка НАПН України А.А.Мазаракі. К.: КНТЕУ, 2014. 296 с.

56. BLK Bund-Länder-Kommission für Bildungsplanung und Ordnung : Entwurft der BLK zur Studien zeitverkürzung rum des Hochschule-uenverwendendes. Bonn, 1988. 257 s.

57. Мочерний С.В. Методологія інноваційного дослідження / С.В.Мочерний. Львів: Світ, 2001. 416 с.

58. Натрошвілі С.Г. Стратегічні орієнтири розвитку системи вищої освіти в умовах сучасних соціально-економічних трансформацій. *Економічний вісник університету*. 2012. № 18/2. С. 125-129.

59. Тельнова А.В. Совершенствование процесса стратегического планирования на предприятии. *Актуальні проблеми економіки*. 2014. № 8. С. 235-242.

Результати третього розділу опубліковані у працях автора [3;7;25;30-31].

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі наведено науково-практичне обґрунтування механізмів реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації та визначення стратегічних напрямів їх удосконалення. Отримані результати проведеного дисертаційного дослідження дозволяють сформулювати такі висновки та пропозиції:

1. Поглиблено понятійно-категоріальний апарат сутності механізмів реалізації державної політики розвитку освіти, розглядаючи їх, як комплекс заходів та інструментів нормативно-правового, організаційно-економічного, соціально-культурного, мотиваційного та інформаційно-технологічного характеру, використовуючи які органи державної влади на всіх рівнях управління здійснюють вплив на суспільство з метою реалізації рішень щодо стійкого розвитку освіти, забезпечуючи досягнення встановленої мети та цілей сучасної освітньої політики. Систематизовано дискурсний простір проблематики функціонування механізмів реалізації державної політики розвитку освіти шляхом виокремлення трьох різновекторних позицій науковців у даному напрямі: як лінійний процес, як комплекс дій різних державних інститутів, як діяльність.

2. Обґрунтована структура механізмів реалізації державної політики розвитку освіти та особливостей їх функціонування в умовах діджиталізації. Систематизовано та запропоновано власну класифікацію механізмів реалізації державної політики розвитку освіти: 1) механізми функціонування державної політики у сфері освіти; 2) комплементарні механізми реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації. В аспекті взаємодії зацікавлених сторін у напрямку забезпечення розвитку освіти (держави, закладів освіти, здобувачів освіти, бізнесу та громадськості) такі механізми функціонують на основі використання прямих та опосередкованих методів регулювання та інструментів, які є суголосними до вказаних механізмів, що може сприяти формуванню нових напрямів їх діяльності або модернізації вже існуючих.

3. Проаналізовано сучасний стан функціонування нормативно-правового, організаційно-адміністративного та фінансово-економічного механізму реалізації державної політики розвитку освіти в Україні в умовах діджиталізації. Ідентифіковано ключові причини, які перешкоджають ефективному функціонуванню механізмів реалізації державної політики розвитку освіти в Україні в умовах діджиталізації та перспективні напрями їх нейтралізації. Обґрунтована необхідність розробки Концепції цифрової трансформації освіти і науки України; забезпечення всіх учасників освітнього процесу надійними електронними освітніми ресурсами; сприяння забезпечення функціонування на належному рівні програмно-апаратного комплексу «Автоматизований інформаційний комплекс освітнього менеджменту»; розробки цифрової платформи для налагодження комунікацій між учасниками освітнього та інноваційного процесів.

4. Здійснено оцінку світового досвіду реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації, яка дозволила ідентифікувати основні пріоритетні напрями адаптації його в Україні: посилення конкурентних позицій закладів освіти, спроможних диференціювати джерела надходжень ресурсів і ефективного їх перерозподілу; впровадження інформаційної технології Blockchain; підвищення ефективності управління, його ресурсного забезпечення та якісних параметрів та інші. Визначені напрями і переваги імплементації Blockchain технології у механізми реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації.

5. Визначені рекомендації щодо удосконалення механізмів реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації: орієнтація на комплексну підтримку проривних та поліпшуючих освітніх інновацій в сфері цифрових трансформацій; розвиток форм державно-приватного партнерства у сфері освіти, для налагодження ефективної взаємодії суб'єктів комплементарних механізмів реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації; сприяння розвитку діджитал технологій на всіх рівнях управління, забезпечення комерціалізації результатів діяльності закладів освіти,

налагодження міжнародного інвестиційного співробітництва та інші. Запропоновано створити цифрову платформу для забезпечення ефективності реалізації визначених механізмів, яка має включати сукупність актуальних технічних компетенцій (hard skills) та soft skills.

6. Запропоновано модель реалізації державної політики розвитку освіти України на засадах діджиталізації, що включає: інтелектуально-трудова складову; інформаційну складову; науково-інноваційну складову; матеріальну складову; організаційно-економічну складову; маркетингову складову. Цільовими орієнтирами такої моделі є: випереджуючий характер освіти відносно суспільних змін (очікуваних та стихійних) з майбутнім проєктуванням; людиноцентричний підхід з урахуванням соціально-економічних інтересів суспільства у глибині знань; висока продуктивність праці, формування й розвиток креативного потенціалу, інноваційний тип мислення; поширення системи дистанційного навчання, віртуалізованих форм занять, тестових режимів перевірки знань; збереження інституційної основи організації освітнього процесу з допустимістю прояву інформаційних технологій.

7. Розроблено пропозиції щодо організації моніторингу та оцінки результативності механізмів реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації, які побудовані на засадах реалізації кадрово-мотиваційного механізму реалізації державної політики розвитку освіти і передбачають імплементацію таких завдань – посилення зв'язків між виділеними ресурсами на розвиток освіти і отриманими результатами, відповідальність посадових осіб за отримані результати; розвиток цифрового потенціалу моніторингу та оцінки на всіх рівнях управління з метою прийняття ефективних рішень на основі отриманої інформації; підвищення продуктивності реалізації визначених стратегічних пріоритетів урядом; своєчасна та достовірна поінформованість громадськості тощо.

ДОДАТКИ

Таблиця А.1

Визначення поняття «механізм державного управління»

№	Автор	Визначення
1	2	3
1	Авер'янов В.	Інструмент реалізації влади. Складовими елементами механізму є: система органів виконавчої влади; сукупність правових норм, що регламентують організаційну структуру системи органів виконавчої влади і процеси її функціонування та розвитку
2	Амосов О.	На регіональному рівні – це сукупність форм і методів впливу територіальних органів виконавчої влади та місцевого самоврядування на реформування та функціонування економічних суб'єктів у всіх сегментах і ланках господарства району
3	Астапова Г.	Система елементів організаційно-економічного впливу на процес управління
4	Атаманчук Г., Рябцев Г.	Складна система державних органів, організованих відповідно до визначених принципів для здійснення завдань державного управління; інструмент реалізації виконавчої влади держави; сукупність і логічний взаємозв'язок соціальних елементів, процесів та закономірностей, через які суб'єкт державного управління визначає та задовольняє потреби, інтереси і цілі суспільства в управляючих впливах, закріплює їх у своїх управлінських рішеннях та діях і практично втілює їх в життя, зважаючи на державну владу (механізм формування та реалізації державного управління)
5	Бакуменко В., Князєв В.	Практичні заходи, засоби, важелі, стимули, за допомогою яких органи державної влади впливають на суспільство, виробництво, будь-яку соціальну систему з метою досягнення поставлених цілей; Система політичних, економічних, соціальних, організаційних і правових засобів цілеспрямованого впливу органів державного управління (комплексний механізм державного управління)
6	Булеєв І.	Сукупність форм, методів та інструментів управління
7	Васильєва М.	Система процедур державного управління, які формують управлінське рішення чи правила його прийняття й реалізації, уточнюючи, що він є єдиною системою, який у свою чергу складається з конкретних управлінських механізмів
8	Гладишев А., Іванов В., Патрушев В.	Спосіб організації управління суспільними справами, де взаємопов'язані методи, засоби і принципи, що і забезпечує ефективну реалізацію цілей управління
9	Єгоров П., Лисенко Ю.	Система формування цілей і стимулів, які дають змогу перетворити у процесі трудової діяльності рух матеріальних та духовних потреб членів суспільства на рух засобів виробництва і його остаточних результатів, спрямованих на задоволення платоспроможного попиту споживачів
10	Єрмоєнко- Григоренко О.	Система технологічного, економічного, організаційного і соціального блоків, які включають їх елементи
11	Ковалюк О.	Система форм, методів, важелів, інструментів, які використовуються в діяльності держави і підприємств за відповідного нормативного, правового та інформаційного їх забезпечення політикою на мікро- та макрорівні

12	Коротич О.	Певне знаряддя для здійснення цілеспрямованих перетворень; Сукупність способів, методів, важелів, через які суб'єкт управління впливає на об'єкт управління для досягнення певної мети; Сукупність взаємопов'язаних методів управління
13	Круглов М.	Сукупність економічних, мотиваційних, організаційних і правових засобів цілеспрямованого впливу суб'єктів державного управління і впливу на їх діяльність, що забезпечують узгодження інтересів учасників державного управління, які взаємодіють
14	Кульман А.	Необхідний взаємозв'язок, який виникає між різними економічними явищами
15	Ларіна Р.	Частина системи управління, яка забезпечує дію на чинники, від стану яких залежить результат діяльності керованого об'єкту
16	Малиновський В.	Сукупність засобів організації управлінських процесів та способів впливу на розвиток керованих об'єктів із використанням відповідних методів управління, спрямованих на реалізацію цілей державного управління
17	Мойсєєв Н.	Система процедур, що формують рішення або правила його прийняття; одна з центральних проблем управління будь-якими суспільними процесами
18	Нижник Н.	Складова частина системи управління, що забезпечує вплив на фактори, від стану яких залежить результат діяльності управлінського об'єкта
19	Оболенський О.	Просякнута єдиними, законодавчо закріпленими принципами, заснована на розподілі влади і наявності необхідних матеріальних додатків система органів державної влади та органів місцевого самоврядування
20	Одинцова Г., Мельтюхова Н.	Засіб вирішення суперечностей явища чи процесу, послідовна реалізація дій, які базуються на основоположних принципах, цільовій орієнтації, функціональній діяльності з використанням відповідних їй методів управління та спрямовані на досягнення мети
21	Рудніцька Р., Сидорчук О., Стельмах О.	Штучно створена складна система, призначена для досягнення поставлених цілей, яка має визначену структуру, сукупність правових норм, методи, засоби, інструменти державного впливу на об'єкт управління
22	Тихомиров Ю.	Демократична державна організація управлінського впливу на суспільні процеси, він повинен повною мірою відображати взаємодію різних елементів управління, що мають ознаки взаємозалежностей та причинно-наслідкових зв'язків
23	Юзьков Л.	Структурно-організаційний підхід, що характеризує механізм як сукупність певних складових елементів, які створюють організаційну основу певних явищ, процесів; сукупність установ, через які здійснюється державне керівництво суспільством (механізм держави); структурно-функціональний підхід акцентує увагу не тільки на організаційній основі його побудови, але й на його динаміці, реальному функціонуванні; організація практичного здійснення державного управління
24	Федорчак А.	Складна система, призначена для практичного здійснення державного управління й досягнення поставлених цілей, яка має певну структуру, методи, важелі, інструменти впливу на об'єкт управління з відповідним правовим, нормативним та інформаційним забезпеченням

Викладацький склад ЗВО України в 2017 році

Регіони	Співвідношення чисельності педагогічних працівників до загальної чисельності викладацького складу, %	Співвідношення чисельності науково-педагогічних працівників до загальної чисельності викладацького складу, %	Співвідношення працівників, які працюють у штаті та без зарахування у штат, %	Число студентів у розрахунку на одного професора, осіб	Число студентів у розрахунку на одного доцента, осіб
Україна	15,07	84,93	87,51	33,55	127,6
Вінницька	15,25	84,75	91,05	31,96	129,3
Волинська	15,31	84,69	85,52	28,19	197,9
Дніпропетровська	21,24	78,76	94,86	38,12	150,5
Житомирська	16,76	83,24	86,44	37,25	145,6
Закарпатська	15,95	84,05	85,28	35,69	120,3
Запорізька	18,89	81,11	93,91	41,53	199,6
Івано-Франківська	16,28	83,72	82,69	27,92	129,7
Київська	22,12	77,88	93,97	45,48	219,1
Кіровоградська	13,76	86,24	90,10	27,70	140,8
Львівська	15,22	84,78	88,77	28,78	109,7
Миколаївська	18,70	81,30	87,96	39,81	156,9
Одеська	12,17	87,83	82,80	33,84	109,8
Полтавська	21,08	78,92	88,76	38,72	157,8
Рівненська	26,55	73,45	87,24	42,15	237,5
Сумська	22,43	77,57	86,77	39,11	190,1
Тернопільська	17,30	82,70	89,55	27,72	138,0
Харківська	4,32	95,68	89,01	26,23	96,6
Херсонська	16,84	83,16	87,38	34,27	149,8
Хмельницька	18,57	81,43	97,13	30,32	204,5
Черкаська	23,81	76,19	89,80	40,14	168,9
Чернівецька	6,62	93,38	90,97	30,01	112,7
Чернігівська	9,07	90,93	93,98	31,94	186,3
м. Київ	15,65	84,35	82,76	36,98	115,3

Стан організаційного та навчально-методичного забезпечення ЗВО України в 2017 році

Регіони	Співвідношення кількості ЗВО, які мають бібліотеку до загальної кількості ЗВО, %	Співвідношення кількості ЗВО, які мають бібліотечних пункт до загальної кількості ЗВО, %	Загальна кількість читачів до загальної чисельності студентів, %	Число примірників на 1000 студентів, од
Україна	97,0	35,4	154,6	110,5
Вінницька	100,0	22,7	217,6	117,4
Волинська	100,0	21,4	120,9	79,7
Дніпропетровська	96,2	28,8	141,1	125,6
Житомирська	100,0	25,0	129,0	113,2
Закарпатська	100,0	35,7	121,0	118,2
Запорізька	100,0	45,8	165,6	85,4
Івано-Франківська	94,1	23,5	205,3	93,2
Київська	95,7	30,4	151,0	98,3
Кіровоградська	100,0	11,8	119,4	187,7
Львівська	102,3	48,8	117,5	105,6
Миколаївська	81,3	25,0	167,9	77,9
Одеська	100,0	41,0	173,0	147,2
Полтавська	100,0	19,0	171,9	93,4
Рівненська	100,0	33,3	129,1	90,4
Сумська	100,0	26,7	131,9	151,8
Тернопільська	100,0	45,0	154,9	78,9
Харківська	100,0	45,6	175,3	127,5
Херсонська	88,9	33,3	153,5	110,0
Хмельницька	100,0	40,0	143,8	163,0
Черкаська	100,0	58,8	192,4	71,7
Чернівецька	94,1	29,4	108,1	162,4
Чернігівська	100,0	29,4	144,9	166,7
м. Київ	89,7	39,3	153,8	90,0

Таблиця Б.3

Стан науково-дослідної роботи ЗВО України в 2017 році

Регіони	Чисельність виконавців наукових та науково-технічних робіт з науковими ступенями, % до загальної кількості виконавців.	Фінансування наукових та науково-технічних робіт за рахунок коштів замовників, % до загального обсягу фінансування.	Частка прикладних досліджень у загальному обсязі виконаних наукових та науково-технічних робіт, %.	Кількість друкованих робіт з розрахунку на одного наукового працівника, од.
Україна	21,27	40,7	17,4	2,8
Вінницька	21,77	5,1	24,7	3,2
Волинська	9,74	13,6	33,1	3,0
Дніпропетровська	9,24	78,6	6,3	3,2
Житомирська	26,60	13,9	36,1	2,3
Закарпатська	21,13	4,7	58,7	1,0
Запорізька	2,37	90,3	3,7	2,2
І-Франківська	11,54	19,8	39,3	2,5
Київська	20,52	13,1	42,9	1,7
Кіровоградська	7,85	2,7	17,5	3,7
Львівська	32,63	29,3	23,2	2,0
Миколаївська	5,85	30,1	3,5	3,3
Одеська	23,92	38,1	25,7	1,9
Полтавська	27,70	45,4	18,2	3,5
Рівненська	16,33	18,0	60,2	1,8
Сумська	6,82	40,2	7,6	3,5
Тернопільська	16,36	7,2	56,4	2,5
Харківська	20,89	63,5	14,8	3,1
Херсонська	17,01	1,5	45,6	2,1
Хмельницька	18,31	2,7	66,6	1,6
Черкаська	8,21	13,9	46,6	2,9
Чернівецька	22,33	37,4	64,8	4,6
Чернігівська	7,18	39,5	28,3	2,4
м. Київ	27,65	24,2	20,8	3,2

Таблиця Б.4

Підготовка наукових працівників в межах ЗВО України станом на 2017 рік

Регіони	Співвідношення закладів, що мають аспірантуру до загальної кількості ЗВО, %	Кількість аспірантів на кінець року з розрахунку на 1 заклад, що здійснює підготовку аспірантів, осіб.	Відношення кількості прийому аспірантів до кількості випущених аспірантів, %	Співвідношення закладів, що мають докторантуру до загальної кількості ЗВО, %	Кількість докторантів на кінець року з розрахунку на 1 заклад, що здійснює підготовку докторантів, осіб	Відношення кількості прийому докторантів до кількості випущених докторантів, %	Співвідношення чисельності прийому аспірантів та докторантів до загальної чисельності студентів, %;	Співвідношення чисельності прийому аспірантів та докторантів на 10 000 населення.
Вінницька	120,0	118,3	100,5	100,0	560,0	125,0	3,3	1,3
Волинська	50,0	203,5	83,5	50,0	1050,0	100,0	2,5	1,1
Донецька	127,3	50,3	98,2	63,6	471,4	110,0	1,7	1,2
Дніпропет-ровська	200,0	34,5	37,1	100,0	300,0	100,0	0,0	0,0
Житомирська	66,7	67,8	100,0	16,7	500,0	400,0	2,1	0,7
Закарпатська	120,0	65,3	105,4	80,0	737,5	100,0	1,8	1,4
Запорізька	80,0	146,0	83,8	40,0	1000,0	250,0	2,3	1,1
І.Франківська	166,7	39,6	114,6	66,7	650,0	142,9	2,3	0,7
Київська	75,0	61,7	69,4	50,0	650,0	0,0	2,1	0,5
Кіровоградська	150,0	177,3	45,0	150,0	1500,0	44,4	0,0	0,5
Львівська	100,0	49,2	112,5	80,0	425,0	88,9	1,7	0,8
Миколаївська	128,6	74,5	100,0	90,5	484,2	78,1	2,6	2,3
Одеська	114,3	66,5	89,7	57,1	400,0	75,0	1,7	1,0
Полтавська	80,0	69,5	96,7	40,0	350,0	100,0	0,9	0,5
Рівненська	140,0	86,3	106,7	60,0	766,7	80,0	2,5	1,6
Сумська	50,0	90,3	92,9	37,5	566,7	100,0	1,2	0,9
Тернопільська	175,0	53,1	98,5	108,3	592,3	120,6	3,2	3,6
Харківська	100,0	45,6	120,3	57,1	625,0	200,0	2,5	1,0
Херсонська	66,7	61,2	106,8	44,4	550,0	88,9	1,9	0,9
Хмельницька	120,0	73,2	72,1	80,0	925,0	166,7	1,7	0,9
Черкаська	150,0	49,5	102,7	75,0	800,0	110,0	1,6	1,0
Чернівецька	133,3	56,5	55,6	66,7	50,0	0,0	1,2	0,4
Чернігівська	312,7	47,6	108,5	152,1	761,1	114,3	4,2	11,5
м. Київ	120,0	118,3	100,5	100,0	560,0	125,0	3,3	1,3

Якість робочих місць та можливість працевлаштування в межах регіонів України станом на 2017 рік

Регіони	Відношення середньомісячної заробітної плати працівників в регіоні до країни	Співвідношення кількості промислових підприємств, що впроваджували цифрові інновації до загальної кількості промислових підприємств, %	Співвідношення кількості промислових підприємств, що впроваджували організаційні та маркетингові цифрові інновації до загальної кількості промислових підприємств, %	Співвідношення кількості промислових підприємств, що реалізували інноваційну продукцію, %	Кількість впроваджених нових технологічних процесів на промислових підприємствах з розрахунку на одне промислове підприємство, од	Кількість найменувань впроваджених цифрових видів продукції на промислових підприємствах з розрахунку на одне промислове підприємство, од	Кількість підприємств, що реалізували інноваційну продукцію за межами України до загальної кількості підприємств, що реалізували інноваційну, %	Кількість придбаних нових технологій (технічних досягнень) за межами України до загальної кількості придбаних нових технологій в Україні, %	Кількість переданих нових технологій (технічних досягнень) за межами України до загальної кількості переданих нових технологій в Україні, %
Україна	3480	12,07	2,82	9,04	144,29	36,57	32,60	27,46	28,57
Вінницька	80,75	11,76	2,48	9,91	100,00	23,53	25,00	61,54	0,00
Волинська	78,19	9,03	1,44	4,69	68,00	21,66	38,46	75,00	0,00
Дніпропетровська	104,63	8,00	0,49	6,27	116,92	20,66	41,18	80,00	0,00
Житомирська	79,40	8,62	3,92	5,48	69,70	7,31	38,10	52,63	0,00
Закарпатська	78,85	4,49	0,75	4,12	25,00	3,00	63,64	0,00	0,00
Запорізька	98,62	15,89	4,87	13,35	282,67	129,45	30,16	80,00	0,00
Івано-Франківська	82,61	15,90	4,15	14,75	28,99	29,95	20,31	314,29	0,00
Київська	100,26	8,77	0,88	8,07	76,00	20,18	17,39	100,00	0,00
Кіровоградська	80,14	11,66	4,95	10,95	33,33	20,14	29,03	0,00	0,00
Львівська	85,09	12,56	2,41	8,88	60,61	16,75	27,14	40,00	0,00
Миколаївська	96,09	10,09	3,56	8,90	102,94	20,18	23,33	0,00	0,00
Одеська	89,91	9,77	2,51	8,52	76,92	20,55	32,35	0,00	0,00
Полтавська	91,35	6,80	1,46	5,83	103,57	22,33	58,33	25,00	0,00
Рівненська	87,16	14,52	2,31	7,92	18,18	1,98	33,33	0,00	0,00
Сумська	82,67	12,26	3,83	11,88	418,75	73,56	45,16	7,62	0,00
Тернопільська	72,61	9,54	2,90	8,30	604,35	31,95	20,00	0,00	0,00
Харківська	90,32	20,96	4,68	11,94	152,51	46,14	42,16	10,00	18,52
Херсонська	75,20	10,76	0,90	9,87	754,17	68,61	36,36	30,77	0,00
Хмельницька	82,70	9,86	0,29	7,83	32,35	3,19	29,63	0,00	0,00
Черкаська	81,29	10,06	2,01	9,77	62,86	16,38	38,24	0,00	0,00
Чернівецька	74,08	9,17	3,67	7,34	40,00	11,01	31,25	0,00	0,00
Чернігівська	154,48	20,67	5,43	11,37	213,75	81,14	29,55	47,06	0,00
м. Київ	3480	12,07	2,82	9,04	144,29	36,57	32,60	27,46	28,57

